T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZETECİLİKTE ETİK TARTIŞMALARA FELSEFİ YAKLAŞIM

LEVENT İNCE

Danışman : Prof. Dr. Aytekin DEMİRCİOĞLU
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Yavuz UNAT
Jüri Üyesi : Prof. Dr. Beyhan ZABUN

KASTAMONU-2026

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Levent İNCE

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

GAZETECİLİKTE ETİK TARTIŞMALARA FELSEFİ YAKLAŞIM

LEVENT İNCE
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANA BİLİM DALI
DANIŞMAN: PROF. DR. AYTEKİN DEMİRCİOĞLU

Bu tez, dijitalleşmenin hızla dönüştürdüğü medya ortamında gazetecilikte ortaya çıkan etik sorunları felsefi etik kuramları çerçevesinde incelemeyi amaçlamaktadır. Gazetecilik, demokratik toplumlarda kamuoyunun doğru bilgilendirilmesi ve kamusal alanın sürdürülebilmesi açısından temel bir işlev üstlenmektedir. Ancak sosyal medya, algoritmalar ve hız odaklı haber üretimi, doğruluk, tarafsızlık ve kamu yararı gibi temel etik ilkelerin ihlal edilme riskini artırmıştır. Bu bağlamda çalışmanın temel problemi, gazetecilikte yaşanan etik ihlallerin yalnızca mesleki kurallarla değil, aynı zamanda felsefi etik temellerle nasıl açıklanabileceği ve bu ihlallerin nasıl önlenebileceğidir. Araştırmada Kantçı etik, faydacı etik ve erdem etiği yaklaşımları temel alınarak gazetecilerin karşılaştığı etik ikilemler analiz edilmiştir. Kantçı etik, gazeteciliği koşulsuz doğruluk ve görev bilinci üzerinden değerlendirirken; faydacı etik, haberlerin toplumsal fayda ve zarar dengesini esas almaktadır. Erdem etiği ise gazetecinin karakteri, vicdanı ve mesleki erdemlerini etik karar alma süreçlerinin merkezine yerleştirmektedir. Çalışma, nitel araştırma yöntemi kapsamında literatür taraması ve felsefi çözümleme yaklaşımıyla yürütülmüştür. Elde edilen bulgular, gazetecilikte etik sorunların yalnızca bireysel hatalardan değil, aynı zamanda kurumsal yapıdan ve dijital medya dinamiklerinden kaynaklandığını göstermektedir. Sonuç olarak tez, gazetecilikte etik anlayışın güçlendirilmesi için felsefi etik kuramlarının bütüncül biçimde ele alınmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: Gazetecilik Etiği, Felsefi Etik, Dijital Medya, Dezenformasyon.

Mayıs 2026, 177 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

A PHILOSOPHICAL APPROACH TO ETHICAL DEBATES IN JOURNALISM

LEVENT İNCE

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
DEPARTMENT OF PHILOSOPHY
SUPERVISOR: PROF. DR. AYTEKİN DEMİRCİOĞLU

This thesis aims to examine the ethical problems that arise in journalism within the framework of philosophical ethical theories in the media environment that has been rapidly transformed by digitalization. Journalism plays a fundamental role in democratic societies in terms of informing the public accurately and sustaining the public sphere. However, social media, algorithms, and speed-oriented news production have increased the risk of violating fundamental ethical principles such as accuracy, impartiality, and public interest. In this context, the main problem of the study is how ethical violations in journalism can be explained not only through professional rules but also through philosophical ethical foundations, and how these violations can be prevented. In the research, the ethical dilemmas faced by journalists are analyzed based on the approaches of Kantian ethics, utilitarian ethics, and virtue ethics. While Kantian ethics evaluates journalism through unconditional truthfulness and a sense of duty, utilitarian ethics is based on the balance of social benefit and harm of news. Virtue ethics, on the other hand, places the journalist's character, conscience, and professional virtues at the center of ethical decision-making processes. The study was conducted through a literature review and philosophical analysis within the scope of the qualitative research method. The findings indicate that ethical problems in journalism stem not only from individual mistakes but also from institutional structures and the dynamics of digital media. As a result, the thesis reveals the necessity of addressing philosophical ethical theories in a holistic manner in order to strengthen the understanding of ethics in journalism.

KEYWORDS: Journalism Ethics, Philosophical Ethics, Digital Media, Disinformation.

May 2026, 177 Page

TEŞEKKÜR

Bu tez çalışmasının planlanması, yürütülmesi ve tamamlanması sürecinde, bilimsel bilgi birikimi, yapıcı eleştirileri ve yol gösterici katkılarıyla çalışmama önemli ölçüde katkı sağlayan danışmanım Prof. Dr. Aytekin DEMİRCİOĞLU'na içten ve sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tez süreci boyunca gösterdiği anlayış, sabır ve manevi desteğiyle çalışmanın sağlıklı bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunan kız arkadaşım Asya'ya teşekkür ediyorum.

Levent İNCE

Kastamonu, 2026

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI ..... **ii**
TAAHHÜTNAME ..... **iii**
ÖZET ..... **iv**
ABSTRACT ..... **v**
TEŞEKKÜR ..... **vi**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ ..... **x**
TABLOLAR DİZİNİ ..... **xi**
1. GİRİŞ **1**
1.1 Araştırmanın Konusu: Dijital Çağda Bilgi ve Etik Çatışması 1
1.2 Araştırmanın Amacı: Normatif Bir Rehber Arayışı 1
1.3 Araştırmanın Önemi: Demokrasi, Kamusal Alan, Literatüre Katkı 2
1.4 Araştırmanın Soruları 2
1.4.1 Temel Araştırma Sorusu 3
1.4.2 Alt Sorunlar 3
1.5 Araştırmanın Yöntemi: Felsefi Analiz ve Uygulamalı Etik 4
1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları 5
2. ETİK VE FELSEFİ TEMELLER **7**
2.1 Etik Kavramı ve Tanımı 7
2.2 Ahlak ve Etik İlişkisi 8
2.3 Etik Kuramlar 11
2.3.1 Deontolojik Etik (Ödev Etiği) 13
2.3.2 Faydacı Etik (Utilitarist Yaklaşım) 15
2.3.3 Erdem Etiği ve Karakterin Önemi 18
2.3.4 Phronesis (Pratik Bilgelik) ve Mesleki Basiret 21
2.3.5 Modern Etik Yaklaşımlar ve Dijital Medya 23
2.3.5.1 Söylem etiği ve kamusal alan 24
2.3.5.2 Sorumluluk etiği ve teknolojik güç 26
2.3.5.3 Bakım etiği ve kırılgan grupların korunması 28
2.4 Etik Kuramların Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi 29
2.5 Birinci Bölüm Değerlendirmesi 32
3. GAZETECİLİK VE MEDYA ETİĞİ **34**
3.1 Gazetecilik Etiğinin Tarihsel Gelişimi 34
3.1.1 Medya Etiğinin Tarihsel Gelişimi ve Kurumsallaşma 37
3.2 Gazetecilikte Temel Etik İlkeler 39
3.2.1 Felsefi Kuramlar ve Gazetecilik Etiği 41
3.3 Gazetecilikte Etik İlkeler ve Meslek Normları 43
3.3.1 Doğruluk ve Gerçeğe Sadakat İlkesi 45
3.3.2 Tarafsızlık ve Nesnellik İlkesi 46
3.3.3 Kamu Yararı İlkesi 48
3.3.4 Özel Hayatın Gizliliği ve Zarar Vermeme İlkesi 50
3.3.5 Meslek Normları ve Etik Kodlar 52
3.4 Ulusal ve Uluslararası Basın Etik Kodları 54
3.4.1 Türkiye Basın Meslek İlkeleri 55

3.4.2 Uluslararası Gazetecilik Etik Kodları (SPJ, IFJ, BBC) 56
3.5 Medyada Etik İhlal Türleri 59
3.5.1 Doğruluk ve Gerçeği Çarpıtma İhlalleri 60
3.5.2 Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali 62
3.5.3 Tarafsızlık ve Nesnellik İlkesinin İhlali 64
3.5.4 Ayrımcı ve Nefret Söylemi İçeren Yayınlar 66
3.5.5 Kamu Yararı İlkesinin Göz Ardı Edilmesi 68
3.6 Dijital Medyada Etik Sorunların Ortaya Çıkışı 70
3.6.1 Hız Baskısı ve Doğrulama Sorunu 72
3.6.2 Tıklanma Ekonomisi ve İçeriğin Metalaşması 73
3.6.3 Sosyal Medya ve Gazetecilik Sınırlarının Bulanıklaşması 75
3.6.4 Algoritmalar, Görünürlük ve Etik Müdahale Sorunu 77
3.6.5 Dijital Etik Sorunların Normatif Boyutu 78
3.7 İkinci Bölüm Değerlendirmesi 79
4. GAZETECİLİKTE ETİK TARTIŞMALARIN FELSEFİ ANALİZİ 82
4.1 Kantçı Etik (Deontolojik Yaklaşım) ve Gazetecilik: Dijital Hız Rejimine Karşı Hakikat Ödevi 82
4.1.1 Bilginin Metalaşması ve "İnsanı Amaç Olarak Görme" İlkesi 83
4.1.2 Hız Rejimi ve Koşulsuz Hakikat Ödevi 84
4.1.3 Editoryal Pragmatizme Karşı Deontolojik Özerklik 85
4.1.4 Dijital Dezenformasyon ve Kategorik Buyruk 87
4.1.5 Ödev, Hakikat ve Evrensellik İlkesi: Dijital Dönüşümde Normatif Çapa 88
4.1.6 Kantçı Etik Açısından Gazetecilikte Etik İkilemler: İnsan Onuru ve Araçsallaşma Krizi 90
4.2 Faydacı Etik Yaklaşımı ve Medya Pratikleri 93
4.2.1 Benthamcı ve Millci Faydacılık 95
4.2.2 Kamu Yararı, Çoğunluk ve Azınlık Hakları 97
4.3 Erdem Etiği ve Gazetecilikte Bireysel Sorumluluk 99
4.3.1 Phronesis (Pratik Bilgelik) Kavramı 101
4.3.2 Gazetecilikte Karakter, Vicdan ve Mesleki Yargı 104
4.4 Üçüncü Bölüm Değerlendirmesi 106
5. UYGULAMALI ÖRNEKLER VE VAKA ANALİZLERİ 109
5.1 Uygulamalı Örnekler ve Vaka Analizlerinin Amacı, Kapsamı ve Yöntemi 109
5.2 Güncel Medya Örneklerinin Genel Değerlendirmesi 111
5.2.1 Dijital Haber Siteleri 113
5.2.2 Sosyal Medya ve Clickbait Başlıklar 115
5.3 Vaka Analizleri: Teorinin Sahadaki Sınavı 117
5.3.1 Kantçı Etik Perspektifiyle Vaka Analizleri: İnsan Onuru, Hakikat Ödevi ve Deontolojik Kırılmalar 119
5.3.1.1 Soma maden faciası: İnsan onurunun görselleştirilmesi ve araçsallaştırılması 120
5.3.1.2 Narin Güran vakası: Dijital teşhir, çocuk mahremiyeti ve evrensel yasa sorunu 122
5.3.1.3 Güncel afet haberciliğinde etik gerilimler 124
5.3.1.4 İstanbul toplu ulaşım kazası: Dijital teşhir ve anlık paylaşımın etik sınırları 126

5.3.1.5 Kastamonu sel felaketi: Doğal afette medya ve kantçı etik sınavı ... 128
5.3.1.6 Kastamonu sel felaketi ve dijital medya: Sosyal paylaşımın etik boyutu ... 130
5.4 Faydacı Etik Perspektifiyle Vaka Analizi ... 131
5.4.1 Soma Maden Faciası: Toplumsal Fayda ve Zararların Değerlendirilmesi ... 133
5.4.2 Narin Güran Vakası: Dijital Teşhir ve Toplumsal Fayda-Zarar Dengesi ... 135
5.4.3 Güncel Afet Haberciliğinde Faydacı Etik Gerilimler ... 138
5.4.4 İstanbul Toplu Ulaşım Kazası: Faydacı Etik Açısından Anlık Paylaşım ve Toplumsal Sonuçlar ... 140
5.4.5 Kastamonu Sel Felaketi: Faydacı Etik Perspektiften Dijital Medya Kullanımı ... 142
5.4.6 Genel Değerlendirme: Faydacı Etik Perspektifinden Türkiye Medyası ... 144
5.4.7 Vakaların Kıyaslaması ve Faydacı Perspektifin Uygulamaları ... 146
5.4.8 Erdem Etiği Perspektifiyle Vaka Analizi ... 148
5.4.9 Soma Maden Faciası: Merhamet, Ölçülülük ve Ahlaki Mesafe ... 150
5.4.10 Narin Güran Vakası: Mahremiyet, Vicdan ve İnsani Ölçünün Kaybı ... 152
5.4.11 Erdem Etiği Açısından Genel Değerlendirme ... 153
5.5 Etik Yaklaşımlar Arasında Kavramsal Sentez ve Gazetecilik Pratiğine Yansımaları ... 155
6. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE STRATEJİLER ... 158
6.1 Gazetecilikte Etik Sorunlara Yönelik Kuramsal Çözüm Önerileri ... 158
6.2 Kantçı Etik Perspektifiyle Çözüm Önerileri ... 160
6.3 Faydacı Etik ve Kamu Yararı Odaklı Stratejiler ... 162
6.4 Erdem Etiği Temelli Bireysel ve Kurumsal Yaklaşımlar ... 164
6.5 Dijital Medyada Etik Farkındalık ve Eğitim Politikaları ... 167
7. SONUÇ VE ÖNERİLER ... 170
7.1 Sonuç ... 170
7.2 Gelecekteki Araştırmalar İçin Öneriler ... 172
KAYNAKLAR ... 174

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 5.1 Soma maden faciası 120
Görsel 5.2 Narin Güran vakası 122
Görsel 5.3 Kastamonu sel felaketi 128

TABLOLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 5.1 Vakalar ve fayda zarar analizleri 146

1. GİRİŞ

1.1 Araştırmanın Konusu: Dijital Çağda Bilgi ve Etik Çatışması

Günümüzde iletişim teknolojilerinde artan hız, bilgiye ulaşmayı, dağıtımı ve yöntemlerini değiştirmiştir. Geleneksel gazeteciliğin editoryal kontrol araçları, hızlı ve daha çok sosyal medyadan dönen bir hâle gelmiş, bu durum da yeni bir medya yapısına dönüşüme yol açmıştır. Araştırmadaki kilit nokta, bu teknolojik gelişimin ve değişimin açtığı etik boşluklara ışık tutması ve bu boşluğun felsefi etik teorilerle (Deontoloji, Utilitarizm, Erdem Etiği) çevresinde nasıl yeniden yorumlanabileceğidir. Gazetecilik sadece teknik bir meslek değil, bununla beraber kamuya yayılma, kamu vicdanı ve halka açılma süreçlerini de kapsar. Ancak dijital dünyayla beraber hayatımıza giren hız ve görünme ihtiyaçları, gerçeklikten tıklanmaya giden bir yol oluşturmuştur. Bu çalışma, bu çatışmanın felsefi köklerini ve günümüzdeki yankılarını olumlu ve olumsuz yönleriyle ele almaktadır. Dijital medya ortamında hız ve görünürlük baskısının gazetecilikte etik sorunları derinleştirdiğine ilişkin bu tartışmalar, medya etiği literatüründe yaygın biçimde ele alınmaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019).

1.2 Araştırmanın Amacı: Normatif Bir Rehber Arayışı

Bu tezin ana amacı, gazetecilik sektöründe karşılaşılan etik ihlallerin bireysel hatalardan çok, derin felsefi etik sorunlar olarak katmanlı bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktır. Günümüz dijital dünyasında hız, rekabet ve ekonomik baskılar altında şekillenmek zorunda kalan medya ortamı, gazetecileri her geçen gün daha karmaşık etik ikilemlerle yüzleşme durumunda bırakmaktadır. Bu bağlamda çalışma, gazetecilik mesleğinde ortaya çıkan etik sorunların arka planındaki normatif tarafları görünür hâle getirmeyi hedeflemektedir. Araştırma, özellikle kamu yararı ile özel hayatın gizliliği, doğruluk ile hız, bilgilendirme ile manipülasyon arasındaki gerilimli alanlara odaklanarak, gazetecilerin karar alma süreçlerinde karşılaştıkları ahlaki çatışmaları felsefi etik teorileri ışığında değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu kapsamda, Kantçı deontoloji, faydacı etik ve Aristotelesçi erdem etiği yaklaşımları, gazetecilik mesleğinin etik sorumluluklarını anlamlandırmak için normatif referans noktaları olarak ele alınmaktadır. Çalışmanın bir diğer amacı, bahsedilen kuramsal

yaklaşımları soyut bir tartışma düzeyinde bırakmayarak, Türkiye medya ortamından seçilen somut vaka analizleriyle desteklemektir. Böylece etik teorilerin dijital medya uygulamaları karşısındaki açıklayıcılığı ve uygulanabilirliği test edilmektedir; etik sorunların yalnızca kuramsal değil aynı zamanda pratik bir problem alanı olduğu gösterilmektedir. Bu yönüyle araştırma, felsefi etik ile medya pratiği arasında bir köprü kurmayı hedeflemektedir.

Sonuç olarak, bu tez, gazetecilik mesleğinde etik kararların rastgele ya da kişisel sezgilere dayalı olmaması gerektiği varsayımından hareketle, medya çalışanları ve akademisyenler için rasyonel, tutarlı ve uygulanabilir bir etik çerçeve geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu normatif rehber arayışı, gazeteciliğin demokratik kamusal alan içindeki işlevini etik temeller üzerinden yeniden düşünmeye katkı sağlamayı hedeflemektedir.

1.3 Araştırmanın Önemi: Demokrasi, Kamusal Alan, Literatüre Katkı

Bilginin yanıltma ve manipülasyon aracılığıyla bir araç haline getirildiği günümüzde, gazetecilik etiği üzerine gerçekleştirilecek felsefi bir araştırma son derece önemlidir. Demokratik toplumların sağlığı, kamu alanının şeffaf ve doğru bilgilerle beslenmesine dayanmaktadır. Bu çalışma, etik tartışmaları soyut bir seviyeden çıkararak toplumsal bir sorumluluk pratiğine dönüştürmesi açısından özgün bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca, literatürdeki iletişim merkezli çalışmalardan farklı olarak, konuyu Kant, Mill ve Aristoteles gibi düşünürlerin temel argümanlarıyla ele alarak akademik alana disiplinler arası bir katkı sunmaktadır. Gazeteciliğin kamusal alan içindeki demokratik işlevi, etik ilkelere dayalı bir haber üretim sürecini zorunlu kılmaktadır (McQuail, 2010; Habermas, 2018).

1.4 Araştırmanın Soruları

Bu çalışma, gazetecilik mesleğinin dijitalleşme ile birlikte yaşamış olduğu etik dönüşümü felsefi bir gözle incelerken, aşağıdaki temel ve alt sorulara yanıt aramaktadır.

1.4.1 Temel Araştırma Sorusu

Dijital medya ekosisteminde derinleşen etik krizler (dezenformasyon, tıklama tuzağı, mahremiyet ihlalleri), klasik felsefi etik teorileri (Kantçı Etik, Faydacı Etik ve Erdem Etiği) çerçevesinde nasıl temellendirilebilir ve bu krizlerin aşılmasında felsefi bir etik perspektif hangi normatif çözüm önerilerini sunabilir?

1.4.2 Alt Sorunlar

Epistemolojik ve Deontolojik Açıdan: Immanuel Kant'ın "kategorik buyruk" ve "koşulsuz doğruluk" ilkeleri, bilginin bir "meta" haline geldiği dijital çağda, dezenformasyon ve yanıltıcı haber üretimini engellemede ne ölçüde evrensel bir ahlaki zorunluluk teşkil etmektedir?

Teleolojik ve Faydacı Açıdan: Faydacı etik bakış açısı; özellikle pandemi, doğal afet veya ekonomik kriz gibi toplumsal hassasiyetin yüksek olduğu dönemlerde, kamuoyunun "doğru bilgi alma hakkı" (toplumsal fayda) ile bireylerin "mahremiyet hakları" (kişisel zarar) arasındaki gerilimi dengelemede hangi rasyonel ölçütleri sağlayabilir?

Ontolojik ve Erdem Etiği Açısından: Aristoteles'in "phronesis" (pratik bilgelik) kavramı bağlamında, bir gazetecinin karakter erdemleri ve mesleki bütünlüğü; kurumların ekonomik baskıları, siyasi yönlendirmeler ve tıklanma odaklı algoritmaların yarattığı etik ikilemler karşısında nasıl bir direnç noktası oluşturabilir?

Uygulamalı Etik ve Vaka Analizi Açısından: Türkiye medya tarihinde geniş yankı uyandıran Soma Maden Faciası, Narin Güran cinayeti, afet haberciliği örnekleri; etik kuramların pratikle olan boşluğunu ve felsefi bir etik bilincin eksikliğinin doğurduğu toplumsal maliyetleri nasıl somutlaştırmaktadır?

Yapısal ve Kurumsal Açıdan: Medya kurum ve kuruluşlarının ekonomik modelleri ve dijital platformların algoritmik yapıları, gazeteciyi etik bir fail (özne) olmaktan çıkarıp sadece bir "içerik operatörü" haline mi getirmektedir? Bu durum sorumluluk kavramını felsefi olarak nasıl dönüştürmektedir?

1.5 Araştırmanın Yöntemi: Felsefi Analiz ve Uygulamalı Etik

Bu çalışma nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde tasarlanmıştır. Nitel araştırma, toplumsal olguların anlamlarını, bağlamlarını ve yorumlayıcı boyutlarını ortaya koymayı amaçlayan bir araştırma geleneği olarak tanımlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Nicel ölçümden ziyade yorumlama, kavramsallaştırma ve anlamlandırma süreçlerine odaklanan bu yaklaşım, özellikle etik ve felsefi temelli çalışmalar için uygun bir yöntemsel zemin sunmaktadır.

Araştırmanın ilk aşamasında kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması, belirli bir araştırma problemi etrafında mevcut kuramsal tartışmaların, kavramların ve önceki çalışmaların sistematik biçimde incelenmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Creswell, 2014). Bu doğrultuda deontolojik etik, faydacı etik ve erdem etiği yaklaşımlarının temel kavramları incelenmiş ve kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Çalışmanın temel yöntemsel yaklaşımı felsefi analizdir. Felsefi analiz, kavramların anlamlarını açıklığa kavuşturmayı, normatif iddiaları değerlendirmeyi ve ahlaki argümanları eleştirel biçimde incelemeyi amaçlayan bir yöntem olarak kabul edilmektedir (Audi, 2011). Bu yöntem aracılığıyla etik kuramlar, medya pratiklerinde ortaya çıkan somut olaylara uygulanarak yorumlanmıştır.

Araştırma ayrıca uygulamalı etik perspektifi içerisinde konumlandırılmıştır. Uygulamalı etik, genel ahlak kuramlarının sağlık, medya, teknoloji ve siyaset gibi belirli pratik alanlarda ortaya çıkan somut etik sorunlara uygulanmasını ifade etmektedir (Singer, 2011). Bu bağlamda gazetecilik pratikleri, normatif etik kuramlar ışığında değerlendirilmiştir.

Çalışmada tümdengelimsel bir yöntem benimsenmiştir. Tümdengelimsel yaklaşım, genel ilkelerden hareketle özel durumların analiz edilmesini ifade eder (Popper, 2002). Bu doğrultuda evrensel etik ilkelerden yola çıkılarak güncel kriz ve trajedi haberciliği örnekleri değerlendirilmiştir.

1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma, felsefi derinliği korumak amacıyla üç temel etik ekol (Kantçı, Faydacı ve Erdem Etiği) ile sınırlı tutulmuştur. Medya bağlamında, etik krizlerin en fazla yaşandığı dijital platformlar ve sosyal medya süreçlerine odaklanılmıştır. Vaka incelemeleri ise 2013-2025 yılları arasında Türkiye medya ortamından seçilen, toplumsal etkisi yüksek olaylarla (afetler, krizler, seçim süreçleri) sınırlıdır.

Dijital çağda gazetecilikte yaşanan etik sorunların yalnızca bireysel tercihler ya da meslek ahlakına ilişkin zayıflıklarla açıklanması, meselenin bütüncül boyutunu gözden kaçırma riskini beraberinde getirmektedir. Özellikle dijital platformların algoritmik yapıları, reklam ve tıklanma temelli ekonomik modelleri ile sürekli hız talep eden içerik döngüsü, gazetecinin etik karar alma süreçlerini daraltan yapısal baskılar üretmektedir. Bu bağlamda etik sorunlar, yalnızca "yanlış haber" ya da "etik ihlal" düzeyinde değil, gazetecinin özne olarak konumunun dönüşümü üzerinden de değerlendirilmelidir. Gazeteci, giderek editoryal özerkliği sınırlanan ve içerik üretim sürecinde karar alma yetisi zayıflayan bir aktöre dönüşmektedir.

Bu dönüşüm, gazeteciliğin kamusal alan içindeki demokratik işlevini de doğrudan etkilemektedir. Kamusal alanın sağlıklı işlemesi, yurttaşların doğru, dengeli ve bağlamı korunmuş bilgiye erişimine bağlıdır. Ancak dijital medya ortamında bilginin hızla dolaşıma girmesi, doğrulama süreçlerinin geri plana itilmesi ve duygusal tepkileri tetikleyen içeriklerin öne çıkarılması, etik sorumluluğu daha da karmaşık bir hâle getirmektedir. Bu durum, gazeteciliğin yalnızca bilgi aktaran bir meslek değil, aynı zamanda kamusal aklı şekillendiren etik bir pratik olduğunu yeniden hatırlamayı zorunlu kılmaktadır.

Bu tez, söz konusu etik karmaşıklığı basit norm ihlalleri üzerinden değil, felsefi etik kuramların sunduğu kavramsal araçlarla çözümlemeyi tercih etmektedir. Kantçı etik, faydacı etik ve erdem etiği yaklaşımları, gazetecilik pratiğinde ortaya çıkan etik ikilemleri farklı düzlemlerden ele alma imkânı sunmaktadır. Bu çerçevede etik, yalnızca "ne yapılmamalıdır" sorusuna verilen bir yanıt olmaktan çıkarılarak, "nasıl bir gazetecilik mümkündür" sorusuna yönelen normatif bir tartışma alanı hâline

getirilmektedir. Böylece çalışma, dijital medya çağında gazeteciliğin etik sınırlarını yeniden düşünmeye yönelik felsefi bir zemin oluşturmayı amaçlamaktadır. Dijital medya ortamında gazetecinin özne konumunun dönüşümüne ilişkin bu tartışmalar, algoritmik yapıların etik karar alma süreçlerini daralttığını gösteren çalışmalarla da örtüşmektedir (Ward, 2019; Zuboff, 2019).

2. ETİK VE FELSEFİ TEMELLER

2.1 Etik Kavramı ve Tanımı

Etik, insan eylemlerinin temelinde yer alan "doğru–yanlış" ve "iyi–kötü" ayrımını felsefi bir zeminde sorgulayan temel bir disiplindir. Kökeni Yunanca *ethos* sözcüğüne dayanan etik, yalnızca tekil davranışları değil, bu davranışları yönlendiren değerler bütününü ve bu değerlerin gerekçelerini inceleme konusu yapar. Bu yönüyle etik, bireyin ne yaptığı kadar, neden öyle davrandığını da anlamaya çalışır. Aristoteles'ten bu yana etik düşünce, insan eylemlerinin rastlantısal olmadığı, belirli ilke ve amaçlar doğrultusunda şekillendiği varsayımı üzerine kurulmuştur. Dolayısıyla etik, insanın eylemlerine yön veren normların kaynağını ve meşruiyetini sorgulayan felsefi bir çerçeve sunar (Aristoteles, 2011).

Etik değerlendirmede kullanılan normlar; sorumluluk, adalet, vicdan ve ödev gibi kavramlarla doğrudan ilişkilidir. Bu kavramlar, bireylerin ve toplumların hangi eylemleri meşru, hangilerini sorunlu gördüğünü belirlemede önemli bir rol oynar. Ancak etik, mevcut toplumsal normları sorgulamaksızın kabul eden betimleyici bir alan değildir. Aksine etik, verili olanın arkasındaki gerekçeleri problemleştirir ve "olan" ile "olması gereken" arasındaki farkı açığa çıkarmayı amaçlar. Bu nedenle etik düşünce, yalnızca davranışların sınıflandırılmasıyla yetinmez; bu davranışların hangi ahlaki temellere dayandığını sorgulayan eleştirel bir düşünme pratiği olarak konumlanır (Pieper, 2012; Cevizci, 2019).

Bu noktada etik disiplininin normatif karakteri ön plana çıkmaktadır. Normatif etik, bireyin "ne yapmalıyım?" sorusuna yanıt ararken, eylemlerin arkasındaki değerleri rasyonel olarak temellendirmeye çalışır. Etik, bu yönüyle bireysel sezgilerin ya da toplumsal alışkanlıkların ötesine geçerek, evrensel geçerlilik iddiası taşıyan ilkeler geliştirmeyi hedefler. Ancak bu evrensellik iddiası, etik tartışmaların aynı zamanda çatışmalı bir alan olmasına da yol açmaktadır. Farklı etik teoriler, aynı eylemi farklı ahlaki gerekçelerle değerlendirebilmekte; bu durum etik kararların çoğu zaman tartışmalı ve bağlama duyarlı olduğunu göstermektedir (Kuçuradi, 2018).

Etik düşüncenin bu tartışmalı yapısı, onu mekanik bir kural listesi olmaktan uzaklaştırır. Etik, bireyin her durumda hazır cevaplar bulabileceği kapalı bir sistem değildir. Aksine etik muhakeme, somut durumların koşullarını dikkate alan, bağlamı gözeten ve sorumluluk bilinci gerektiren bir süreçtir. Bu nedenle etik, bireyin kendi eylemlerine eleştirel bir mesafe koymasını ve ahlaki kararlarını gerekçelendirebilmesini mümkün kılan bir bilinç biçimi olarak değerlendirilebilir. Etik yargılar, yalnızca dışsal yaptırımlara değil, bireyin içsel sorumluluk anlayışına da dayanır (Kuçuradi, 2019).

Bu çerçevede etik, yalnızca bireysel davranışları düzenleyen bir disiplin değil; aynı zamanda toplumsal pratiklerin ahlaki sınırlarını belirleyen bir referans alanı olarak da işlev görür.

Toplumsal yaşamda ortaya çıkan güç ilişkileri, çıkar çatışmaları ve yapısal baskılar, etik sorunların daha karmaşık hâle gelmesine neden olmaktadır. Etik düşünce, bu karmaşıklık karşısında basit doğru–yanlış ayrımlarından ziyade, eylemlerin olası sonuçlarını, niyetlerini ve etkilediği özne gruplarını birlikte değerlendirmeyi gerektirir. Bu yaklaşım, etiği soyut bir felsefi tartışma olmaktan çıkararak pratik yaşamın merkezine yerleştirir (Pieper, 2012; Cevizci, 2019).

Sonuç olarak etik, insan eylemlerini değerlendirmede yalnızca norm koyan bir disiplin değil, aynı zamanda eleştirel düşünmeyi mümkün kılan felsefi bir sorgulama alanıdır. Etik, bireyin kendi eylemlerini gerekçelendirmesini, sorumluluk almasını ve ahlaki kararlarının toplumsal sonuçlarını dikkate almasını gerektirir. Bu normatif ve eleştirel yapı, etik düşüncenin gazetecilik gibi kamusal sorumluluğu yüksek meslek alanlarında neden merkezi bir rol oynadığını da açıklamaktadır. Bu nedenle etik kavramının felsefi temellerinin açık biçimde ortaya konulması, ilerleyen bölümlerde gazetecilik etiği tartışmalarının sağlam bir zemine oturtulması açısından temel bir önem taşımaktadır (Aristoteles, 2011; Kuçuradi, 2018).

2.2 Ahlak ve Etik İlişkisi

Gündelik dilde çoğu zaman birbirinin yerine kullanılan ahlak ve etik kavramları, felsefi açıdan önemli ve göz ardı edilmemesi gereken bir ayrımı ifade eder. Ahlak

(*moral*), belirli bir toplumda, tarihsel bağlamda ya da kültürel çevrede geçerli olan davranış kalıplarını, değer yargılarını ve normatif kabulleri tanımlamaktadır. Bu yönüyle ahlak, toplumsal yaşamın fiilî düzenini ve bireylerin "nasıl davrandığını" betimleyen bir yapı sunar. Etik ise bu verili ahlaki pratikleri sorgulayan, değerlendiren ve gerekçelendirmeye çalışan kuramsal bir üst düzey olarak konumlanmaktadır. Dolayısıyla etik, ahlaktan bağımsız değil; fakat ona eleştirel bir mesafeyle yaklaşan felsefi bir düşünme alanıdır (Pieper, 2012).

Bu ayrım, ahlakın çoğu zaman sorgulanmaksızın içselleştirilen toplumsal kabullerden oluştuğunu, etiğin ise bu kabulleri problemleştiren bir işlev üstlendiğini göstermektedir. Ahlak, bireylere neyin "doğru" ya da "yanlış" olduğu konusunda hazır yargılar sunarken; etik, bu yargıların hangi gerekçelere dayandığını ve ne ölçüde savunulabilir olduğunu sorgular. Bu nedenle etik, "olan"ı olduğu gibi kabul etmek yerine, "olması gereken"e ilişkin rasyonel bir değerlendirme süreci başlatır. Aristoteles'ten itibaren etik düşünce, insan eylemlerinin yalnızca alışkanlıklarla değil, bilinçli ve gerekçelendirilebilir tercihlerle şekillenmesi gerektiği varsayımına dayanmıştır (Aristoteles, 2011).

Ahlak ile etik arasındaki bu ilişki, etik düşüncenin evrensellik iddiasını da gündeme getirmektedir. Ahlaki normlar toplumdan topluma değişiklik gösterebilirken, etik düşünce bu değişkenliğin ötesinde evrensel geçerliliği olan ilkelerin mümkün olup olmadığını tartışır. Ancak bu evrensellik arayışı, etik düşüncenin en problemli alanlarından birini oluşturur. Zira etik ilkelerin tüm kültürel ve tarihsel bağlamlardan bağımsız olarak uygulanabilir olup olmadığı tartışmalıdır. Bu noktada etik, mutlak doğrular ortaya koyan kapalı bir sistemden ziyade, farklı bağlamları dikkate alan ve sürekli yeniden düşünülmesi gereken bir sorgulama alanı olarak karşımıza çıkar (Kuçuradi, 2018).

Etik ile ahlak arasındaki bu gerilim, kamusal etkisi yüksek meslek alanlarında daha görünür hâle gelmektedir. Gazetecilik bu alanların başında gelmektedir. Bir gazeteci, içinde bulunduğu toplumun ahlaki kabullerine göre hareket ettiğinde toplumsal onay kazanabilir; ancak bu kabuller evrensel etik ilkelerle çeliştiğinde ciddi ahlaki sorunlar ortaya çıkabilmektedir. Örneğin toplumun büyük bir kesimi tarafından kabul gören bir

tutum, insan onurunu zedeleyici ya da mahremiyeti ihlal edici bir içerik üretimini meşrulaştırabilir. Bu tür durumlarda etik, ahlakın eleştirel bir denetleyicisi olarak devreye girer ve gazetecinin yalnızca toplumsal beklentilere değil, evrensel sorumluluklara da hesap vermesini sağlar (Kuçuradi, 2018).

Bu bağlamda etik, gazeteciyi pasif bir ahlaki aktör olmaktan çıkararak, aktif ve sorumluluk sahibi bir özne hâline getirir. Gazeteci, yalnızca "toplum ne istiyor?" sorusunu değil, aynı zamanda "bu doğru mu?" ve "bunun sonuçları ne olur?" sorularını da sormak zorundadır. Etik düşünce, gazetecinin eylemlerini meşrulaştıran alışkanlıkları sorgulamasını ve gerektiğinde bu alışkanlıklara karşı durabilmesini mümkün kılar. Böylece etik, gazeteciliği yalnızca toplumsal değerlerin yansıtıldığı bir alan olmaktan çıkararak, kamusal aklın eleştirel biçimde inşa edildiği bir pratik hâline getirir (Cevizci, 2019).

Ahlak ve etik arasındaki bu ayrım, etik kararların otomatik biçimde alınamayacağını da göstermektedir. Ahlaki alışkanlıklar çoğu zaman hızlı ve refleksif tepkiler üretirken, etik muhakeme durmayı, düşünmeyi ve gerekçelendirmeyi gerektirir. Özellikle dijital medya ortamında hız baskısı altında çalışan gazeteciler için bu fark daha da belirginleşmektedir. Etik, tam da bu noktada, hızlı karar alma süreçlerini yavaşlatan ve eylemlerin sonuçlarını görünür kılan bir düşünme alanı olarak önem kazanmaktadır (Pieper, 2012; Kuçuradi, 2019).

Sonuç olarak ahlak ve etik arasındaki ilişki, basit bir kavramsal ayrımdan ibaret değildir. Ahlak, toplumsal yaşamın fiilî normlarını temsil ederken; etik, bu normların eleştirel bir değerlendirmesini sunar. Bu eleştirel yapı, gazetecilik gibi kamusal sorumluluğu yüksek bir meslek alanında etik düşüncenin neden vazgeçilmez olduğunu ortaya koymaktadır. Bu nedenle ahlak ve etik ayrımının açık biçimde kurulması, ilerleyen bölümlerde ele alınan etik kuramların ve gazetecilik pratiğine ilişkin değerlendirmelerin sağlam bir felsefi zemine oturtulması açısından temel bir önem taşımaktadır (Aristoteles, 2011; Kuçuradi, 2018).

Ahlak ve etik arasındaki bu ayrım, etik düşüncenin tekil ve değişmez bir yapıdan ziyade, farklı felsefi temellendirmeler aracılığıyla şekillendiğini göstermektedir. Etik,

ahlaki pratikleri eleştirel biçimde değerlendirme iddiası taşıdığı ölçüde, bu değerlendirmeyi hangi ölçütler ve hangi normatif ilkeler üzerinden gerçekleştirdiği sorusunu da gündeme getirir. Bu noktada etik düşünce, tek bir bakış açısına indirgenemez; aksine farklı felsefi gelenekler çerçevesinde geliştirilmiş çeşitli kuramsal yaklaşımlar aracılığıyla anlam kazanır. Dolayısıyla gazetecilikte etik sorunların daha derinlikli biçimde ele alınabilmesi için başlıca etik kuramların incelenmesi gerekmektedir.

2.3 Etik Kuramlar

Etik düşüncenin tarihsel gelişimi, insan eylemlerinin nasıl değerlendirilmesi gerektiği sorusuna verilen farklı yanıtlar etrafında şekillenmiştir. Bu yanıtlar, zaman içinde belirli kuramsal çerçeveler hâline gelmiş ve etik sorunların değerlendirilmesinde farklı ölçütler sunan etik kuramların ortaya çıkmasına yol açmıştır. Etik kuramlar, eylemlerin ahlaki değerini belirlerken niyet, sonuç, ilke ya da karakter gibi farklı unsurları merkeze alarak, etik yargıların hangi temeller üzerinden kurulması gerektiğine ilişkin normatif öneriler geliştirmektedir. Bu yönüyle etik kuramlar, yalnızca soyut felsefi sistemler değil, aynı zamanda pratik hayatta karşılaşılan etik ikilemlerin değerlendirilmesinde kullanılan düşünsel araçlardır (Cevizci, 2019).

Etik kuramlar arasındaki temel ayrımlardan biri, eylemin ahlaki değerinin hangi ölçüte göre belirlendiği sorusu etrafında ortaya çıkmaktadır. Bazı kuramlar, eylemin doğruluğunu sonuçlarına göre değerlendirirken; bazıları eylemin arkasındaki niyet ve ilkelere, bazıları ise eylemi gerçekleştiren öznenin karakterine odaklanmaktadır. Bu farklılaşma, etik sorunların tek bir ölçütle çözülemeyecek kadar karmaşık olduğunu göstermektedir. Özellikle kamusal etkisi yüksek meslek alanlarında, etik kararların yalnızca sonuç ya da kural temelli yaklaşımlarla değerlendirilmesi çoğu zaman yetersiz kalmaktadır (Pieper, 2012).

Bu çalışma kapsamında ele alınan etik kuramlar, gazetecilik pratiğinde karşılaşılan etik sorunları farklı açılardan değerlendirmeye imkân tanıyan üç temel yaklaşım etrafında şekillenmektedir. Bunlar Kantçı deontolojik etik, faydacı etik ve Aristotelesçi erdem etiğidir. Bu kuramlar, etik düşüncenin tarihsel sürekliliği içinde

öne çıkan ve normatif tartışmalara yön veren temel referans noktalarını oluşturmaktadır. Her bir kuram, gazetecilikte etik kararların hangi gerekçelerle meşrulaştırılabileceğine ilişkin farklı perspektifler sunmaktadır.

Deontolojik etik yaklaşımı, eylemin ahlaki değerini sonuçlarından bağımsız olarak, belirli ilkelere uygunluk temelinde değerlendirmektedir. Bu yaklaşımda etik, bireyin eylemlerini evrensel geçerliliği olan ahlaki ilkeler doğrultusunda gerçekleştirmesini talep eder. Kantçı etik düşüncede, insanın bir araç değil, amaç olarak görülmesi gerektiği ilkesi merkezi bir konuma sahiptir. Bu ilke, özellikle insan onuru, doğruluk ve sorumluluk gibi kavramların etik değerlendirmede neden vazgeçilmez olduğunu açıklamaktadır. Deontolojik yaklaşım, etik kararların koşullara göre değişmemesi gerektiğini savunarak, ahlaki sınırların net biçimde çizilmesini amaçlar (Kant, 2002; Kuçuradi, 2018).

Buna karşılık faydacı etik yaklaşımı, eylemin ahlaki değerini ortaya çıkardığı sonuçlar üzerinden değerlendirmektedir. Bu kurama göre bir eylem, en fazla sayıda insan için en fazla yararı sağladığı ölçüde ahlaki olarak doğru kabul edilmektedir. Faydacı etik, özellikle toplumsal etkisi yüksek kararların değerlendirilmesinde pratik bir ölçüt sunmaktadır. Ancak bu yaklaşım, bireysel hakların ve azınlıkların korunması konusunda çeşitli etik sorunları da beraberinde getirmektedir. Çoğunluğun yararını merkeze alan bir etik anlayış, bazı durumlarda bireylerin zarar görmesini meşrulaştırabilmektedir. Bu nedenle faydacı etik, gazetecilik gibi kamusal sorumluluğu yüksek bir alanda hem güçlü hem de tartışmalı bir referans noktası olarak karşımıza çıkmaktadır (Alankuş, 2013; Mill, 2018).

Erdem etiği yaklaşımı ise etik değerlendirmeyi eylemin kendisinden ya da sonuçlarından ziyade, eylemi gerçekleştiren öznenin karakteri üzerinden ele almaktadır. Aristotelesçi etik düşüncede, erdemli bir yaşam, doğru eylemlerin mekanik biçimde uygulanmasından ziyade, pratik bilgelik (*phronesis*) sayesinde durumun gereklerine uygun kararlar alabilme yetisiyle ilişkilendirilmektedir. Bu yaklaşım, etik kararların bağlama duyarlı olması gerektiğini savunarak, bireyin ahlaki muhakeme kapasitesini ön plana çıkarmaktadır. Erdem etiği, özellikle gazetecinin

mesleki bütünlüğü, sorumluluk bilinci ve karakter erdemleri açısından önemli bir etik çerçeve sunmaktadır (Aristoteles, 2011; Hursthouse, 2013).

Etik kuramlar arasındaki bu farklılıklar, etik sorunların tek bir doğrusal çözüm yoluna sahip olmadığını göstermektedir. Aksine etik düşünce, çoğu zaman bu kuramlar arasındaki gerilimler üzerinden gelişmektedir. Gazetecilik pratiğinde karşılaşılan etik ikilemler de benzer biçimde, ilke, sonuç ve karakter odaklı yaklaşımların birlikte değerlendirilmesini gerektirmektedir. Bu nedenle etik kuramlar, birbirini dışlayan değil; etik muhakemeyi zenginleştiren tamamlayıcı düşünce biçimleri olarak ele alınmalıdır (Kuçuradi, 2018; Cevizci, 2019).

Sonuç olarak etik kuramlar, gazetecilikte karşılaşılan etik sorunların anlaşılması ve değerlendirilmesi için vazgeçilmez bir kuramsal zemin sunmaktadır. Kantçı etik, ahlaki sınırları ve evrensel ilkeleri belirlerken; faydacı etik, eylemlerin toplumsal etkilerini görünür kılmakta; erdem etiği ise gazetecinin karakteri ve mesleki sorumluluğu üzerinde yoğunlaşmaktadır. Bu çok boyutlu kuramsal yapı, ilerleyen bölümlerde ele alınan gazetecilik etiği tartışmalarının ve vaka analizlerinin felsefi temelini oluşturmaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019).

2.3.1 Deontolojik Etik (Ödev Etiği)

Deontolojik etik, bir eylemin ahlaki niteliğinin, ortaya çıkardığı sonuçlardan ziyade, eylemin dayandığı ilkeye ve ahlaki ödeve uygunluğuna bağlı olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre bir davranış, ancak doğru bir ilkeye dayandığı ve ahlaki bir yükümlülüğü yerine getirdiği ölçüde etik bir değer kazanır. Deontolojik düşünce, eylemin fayda üretip üretmediğinden çok, eylemin hangi niyetle ve hangi normatif çerçeve içinde gerçekleştirildiği sorusuna odaklanır. Bu yönüyle deontolojik etik, ahlaki değerlendirmeyi koşullara ve sonuçlara göre değişkenlik gösteren bir alan olmaktan çıkararak, evrensel ilkelere dayalı bir sistem hâline getirmeyi amaçlar (Kant, 2015).

Kuramın en önemli temsilcisi olan Immanuel Kant'a göre ahlak yasası, deneyimden ya da toplumsal uzlaşıdan değil, saf akıldan türetilir. Kant, ahlaki eylemin temelinde yer alan ilkenin, her durumda ve herkes için geçerli olabilecek evrensel bir yasa niteliği

taşıması gerektiğini savunur. Bu bağlamda Kant'ın geliştirdiği "kategorik buyruk" ilkesi, bireyin eylemini gerçekleştirmeden önce, bu eylemin dayandığı ilkenin evrenselleştirilebilir olup olmadığını sorgulamasını zorunlu kılar. Eğer bir eylemin ilkesinin evrensel bir yasa hâline gelmesi düşünülemiyorsa, o eylem ahlaki açıdan meşru kabul edilemez (Kant, 2002).

Kantçı etik düşüncede ahlaki değerin merkezinde "iyi niyet" kavramı yer almaktadır. Kant'a göre bir eylemi ahlaki kılan unsur, eylemin sonuçları ya da sağladığı fayda değil; eylemin ahlaki ödeve saygıdan dolayı gerçekleştirilmiş olmasıdır. Bu yaklaşım, haz, çıkar ya da toplumsal onay gibi motivasyonları ahlaki değerlendirmenin dışına iterek, etik kararların koşulsuz bir sorumluluk bilinciyle alınması gerektiğini savunur. Böylece deontolojik etik, bireyin eylemlerini dışsal sonuçlardan bağımsız olarak değerlendiren katı fakat tutarlı bir normatif çerçeve sunar (Kuçuradi, 2018).

Deontolojik etiğin en önemli ilkelerinden biri, insanın hiçbir koşulda yalnızca bir araç olarak kullanılamayacağı düşüncesidir. Kant'a göre insan, sahip olduğu akıl ve özerklik nedeniyle başlı başına bir amaçtır. Bu ilke, özellikle insan onuru, doğruluk ve mahremiyet gibi kavramların etik değerlendirmede neden merkezi bir rol oynadığını açıklamaktadır. Bir eylem, ne kadar fayda üretirse üretsin, insanı araçsallaştırıyorsa ahlaki olarak kabul edilemez. Bu yaklaşım, etik sınırların esnetilmesine karşı güçlü bir normatif direnç noktası oluşturmaktadır (Kant, 2015; Kuçuradi, 2018).

Gazetecilik pratiği açısından deontolojik etik, doğruluk ve hakikati aktarma yükümlülüğünü temel bir ahlaki ödev olarak konumlandırır. Bu yaklaşıma göre gazeteci, yayımladığı haberin yaratabileceği olası sonuçları göz önünde bulundurabilir; ancak bu sonuçlar, gerçeği söyleme ödevinin önüne geçemez. Bir haberin kamuoyunda rahatsızlık yaratması, siyasi sonuçlar doğurması ya da ekonomik kayıplara yol açması, gerçeğin çarpıtılmasını ya da gizlenmesini meşrulaştırmaz. Deontolojik etik, bu noktada gazeteciyi koşullara göre yön değiştiren bir aktör olmaktan çıkararak, ilkeye bağlı ve tutarlı bir ahlaki özne hâline getirir (Pieper, 2012).

Ancak deontolojik yaklaşımın gazetecilik bağlamında bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Özellikle kriz, afet ve travmatik olayların haberleştirilmesi sürecinde,

koşulsuz doğruluk ilkesinin bireyler üzerinde yaratabileceği zararlar tartışma konusu olmaktadır. Mahremiyetin ihlali, ikincil travmaların üretilmesi ya da kırılgan grupların zarar görmesi gibi durumlarda, deontolojik etiğin katı yapısı eleştirilere açık hâle gelmektedir. Bu durum, deontolojik etiğin gazetecilikte tek başına yeterli bir etik çerçeve sunup sunamayacağı sorusunu gündeme getirmektedir (Uzun, 2018).

Sonuç olarak deontolojik etik, gazetecilikte etik sınırların belirlenmesi açısından güçlü ve vazgeçilmez bir normatif temel sunmaktadır. Doğruluk, dürüstlük ve insan onuruna saygı gibi ilkeler, gazetecilik mesleğinin etik omurgasını oluşturmaktadır. Ancak bu yaklaşımın katı ilke anlayışı, bazı durumlarda bağlama duyarlı etik değerlendirmelerin önünde bir engel oluşturabilmektedir. Bu nedenle deontolojik etik, gazetecilikte etik kararların belirlenmesinde temel bir referans noktası olmakla birlikte, diğer etik kuramlarla birlikte değerlendirilmesi gereken tamamlayıcı bir yaklaşım olarak ele alınmalıdır (McQuail, 2010; Ward, 2019).

2.3.2 Faydacı Etik (Utilitarist Yaklaşım)

Faydacı etik, teleolojik (amaçsal) bir kuramdır ve bir eylemin ahlaki değerini, doğurduğu sonuçlar üzerinden değerlendirmeyi önerir. “En fazla sayıda insan için en yüksek mutluluk” ilkesini merkeze alan bu yaklaşım, ahlaki karar süreçlerini toplumsal bir fayda-maliyet hesabı çerçevesinde ele alır (Mill, 2011).

Ancak faydacılık kendi içinde homojen bir yapı sergilemez. Kuramın iki önemli temsilcisi olan Jeremy Bentham ve John Stuart Mill arasında, faydanın nasıl ölçülmesi gerektiği konusunda belirgin görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

Bentham ve Niceliksel Faydacılık: Jeremy Bentham, haz ve acıyı insan davranışlarını yönlendiren “iki egemen efendi” olarak tanımlar. Bentham’a göre bir eylemin ahlaki değeri, ürettiği haz miktarıyla doğru orantılıdır. Niceliksel bir ölçüt benimseyen bu yaklaşım, haz türleri arasında bir hiyerarşi kurmaz; elde edilen haz miktarı eşit olduğu sürece basit bir oyun, edebi bir etkinlik kadar değerli kabul edilir. Bentham, hazları ölçebilmek için yoğunluk ve süre gibi kriterleri içeren “haz hesabı” (hedonic cal cülus) kavramını geliştirmiştir.

Bu perspektiften hareketle Benthamcı bir medya etiği anlayışı, reytingler veya YouTube izlenmeleri gibi nicel verileri, toplumun geniş kesimlerine haz sağladığı ölçüde bir "değer" göstergesi olarak değerlendirme eğilimindedir.

Mill ve Niteliksel Faydacılık: John Stuart Mill ise Bentham'ın niceliksel yaklaşımını eleştirerek, hazları birbirinden ayıranın yalnızca miktar değil, aynı zamanda nitelik olduğunu savunur. Mill, zihinsel ve entelektüel hazları bedensel hazlardan üstün görür. "Mutlu bir aptal olmaktansa mutsuz bir Sokrates olmak daha iyidir" ifadesi, bu yaklaşımın özlü bir özetidir. Mill'e göre "iyi", yalnızca anlık hazlarla sınırlı değildir; insanlığın ilerlemesine katkı sağlayan uzun vadeli iyilik hâlini de kapsar.

Gazetecilikte Fayda Çatışması: Bu iki yaklaşımın basın etiğindeki yansımaları dikkat çekicidir. Benthamcı bir bakış açısı, sansasyonel içeriklerin geniş kitleler tarafından tüketilmesini bir toplumsal haz kaynağı olarak meşrulaştırabilirken; Mill, haberin niteliğine ve toplumsal bilinçlenmeye katkısına öncelik verir. Mill'in özellikle azınlık haklarının korunmasına yaptığı vurgu, faydacılığa daha derin bir etik boyut kazandırmıştır (Bentham, 2000; Mill, 2011).

Gazetecilikte faydacı etik yaklaşımının en belirgin sorun alanlarından biri, "kamu yararı" kavramının nasıl tanımlanacağı ve sınırlarının nasıl çizileceği meselesidir. Faydacı bakış açısında kamu yararı çoğu zaman çoğunluğun faydasıyla özdeşleştirilmekte; bu durum ise azınlık haklarının, kırılgan grupların ve bireysel mahremiyetin ihmal edilmesi riskini beraberinde getirmektedir. Özellikle dijital medya ortamında haberlerin hızla yayılması ve geniş kitlelere ulaşması, fayda kavramının nicel göstergeler üzerinden değerlendirilmesini teşvik etmektedir. Tıklanma sayıları, paylaşım oranları ve izlenme verileri, bir içeriğin "toplumsal etkisini" ölçen başlıca kriterler hâline gelmiştir. Ancak bu ölçütler, etik değerlendirmenin niteliğini zayıflatabilecek indirgemeci bir anlayışa yol açabilmektedir (Alankuş, 2013).

Bu bağlamda faydacı etik, gazetecilik pratiğinde hem işlevsel hem de sorunlu bir çerçeve sunmaktadır. Kriz, afet ve salgın gibi olağanüstü durumlarda, bilginin hızlı biçimde yayılması toplumsal fayda açısından hayati bir önem taşıyabilmektedir. Bu

tür durumlarda faydacı yaklaşım, bilginin geciktirilmesinin yol açacağı zararları görünür kılarak, kamunun bilgilendirilmesini öncelikli bir etik sorumluluk olarak tanımlar. Ancak aynı yaklaşım, bilginin doğruluğu tam olarak teyit edilmeden paylaşılmasını ya da travmatik içeriklerin yaygın biçimde dolaşıma sokulmasını da meşrulaştırma potansiyeli taşımaktadır. Bu durum, faydacılığın gazetecilikte tek başına belirleyici bir etik ölçüt olarak kullanılmasının sınırlarını ortaya koymaktadır (Silverman, 2015; Ward, 2019).

Faydacı etik anlayışının bir diğer problemli yönü, etik kararların kısa vadeli fayda hesapları üzerinden alınmasına yol açabilmesidir. Dijital medya ortamında anlık etkileşimler ve hızlı geri bildirim mekanizmaları, gazetecileri kısa süreli toplumsal ilgiyi maksimize etmeye yönlendirebilmektedir. Oysa etik açıdan "yararlı" görünen bir içerik, uzun vadede kamu güveninin zedelenmesine, medya kurumlarının meşruiyet kaybına ya da toplumsal kutuplaşmanın derinleşmesine neden olabilmektedir. Mill'in niteliksel faydacılığı, bu noktada kısa vadeli hazlarla uzun vadeli toplumsal yarar arasındaki farkı vurgulayarak, faydacılığın daha derinlikli bir etik çerçeveye kavuşturulmasına katkı sağlamaktadır (Mill, 2011).

Gazetecilik bağlamında Mill'in yaklaşımı, bilginin yalnızca tüketilme oranına değil, kamusal bilinçlenmeye ve demokratik tartışma ortamına katkısına odaklanmayı gerektirir. Bu perspektife göre etik açıdan değerli bir haber, yalnızca geniş kitlelere ulaşan değil; aynı zamanda toplumu bilgilendiren, eleştirel düşünmeyi teşvik eden ve bireylerin kamusal meseleler karşısında bilinçli tutumlar geliştirmesine katkı sağlayan içeriktir. Bu anlayış, faydacılığın nicel ölçütlere indirgenmesini engelleyerek, gazetecilik etiğinde niteliksel bir değerlendirme alanı açmaktadır (McQuail, 2010).

Bununla birlikte faydacı etik, gazetecilikte etik kararların bağlama duyarlı biçimde ele alınmasına imkân tanıması açısından önemli bir avantaj sunmaktadır. Deontolojik etiğin katı ilke anlayışının yetersiz kaldığı durumlarda, faydacı yaklaşım eylemlerin toplumsal etkilerini görünür kılarak daha esnek bir değerlendirme zemini sağlar.

Ancak bu esneklik, etik sınırların belirsizleşmesi riskini de beraberinde getirmektedir. Bu nedenle faydacı etik, gazetecilikte etik muhakemenin temel belirleyicisi olmaktan

ziyade, etik kararların toplumsal sonuçlarını analiz eden tamamlayıcı bir yaklaşım olarak değerlendirilmelidir (Uzun, 2018).

Sonuç olarak faydacı etik, gazetecilikte etik sorunların değerlendirilmesinde güçlü bir analitik araç sunmakla birlikte, tek başına yeterli bir normatif çerçeve oluşturmaz. Bentham'ın niceliksel faydacılığı, dijital medya ortamında popülerlik ve görünürlük odaklı etik anlayışlarını açıklamakta işlevsel olurken; Mill'in niteliksel faydacılığı, gazeteciliğin kamusal sorumluluğunu ve demokratik işlevini ön plana çıkaran daha derinlikli bir etik perspektif sunmaktadır. Bu iki yaklaşım birlikte ele alındığında, faydacı etiğin gazetecilikte hem olanaklarını hem de sınırlarını görünür kılmak mümkün hâle gelmektedir. Bu çerçeve, ilerleyen bölümlerde ele alınan etik ikilemler ve vaka analizleri için önemli bir kuramsal arka plan oluşturmaktadır (Alankuş, 2013; Ward, 2019).

2.3.3 Erdem Etiği ve Karakterin Önemi

Erdem etiği, ahlaki değerlendirmede odağı eylemin kurallarından veya sonuçlarından uzaklaştırarak, doğrudan bireyin karakterine ve içsel niteliklerine yöneltir. Bu yaklaşıma göre ahlak, yalnızca doğru davranışların tekrarı değil; bilinçli bir süreç içerisinde erdemli bir insan olma çabasıdır. Aristoteles'e göre insan yaşamının nihai amacı eudaimonia, yani kendini gerçekleştirerek iyi ve anlamlı bir yaşam sürmektir (Aristoteles, 2011). MacIntyre (2001) tarafından vurgulandığı üzere, erdemler bir toplumsal pratiğin içsel iyilerine ulaşmak için gerekli olan kazanılmış insani niteliklerdir. Gazetecilik pratiği de bu bağlamda, dışsal ödüllerden (para, şöhret, tıklanma) ziyade mesleğin özünde yer alan hakikat arayışına sadık kalmayı gerektirir.

Erdem etiği, pratik bilgelik kavramıyla birleştiğinde gazetecilik açısından Aristoteles'in phronesis kavramıyla karşılık bulur. Aristoteles, phronesis'i genel ilkelerin tekil durumlara uygulanabilme yetisi olarak tanımlar. Gazeteciliğin karmaşık etik ikilemlerinde yazılı kurallar her zaman yeterli olmayabilir; bu noktada doğru kararın alınıp alınmadığını belirleyen unsur, gazetecinin deneyimi ve karakteridir. Dürüstlük ve hesap verebilirlik gibi erdemleri içselleştirmiş bir gazeteci tarafından üretilen haber, etik açıdan daha yüksek bir değer taşır (Hursthouse, 2013). Belsey ve

Chadwick (1992), etik kodların tek başına yeterli olmadığını, bu kodların ancak etik bir karakter tarafından uygulandığında anlam kazandığını belirtir. Philippa Foot (2002) ise erdemleri birer "irade düzeltici" olarak tanımlayarak, gazetecinin kriz anlarında piyasa baskısı yerine mesleki doğruluğa yönelmesini sağlayan şeyin bu karakter yapısı olduğunu savunur.

Erdem etiğinin gazetecilik bağlamında bu kadar önemli görünmesinin nedeni, dijital medya çağında etik kararların çoğu zaman "gri alanlarda" alınmak zorunda kalmasıdır. Yazılı meslek ilkeleri, genel bir çerçeve sunsa da, her somut durumda hangi değerin önceleneceğini açık biçimde belirleyemez. Örneğin kamu yararı ile mahremiyetin çatıştığı bir olayda, yalnızca kural metinlerine dayanmak çoğu zaman yeterli değildir; çünkü aynı kural farklı bağlamlarda farklı sonuçlar doğurabilir. Bu tür durumlarda erdem etiği, gazetecinin karakterine ve muhakeme kapasitesine vurgu yaparak, etik kararın yalnızca "kuralın uygulanması" değil, "doğru olanın seçilmesi" süreci olduğunu hatırlatır (Aristoteles, 2011; Hursthouse, 2013).

Bu noktada phronesis kavramı, yalnızca bir "deneyim" ya da "pratik bilgi" olarak anlaşılmamalıdır. Phronesis, etik açıdan doğru olanı bağlam içinde tartabilme, zarar ihtimalini öngörebilme ve kararın sorumluluğunu üstlenebilme yetisidir. Gazetecilikte bu yeti, haberin dili, görsel seçimi, mağdurun korunması, doğrulama süresi ve kamu yararı iddiasının gerekçelendirilmesi gibi çok sayıda karar noktasında kendini gösterir. Dolayısıyla erdem etiği, etik sorunu yalnızca "ne yapılmalı?" sorusuna indirgemez; "bunu yapacak kişinin nasıl biri olması gerekir?" sorusunu merkeze yerleştirerek gazeteciliği bir karakter meselesi olarak da tartışmaya açar (MacIntyre, 2001; Kuçuradi, 2018).

Dijital medya ortamı, gazetecinin karakterini sınayan yeni baskı biçimleri üretmektedir. Tıklanma ekonomisi, görünürlük algoritmaları ve hız odaklı içerik akışı; gazeteciyi çoğu zaman kısa vadeli başarı göstergelerine yönlendirebilmektedir. Bu koşullarda etik sorun, yalnızca "yanlış bilgi" ya da "manipülasyon" değildir; aynı zamanda gazetecinin mesleki kimliğinin hangi motivasyonlarla kurulduğu sorusudur. Erdem etiği açısından asıl tehlike, gazeteciliğin içsel iyilerinin (hakikat arayışı, kamusal sorumluluk, hesap verebilirlik) dışsal ödüllerin (tıklanma, reyting, popülerlik)

gölgesinde kalmasıdır. Bu nedenle erdem etiği, gazeteciliği teknik bir üretim süreci olmaktan çıkararak, etik süreklilik taşıyan bir mesleki yaşam pratiği olarak konumlandırır (MacIntyre, 2001; Ward, 2019).

Bununla birlikte erdem etiği yaklaşımı, tek başına tüm etik sorunları çözebilecek kapalı bir sistem olarak düşünülmemelidir. "Erdemli gazeteci" fikri, normatif açıdan güçlü olsa da, erdemin ne olduğu ve hangi erdemlerin öncelikli sayılacağı sorusu bağlamsal tartışmalara açıktır. Ayrıca kurumsal baskıların yoğun olduğu medya ortamlarında, bireysel erdemin sürdürülebilirliği de zayıflayabilir. Bu nedenle erdem etiği, bireysel karakteri merkeze alırken, kurumsal yapıların gazetecinin etik özneselliğini nasıl daralttığını da göz ardı etmemelidir. Etik kararların yalnızca bireyin "iyi niyeti"ne bırakıldığı yerlerde, sistematik ihlallerin normalleşmesi riski ortaya çıkar (McQuail, 2010; Alankuş, 2013).

Bu çerçevede erdem etiği, gazetecilikte etik sorumluluğun iki düzeyde ele alınmasını gerekli kılar: bireysel ve kurumsal. Bireysel düzeyde gazetecinin dürüstlük, ölçülülük, adalet ve cesaret gibi erdemleri içselleştirmesi; kurumsal düzeyde ise bu erdemleri destekleyen bir editoryal kültürün ve etik iklimin oluşturulması önem taşır. Etik ilkelere sahip bir gazetecinin, etik dışı teşviklerle çalışan bir kurum içinde uzun süre direnç gösterebilmesi her zaman mümkün olmayabilir. Bu nedenle erdem etiği, etik davranışı yalnızca kişisel tercih olarak değil, mesleki kültür ve kurumsal normlarla birlikte düşünmeye zorlar (Çaplı ve Tuncel, 2010; Kuçuradi, 2020).

Sonuç olarak erdem etiği, gazetecilikte etik kararların yalnızca kurallara uyum ya da sonuç hesabı üzerinden değil, gazetecinin karakteri ve muhakeme kapasitesi üzerinden değerlendirilmesi gerektiğini savunarak güçlü bir tamamlayıcı perspektif sunmaktadır. Deontolojik etik sınırları belirlerken, faydacı etik toplumsal etkiyi görünür kılar; erdem etiği ise bu iki yaklaşımın gri alanlarda yetersiz kaldığı noktalarda, gazetecinin pratik bilgelik yoluyla denge kurabilmesini mümkün kılan bir etik zemin oluşturur. Bu yönüyle erdem etiği, özellikle dijital çağın belirsizlikleri içinde gazetecilik etiğini tartışmak için vazgeçilmez bir kuramsal çerçeve olarak değerlendirilebilir (Aristoteles, 2011; Ward, 2019).

2.3.4 Phronesis (Pratik Bilgelik) ve Mesleki Basiret

Erdem etiğinin gazetecilik pratiğindeki en somut ve işlevsel karşılıklarından biri olan *phronesis* (pratik bilgelik), etik kuralların ve yazılı ilkelerin yetersiz kaldığı "gri alanlarda" devreye giren bir muhakeme yetisidir. Aristotelesçi etik düşüncede phronesis, genel ahlaki ilkelerin tekil ve karmaşık durumlara uygun biçimde uygulanabilmesini mümkün kılan, deneyime dayalı fakat sezgisel olmayan bir akıl yürütme biçimi olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda phronesis, ne katı bir kuralcılığa ne de keyfî bir karar alma sürecine indirgenebilir; aksine, etik sorumluluk bilinciyle şekillenen bilinçli bir değerlendirme kapasitesini ifade eder (Aristoteles, 2011).

Gazetecilik açısından phronesis, etik kararların otomatik biçimde alınamayacağı gerçeğini görünür kılar. Lambeth'in (1992) vurguladığı üzere, bir gazetecinin etik açıdan sorumlu davranabilmesi için yalnızca meslek ilkelerini bilmesi yeterli değildir; aynı zamanda hangi durumda hangi değerin öncelikli olması gerektiğini ayırt edebilecek bir "mesleki basiret" geliştirmesi gerekmektedir. Kamu yararı, doğruluk, mahremiyet ve zarar vermeme gibi değerler, çoğu zaman aynı anda geçerli olmakta ve birbirleriyle çatışabilmektedir. Bu tür çatışmalı durumlarda phronesis, gazetecinin soyut kurallar yerine bağlamı dikkate alarak etik açıdan en makul tercihi yapabilmesini mümkün kılar (Lambeth, 1992; Hursthouse, 2013).

Aristoteles'in *mesotes* (altın orta) kavramı, pratik bilgelik ile doğrudan ilişkilidir. Mesotes, aşırılıklar arasında dengeli olanı bulma çabasını ifade eder. Gazetecilikte bu denge ne tamamen duyarsız bir mesafe ne de aşırı duygusal bir yakınlık anlamına gelir. Örneğin travmatik olayların haberleştirilmesinde, mağdurun acısını tamamen görünmez kılmak da acıyı teşhir eden bir anlatım dili kullanmak da etik açıdan sorunludur. Phronesis, bu iki uç arasında etik açıdan savunulabilir bir denge kurulmasını sağlayan muhakeme zemini sunar (Sontag, 2004; Aristoteles, 2011).

Pratik bilgelik kavramı, gazetecilikte etik kararların yalnızca bireysel sezgilere bırakılmasının önüne geçmesi açısından da önemlidir. Phronesis, çoğu zaman yanlış biçimde "içgüdü" ya da "tecrübe" ile eş anlamlı kullanılsa da Aristotelesçi anlamda

pratik bilgelik, refleksif değil; gerekçelendirilebilir bir muhakeme sürecine dayanır. Bu yönüyle phronesis, gazetecinin verdiği etik kararların hem kendisi hem de kamuoyu nezdinde savunulabilir olmasını sağlar. Etik açıdan doğru karar, yalnızca doğru hissettiren değil; aynı zamanda gerekçelendirilebilen karardır (Kuçuradi, 2018).

Dijital medya ortamı, phronesis'in gazetecilik açısından neden vazgeçilmez bir erdem olduğunu daha da görünür kılmaktadır. Hız baskısı, algoritmik görünürlük, tıklanma ekonomisi ve sürekli içerik üretme zorunluluğu, gazetecileri kısa sürede karar almaya zorlamaktadır. Bu koşullar altında etik değerlendirme çoğu zaman "sonradan düşünülen" bir unsur hâline gelmekte; bu durum etik ihlallerin normalleşmesine yol açabilmektedir. Pratik bilgelik, bu hız rejimi içinde gazetecinin durabilmesini, kararın sonuçlarını öngörebilmesini ve mesleki sorumluluğunu hatırlamasını sağlayan bir direnç noktası işlevi görür (Binark, 2014; Yengin, 2021).

Türkçe literatürde de pratik bilgelik ve erdem etiği bağlamında gazetecilikte etik öznenin önemi vurgulanmaktadır. Kuçuradi'ye göre etik sorunlar, hazır çözümlerle değil; her somut durumda yeniden kurulması gereken bir değer bilgisiyle ele alınmalıdır. Bu yaklaşım, gazetecinin etik kararlarını kurallara körü körüne uymak yerine, bağlama duyarlı bir değer muhakemesiyle almasını gerektirir. Benzer biçimde Uzun (2018), gazetecilikte etik sorunların çoğunun kural eksikliğinden değil, bu kuralların nasıl uygulanacağına ilişkin muhakeme yetersizliğinden kaynaklandığını belirtmektedir (Kuçuradi, 2018; Uzun, 2018).

Bu çerçevede phronesis, gazeteciliği yalnızca teknik bir meslek faaliyeti olmaktan çıkararak, etik süreklilik taşıyan bir yaşam pratiği (*praxis*) olarak yeniden tanımlar. Gazeteci, her haber üretim sürecinde yalnızca "ne yapılabilir?" sorusunu değil, aynı zamanda "bu durumda etik olarak doğru olan nedir?" sorusunu da sormak zorundadır. Bu soru, gazeteciliği mekanik bir bilgi aktarımı olmaktan çıkararak, kamusal sorumluluk bilinciyle şekillenen bir mesleki kimlik alanına dönüştürür (MacIntyre, 2001; Çaplı ve Tuncel, 2010).

Sonuç olarak pratik bilgelik, erdem etiğinin gazetecilikteki en işlevsel bileşenlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Deontolojik etik ilkesel sınırları, faydacı etik toplumsal

etkileri görünür kılarken; phronesis, bu iki yaklaşımın yetersiz kaldığı gri alanlarda gazetecinin etik muhakeme kapasitesini devreye sokar. Bu yönüyle pratik bilgelik, dijital çağın belirsizlikleri içinde gazetecilik etiğini ayakta tutan temel bir mesleki basiret olarak karşımıza çıkmaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019).

2.3.5 Modern Etik Yaklaşımlar ve Dijital Medya

Dijitalleşmeyle birlikte medya ortamında yaşanan dönüşüm, gazetecilik etiğine ilişkin tartışmaların kapsamını önemli ölçüde değiştirmiştir. Geleneksel gazetecilik anlayışında etik sorunlar daha çok doğruluk, tarafsızlık, nesnellik ve kamu yararı gibi ilkeler çerçevesinde değerlendirilirken; dijital medya çağında ortaya çıkan yeni iletişim biçimleri etik tartışmaların daha karmaşık bir yapıya dönüşmesine neden olmuştur. Özellikle sosyal medya platformlarının haber dolaşımındaki belirleyici etkisi, algoritmik yönlendirme sistemleri, hız baskısı ve görünürlük odaklı içerik üretimi; gazetecilikte etik sorunların yalnızca bireysel meslek ilkeleri üzerinden açıklanmasını zorlaştırmaktadır. Bu durum, gazetecilik etiğinin yalnızca gazetecinin bireysel sorumluluğu bağlamında değil; aynı zamanda dijital kültür, iletişim yapıları ve teknolojik güç ilişkileri çerçevesinde yeniden değerlendirilmesini gerekli hâle getirmiştir.

Dijital medya ortamında haber üretim süreçlerinin giderek hızlanması, etik değerlendirme süreçlerini de doğrudan etkilemektedir. Özellikle "ilk veren olmak" anlayışı, bazı durumlarda doğrulama süreçlerinin geri plana itilmesine neden olabilmektedir. Bunun yanında sosyal medya platformlarında dikkat çekici ve duygusal tepki oluşturan içeriklerin daha fazla görünür hâle gelmesi, gazetecilikte etik sınırların daha tartışmalı hâle gelmesine yol açmaktadır. Bu durum yalnızca haberin içeriğini değil; aynı zamanda haberin sunuluş biçimini, kullanılan dili ve mağdur bireylerin temsil edilme şeklini de etkileyebilmektedir. Dijital medya çağında haberin metalaşması ve görünürlük ekonomisinin ön plana çıkması, etik tartışmaların yalnızca klasik normatif kuramlarla açıklanmasını yetersiz hâle getirmektedir.

Bu bağlamda modern etik yaklaşımlar, dijital medya çağında gazetecilikte ortaya çıkan yeni etik sorunların anlaşılması açısından önemli katkılar sunmaktadır. Söylem etiği,

sorumluluk etiği ve bakım etiği gibi çağdaş etik yaklaşımlar; gazeteciliğin yalnızca teknik bir bilgi üretim süreci olmadığını, aynı zamanda kamusal alanı, toplumsal ilişkileri ve demokratik iletişim süreçlerini şekillendiren etik bir faaliyet olduğunu göstermektedir. Özellikle dijital medya ortamında dezenformasyonun yaygınlaşması, algoritmaların görünürlüğü belirlemesi ve kullanıcı davranışlarının veri odaklı biçimde yönlendirilmesi; etik sorunların daha geniş toplumsal etkiler üretebilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle modern etik yaklaşımlar, dijital medya çağında gazetecilikte ortaya çıkan etik krizleri daha kapsamlı biçimde değerlendirme imkânı sunmaktadır (Jonas, 1984; Habermas, 2018; Ward, 2019).

Modern etik yaklaşımlar aynı zamanda gazetecilikte etik sorumluluğun yalnızca haber üretimiyle sınırlı olmadığını da göstermektedir. Dijital medya ortamında haberin dolaşım hızı, kullanıcı etkileşimleri ve algoritmik görünürlük sistemleri; gazetecilik faaliyetinin toplumsal etkisini daha geniş boyutlara taşımaktadır. Özellikle yanlış bilgi, manipülasyon, dijital linç kültürü ve mağdur bireylerin teşhir edilmesi gibi sorunlar; gazetecilikte etik duyarlılığın önemini daha görünür hâle getirmektedir. Bu nedenle çağdaş etik tartışmaları, gazetecilikte insan onuru, kamusal sorumluluk ve demokratik iletişim gibi kavramların dijital medya çağında yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Ancak modern etik yaklaşımların ortaya çıkması, klasik etik kuramlarının tamamen işlevsiz hâle geldiği anlamına gelmemektedir. Aksine söylem etiği, sorumluluk etiği ve bakım etiği gibi modern yaklaşımlar; klasik etik kuramlarının sunduğu normatif çerçeveyi dijital medya çağının dönüşen yapısı içerisinde yeniden yorumlayan tamamlayıcı bir perspektif sunmaktadır. Bu nedenle gazetecilik etiğine ilişkin tartışmaların yalnızca geleneksel etik ilkeleriyle sınırlı kalmaması, dijital çağın dönüşen medya yapısını dikkate alan çağdaş etik yaklaşımlarla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir (Gilligan, 1982; Ward, 2019).

2.3.5.1 Söylem etiği ve kamusal alan

Jürgen Habermas tarafından geliştirilen söylem etiği yaklaşımı, etik kararların özgür, baskısız ve rasyonel iletişim ortamlarında oluşması gerektiğini savunmaktadır.

Habermas'a göre demokratik toplumların sağlıklı biçimde işleyebilmesi için bireylerin düşüncelerini eşit koşullarda ifade edebildiği bir kamusal alanın varlığı zorunludur. Bu yaklaşımda iletişim yalnızca teknik bir bilgi aktarımı değil; aynı zamanda ortak aklın, toplumsal uzlaşının ve demokratik tartışma kültürünün oluşmasını sağlayan etik bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Habermas, 2018). Bu nedenle söylem etiği, bireylerin manipülasyondan uzak biçimde düşüncelerini ifade edebildiği bir iletişim ortamını temel almaktadır.

Habermas'ın kamusal alan yaklaşımı, medya kurumlarının demokratik toplum içerisindeki rolünü anlamak açısından önemli bir teorik çerçeve sunmaktadır. Geleneksel gazetecilik anlayışında medya; kamunun doğru bilgiye ulaşmasını sağlayan, toplumsal tartışma ortamını güçlendiren ve demokratik katılımı destekleyen bir araç olarak görülmektedir. Ancak dijital medya çağında iletişim süreçlerinin büyük ölçüde algoritmalar tarafından yönlendirilmesi, bu ideal kamusal alan anlayışını giderek zayıflatmaktadır. Özellikle sosyal medya platformlarında dikkat çekici, kutuplaştırıcı ve duygusal tepki oluşturan içeriklerin daha görünür hâle gelmesi; doğrulanmış ve rasyonel bilgi üretimini ikinci plana itebilmektedir. Bu durum, kamusal tartışma kültürünün niteliğini doğrudan etkileyerek iletişim süreçlerini daha manipülatif bir yapıya dönüştürebilmektedir.

Dijital medya ortamında yaşanan bu dönüşüm, gazetecilikte etik sorumluluğun yalnızca haber üretmekle sınırlı olmadığını göstermektedir. Çünkü gazetecilik aynı zamanda kamusal tartışmanın niteliğini belirleyen etik bir iletişim pratiğidir. Özellikle dezenformasyonun yaygınlaşması, doğrulama süreçlerinin geri plana itilmesi ve manipülatif içeriklerin hızla dolaşıma girmesi; kamusal alanın sağlıklı biçimde işlemesini zorlaştırmaktadır. Bu durum gazeteciliğin demokratik işlevinin yalnızca teknik değil, aynı zamanda etik bir mesele olduğunu da ortaya koymaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019). Dijital medya ortamında bilginin hızla dolaşıma girmesi, çoğu zaman doğrulama süreçlerinin ikinci plana itilmesine neden olmakta; bu durum da kamuoyunun sağlıklı bilgiye ulaşmasını zorlaştırmaktadır.

Habermas'ın söylem etiği yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde gazetecilikte etik sorumluluk; yalnızca doğru bilgi vermek değil, aynı zamanda bireylerin sağlıklı ve

rasyonel tartışma ortamına katılımını mümkün kılmaktır. Bu nedenle etik gazetecilik anlayışı, manipülasyondan uzak, doğrulanmış ve kamusal tartışmayı güçlendiren bir iletişim anlayışını gerekli kılmaktadır. Özellikle dijital medya ortamında yankı odaları ve filtre balonları gibi yeni iletişim biçimlerinin ortaya çıkması, bireylerin yalnızca kendi düşüncelerine yakın içeriklerle karşılaşmasına neden olabilmektedir. Bu durum ise toplumsal kutuplaşmayı derinleştirerek demokratik tartışma ortamını zayıflatabilmektedir.

Algoritmaların görünürlüğü belirlediği ve hız baskısının yoğunlaştığı dijital medya ortamında, Habermas'ın iletişimsel akıl yaklaşımı gazetecilik etiği açısından daha önemli hâle gelmektedir. Çünkü gazetecilik yalnızca bilgi aktarma faaliyeti değil; aynı zamanda demokratik kamusal alanın sürdürülebilirliği açısından etik bir sorumluluk alanıdır. Bu nedenle söylem etiği yaklaşımı, dijital medya çağında gazeteciliğin demokratik işlevini yeniden düşünmek açısından önemli bir normatif çerçeve sunmaktadır. Özellikle sosyal medya platformlarında bilginin metalaşması ve görünürlük odaklı içerik üretiminin artması, etik gazeteciliğin kamusal sorumluluğunu daha da önemli hâle getirmektedir (Habermas, 2018; Ward, 2019).

2.3.5.2 Sorumluluk etiği ve teknolojik güç

Hans Jonas tarafından geliştirilen sorumluluk etiği yaklaşımı, modern teknoloji çağında insan eylemlerinin etkisinin genişlediğini ve buna bağlı olarak etik sorumluluğun da arttığını savunmaktadır. Jonas'a göre teknolojik gelişmeler, insan davranışlarının yalnızca bireysel sonuçlar üretmesine değil; aynı zamanda geniş toplumsal etkiler oluşturmasına da neden olmaktadır. Bu nedenle modern dünyada etik düşünce, yalnızca bireysel niyetleri değil; eylemlerin uzun vadeli toplumsal sonuçlarını da dikkate almak zorundadır (Jonas, 1984). Özellikle teknolojinin insan yaşamı üzerindeki etkisinin artması, etik sorumluluğun kapsamını da genişletmiştir.

Dijital medya araçları, bilginin çok kısa süre içerisinde milyonlarca kişiye ulaşabilmesini mümkün hâle getirmiştir. Bu durum gazeteciliğin kamusal etkisini artırırken, etik sorumluluğun kapsamını da genişletmiştir. Özellikle yanlış bilgi, manipülasyon ve dezenformasyonun dijital platformlar aracılığıyla hızla yayılması;

gazetecilikte etik sorunların yalnızca bireysel hata düzeyinde değerlendirilemeyeceğini göstermektedir. Çünkü dijital ortamda yayılan yanlış bir bilgi yalnızca tek bir bireyi değil; toplumsal güveni, kamusal düzeni ve demokratik tartışma ortamını da etkileyebilmektedir. Bu nedenle dijital medya çağında gazetecilik, yalnızca haber üretim süreci değil; aynı zamanda toplumsal etkileri olan etik bir sorumluluk alanı hâline gelmiştir.

Jonas'ın sorumluluk etiği yaklaşımı, teknolojik gücün arttığı modern toplumlarda etik düşüncenin geleceğe dönük bir sorumluluk anlayışı taşıması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım gazetecilik açısından değerlendirildiğinde, haber üretim sürecinde yalnızca anlık etkileşim ve görünürlük değil; haberin uzun vadeli toplumsal etkileri de dikkate alınmalıdır. Özellikle kriz, afet ve toplumsal travma dönemlerinde yayılan doğrulanmamış içerikler; toplumsal panik, kutuplaşma ve güven kaybı gibi ciddi sonuçlar doğurabilmektedir. Bu nedenle dijital medya ortamında etik gazetecilik anlayışı, hız baskısına rağmen doğrulama süreçlerini koruyabilen bir sorumluluk bilincini gerekli kılmaktadır.

Dijital medya ortamında hız baskısının artması, gazetecilerin doğrulama süreçlerini ikinci plana itmesine yol açabilmektedir. Özellikle "ilk veren olmak" anlayışı, bazı durumlarda bilginin doğruluğunun yeterince araştırılmadan paylaşılmasına neden olabilmektedir. Ancak sorumluluk etiği açısından gazetecilik yalnızca "ilk veren olmak" değil; aynı zamanda toplumsal etkileri öngörebilen etik bir muhakeme sürecini de gerektirmektedir. Çünkü dijital ortamda yayılan bir yanlış bilgi, kısa süre içerisinde milyonlarca kişiye ulaşabilmekte ve uzun vadeli toplumsal sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durum, gazetecilikte etik sorumluluğun yalnızca anlık değil; geleceğe dönük bir sorumluluk anlayışıyla değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır.

Jonas'ın yaklaşımı aynı zamanda teknolojik gücün kontrolsüz biçimde kullanılmasının etik riskler üretebileceğini de göstermektedir. Dijital medya ortamında algoritmaların görünürlüğü belirlemesi, dikkat ekonomisinin içerik üretimini şekillendirmesi ve kullanıcı davranışlarının veri odaklı biçimde yönlendirilmesi; gazetecilikte etik sınırların giderek daha karmaşık hâle gelmesine neden olmaktadır. Bu nedenle sorumluluk etiği yaklaşımı, gazetecilikte yalnızca doğru bilgi üretimini değil; aynı

zamanda bu bilginin bireyler ve toplum üzerindeki etkilerinin dikkate alınmasını da gerekli kılmaktadır. Dijital çağda etik gazetecilik anlayışı, teknolojik hızın yarattığı baskılara rağmen toplumsal sorumluluğu merkeze alan bir etik muhakeme sürecini zorunlu hâle getirmektedir (Jonas, 1984; Ward, 2019).

2.3.5.3 Bakım etiği ve kırılgan grupların korunması

Bakım etiği (Care Ethics) yaklaşımı, etik düşüncenin yalnızca evrensel kurallar ya da sonuç hesapları üzerinden değerlendirilemeyeceğini; insan ilişkileri, empati ve duyarlılık gibi unsurların da etik karar süreçlerinde önemli olduğunu savunmaktadır. Bakım etiği yaklaşımına göre etik sorumluluk, yalnızca soyut normlara bağlı kalmak değil; aynı zamanda kırılgan bireylerin korunmasını ve insani duyarlılığın gözetilmesini de içermektedir (Gilligan, 1982). Bu yaklaşım, özellikle insan ilişkilerinin ve duygusal sorumluluğun etik karar süreçlerindeki önemini vurgulamaktadır.

Gazetecilik pratiğinde bakım etiği özellikle afet haberciliği, çocuk mağdurlar, şiddet olayları ve travmatik içeriklerin aktarımı açısından önemli bir etik çerçeve sunmaktadır. Dijital medya ortamında travmatik görüntülerin hızla yayılması ve bireylerin yalnızca "içerik" olarak görülmesi, ciddi etik sorunlara yol açmaktadır. Özellikle çocukların, mağdurların ve kırılgan grupların dijital teşhire maruz bırakılması; gazetecilikte insan onuru ve mahremiyet tartışmalarını yeniden gündeme taşımaktadır. Bu durum, gazetecilikte etik değerlendirmenin yalnızca kamu yararı üzerinden değil; aynı zamanda bireylerin psikolojik ve insani korunması üzerinden de ele alınmasını gerekli hâle getirmektedir.

Dijital medya ortamında kullanıcıların da içerik üretim sürecine doğrudan katılması, etik sorunların daha karmaşık hâle gelmesine neden olmaktadır. Özellikle afet, şiddet ve travma içeriklerinin sosyal medya platformlarında hızla yayılması; bireylerin yaşadığı acıların görünürlük ve etkileşim nesnesine dönüşebilmesine yol açmaktadır. Bu durum, gazetecilikte etik duyarlılığın giderek zayıflamasına ve mağdur bireylerin araçsallaştırılmasına neden olabilmektedir. Bakım etiği yaklaşımı ise tam bu noktada, gazetecilikte empati ve insani sorumluluk anlayışının önemini ön plana çıkarmaktadır.

Bakım etiği yaklaşımı açısından değerlendirildiğinde gazetecilik yalnızca kamuoyunu bilgilendirme faaliyeti değildir. Aynı zamanda bireylerin psikolojik, sosyal ve insani bütünlüğünü koruma sorumluluğu taşımaktadır. Bu nedenle gazetecilikte etik değerlendirme yalnızca "kamu yararı" kavramı üzerinden değil; haberin mağdurlar üzerindeki etkileri üzerinden de ele alınmalıdır. Özellikle dijital medya çağında hız ve görünürlük baskısının artması, etik duyarlılığın zayıflamasına ve bireylerin yalnızca haber nesnesi olarak görülmesine yol açabilmektedir. Bu durum, gazetecilikte insan merkezli etik yaklaşımın önemini daha görünür hâle getirmektedir.

Bakım etiği, gazetecilikte empatiyi etik muhakemenin önemli bir unsuru hâline getirmektedir. Bir haberin teknik olarak doğru olması, onun etik açıdan tamamen meşru olduğu anlamına gelmemektedir. Haberin dili, görsel kullanımı, mağdurun teşhir edilme biçimi ve psikolojik etkileri de etik değerlendirmenin bir parçasıdır. Özellikle çocuk mağdurların kimlik bilgilerinin paylaşılması, travmatik görüntülerin dolaşıma sokulması ve bireylerin acılarının görünürlük nesnesi hâline getirilmesi; bakım etiği açısından önemli etik sorunlar oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, gazeteciliği yalnızca bilgi aktaran teknik bir faaliyet olmaktan çıkararak, insan merkezli etik bir sorumluluk alanı hâline getirmektedir (Gilligan, 1982; Ward, 2019).

2.4 Etik Kuramların Karşılaştırmalı Değerlendirilmesi

Etik kuramlar, insan eylemlerini değerlendirmede farklı ölçütler sunarak ahlaki kararların temellendirilmesine katkı sağlamaktadır. Bu kuramlar arasındaki ayrım, yalnızca teorik düzeyde kalan bir farklılık değil; aynı zamanda pratikte karşılaşılan etik sorunlara verilen yanıtların da çeşitlenmesine neden olmaktadır. Özellikle gazetecilik gibi kamusal etkisi yüksek bir alanda, etik kararlar çoğu zaman tek bir ilke ya da ölçüt üzerinden değerlendirilemeyecek kadar karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu nedenle etik kuramların karşılaştırmalı biçimde ele alınması, gazetecilik pratiğinde ortaya çıkan etik gerilimlerin daha anlaşılır hâle gelmesine katkı sunmaktadır (Kuçuradi, 2018; Cevizci, 2019).

Deontolojik etik, bir eylemin ahlaki değerini sonuçlarından bağımsız olarak, ilkeye ve ödeve uygunluğu temelinde değerlendirmektedir. Kantçı yaklaşımda eylemin

doğruluğu, bireyin iyi niyetine ve eylemin dayandığı ilkenin evrenselleştirilebilir bir ahlak yasası olup olmadığına bağlıdır. Bu bakış açısı, gazetecilik açısından özellikle doğruluk, dürüstlük ve hakikati söyleme yükümlülüğü gibi temel ilkeleri ön plana çıkarmaktadır. Bir haberin doğurabileceği toplumsal sonuçlar olumsuz dahi olsa, gazetecinin temel sorumluluğu gerçeği çarpıtmadan aktarmaktır. Bu noktada deontolojik etik, eylemin doğruluğunu ilkeye bağlarken; eylemin sonuçlarını ikincil bir konumda ele almaktadır (Kant, 2002; Kuçuradi, 2018).

Buna karşılık faydacı etik yaklaşımı, bir eylemin ahlaki değerini ortaya çıkardığı sonuçlar üzerinden değerlendirmektedir. Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından geliştirilen bu anlayışta temel ölçüt, en fazla sayıda insana en yüksek faydayı sağlayan eylemin ahlaki olarak doğru kabul edilmesidir. Gazetecilik pratiğinde faydacı etik, özellikle "kamu yararı" kavramı üzerinden sıklıkla başvurulan bir çerçeve sunmaktadır.

Bir bilginin yayımlanmasının topluma sağlayacağı fayda, bazı durumlarda bireysel zararların önüne geçebilmektedir. Ancak bu yaklaşım, azınlık haklarının göz ardı edilmesi ve bireysel mağduriyetlerin meşrulaştırılması riskini de beraberinde getirmektedir (Mill, 2011; Alankuş, 2013).

Bu noktada deontolojik etik ile faydacı etik arasındaki temel fark daha belirgin hâle gelmektedir. Deontolojik yaklaşım, eylemi ilkesel bir zorunluluk olarak ele alırken; faydacı yaklaşım, aynı eylemi sonuçları üzerinden meşrulaştırma eğilimi göstermektedir. Ancak her iki yaklaşım da gazetecilik pratiğinin karmaşık ve çoğu zaman öngörülemez doğasını tek başına açıklamakta sınırlı kalmaktadır. Zira medya alanında etik sorunlar, çoğu zaman ne yalnızca ilkeye ne de yalnızca sonuca indirgenebilecek kadar basit değildir. Bu durum, etik karar alma süreçlerinin daha esnek ve çok boyutlu bir değerlendirmeyi gerektirdiğini ortaya koymaktadır (McQuail, 2010; Pieper, 2012).

Bu sınırlılık, etik tartışmayı yalnızca eylem ya da sonuç düzeyinde değil, eylemi gerçekleştiren öznenin karakteri üzerinden düşünmeyi gerekli kılmaktadır. Erdem etiği, Aristoteles'e dayanan kökeniyle, ahlaki değerlendirmeyi bireyin sahip olduğu

erdemler çerçevesinde ele almaktadır. Bu yaklaşımda doğru eylem, belirli bir kuralın uygulanmasından ya da belirli bir faydanın maksimize edilmesinden ziyade, erdemli bir bireyin somut koşullar altında nasıl davranacağı sorusuna odaklanmaktadır. Erdem etiği, etik kararların bağlama duyarlı biçimde ele alınmasını sağlayarak, gazetecilikte sıkça karşılaşılan gri alanların değerlendirilmesine katkı sunmaktadır (Aristoteles, 2011; Hursthouse, 2013).

Gazetecilik açısından erdem etiği, gazetecinin mesleki kimliğini ve karakterini merkeze alan bir etik anlayış geliştirmektedir. Dürüstlük, cesaret, adalet ve ölçülülük gibi erdemler, gazetecinin karşılaştığı etik ikilemlerde yol gösterici bir işlev üstlenmektedir. Gazetecilik gibi kamusal sorumluluğun yüksek olduğu alanlarda, etik kararlar çoğu zaman tek bir kuramın sunduğu çerçevenin ötesinde bir muhakeme süreci gerektirmektedir. Bu bağlamda erdem etiği, kuralların katılığı ile sonuç odaklı hesaplamaların yetersiz kaldığı durumlarda tamamlayıcı bir perspektif sunmaktadır (MacIntyre, 2001; Ward, 2019).

Bu çerçevede etik kuramlar, birbirini dışlayan kapalı sistemler olmaktan ziyade, gazetecinin karşılaştığı etik sorunları farklı açılardan görünür kılan analitik araçlar olarak değerlendirilebilir. Deontolojik etik ilkesel tutarlılığı, faydacı etik toplumsal sonuçları, erdem etiği ise bireysel sorumluluğu ve muhakeme kapasitesini ön plana çıkararak etik değerlendirmeye katkı sağlamaktadır. Her bir yaklaşım, gazetecilik pratiğinde karşılaşılan etik ikilemleri anlamada belirli bir boyutu aydınlatırken, tek başına yeterli bir çözüm sunmaktan uzaktır (Kuçuradi, 2018; Cevizci, 2019).

Dolayısıyla etik kuramların karşılaştırmalı olarak ele alınması, mutlak doğrular üretmekten ziyade, gazetecilikte etik karar alma süreçlerinin çok katmanlı yapısını kavramaya yönelik bir çaba olarak değerlendirilmelidir. Bu çok katmanlı yapı, gazetecinin ilke, sonuç ve karakter boyutlarını birlikte dikkate almasını zorunlu kılmaktadır. Bu karşılaştırmalı yaklaşım, ilerleyen bölümlerde ele alınan olan güncel medya örneklerinin ve vaka analizlerinin daha derinlikli ve tutarlı biçimde değerlendirilmesine güçlü bir teorik zemin hazırlamaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019).

2.5 Birinci Bölüm Değerlendirmesi

Bu çalışmanın birinci bölümünde, gazetecilik etiğinin kavramsal ve felsefi temelleri ele alınarak etik sorununun yalnızca mesleki uygulamalara indirgenemeyecek kadar geniş bir düşünsel arka plana sahip olduğu ortaya konmuştur. Etik kavramının tanımıyla başlayan bu bölüm, ahlak ve etik arasındaki ayrımı açıklığa kavuşturmuş; ardından temel etik kuramlar incelenerek gazetecilik pratiğinde karşılaşılan etik sorunların hangi felsefi yapılar içerisinde değerlendirilebileceği tartışılmıştır. Etik kavramının normatif niteliği vurgulanarak, etik düşüncenin yalnızca "olanı" betimleyen bir alan olmadığı, aksine "nasıl olması gerektiği" sorusuna yanıt arayan eleştirel bir sorgulama biçimi sunduğu gösterilmiştir. Bu bağlamda etik, bireysel ve toplumsal eylemleri belirli değerler ışığında değerlendiren bir düşünme pratiği olarak ele alınmıştır. Ahlak–etik ayrımı ise, gündelik yaşamda sıklıkla göz ardı edilen ancak felsefi açıdan belirleyici olan bir farkı görünür kılmıştır. Ahlakın tarihsel ve toplumsal olarak şekillenen pratikleri ifade ettiği; etiğin ise bu pratikleri sorgulayan ve temellendiren kuramsal bir üst düzlem sunduğu ortaya konmuştur.

Birinci bölümün önemli bir ayağını oluşturan etik kuramlar tartışması, ahlaki değerlendirmenin tek bir ölçütle yapılamayacağını göstermiştir. Deontolojik etik, eylemin doğruluğunu ilkeye ve ödeve bağlayarak gazetecilikte doğruluk ve dürüstlük gibi temel mesleki ilkeleri ön plana çıkarmıştır. Faydacı etik, eylemlerin toplumsal sonuçlarına odaklanarak kamu yararı kavramını etik değerlendirmenin merkezine taşımış; erdem etiği ise ahlaki sorumluluğu gazetecinin karakteri ve muhakeme yetisi üzerinden ele almıştır. Bu yaklaşımlar, gazetecilik etiğinin çok boyutlu yapısını anlamada birbirini tamamlayan kuramsal çerçeveler sunmuştur. Bununla birlikte dijital medya çağında ortaya çıkan yeni iletişim biçimleri, etik sorunların yalnızca klasik normatif kuramlarla değerlendirilmesini daha karmaşık hâle getirmiştir. Özellikle algoritmik yönlendirme, hız baskısı ve dijital görünürlük gibi yeni medya dinamikleri, gazetecilik etiği tartışmalarında modern etik yaklaşımlarının da dikkate alınmasını gerekli kılmaktadır. Etik kuramların karşılaştırmalı değerlendirilmesi, gazetecilik pratiğinde karşılaşılan etik sorunların çoğu zaman kuramsal bir gerilim alanı içerisinde ortaya çıktığını göstermiştir. İlkesel doğruluk, toplumsal fayda ve bireysel sorumluluk arasında kurulan bu gerilim, etik kararların basit ve tekil

çözümlerle ele alınamayacağını ortaya koymaktadır. Bu nedenle gazetecilik etiği, yalnızca yazılı kuralların uygulanmasıyla sınırlı olmayan; bağlama duyarlı, gerekçelendirilmiş ve sorumluluk temelli bir değerlendirme sürecini gerekli kılmaktadır.

Bu bölümde yapılan tartışmalar, gazeteciliğin etik boyutunun yalnızca meslek içi düzenlemelerle açıklanamayacağını; felsefi etik kuramlarıyla desteklenmediği sürece eksik kalacağını göstermiştir. Gazetecilik pratiğinde ortaya çıkan etik ihlallerin ve tartışmaların anlaşılabilmesi için, bu ihlallerin hangi normatif temellere dayandığının ve hangi etik ölçütler çerçevesinde meşrulaştırıldığının sorgulanması gerekmektedir. Bu yönüyle birinci bölüm, gazetecilik etiğinin düşünsel zeminini hazırlayan kuramsal bir çerçeve sunmuştur.

Sonuç olarak birinci bölüm, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde incelenen gazetecilik ve medya etiği tartışmaları için kavramsal bir başlangıç noktası oluşturmuştur. Burada ortaya konan etik kavramları ve kuramsal yaklaşımlar, güncel medya pratiklerinin ve somut vaka analizlerinin değerlendirilmesinde temel referans noktaları olarak kullanılmıştır. Bu doğrultuda ikinci bölüm, gazetecilik etiğinin tarihsel gelişimini, meslek ilkelerini ve medya alanında ortaya çıkan etik sorunları ele alarak, birinci bölümde çizilen felsefi çerçeveyi somut gazetecilik pratikleriyle ilişkilendirmeyi amaçlamaktadır. Bu yönüyle etik karar alma süreci, hazır normların mekanik biçimde uygulanmasından ziyade, her somut durumda yeniden kurulan ve gerekçelendirilen bir değer muhakemesi olarak anlaşılmalıdır (McQuail, 2010; Kuçuradi, 2018).

3. GAZETECİLİK VE MEDYA ETİĞİ

3.1 Gazetecilik Etiğinin Tarihsel Gelişimi

Gazetecilik etiği, modern anlamda basının ortaya çıkışıyla birlikte şekillenmiş olmakla birlikte, kökenleri çok daha eskiye dayanan ahlaki tartışmaların bir devamı niteliğindedir. Bilginin aktarılması, kamuoyunun bilgilendirilmesi ve hakikatin dile getirilmesi gibi temel meseleler, gazetecilikten önce de etik bir sorun alanı olarak düşünülmüştür. Ancak gazeteciliğin kurumsallaşmasıyla birlikte bu sorunlar daha görünür hâle gelmiş ve belirli ilke ve kurallar çerçevesinde ele alınmaya başlanmıştır. Kovarik (2016) tarafından belirtildiği üzere, iletişim teknolojilerindeki her devrim (matbaa, telgraf, radyo) beraberinde yeni bir etik sorumluluk dalgası getirmiş ve basının "kamu bekçisi" (watchdog) rolü bu süreçte kristalize olmuştur.

Matbaanın yaygınlaşmasıyla birlikte haberin dolaşım hızı artmış, bu durum bilginin doğruluğu ve güvenilirliği meselesini gündeme taşımıştır. Özellikle 19. yüzyılda kitle basınının ortaya çıkması, gazetecilik etiğini bireysel bir sorumluluk alanı olmaktan çıkararak toplumsal bir mesele hâline getirmiştir. Bu dönemde gazeteler yalnızca bilgi aktaran araçlar değil, aynı zamanda kamuoyu oluşturan güçlü aktörler hâline gelmiştir. Dolayısıyla yanlış, eksik ya da manipülatif bilgi üretiminin toplumsal etkileri daha ciddi boyutlar kazanmıştır. Kovach ve Rosenstiel (2014) bu dönemi, "ilginin hakikatin önüne geçtiği" bir sansasyonellik evresi olarak tanımlarken; modern gazetecilik etiğinin bu kaosa bir tepki olarak doğduğunu savunurlar.

20. yüzyılın başlarından itibaren gazetecilik mesleğinin profesyonelleşmesi, etik tartışmaların da kurumsal bir zemine taşınmasına yol açmıştır. Basın meslek örgütleri ve gazeteci birlikleri, mesleğin itibarını korumak ve ortak bir etik anlayış geliştirmek amacıyla çeşitli etik kodlar yayımlamıştır. Doğruluk, tarafsızlık, bağımsızlık, özel hayata saygı ve kamu yararı gibi ilkeler bu süreçte gazetecilik etiğinin temel taşları hâline gelmiştir. Bu ilkeler, her ne kadar evrensel bir çerçeve sunmayı amaçlasa da, uygulamada kültürel, siyasal ve ekonomik koşullara bağlı olarak farklı biçimlerde yorumlanmıştır. Özellikle 1947 yılında yayımlanan Hutchins Komisyonu Raporu, medyanın özgürlüğünün ancak toplumsal sorumlulukla dengelenmesi gerektiğini

vurgulayarak medya etiği literatüründe normatif bir dönüm noktası oluşturmuştur (Siebert vd., 1956).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında medya gücünün artması ve propaganda deneyimlerinin yarattığı tahribat, gazetecilik etiğine yönelik ilgiyi daha da artırmıştır. Özellikle soğuk savaş döneminde medya, ideolojik mücadelelerin bir aracı hâline gelirken, etik ilkeler çoğu zaman siyasal çıkarların gölgesinde kalmıştır. Bu durum, gazetecilikte etik ihlallerin yalnızca bireysel hatalardan değil, yapısal sorunlardan da kaynaklanabileceğini ortaya koymuştur. Bu noktada etik, yalnızca gazetecinin kişisel tutumuyla değil, içinde bulunduğu medya sisteminin işleyişiyle birlikte değerlendirilmesi gereken bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Türkiye özelinde ise Topuz (2018), basın tarihinin aynı zamanda bir etik ihlaller ve buna karşı geliştirilen özdenetim çabaları tarihi olduğunu belirterek, yerel dinamiklerin etik anlayış üzerindeki belirleyici etkisine dikkat çeker. Dijitalleşme ve yeni medya teknolojilerinin yaygınlaşması ise gazetecilik etiğini tarihsel süreç içinde yeni bir eşik noktasına taşımıştır.

Haber üretim hızının artması, doğrulama süreçlerinin zayıflaması ve sosyal medyanın haber kaynağına dönüşmesi, geleneksel etik ilkelerin yeterliliğini tartışmalı hâle getirmiştir. Bu bağlamda gazetecilik etiği, yalnızca geçmişten devralınan kuralların korunması değil, aynı zamanda değişen medya pratiklerine uyarlanması gereken dinamik bir alan olarak değerlendirilmektedir. Ward (2019), bu süreci "dijital etik dönüşüm" olarak adlandırmakta ve klasik gazetecilik erdemlerinin algoritmik bir dünyada yeniden tanımlanması gerektiğini savunmaktadır.

Dijital medya ortamında gazetecilik etiğinin karşı karşıya kaldığı bu yeni koşullar, etik sorumluluğun sınırlarını da yeniden tartışmaya açmıştır. Geleneksel gazetecilikte etik ihlaller çoğunlukla editoryal kararlar ve bireysel mesleki tutumlar üzerinden değerlendirilirken, dijital çağda bu ihlaller çok daha karmaşık bir yapı kazanmıştır. Algoritmaların içerik görünürlüğünü belirlemesi, tıklanma ve etkileşim odaklı ekonomik modellerin yaygınlaşması ve haber üretim süreçlerinin platformlara bağımlı hâle gelmesi, etik karar alma süreçlerini bireysel düzeyin ötesine taşımıştır. Bu bağlamda gazetecilik etiği, yalnızca “ne yapılması gerektiği” sorusuna değil, “hangi

koşullar altında etik karar alınabildiği" sorusuna da yanıt aramak zorunda kalmaktadır (Couldry, 2012; Zuboff, 2019).

Bu dönüşüm, gazetecinin mesleki kimliğini ve etik özneselliğini de doğrudan etkilemektedir. Dijital medya ortamında gazeteci, çoğu zaman hız, rekabet ve görünürlük baskısı altında hareket etmekte; haberin etik sonuçlarını değerlendirecek zamansal ve kurumsal imkânlardan yoksun bırakılmaktadır. Bu durum, gazetecinin etik fail olarak özerkliğini zayıflatmakta ve etik sorumluluğun sınırlarını belirsizleştirmektedir. Ward'a (2019) göre dijital çağda gazetecilik etiğinin temel sorunlarından biri, etik yükümlülüklerin bireysel gazetecilere yüklenirken, bu yükümlülükleri daraltan yapısal koşulların çoğu zaman göz ardı edilmesidir. Dolayısıyla etik ihlallerin yalnızca bireysel hatalar üzerinden açıklanması, dijital medya çağının gerçekliğini kavramakta yetersiz kalmaktadır.

Tarihsel süreç içinde gazetecilik etiğinin geçirdiği bu dönüşüm, etik ilkelerin sabit ve değişmez normlar bütünü olarak ele alınamayacağını göstermektedir. Aksine etik, her dönemin iletişim teknolojileri, toplumsal yapısı ve siyasal koşullarıyla birlikte yeniden yorumlanan dinamik bir alan olarak ortaya çıkmaktadır. Matbaanın yaygınlaşmasından kitle basınına, profesyonelleşmeden dijitalleşmeye uzanan bu süreç, gazetecilik etiğinin her aşamada yeni sorularla karşı karşıya kaldığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle gazetecilik etiği, yalnızca geçmişte oluşturulmuş etik kodlara bağlı kalmakla değil, değişen medya pratiklerini eleştirel bir gözle değerlendirebilmekle anlam kazanmaktadır (McQuail, 2010).

Bu tarihsel çerçeve, gazetecilik etiğinin günümüzde karşı karşıya olduğu sorunların rastlantısal ya da geçici olmadığını; aksine uzun bir dönüşüm sürecinin güncel yansımaları olduğunu göstermektedir. Dijital medya çağında etik krizlerin yoğunlaşması, gazetecilik etiğinin yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda etik, yalnızca mesleki bir düzenleme alanı değil, gazeteciliğin kamusal sorumluluğunu ve demokratik işlevini korumaya yönelik normatif bir rehber olarak ele alınmalıdır. Gazetecilik etiğinin tarihsel gelişimi, bu rehberin ancak felsefi temellerle desteklendiğinde anlamlı ve uygulanabilir hâle gelebileceğini ortaya koymaktadır.

3.1.1 Medya Etiğinin Tarihsel Gelişimi ve Kurumsallaşma

Medya etiğinin tarihsel gelişimi, basının teknik kapasitesindeki artışla birlikte bu gücün nasıl ve hangi sınırlar içerisinde kullanılacağına ilişkin tartışmaların da yoğunlaştığı bir süreci yansıtmaktadır. 17. ve 18. yüzyıllarda Aydınlanma düşüncesi çerçevesinde yürütülen tartışmalar büyük ölçüde basın özgürlüğü talebi etrafında şekillenmiş; ifade özgürlüğü, siyasal iktidara karşı korunması gereken temel bir hak olarak savunulmuştur. Ancak 20. yüzyılla birlikte kitle iletişim araçlarının toplumsal etkisinin derinleşmesi, özgürlüğün tek başına yeterli olmadığını ve etik sorumlulukla desteklenmediği takdirde ciddi toplumsal zararlar doğurabileceğini ortaya koymuştur (McQuail, 2010).

Bu bağlamda medya etiği literatüründe önemli bir kırılma noktası olarak kabul edilen Hutchins Komisyonu Raporu (1947), basın özgürlüğü kavramını salt bir hak olarak değil, toplumsal sonuçları olan bir sorumluluk alanı olarak yeniden tanımlamıştır. Komisyona göre medya, özgürlüğünü ancak kamusal sorumluluklarını yerine getirdiği ölçüde meşru kılabilir. Bu yaklaşım, basının demokratik toplum içindeki rolünü normatif bir çerçeveye oturtarak, etik ilkelerin kurumsal düzeyde tartışılmasının önünü açmıştır. Raporda vurgulanan doğruluk, çoğulculuk, toplumsal temsiliyet ve bilgiye erişim gibi ilkeler, günümüzde de gazetecilik etiğinin temel referans noktaları arasında yer almaktadır (Siebert vd., 1956). Dijitalleşme ve yapay zekâ temelli içerik üretim süreçlerinin yaygınlaşması ise bu ilkeleri yeni etik gerilim alanlarıyla karşı karşıya bırakmıştır (Ward, 2019).

Hutchins Komisyonu'nun ortaya koyduğu bu normatif yaklaşım, medya etiğinin bireysel gazetecilerin vicdanına bırakılmaması gerektiği fikrini güçlendirmiş ve etik ilkelerin kurumsal yapılar aracılığıyla güvence altına alınmasını gündeme getirmiştir. Bu süreç, basın meslek örgütlerinin, sendikaların ve medya kuruluşlarının etik kodlar oluşturmasına zemin hazırlamıştır. Özdenetim mekanizmaları, medya etiğinin yalnızca dışsal yaptırımlarla değil, meslek içi sorumluluk bilinciyle sürdürülmesi gerektiği anlayışına dayanmaktadır. Böylece medya etiği, bireysel bir ahlaki tutum olmaktan çıkarak kurumsal bir düzenleme alanına dönüşmüştür (Çaplı ve Tuncel, 2010).

Medya etiğinin kurumsallaşması süreci, farklı ülkelerde farklı biçimlerde gelişmiştir. AngloSakson basın geleneğinde etik kodlar daha çok meslek ilkeleri ve gönüllü özdenetim çerçevesinde şekillenirken, bazı ülkelerde etik düzenlemeler yasal çerçevelerle iç içe geçmiştir. Bu durum, etik ile hukuk arasındaki sınırın her zaman net biçimde ayrıştırılamadığını göstermektedir. Etik ilkelerin yasal zorunluluklara dönüşmesi, bir yandan medya alanında keyfiliği sınırlarken; diğer yandan etik sorumluluğun içsel bir değer olmaktan çıkarak dışsal bir zorunluluk hâline gelmesi riskini de beraberinde getirmiştir (Uzun, 2014).

Türkiye'de medya etiğinin tarihsel gelişimi incelendiğinde, etik tartışmaların çoğu zaman siyasal baskılar, ekonomik bağımlılıklar ve mülkiyet yapılarıyla birlikte ele alındığı görülmektedir. Topuz'a (2018) göre Türkiye basın tarihi, yalnızca haber üretim pratiklerinin değil, aynı zamanda etik ihlallerin ve bu ihlallere karşı geliştirilen sınırlı özdenetim girişimlerinin de tarihidir. Basın Konseyi, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti ve çeşitli meslek örgütleri tarafından yayımlanan etik bildirgeler, mesleki sorumluluğun kurumsal düzeyde tanımlanmasına yönelik önemli adımlar olmakla birlikte, uygulamada bu ilkelerin sürdürülebilirliği çoğu zaman yapısal sorunlarla karşı karşıya kalmıştır (Alankuş, 2013).

Dijitalleşmeyle birlikte medya etiğinin kurumsal boyutu daha da karmaşık bir hâl almıştır. Geleneksel medya kuruluşlarının yanı sıra sosyal medya platformları, arama motorları ve içerik dağıtım ağları da kamusal bilgi dolaşımında belirleyici aktörler hâline gelmiştir. Ancak bu yeni aktörler, çoğu zaman klasik medya etiği kodlarının dışında konumlanmakta ve etik sorumluluğu gazetecilerle paylaşmamaktadır. Bu durum, etik yükümlülüğün kime ait olduğu sorusunu yeniden gündeme taşımaktadır. Binark (2014) ve Yengin (2021), dijital medya ortamında etik sorumluluğun yalnızca içerik üreticilerine değil, aynı zamanda platformların algoritmik tercihleri ve ekonomik çıkarlarıyla şekillenen yapısal düzeye de yayılması gerektiğini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak medya etiğinin tarihsel gelişimi ve kurumsallaşma süreci, etik ilkelerin sabit ve değişmez kurallar bütünü olarak değil, her dönemin iletişim teknolojileri ve toplumsal koşullarıyla birlikte yeniden tanımlanan normatif çerçeveler olarak ele

alınması gerektiğini göstermektedir. Basın özgürlüğü ile toplumsal sorumluluk arasındaki denge arayışı, medya etiğinin tarihsel sürekliliğini belirleyen temel eksenlerden biri olmuştur. Günümüzde bu denge, dijitalleşme ve yapay zekâ temelli medya pratikleri nedeniyle daha da kırılgan hâle gelmiş; etik sorumluluğun yalnızca bireysel gazetecilerle sınırlanamayacağını açık biçimde ortaya koymuştur. Bu nedenle medya etiğinin kurumsal boyutu, dijital çağda yeniden düşünülmesi gereken temel bir problem alanı olarak önemini korumaktadır.

3.2 Gazetecilikte Temel Etik İlkeler

Gazetecilikte etik ilkeler, mesleğin güvenilirliğini koruyan ve haber metnini sıradan bir içerik olmaktan çıkararak toplumsal açıdan bağlayıcı bir belgeye dönüştüren normlar bütünüdür. Doğruluk ilkesi, gazeteciliğin ontolojik temelini oluşturur. Bir haberin doğru olması, yalnızca yanlış bilgiden kaçınmayı değil, aynı zamanda bilginin bağlamının bozulmadan ve eksiltilmeden aktarılmasını da gerektirir. Nesnellik ise gazetecinin kişisel yargılarını ve ideolojik yönelimlerini haberin dışında tutmaya yönelik metodolojik bir çabayı ifade eder (Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Ancak nesnellik ilkesi, gazetecilikte uzun süredir tartışmalı bir konumda yer almaktadır. Pozitivist yaklaşım, gerçeğin dış dünyada nesnel olarak var olduğu ve gazetecinin görevinin bu gerçeği olduğu gibi yansıtmak olduğu varsayımına dayanırken; çağdaş medya kuramları, haberin seçimi ve sunumu süreçlerinde gazetecinin kaçınılmaz olarak anlam kurucu bir rol üstlendiğini savunur. Bu bağlamda nesnellik, mutlak tarafsızlık iddiasından ziyade; çok sesliliği gözeten, kanıta dayalı ve şeffaf bir yazım pratiği olarak yeniden düşünülmelidir (McQuail, 2010).

Kamu yararı ilkesi, gazetecinin temel sadakatinin halkın bilme hakkına yönelik olduğunu vurgular. Toplumu ilgilendiren bir ihlalin ifşa edilmesi bu ilke çerçevesinde meşrulaştırılırken, aynı zamanda özel hayatın gizliliği ile kamusal ilgi arasındaki sınırın belirlenmesinde de belirleyici bir ölçüt işlevi görür. Mahremiyet ilkesi ise gazeteciliğin kamusal görevini yerine getirirken bireylerin onurunu ve özel alanını koruma yükümlülüğünü ifade eder. Özellikle travmatik olaylarda mağdurların korunması, tıklanma ve reyting kaygılarının önüne geçmelidir (Ward, 2019).

Gazetecilikte etik ilkeler yalnızca içerik üretim sürecine ilişkin normlar değil, aynı zamanda mesleğin toplumsal meşruiyetini belirleyen temel referans noktalarıdır. Doğruluk, nesnellik ve kamu yararı gibi ilkeler, gazeteciliğin kamusal alandaki güvenilirliğini sürdürebilmesinin ön koşulu olarak kabul edilmektedir. Bu ilkelerin ihlali, yalnızca bireysel bir meslek hatası olarak değil, kamuoyunun bilgiye dayalı karar alma süreçlerini zedeleyen etik bir sorun olarak değerlendirilmelidir. Bu nedenle etik ilkeler, gazetecinin yalnızca mesleki sorumluluğunu değil, aynı zamanda topluma karşı taşıdığı ahlaki yükümlülüğü de ifade eder (Uzun, 2014).

Bağımsızlık ilkesi, gazetecilikte etik tartışmaların merkezinde yer alan bir diğer temel değerdir. Gazetecinin siyasal iktidar, ekonomik güç odakları ve reklam verenler karşısında editoryal özerkliğini koruyabilmesi, haberin güvenilirliği açısından kritik bir öneme sahiptir. Ancak çağdaş medya ortamında mülkiyet yapılarının yoğunlaşması ve ekonomik bağımlılık ilişkilerinin derinleşmesi, bu ilkenin uygulanabilirliğini giderek zorlaştırmaktadır. Bu durum, gazetecinin yalnızca bireysel etik tutumuna değil, çalıştığı kurumun yapısal koşullarına da bağlı bir etik alan ortaya çıkarmaktadır (McQuail, 2010; Alankuş, 2013).

Hesap verebilirlik ve şeffaflık ilkeleri ise gazeteciliğin etik sorumluluğunu kamusal denetime açan tamamlayıcı unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Yanlış bilginin düzeltilmesi, kaynakların açıkça belirtilmesi ve haber üretim süreçlerine ilişkin kamuoyunun bilgilendirilmesi, gazeteciliğin etik güvenilirliğini pekiştiren uygulamalar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda etik, yalnızca hatasız içerik üretme hedefiyle sınırlı olmayan; hata karşısında sorumluluk almayı ve kamuyla açık bir ilişki kurmayı gerektiren dinamik bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Silverman, 2015).

Dijital medya ortamında etik ilkelerin uygulanması, geleneksel gazeteciliğe kıyasla daha karmaşık bir yapı sergilemektedir. Sosyal medya platformlarının hız odaklı yapısı, doğrulama süreçlerinin geri plana itilmesine ve etik kararların zaman baskısı altında alınmasına neden olmaktadır. Bu durum, etik ilkelerin soyut normlar olarak varlığını sürdürmesini değil, somut pratikler içerisinde yeniden yorumlanmasını zorunlu kılmaktadır. Ward'a (2019) göre dijital çağda gazetecilik etiğinin temel sorunu, etik ilkelerin geçerliliğini yitirmesi değil; bu ilkelerin yeni medya koşullarında

nasıl uygulanacağına dair ortak bir etik mutabakatın henüz yeterince oluşmamış olmasıdır.

Bu çerçevede gazetecilikte etik ilkeler, değişen medya teknolojilerine rağmen terk edilmesi gereken normlar değil; aksine yeniden düşünülmesi ve güçlendirilmesi gereken değerler olarak ele alınmalıdır. Doğruluk, kamu yararı, mahremiyet, bağımsızlık ve hesap verebilirlik gibi ilkeler, gazeteciliğin yalnızca teknik bir meslek faaliyeti olmadığını; kamusal sorumluluk taşıyan etik bir pratik olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ilkelerin korunması, dijital medya çağında gazeteciliğin demokratik işlevini sürdürebilmesinin temel koşullarından biri olarak önemini korumaktadır (Cevizci, 2019; Yengin, 2021).

3.2.1 Felsefi Kuramlar ve Gazetecilik Etiği

Felsefi etik kuramları, gazetecilik pratiğinde karşılaşılan etik ikilemlerin değerlendirilmesi açısından yalnızca yol gösterici normlar sunmakla kalmaz; aynı zamanda alınan kararların ahlaki meşruiyetini temellendiren düşünsel bir zemin oluşturur. Gazetecilikte etik sorunlar çoğu zaman hızlı karar alma zorunluluğu, rekabet baskısı ve görünürlük kaygıları altında ortaya çıkmakta; bu durum etik muhakemenin sezgisel ve refleksif tepkilere indirgenmesi riskini beraberinde getirmektedir.

Felsefi etik kuramları ise bu risk karşısında, etik kararların rastlantısal değil, rasyonel ve gerekçelendirilebilir biçimde alınmasını mümkün kılan kuramsal bir çerçeve sunar (Cevizci, 2019).

Deontolojik etik yaklaşımı, gazetecilikte doğruluk ilkesini koşullardan ve sonuçlardan bağımsız, mutlak bir ahlaki ödev olarak ele alır. Kant'a göre doğruyu söyleme yükümlülüğü, herhangi bir çıkar, baskı ya da olası sonuç gerekçesiyle askıya alınamaz. Bu perspektiften bakıldığında gazeteci, haberin yaratabileceği etkiler ne olursa olsun gerçeği gizleme ya da çarpıtma hakkına sahip değildir; zira yalan söyleme eylemi evrenselleştirilemez ve basına duyulan toplumsal güveni temelden zedeler (Kant, 2015). Dijital medya ortamında yanlış bilginin hızla dolaşıma girmesi ve düzeltmelerin çoğu zaman ilk haber kadar görünür olmaması, Kantçı yaklaşımın doğruluk vurgusunu daha da kritik hâle getirmektedir. Bununla birlikte bu mutlakiyetçi tutum, travmatik

olaylar, güvenlik riskleri ya da kırılgan grupların korunması gibi durumlarda gazeteciyi zor etik ikilemlerle karşı karşıya bırakabilmektedir (Kuçuradi, 2018).

Faydacı etik yaklaşımı ise gazetecilikte etik değerlendirmenin merkezine kamu yararı kavramını yerleştirir. Bir haberin etik açıdan meşru kabul edilebilmesi, toplumun geniş kesimleri için sağladığı faydayla ilişkilendirilir. Bentham'ın niceliksel fayda anlayışı ile Mill'in niteliksel fayda vurgusu arasındaki ayrım, bireysel haklar ile toplumsal yarar arasındaki gerilimi görünür kılmaktadır. Özellikle dijital medyada sansasyonel içeriklerin yüksek etkileşim üretmesi, "en çok ilgi gören" içeriğin "en faydalı" içerik olarak algılanmasına yol açabilmektedir. Bu durum, faydacılığın yüzeysel biçimde uygulanması hâlinde etik meşruiyet üretmekte yetersiz kalabileceğini göstermektedir. Bu nedenle faydacı etik, medya pratiğinde ancak niteliksel bir değerlendirme anlayışıyla desteklendiğinde anlamlı bir etik çerçeve sunabilmektedir (Mill, 2011; Alankuş, 2013).

Erdem etiği ise gazeteciliği kurallar ya da sonuçlar üzerinden değil, gazetecinin karakteri ve ahlaki yönelimleri üzerinden değerlendirmeyi önerir. Aristotelesçi "altın orta" ilkesi, gazetecinin sansür ile sorumsuz teşhircilik arasında dengeli bir tutum geliştirmesini gerektirir. Dijital çağda yazılı etik kodların her duruma yanıt veremediği gri alanlarda, gazetecinin sahip olduğu phronesis yani pratik bilgelik belirleyici hâle gelmektedir. Bu yaklaşım, etik kararları mekanik kural uygulamalarına indirgemek yerine, bağlama duyarlı ve sorumluluk temelli bir muhakeme süreci olarak ele alır. Erdem etiği bu yönüyle gazeteciyi etik sürecin pasif bir uygulayıcısı değil, aktif bir ahlaki özne olarak konumlandırmaktadır (MacIntyre, 2001; Hursthouse, 2013).

Sonuç olarak felsefi etik kuramları, gazetecilik etiğini tek boyutlu bir normlar sistemi olmaktan çıkararak çok katmanlı bir değerlendirme alanına dönüştürmektedir. Deontolojik etik ilkesel tutarlılığı, faydacı etik toplumsal sonuçları, erdem etiği ise bireysel sorumluluğu ön plana çıkararak gazetecilik pratiğine farklı açılardan ışık tutmaktadır. Dijital medya çağında etik sorunların yoğunlaşması, bu kuramların birbirini dışlayan yaklaşımlar olarak değil, gazetecinin etik muhakeme kapasitesini güçlendiren tamamlayıcı perspektifler olarak birlikte ele alınmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bütüncül yaklaşım, gazetecilikte etik karar alma süreçlerinin karmaşık

yapısını anlamak için güçlü bir teorik çerçeve sunmaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019).

3.3 Gazetecilikte Etik İlkeler ve Meslek Normları

Gazetecilik etiği, yalnızca soyut ahlaki tartışmalarla sınırlı olmayan; mesleğin günlük pratiğini doğrudan şekillendiren ilke ve normlar bütünü olarak ele alınmalıdır. Etik ilkeler, gazetecinin kamusal sorumluluğunu yerine getirirken hangi sınırlar içerisinde hareket etmesi gerektiğine dair bir çerçeve sunar. Bu çerçeve, hem bireysel vicdanın hem de mesleki denetim mekanizmalarının temelini oluşturur. Dolayısıyla gazetecilikte etik ilkeler, yalnızca ideal davranış biçimlerini tanımlayan soyut normlar değil, aynı zamanda mesleğin toplumsal meşruiyetini güvence altına alan düzenleyici araçlar olarak değerlendirilmelidir (McQuail, 2010).

Gazetecilikte etik ilkelerin ortaya çıkışı, basının toplumsal etkisinin artmasıyla yakından ilişkilidir. Haber üretiminin bireylerin kanaatleri, siyasal tercihleri ve toplumsal ilişkileri üzerindeki belirleyici rolü, gazetecilerin keyfi davranışlardan uzak durmasını zorunlu kılmıştır. Bu bağlamda etik ilkeler, gazeteciliğin sınırsız bir ifade alanı değil; kamu yararına hizmet etmesi gereken bir kamusal faaliyet olduğunu vurgular. Basının özgürlüğü, etik sorumlulukla dengelenmediği takdirde manipülasyon, yanlış bilgilendirme ve güç istismarına açık hâle gelmektedir. Bu nedenle gazetecilik etiği, ifade özgürlüğünü sınırlayan bir engel değil; bu özgürlüğün toplumsal olarak meşru ve sürdürülebilir biçimde kullanılmasını sağlayan bir güvence olarak ele alınmalıdır (Siebert vd., 1956; Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Meslek normları, etik ilkelerin pratikte uygulanmasını sağlayan kurumsal ve mesleki düzenlemeler olarak işlev görür. Doğruluk, tarafsızlık, bağımsızlık, kamu yararı, özel hayata saygı ve hesap verebilirlik gibi ilkeler, ulusal ve uluslararası birçok gazetecilik etik kodunda ortak biçimde yer almaktadır. Bu normlar, gazetecilik pratiğinde kabul edilebilir davranışların sınırlarını çizerken, aynı zamanda meslek içi özdenetim mekanizmalarının da temelini oluşturur. Etik kodların varlığı, gazeteciliğin bireysel inisiyatife bırakılmaması gerektiği düşüncesine dayanmakta; mesleğin kolektif bir sorumluluk alanı olduğunu vurgulamaktadır (Christians vd., 2015).

Bununla birlikte etik normların varlığı, tek başına etik davranışın garantisi değildir. Etik ilkelerin etkinliği, bu normların hangi koşullarda ve ne ölçüde uygulanabildiğiyle doğrudan ilişkilidir. Medya kuruluşlarının ekonomik bağımlılıkları, mülkiyet yapıları ve siyasal ilişkileri, etik normların uygulanmasını çoğu zaman zorlaştırmaktadır. Gazeteciler, etik ilkelere bağlı kalmak ile kurumsal baskılara uyum sağlamak arasında etik ikilemlerle karşı karşıya kalabilmektedir. Bu durum, gazetecilikte etik sorunların yalnızca bireysel tutumlarla değil, yapısal ve kurumsal koşullarla birlikte değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Alankuş, 2013; Uzun, 2014).

Dijital medya ortamında gazetecilikte etik ilkeler ve meslek normları daha da karmaşık bir görünüm kazanmıştır. Haber üretim ve dağıtım süreçlerinin hızlanması, doğrulama mekanizmalarının zayıflaması ve sosyal medyanın temel haber kaynağına dönüşmesi, etik normların uygulanabilirliğini zorlaştırmaktadır. Tıklanma ve etkileşim odaklı ekonomik modeller, gazetecilikte nicel başarıyı nitel sorumluluğun önüne geçirebilmekte; bu durum etik ilkelerin aşınmasına yol açabilmektedir. Dijital ortamda etik ihlaller, yalnızca haberin içeriğiyle sınırlı kalmamakta; başlıklandırma, görsel kullanımı ve bağlamdan koparma gibi pratikler üzerinden de gerçekleşmektedir (Ward, 2019; Yengin, 2021).

Bu bağlamda gazetecilikte etik ilkeler, dijital çağda yeniden yorumlanması gereken normatif çerçeveler olarak önem kazanmaktadır. Geleneksel etik kodların, yeni medya pratiklerini kapsamakta yetersiz kaldığı durumlarda, etik sorumluluğun kapsamı genişletilmelidir. Gazetecilikte etik, yalnızca haberin doğruluğunu değil; haberin sunuluş biçimini, bağlamını ve olası toplumsal etkilerini de dikkate alan bütüncül bir değerlendirme sürecini gerektirmektedir. Bu süreçte etik normlar, gazetecinin yalnızca neyi yapmaması gerektiğini değil, nasıl bir mesleki duruş sergilemesi gerektiğini de belirlemektedir (Cevizci, 2019).

Sonuç olarak gazetecilikte etik ilkeler ve meslek normları, mesleğin demokratik toplum içindeki işlevini sürdürebilmesinin temel koşullarından biridir. Bu normlar, gazeteciliği salt bir içerik üretim faaliyeti olmaktan çıkararak, kamusal sorumluluk taşıyan etik bir pratik hâline getirir. Dijital medya çağında karşılaşılan yeni etik sorunlar, bu ilkelerin geçerliliğini yitirdiğini değil; aksine daha bilinçli, bağlama

duyarlı ve kuramsal temelli biçimde yeniden ele alınması gerektiğini göstermektedir. Gazetecilik etiği, bu yönüyle mesleğin hem ahlaki hem de toplumsal varlığını güvence altına alan vazgeçilmez bir normatif alan olarak önemini korumaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019).

3.3.1 Doğruluk ve Gerçeğe Sadakat İlkesi

Gazetecilik mesleğinin en temel etik ilkesi, doğruluk ve gerçeğe sadakattir. Haber üretim sürecinde aktarılan bilgilerin gerçekliğe dayanması, doğrulanabilir olması ve kasıtlı biçimde çarpıtılmaması esastır. Bu ilke, gazetecinin yalnızca yanlış bilgi yaymaktan kaçınmasını değil; aynı zamanda eksik, yanıltıcı veya bağlamından koparılmış bilgileri de kullanmamasını gerektirir. Doğruluk ilkesi, gazeteciliğin toplumsal güvenle kurduğu ilişkinin merkezinde yer alır. Okur ya da izleyici, haberin doğruluğuna duyduğu güven ölçüsünde medyayı meşru bir bilgi kaynağı olarak kabul eder. Bu güvenin zedelenmesi, yalnızca bireysel gazetecinin değil, tüm medya kurumlarının itibarı üzerinde kalıcı etkiler yaratır. Bu nedenle doğruluk, yalnızca bireysel bir erdem değil; mesleğin sürdürülebilirliği açısından da vazgeçilmez bir normdur. Ancak doğruluk ilkesinin uygulanışı, özellikle dijital medya ortamında giderek daha problemli bir hâl almaktadır. Haber üretim süreçlerinin hızlanması, çoklu kaynak kullanımının zorlaşması ve ilk bilgiyi verme baskısı, doğrulama pratiklerini çoğu zaman geri plana itmektedir. Dijital mecralarda "ilk olma" motivasyonu, haberin doğruluğunu teyit etme sorumluluğuyla çatışabilmekte; bu durum etik açıdan ciddi bir gerilim alanı yaratmaktadır. Yanlış ya da eksik bilginin kısa sürede geniş kitlelere ulaşması, sonradan yapılan düzeltmelerin aynı görünürlüğe sahip olmaması nedeniyle etik ihlalin etkisini ortadan kaldırmamaktadır.

Bu bağlamda doğruluk ilkesi, yalnızca teknik bir doğrulama süreci olarak değil, aynı zamanda etik bir sorumluluk olarak ele alınmalıdır. Bir bilginin "teknik olarak doğru" olması, bağlamından koparıldığında ya da eksik sunulduğunda etik açıdan yeterli değildir. Bağlamın korunması, bilginin hangi koşullarda, hangi amaçla ve hangi sonuçlar doğurabileceği göz önünde bulundurularak aktarılması, doğruluk ilkesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bu yönüyle doğruluk, gazetecinin yalnızca bilgi aktaran değil, anlam inşa eden bir özne olduğunu da ortaya koymaktadır (McQuail, 2010). Felsefi

açıdan bakıldığında doğruluk ilkesi, Kantçı deontolojik etikle doğrudan ilişkilendirilebilir. Kant'a göre yalan söylemek, hangi koşul altında olursa olsun ahlaki olarak meşrulaştırılamaz; zira yalan, evrensel bir yasa hâline getirildiğinde iletişimin kendisini anlamsızlaştırır. Bu yaklaşım, gazetecilikte doğruluğun sonuçlardan bağımsız bir ahlaki yükümlülük olarak ele alınmasını destekler. Dijital çağda haberin daha fazla tıklanması, paylaşılması ya da dikkat çekmesi gibi sonuçların, gerçeğin çarpıtılmasını meşru kılmadığı bu perspektifle açık biçimde ortaya konmaktadır. (Kant, 2015; Kuçuradi, 2018).

Bununla birlikte doğruluk ilkesinin mutlak biçimde uygulanması, özellikle travmatik olaylar, kriz dönemleri ve kırılgan gruplarla ilgili haberlerde gazeteciyi zor etik ikilemlerle karşı karşıya bırakabilmektedir. Bu durum, doğruluğun tek başına yeterli bir etik ölçüt olmadığını; mahremiyet, zarar vermeme ve kamu yararı gibi diğer etik ilkelerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Dolayısıyla doğruluk, gazetecilik etiğinde merkezi bir ilke olmakla birlikte, diğer etik normlarla dengeli bir ilişki içinde ele alınması gereken çok boyutlu bir sorumluluk alanı olarak değerlendirilmelidir (Ward, 2019).

3.3.2 Tarafsızlık ve Nesnellik İlkesi

Tarafsızlık ve nesnellik ilkesi, gazetecinin kişisel görüşlerini, ideolojik eğilimlerini ve duygusal tepkilerini haber metninin merkezine yerleştirmemesini; farklı görüş ve aktörlere dengeli biçimde yer vermesini öngören temel etik normlardan biridir. Bu ilke, gazetecinin "değersiz" ya da "nötr" bir özne olduğu varsayımına dayanmaz. Aksine gazetecinin sahip olduğu değerlerin ve bakış açılarının farkında olarak, bu öznel konumunu haber üretim sürecinde belirleyici hâle getirmemesini gerektirir. Bu yönüyle tarafsızlık, etik bir sorumluluk olduğu kadar, bilinçli bir mesleki disiplini de ifade eder (Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Nesnellik ilkesi ise çoğu zaman mutlak bir tarafsızlık iddiası ile karıştırılmakta; bu durum ilkenin hem teorik hem de pratik açıdan yanlış anlaşılmasına yol açmaktadır. Güncel medya kuramları, haberin seçimi, kurgulanması ve sunumu süreçlerinde gazetecinin kaçınılmaz olarak anlam kurucu bir rol üstlendiğini kabul etmektedir. Bu

nedenle nesnellik, “gerçeği olduğu gibi yansıtma” iddiasından ziyade, yöntemsel bir dürüstlük olarak değerlendirilmelidir. Kaynakların açıkça belirtilmesi, karşıt görüşlerin görünür kılınması, iddiaların kanıtlarla desteklenmesi ve haber dilinde yönlendirici ifadelere yer verilmemesi, nesnelliğin pratik karşılıklarını oluşturmaktadır (McQuail, 2010).

Tarafsızlık ilkesi, özellikle siyasal, toplumsal ve kültürel çatışmaların yoğun olduğu dönemlerde gazetecilik açısından ciddi sınamalarla karşı karşıya kalmaktadır. Kriz zamanlarında medya, çoğu zaman taraf olmaya zorlanan bir aktör hâline gelmekte; bu durum gazetecinin etik muhakeme alanını daraltmaktadır. Böyle bağlamlarda tarafsızlık, her görüşe eşit mesafe koymak anlamına gelmekten ziyade, güç ilişkilerini görünür kılan ve kamusal tartışmayı besleyen bir denge anlayışı olarak yeniden düşünülmelidir. Aksi hâlde “denge” iddiası, gerçeğin çarpıtılmasına ve yanlış bilginin meşrulaştırılmasına hizmet edebilmektedir (Ward, 2019).

Dijital medya ortamında tarafsızlık ve nesnellik ilkeleri, hız ve görünürlük baskısı altında daha da kırılgan hâle gelmiştir. Algoritmaların etkileşim odaklı yapısı, duygusal tepkiler uyandıran içeriklerin öne çıkmasına neden olmakta; bu durum haber dilinde kutuplaştırıcı ve indirgemeci söylemlerin yaygınlaşmasına zemin hazırlamaktadır. Gazetecinin farklı görüşleri dengeli biçimde sunma yükümlülüğü, çoğu zaman tıklanma ve erişim kaygıları karşısında geri plana itilmektedir. Bu bağlamda tarafsızlık ilkesi, yalnızca bireysel etik bir tutum değil, aynı zamanda dijital medya ekosisteminin yapısal baskılarına karşı geliştirilen bir mesleki direnç biçimi olarak da değerlendirilebilir (Alankuş, 2013).

Ancak tarafsızlık ve nesnellik ilkelerinin etik değeri, tek başına yöntemsel doğrulukla sınırlı değildir. Bir haber, biçimsel olarak dengeli ve çok sesli biçimde sunulmuş olsa dahi, yayımlanma gerekçesi bakımından etik bir temele dayanmıyorsa sorunlu hâle gelebilir. Bu noktada tarafsızlık ilkesi, gazeteciliğin yalnızca “nasıl haber yapılmalı?” sorusunu değil, dolaylı olarak “hangi bilginin yayımlanmaya değer olduğu” sorusunu da gündeme taşımaktadır. Yöntemsel dürüstlük ile yayın gerekçesi arasındaki bu ilişki, gazetecilik etiğinde kamu yararı ilkesinin belirleyici rolünü ortaya koymaktadır.

Bu nedenle tarafsızlık ve nesnellik ilkesi, kamu yararı kavramından bağımsız düşünülemeyen; ancak onun yerine de geçmeyen tamamlayıcı bir etik norm olarak ele alınmalıdır. Tarafsızlık, haberin üretim biçimini etik sınırlar içerisinde tutarken; kamu yararı ilkesi, bu haberin yayımlanmasının toplumsal meşruiyetini belirleyen temel ölçütü oluşturmaktadır. Bu bağlamda bir sonraki bölümde ele alınan kamu yararı ilkesi, tarafsızlık ve nesnelliğin etik çerçevesini tamamlayan merkezi bir kavram olarak değerlendirilmiştir (McQuail, 2010; Ward, 2019).

3.3.3 Kamu Yararı İlkesi

Gazetecilikte etik değerlendirmelerin merkezinde yer alan temel kavramlardan biri kamu yararı ilkesidir. Bir bilginin yayımlanıp yayımlanmaması konusundaki etik karar, çoğu zaman bu bilginin bireysel merakı aşan bir toplumsal fayda üretip üretmediği üzerinden şekillenmektedir. Kamu yararı ilkesi, gazeteciliğin yalnızca bilgi aktarma faaliyeti olmadığını; aynı zamanda toplumun ortak çıkarlarını gözeten kamusal bir sorumluluk alanı olduğunu vurgular. Bu bağlamda gazeteci, haber değeri taşıyan her bilgiyi yayımlamakla değil, yayımlanması toplumsal açıdan gerekçelendirilebilen bilgiyi seçmekle yükümlüdür.

Ancak kamu yararı kavramı, sanıldığı gibi sabit ve evrensel bir içerik sunmaz. Hangi bilginin kamu yararına hizmet ettiği, içinde bulunulan tarihsel dönem, toplumsal yapı, siyasal iklim ve kültürel değerler doğrultusunda farklı biçimlerde yorumlanabilmektedir. Bu durum, kamu yararı ilkesini gazetecilikte hem vazgeçilmez hem de problemli bir etik ölçüt hâline getirir. Zira kamu yararı, çoğu zaman açık bir tanımdan ziyade, etik muhakeme gerektiren bir değerlendirme alanı olarak ortaya çıkmaktadır (McQuail, 2010).

Gazetecilik pratiğinde kamu yararı ilkesinin en fazla sınandığı alanlardan biri, özel hayatın gizliliği ile kamusal ilgi arasındaki sınırdır. Toplumu ilgilendiren bir ihlalin ya da kamusal önemi olan bir olayın ifşa edilmesi, kamu yararı gerekçesiyle meşrulaştırılabilirken; bireylerin mahremiyetine zarar veren detayların yayılması etik açıdan ciddi sorunlar doğurabilmektedir. Bu noktada kamu yararı, “halkın bilme hakkı” ile “halkın merak duygusu” arasındaki farkı ayırt etmeyi zorunlu kılar.

Gazetecinin etik sorumluluğu, merak uyandıran her bilgiyi değil, kamusal açıdan anlamlı ve gerekli olan bilgiyi görünür kılmaktır (Uzun, 2018).

Dijital medya ortamında kamu yararı kavramı, tıklanma, paylaşım ve görünürlük odaklı ekonomik modellerin etkisiyle daha da aşınmış bir hâl almıştır. Algoritmaların etkileşim temelli yapısı, çoğu zaman kamu yararından ziyade duygusal tepki uyandıran, sansasyonel ve dramatik içerikleri öne çıkarmaktadır. Bu bağlamda "kamu yararı" kavramı, giderek "halkın ilgisini çeken" ya da "çok izlenen" içeriklerle özdeşleştirilmeye başlanmıştır. Oysa bu indirgemeci yaklaşım, kamu yararını etik bir ölçüt olmaktan çıkararak piyasa mantığının bir aracına dönüştürme riski taşımaktadır (Alankuş, 2013).

Özellikle travmatik olaylar, afetler ve bireysel acılar söz konusu olduğunda bu risk daha görünür hâle gelmektedir. Bir trajedinin tüm çıplaklığıyla teşhir edilmesi, çoğu zaman toplumu bilgilendirmekten ziyade röntgenci bir merak duygusunu beslemektedir. Acının görselleştirilmesi ve tekrar tekrar dolaşıma sokulması, kamu yararına hizmet etmekten çok, toplumsal duyarsızlaşmayı ve etik aşınmayı derinleştirmektedir. Bu tür içeriklerin "kamu yararı" gerekçesiyle meşrulaştırılması, etik bir başarı değil; aksine gazeteciliğin insani ve vicdani boyutunun zayıfladığının göstergesi olarak değerlendirilmelidir (Sontag, 2004; İrvan, 2014).

Bu noktada kamu yararı ilkesinin, tek başına soyut bir gerekçe olarak değil, etik kuramlarla birlikte düşünülmesi gerekmektedir. Faydacı etik, kamu yararını toplumsal fayda üzerinden değerlendirirken; deontolojik etik, bireysel hakların ihlal edilemezliğini vurgular. Erdem etiği ise gazetecinin karakterini ve ahlaki duyarlılığını merkeze alarak, kamu yararı değerlendirmesinin bağlama duyarlı ve ölçülü biçimde yapılmasını öngörür. Bu üç yaklaşım birlikte ele alındığında, kamu yararının ancak gerekçelendirilmiş, sınırlı ve sorumluluk temelli bir etik çerçeve içerisinde anlamlı hâle gelebileceği görülmektedir (Kuçuradi, 2018; Ward, 2019).

Sonuç olarak kamu yararı ilkesi, gazetecilikte etik karar alma süreçlerinin merkezinde yer alan ancak tek başına yeterli olmayan bir ölçüttür. Bu ilke, gazeteciyi sınırsız bir ifşa yetkisiyle donatmaz; aksine, hangi bilginin neden yayımlandığını sürekli olarak

sorgulayan eleştirel bir etik bilinç gerektirir. Dijital medya çağında kamu yararı, niceliksel ilgiyle değil, toplumsal anlam ve sorumlulukla ilişkilendirildiği ölçüde etik bir değer taşımaktadır. Bu yönüyle kamu yararı ilkesi, gazeteciliğin yalnızca neyi haber yaptığıyla değil, nasıl ve hangi gerekçeyle haber yaptığıyla da yakından ilişkilidir.

3.3.4 Özel Hayatın Gizliliği ve Zarar Vermeme İlkesi

Gazetecilikte etik ilkeler, bilginin yayımlanma hakkı ile bireyin özel hayatının korunması arasında hassas ve çoğu zaman gerilimli bir denge kurulmasını gerektirir. Özel hayatın gizliliği ilkesi, bireyin kamusal figür olup olmamasına bakılmaksızın, insan onurunun korunmasını esas alır. Bu ilke, gazetecinin haber yapma özgürlüğünü tümüyle ortadan kaldırmaz; ancak bu özgürlüğün sınırsız olmadığını ve etik sorumlulukla birlikte düşünülmesi gerektiğini vurgular. Bir bilginin doğru olması, onun yayımlanmasının otomatik olarak etik açıdan meşru olduğu anlamına gelmez.

Özel hayatın gizliliği, gazeteciliğin kamusal işleviyle doğrudan çelişen bir engel değil; aksine bu işlevin etik sınırlarını belirleyen temel bir ölçüttür. Gazetecilik pratiğinde sıkça karşılaşılan etik ikilemlerden biri, kamusal ilgi ile bireysel mahremiyet arasındaki sınırın nerede çizileceği sorusudur. Özellikle kamuoyunu ilgilendiren olaylarda, bireylerin özel yaşamına ilişkin detayların hangi noktaya kadar haber değeri taşıdığı, etik muhakeme gerektiren bir değerlendirme alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (McQuail, 2010).

Bu noktada zarar vermeme ilkesi, özel hayatın gizliliğiyle doğrudan ilişkilidir. Zarar vermeme ilkesi, gazetecinin eylemlerinin doğurabileceği olumsuz sonuçları önceden öngörmesini ve bu zararları mümkün olduğunca azaltmaya yönelik bir sorumluluk üstlenmesini gerekli kılar. Bu ilke, gazetecinin yalnızca hukuki yaptırımlardan kaçınmasını değil; haberin bireyler ve toplum üzerindeki psikolojik, sosyal ve kültürel etkilerini de dikkate almasını zorunlu kılar. Özellikle suç haberleri, travmatik olaylar, afetler ve mağduriyet içeren içeriklerde kullanılan dil ve görseller, etik sorumluluğun en somut biçimde görünür olduğu alanlardır.

Travmatik olayların haberleştirilmesinde mağdurların kimliklerinin ifşa edilmesi, acının görselleştirilmesi ya da olayın dramatik unsurlarının öne çıkarılması, çoğu zaman kamu yararı gerekçesiyle meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Oysa bu tür uygulamalar, bilgilendirme işlevinden ziyade duygusal sömürüyü besleyen ve bireylerin onurunu zedeleyen bir yayıncılık pratiğine dönüşme riski taşır. Zarar vermeme ilkesi, tam da bu noktada gazeteciyi durmaya ve şu soruyu sormaya zorlar: "Bu bilginin yayımlanması gerçekten toplumsal bir fayda mı üretmektedir, yoksa yalnızca dikkat çekme amacı mı taşımaktadır?" (Sontag, 2004).

Dijital medya ortamında bu etik sorunlar daha da karmaşık bir hâl almaktadır. Haberlerin hızla dolaşıma girmesi, görsellerin bağlamından koparılması ve içeriklerin kalıcı dijital izler bırakması, özel hayatın ihlalinin etkilerini uzun vadeli hâle getirmektedir. Geleneksel medyada sınırlı bir dolaşıma sahip olan etik ihlaller, dijital platformlarda çok daha geniş kitlelere ulaşarak mağduriyetin yeniden üretilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, gazetecinin etik sorumluluğunu yalnızca haberin yayımlandığı anla sınırlı olmayan, zamana yayılan bir yükümlülük hâline getirmektedir (Ward, 2019).

Zarar vermeme ilkesi, aynı zamanda gazetecinin kullandığı dil ve anlatım biçimini de kapsar. Suç isnatlarında masumiyet karinesinin gözetilmemesi, ötekileştirici ve damgalayıcı ifadelerin kullanılması, mağdurların yalnızca "hikâye unsuru" hâline getirilmesi, etik ihlallerin en yaygın örnekleri arasında yer almaktadır. Bu tür ihlaller, yalnızca bireysel mağduriyet yaratmakla kalmaz; toplumsal empatiyi zayıflatır ve etik duyarlılığın aşınmasına yol açar (Uzun, 2018).

Bu bağlamda özel hayatın gizliliği ve zarar vermeme ilkeleri, gazetecilikte yalnızca korunması gereken pasif sınırlar değil; aktif bir etik muhakeme sürecini gerektiren normlar olarak değerlendirilmelidir. Gazetecinin rolü, yalnızca "bilgiyi aktaran" bir aracı olmaktan ziyade, bilginin nasıl, hangi gerekçeyle ve hangi sınırlar içerisinde aktarılacağını sorgulayan sorumlu bir kamusal özne olmaktır. Bu sorumluluk, etik kararların mekanik biçimde değil; bağlama duyarlı, gerekçelendirilmiş ve insani değerleri önceleyen bir anlayışla alınmasını zorunlu kılar.

Sonuç olarak özel hayatın gizliliği ve zarar vermeme ilkeleri, gazeteciliğin kamusal gücünü sınırlayan engeller değil; bu gücün etik meşruiyetini sağlayan temel dayanaklar olarak görülmelidir. Gazetecilik, ancak bireylerin onurunu ve mahremiyetini gözettiği ölçüde toplumsal güven üretmeye devam edebilir. Bu yönüyle söz konusu ilkeler, dijital medya çağında gazetecilik etiğinin yeniden düşünülmesi gereken en kritik normatif alanlardan birini oluşturmaktadır.

3.3.5 Meslek Normları ve Etik Kodlar

Gazetecilikte etik ilkeler, çoğu zaman yazılı meslek normları ve etik kodlar aracılığıyla kurumsal bir nitelik kazanır. Basın meslek örgütleri tarafından oluşturulan etik bildirgeler, gazetecilere yol gösterici olmayı amaçlayan normatif metinler olarak işlev görür. Bu kodlar, gazeteciliğin kamusal sorumluluğunu görünür kılarken, evrensel etik ilkeler ile yerel toplumsal, siyasal ve kültürel koşullar arasında bir denge kurma çabası taşır. Doğruluk, tarafsızlık, bağımsızlık, kamu yararı ve insan onuruna saygı gibi ilkeler, bu metinlerin ortak zeminini oluşturmaktadır (McQuail, 2010).

Ancak etik kodların varlığı, etik davranışın otomatik olarak gerçekleşeceği anlamına gelmez. Yazılı normlar, gazetecinin karşılaştığı her somut duruma doğrudan uygulanabilir, hazır çözümler sunmaz. Aksine gazetecilik pratiği, çoğu zaman gri alanlar, belirsizlikler ve çelişkili etik taleplerle örülüdür. Bu nedenle meslek normları, bireysel etik sorumluluğun yerine geçen bağlayıcı kurallar olarak değil; gazetecinin etik muhakemesini destekleyen ve sınırlarını belirleyen çerçeveler olarak değerlendirilmelidir (Ward, 2019).

Etik kodların sınırlılığı, özellikle kriz, afet ve çatışma dönemlerinde daha görünür hâle gelmektedir. Bu tür durumlarda gazeteci, hız, kamu yararı, mahremiyet ve zarar vermeme ilkeleri arasında çoğu zaman yazılı kodların ötesine geçen etik kararlar almak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla etik davranış, yalnızca “koda uygunluk” meselesi değil; kodların arkasındaki etik gerekçeleri anlayabilme ve bunları somut bağlamlara uyarlayabilme yetisiyle doğrudan ilişkilidir (Uzun, 2018).

Bu noktada etik ilkeler ile etik kuramlar arasındaki ilişki yeniden önem kazanmaktadır. Deontolojik etik, meslek normlarının bağlayıcılığını ahlaki ödev kavramı üzerinden

temellendirerek, gazetecinin belirli ilkelerden koşullar ne olursa olsun sapmaması gerektiğini savunur. Doğruluk ve dürüstlük gibi ilkeler, bu yaklaşımda pazarlık konusu edilemeyecek normlar olarak kabul edilir (Kant, 2015). Faydacı etik ise etik kodların kamu yararı vurgusunu güçlendirerek, gazetecilikte alınan kararların toplumsal sonuçlarını merkeze alır. Bu yaklaşım, özellikle hangi bilginin yayımlanmasının topluma daha fazla fayda sağlayacağı sorusuna yanıt ararken devreye girer (Mill, 2011).

Erdem etiği ise meslek normlarını yalnızca dışsal kurallar olarak değil, gazetecinin karakterinin ve mesleki kimliğinin bir parçası hâline gelmesi gereken değerler olarak ele alır. Bu perspektife göre etik kodlar, ancak erdemli bir gazeteci tarafından içselleştirildiğinde anlam kazanır. Yazılı normlara körü körüne uymak yerine, bu normların hangi etik değeri korumayı amaçladığını kavrayabilen bir gazeteci, öngörülemeyen durumlarda da etik tutarlılığını sürdürebilir (MacIntyre, 2001; Hursthouse, 2013).

Bu bağlamda meslek normları, gazetecilikte etik davranışın garantisi değil; etik sorumluluğun kurumsal olarak hatırlatıldığı ve desteklendiği referans metinler olarak görülmelidir. Etik kodların etkili olabilmesi, yalnızca metinlerin varlığına değil; bu metinlerin gazetecilik eğitiminde, editoryal süreçlerde ve kurumsal kültürde ne ölçüde içselleştirildiğine bağlıdır. Aksi hâlde etik kodlar, pratikte bağlayıcılığı sınırlı olan "iyi niyetli temenniler" düzeyinde kalma riski taşımaktadır (Alankuş, 2013).

Sonuç olarak gazetecilikte meslek normları ve etik kodlar, etik ilkelerin kurumsal düzeyde somutlaştırılmasını sağlayan önemli araçlardır; ancak etik sorumluluğu gazetecinin bireysel muhakemesinden ve karakterinden bağımsızlaştırmaz. Gazetecilik etiği, yalnızca kurallara uyum meselesi değil; mesleki kimliğin sürekliliğini, kamusal sorumluluğun bilincini ve etik duyarlılığın canlı tutulmasını gerektiren dinamik bir süreçtir. Bu yönüyle etik kodlar, gazetecinin etik özne olarak konumunu güçlendirdiği ölçüde anlamlı ve işlevsel hâle gelmektedir.

3.4 Ulusal ve Uluslararası Basın Etik Kodları

Gazetecilik etiği alanında geliştirilen normatif ilkelerin pratikte karşılık bulabilesi, büyük ölçüde yazılı etik kodlar aracılığıyla mümkün olmaktadır. Ulusal ve uluslararası basın etik kodları, gazetecilerin mesleki faaliyetlerini belirli ahlaki sınırlar içerisinde sürdürmelerini amaçlayan rehber metinler olarak işlev görür. Bu kodlar, hukuki düzenlemelerden farklı olarak, doğrudan bağlayıcı yaptırımlar içermekten ziyade, meslek içi sorumluluk bilincini güçlendirmeyi ve özdenetim mekanizmalarını teşvik etmeyi hedefler (McQuail, 2010).

Basın etik kodlarının ortaya çıkışı, gazeteciliğin kamusal niteliğiyle doğrudan ilişkilidir. Toplumu bilgilendirme ve kamuoyunu şekillendirme gücüne sahip olan basın, bu gücün keyfî veya zarar verici biçimde kullanılmasını önlemek amacıyla belirli etik çerçeveler geliştirmiştir. Bu bağlamda etik kodlar, basın özgürlüğünü sınırlayan metinler olarak değil; özgürlüğü sorumlulukla birlikte düşünmeyi amaçlayan normatif düzenlemeler olarak değerlendirilmelidir. Siebert vd. (1956)'ın "toplumsal sorumluluk" yaklaşımı, basının özgürlüğünün ancak kamu yararı ve etik sorumluluk ilkeleriyle dengelendiği ölçüde meşruiyet kazanabileceğini savunmaktadır.

Bununla birlikte etik kodların varlığı, gazetecilik pratiğinde etik davranışın otomatik olarak gerçekleşeceği anlamına gelmemektedir. Etik kodlar, soyut ilkeler düzeyinde bir çerçeve sunmakta; ancak gazetecinin karşılaştığı her somut duruma doğrudan uygulanabilir çözümler üretmemektedir. Özellikle dijital medya ortamında hız baskısı, rekabet ve ekonomik kaygılar, etik kodların yönlendirici etkisini zayıflatabilmektedir (Ward, 2019). Bu durum, etik kodların tek başına yeterli olmadığını; gazetecilikte etik sorumluluğun bireysel muhakeme ve kurumsal kültürle birlikte ele alınması gerektiğini göstermektedir.

Dolayısıyla ulusal ve uluslararası basın etik kodları, gazetecilik etiğinin nihai belirleyicileri olmaktan ziyade, etik karar alma süreçlerini destekleyen ve sınırlarını çizen tamamlayıcı araçlar olarak değerlendirilmelidir. Etik davranışın sürekliliği, yazılı normların ötesinde, gazetecinin mesleki kimliği ve etik bilinç düzeyiyle

doğrudan ilişkilidir. Bu yönüyle etik kodlar, gazeteciliğin etik çerçevesini tanımlamakla birlikte, bu çerçevenin nasıl doldurulacağı sorusunu gazetecinin ahlaki sorumluluğuna bırakmaktadır (Kuçuradi, 2018).

3.4.1 Türkiye Basın Meslek İlkeleri

Türkiye'de gazetecilik etiğine ilişkin en temel ve kurumsallaşmış metinlerden biri, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti (TGC) tarafından kabul edilen Türkiye Basın Meslek İlkeleri'dir. Bu ilkeler, gazetecilerin haber üretim ve yayımlama süreçlerinde uymaları gereken asgari etik standartları belirlemeyi amaçlamakta; mesleğin toplumsal sorumluluk boyutunu normatif bir çerçeveye oturtmaktadır. Doğruluk, tarafsızlık, özel hayatın gizliliğine saygı, masumiyet karinesi ve kamu yararı gibi kavramlar, bu ilkelerin merkezinde yer almakta ve gazeteciliğin etik sınırlarını tanımlayan temel referans noktaları olarak öne çıkmaktadır (TGC, 2019).

Türkiye Basın Meslek İlkeleri, gazeteciliği yalnızca bilgi aktarma faaliyeti olarak değil; aynı zamanda kamuoyunu doğru bilgilendirme sorumluluğu taşıyan kamusal bir pratik olarak tanımlar. Bu anlayış doğrultusunda gazetecinin görevi, yalnızca hızlı ve dikkat çekici içerikler üretmek değil; gerçeği çarpıtmadan, bağlamından koparmadan ve insan onuruna zarar vermeden aktarmaktır.

Özellikle kişilik haklarının korunması ve özel hayatın gizliliği, Türkiye'de basın etiği tartışmalarının tarihsel olarak en hassas başlıkları arasında yer almaktadır. Bu hassasiyet hem siyasal baskılar hem de magazinleşme eğilimleriyle şekillenen medya ortamında daha da belirgin hâle gelmektedir (Topuz, 2018).

Ancak Türkiye Basın Meslek İlkeleri'nin işlevi, yalnızca ideal davranış normlarını sıralamakla sınırlı değildir. Bu ilkeler aynı zamanda, gazetecilik pratiğinde sıkça karşılaşılan etik ikilemler için bir "etik pusula" işlevi görmeyi hedefler. Buna karşın söz konusu ilkelerin hukuki yaptırım gücünün sınırlı olması, etik davranışın büyük ölçüde gazetecilerin bireysel etik bilincine ve mesleki içselleştirme düzeyine bağlı kalmasına yol açmaktadır. Bu durum, etik kodların varlığının tek başına yeterli olmadığını; etik davranışın, kurumsal kültür ve bireysel sorumlulukla desteklenmediği

sürece kâğıt üzerinde kalan metinler hâline dönüşebileceğini göstermektedir (McQuail, 2010).

Türkiye medya ortamında etik ilkeler ile fiilî yayın pratikleri arasındaki gerilim, özellikle siyasal kutuplaşmanın yoğun olduğu dönemlerde daha görünür hâle gelmektedir. Haberlerin ideolojik pozisyonlara göre çerçevelenmesi, karşıt görüşlerin yeterince temsil edilmemesi ya da doğrulama süreçlerinin ihmal edilmesi gibi uygulamalar, Basın Meslek İlkeleri'nin sahadaki etkisini zayıflatan başlıca sorunlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda etik ihlaller, yalnızca bireysel gazetecilerin hataları olarak değil; medya sisteminin yapısal sorunlarıyla birlikte ele alınması gereken bir problem alanı olarak karşımıza çıkmaktadır (Alankuş, 2013).

Öte yandan Türkiye Basın Meslek İlkeleri, gazetecilik etiğini salt yasaklar ve sınırlamalar bütünü olarak ele almaktan ziyade, mesleki özdenetimi teşvik eden normatif bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle ilkeler, gazeteciyi pasif bir kural uygulayıcısı değil; etik karar alma süreçlerinde aktif bir özne olarak konumlandırmaktadır. Ancak bu idealin pratikte karşılık bulabilmesi, yalnızca bireysel iyi niyetle değil; medya kuruluşlarının editoryal bağımsızlığı ve kurumsal etik anlayışıyla da doğrudan ilişkilidir.

Sonuç olarak Türkiye Basın Meslek İlkeleri, gazetecilik etiği açısından önemli bir referans metni olmasına rağmen, etkisini büyük ölçüde gazetecilerin bu ilkeleri ne ölçüde içselleştirdiği belirlemektedir. Bu durum, etik kodların bağlayıcılığının sınırlı olduğu medya sistemlerinde, etik sorumluluğun nihai olarak gazetecinin mesleki karakteri ve etik muhakeme kapasitesiyle şekillendiğini göstermektedir. Dolayısıyla Türkiye örneğinde gazetecilik etiği, yazılı normlarla sınırlı olmayan; bireysel sorumluluk, kurumsal kültür ve siyasal-ekonomik koşulların kesişiminde değerlendirilen çok katmanlı bir alan olarak ele alınmalıdır.

3.4.2 Uluslararası Gazetecilik Etik Kodları (SPJ, IFJ, BBC)

Gazetecilik faaliyetlerinin küresel ölçekte yaygınlaşması, haber üretim ve dolaşım süreçlerinin ulusal sınırları aşmasına yol açmış; bu durum etik sorunların da giderek ulusötesi bir nitelik kazanmasına neden olmuştur. Dijital medya ortamında içeriklerin

saniyeler içinde küresel dolaşıma girmesi, farklı kültürel, hukuksal ve siyasal bağlamlarda ortak etik ilkelerin gerekliliğini daha görünür hâle getirmiştir. Bu bağlamda uluslararası gazetecilik etik kodları, farklı medya sistemlerine sahip ülkeler arasında asgari bir etik mutabakat zemini oluşturmayı amaçlayan normatif metinler olarak değerlendirilmektedir (Ward, 2019).

Uluslararası alanda en çok atıf yapılan etik metinlerden biri, Society of Professional Journalists (SPJ) tarafından yayımlanan etik koddur. SPJ etik kodu, gazetecilik faaliyetini dört temel ilke etrafında yapılandırmaktadır: "gerçeği aramak ve aktarmak", "zararı en aza indirmek", "bağımsız davranmak" ve "hesap verebilir olmak" (SPJ, 2014). Bu çerçeve, gazeteciliğin yalnızca doğru bilgi üretme yükümlülüğüyle sınırlı olmadığını; aynı zamanda haberin bireyler ve toplum üzerindeki olası etkilerini dikkate alan etik bir muhakeme süreci gerektirdiğini vurgular. Özellikle "zararı en aza indirme" ilkesi, gazetecinin haber yapma hakkı ile bireylerin onuru ve güvenliği arasında denge kurma sorumluluğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bir diğer önemli uluslararası etik metin, Uluslararası Gazeteciler Federasyonu (IFJ) tarafından kabul edilen *Gazetecilerin Davranış İlkeleri Bildirgesi*'dir. IFJ etik kodu, gazetecilik etiğini doğrudan insan hakları perspektifiyle ilişkilendiren bir yaklaşım benimsemektedir. Ayrımcılıktan kaçınma, nefret söylemine karşı durma, barış gazeteciliği anlayışı ve insan onuruna saygı, bu bildirgenin temel unsurları arasında yer almaktadır (IFJ, 2019). Bu yönüyle IFJ etik kodu, gazeteciyi yalnızca mesleki bir aktör olarak değil; evrensel etik ve insani sorumluluk taşıyan bir özne olarak konumlandırmaktadır. Özellikle çatışma, göç ve kriz haberciliğinde bu yaklaşım, etik sorumluluğun sınırlarını genişleten bir çerçeve sunmaktadır.

Kurumsal etik anlayışına örnek teşkil eden önemli bir diğer model ise BBC Editoryal İlkeleri'dir. BBC, etik ilkeleri yalnızca soyut bir rehber metin olarak değil; editoryal karar alma süreçlerine entegre edilen kurumsal bir sistem olarak ele almaktadır. Tarafsızlık, doğruluk, güvenilirlik ve hesap verebilirlik, BBC'nin yayın politikasının temel yapı taşları olarak kurumsal kültürün merkezine yerleştirilmiştir (BBC, 2022). Bu durum, etik ilkelerin bireysel gazetecinin niyetine bırakılmadığı; aksine kurumsal

mekanizmalarla desteklendiği bir modelin mümkün olduğunu göstermesi açısından dikkat çekicidir.

Uluslararası gazetecilik etik kodları karşılaştırmalı olarak incelendiğinde, bu metinlerin farklı vurgu ve terminolojiler kullanmasına rağmen ortak bir değerler kümesi etrafında şekillendiği görülmektedir. Doğruluk, bağımsızlık, kamu yararı, zarar vermeme ve insan onuruna saygı gibi ilkeler, farklı kodlarda değişen bağlamlara uyarlanarak gazetecilik etiğinin evrensel normları hâline gelmiştir (McQuail, 2010). Bununla birlikte bu kodların büyük çoğunluğu, hukuki bağlayıcılıktan ziyade yol gösterici ve özdenetimi teşvik eden bir nitelik taşımaktadır.

Bu durum, etik kodların gazetecilik pratiğinde tek başına yeterli olmadığını; etik kararların nihai olarak gazetecinin mesleki muhakemesi, karakteri ve içinde bulunduğu kurumsal yapı tarafından belirlendiğini ortaya koymaktadır. Uluslararası etik kodlar, gazeteciliğin normatif sınırlarını çizmekte önemli bir işlev üstlense de, bu sınırların pratikte anlam kazanabilmesi, etik ilkelerin bireysel ve kurumsal düzeyde içselleştirilmesine bağlıdır. Dolayısıyla ulusal ve uluslararası basın etik kodları, gazetecilik etiğinin yerine geçen kurallar bütünü değil; etik sorumluluğu güçlendiren ve tamamlayan araçlar olarak değerlendirilmelidir.

Tüm bu ulusal ve uluslararası etik kodlar, gazetecilik pratiği için güçlü ve kapsamlı bir normatif çerçeve sunmaktadır. Buna rağmen medya alanında etik ihlallerin hâlen yaygın biçimde varlığını sürdürmesi, etik sorunların yalnızca ilke eksikliğiyle açıklanamayacağını göstermektedir.

Asıl mesele, bu ilkelerin gündelik gazetecilik pratiğinde nasıl hayata geçirildiği, hangi koşullarda geri plana itildiği ve hangi yapısal baskılar altında işlevsizleştiğidir. Bu nedenle gazetecilik etiğini anlamak, ideal normları sıralamakla sınırlı kalmamalı; bu normların pratikte nerelerde, nasıl ve neden aşındığını da görünür kılmalıdır. Bu doğrultuda bir sonraki bölüm, medya pratiğinde sıkça karşılaşılan etik ihlal türlerini ele alarak, etik ilkeler ile fiilî uygulamalar arasındaki gerilimi somut örnekler üzerinden tartışmayı amaçlamaktadır.

3.5 Medyada Etik İhlal Türleri

Medya alanında karşılaşılan etik ihlaller, çoğu zaman bireysel gazetecilerin mesleki yetersizlikleri ya da kişisel etik zaaflarıyla açıklanma eğilimindedir. Ancak bu yaklaşım, sorunun yapısal boyutunu göz ardı etme riskini beraberinde getirir. Günümüz medya ortamında etik ihlaller, büyük ölçüde haber üretim süreçlerinin hızlanması, rekabet baskısının yoğunlaşması, ekonomik kaygıların belirleyici hâle gelmesi ve dijitalleşmenin yarattığı yeni yayın pratikleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle etik ihlaller, tekil hatalardan ziyade, gazetecilik pratiğinin normatif ilkeleri ile fiilî medya uygulamaları arasındaki gerilimin somutlaşmış biçimleri olarak değerlendirilmelidir (McQuail, 2010; Ward, 2019).

Özellikle dijital medya ortamında haber üretiminin süreklilik ve anındalık talebi, etik karar alma süreçlerini ciddi biçimde daraltmaktadır. Gazeteciler, çoğu zaman doğrulama, bağlam kurma ve olası zararları öngörme gibi etik sorumlulukları yerine getirmek için gerekli zamandan yoksun bırakılmaktadır. Bu durum, etik ihlallerin bireysel iradeden bağımsız olarak sistematik biçimde yeniden üretilmesine yol açmaktadır. Dolayısıyla etik sorunlar, yalnızca "yanlış yapılan haberler" olarak değil, gazetecinin karar alma alanını şekillendiren yapısal baskılar çerçevesinde ele alınmalıdır (Alankuş, 2013).

Etik ihlallerin sınıflandırılması, yalnızca norm ihlallerini teşhis etmeye yönelik bir çaba değildir; aynı zamanda bu ihlallerin hangi koşullarda ortaya çıktığını, hangi pratiklerle meşrulaştırıldığını ve hangi değerlerin geri plana itildiğini görünür kılmayı amaçlar. Bu bağlamda medya etiği literatüründe etik ihlaller; doğruluk ve gerçeğe sadakat ilkesinin ihlali, özel hayatın gizliliğinin zedelenmesi, tarafsızlık ve nesnellik ilkesinin aşınması, ayrımcı ve nefret söylemi içeren yayınlar ile kamu yararı ilkesinin göz ardı edilmesi gibi başlıklar altında ele alınmaktadır (Kovach ve Rosenstiel, 2014; Cevizci, 2019).

Bu ihlal türleri, birbirinden tamamen bağımsız kategoriler olarak değil; çoğu zaman iç içe geçen ve birbirini besleyen süreçler olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin hız baskısıyla yayımlanan doğrulanmamış bir haber hem doğruluk ilkesinin ihlaline hem

de özel hayatın gizliliğinin zedelenmesine yol açabilmektedir. Benzer şekilde tıklanma odaklı yayın politikaları, kamu yararı ilkesini geri plana iterken ayrımcı ve sansasyonel söylemlerin normalleşmesine zemin hazırlamaktadır. Bu durum, etik ihlallerin rastlantısal değil, belirli medya pratikleri tarafından sistematik biçimde üretildiğini göstermektedir (Ward, 2019).

Bu bölümde ele alınan etik ihlal türleri, gazetecilikte etik ilkelerin hangi noktalarda kırılgan hâle geldiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Böylece etik tartışma, yalnızca "nasıl olması gerektiği" sorusuyla sınırlı kalmayacak; fiilî medya pratiğinde "neden böyle olduğu" sorusuna da yanıt arayan eleştirel bir zemine taşın. Bu yaklaşım, etik ihlalleri bireysel suçlamaların ötesine taşıyarak, gazetecilik etiğini yapısal ve normatif bir problem alanı olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır.

3.5.1 Doğruluk ve Gerçeği Çarpıtma İhlalleri

Gazetecilik etiğinin ontolojik temelini oluşturan doğruluk ilkesi, medya alanında en sık ihlal edilen etik normlardan biri olarak öne çıkmaktadır. Doğruluk, yalnızca haberin içerdiği bilgilerin yanlış olmamasını değil; aynı zamanda bilginin bağlamından koparılmadan, eksiltilmeden ve yanıltıcı bir kurguya dönüştürülmeden aktarılmasını da kapsayan kapsamlı bir etik yükümlülüktür. Bir bilginin teknik olarak doğru olması, onun etik açıdan sorun taşımadığı anlamına gelmez. Bağlamından koparılan, seçici biçimde sunulan veya eksik bırakılan bilgiler, gerçeğin çarpıtılması yoluyla kamuoyunun yanlış yönlendirilmesine neden olabilmektedir (Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Gerçeği çarpıtma ihlalleri, çoğu zaman kasıtlı manipülasyon ile masum hata arasındaki gri bir alanda ortaya çıkmaktadır. Bilginin dramatize edilmesi, başlık–içerik uyumsuzluğu, görsel seçimiyle anlamın yönlendirilmesi ya da belirli verilerin öne çıkarılıp diğerlerinin bilinçli biçimde arka planda bırakılması, bu ihlal türünün yaygın biçimleri arasında yer almaktadır. Bu tür uygulamalar, doğrudan yalan üretmekten ziyade, gerçeği belirli bir anlatı doğrultusunda yeniden kurgulama yoluyla etik bir sorun yaratmaktadır. Dolayısıyla doğruluk ilkesinin ihlali, yalnızca yanlış bilgi

üretimiyle sınırlı olmayıp, bilginin sunuluş biçimini de kapsayan daha geniş bir problem alanına işaret etmektedir (McQuail, 2010).

Dijital medya ortamında doğruluk ilkesinin ihlali, büyük ölçüde hız baskısı ile ilişkilidir. "İlk veren olma" motivasyonu, haberin doğrulanması için gerekli zamanın kısalmasına ve teyit süreçlerinin ihmal edilmesine yol açmaktadır. Sosyal medya kaynaklı içeriklerin yeterli doğrulama yapılmadan haberleştirilmesi, söylenti ve iddiaların gerçekmiş gibi sunulması, bu bağlamda en sık karşılaşılan etik ihlal örnekleri arasında yer almaktadır. Yanlış bir bilginin dijital ortamda hızla yayılması, daha sonra yapılan düzeltmelerin aynı etkiyi yaratmasını çoğu zaman imkânsız hâle getirmektedir. Bu durum, doğruluk ilkesinin dijital çağda neden daha kırılgan hâle geldiğini açıkça göstermektedir (Ward, 2019).

Bu tür ihlallerin yalnızca bireysel gazetecilik hatalarıyla açıklanması, sorunun yapısal boyutunu görünmez kılmaktadır. Hız ve tıklanma odaklı yayın politikaları, doğruluğu çoğu zaman ikincil bir değere dönüştürmekte; doğrulama süreçleri, rekabet baskısı altında "ertelenebilir" bir aşama olarak görülmektedir. Bu noktada etik ihlal, gazetecinin kişisel etik anlayışından ziyade, içinde faaliyet gösterdiği medya sisteminin dayattığı üretim koşullarıyla doğrudan bağlantılı hâle gelmektedir. Dolayısıyla doğruluk ilkesinin ihlali, bireysel sorumluluğun ötesinde, kurumsal ve ekonomik dinamiklerle şekillenen yapısal bir etik sorun olarak değerlendirilmelidir (Alankuş, 2013).

Öte yandan doğruluk ilkesinin zedelenmesi, gazeteciliğin kamusal meşruiyetini doğrudan tehdit eden sonuçlar doğurmaktadır. Medyaya duyulan güvenin aşınması, yalnızca tekil haberlerle sınırlı kalmamakta; uzun vadede kamusal tartışma kültürünü ve demokratik karar alma süreçlerini de olumsuz etkilemektedir. Yanlış ya da çarpıtılmış bilgi üzerine inşa edilen bir kamusal alan, rasyonel tartışma zemininin yerini duygusal tepkilere ve kutuplaşmaya bırakmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda doğruluk ilkesinin ihlali, yalnızca etik bir sorun değil; aynı zamanda demokratik kamusal alanın işleyişini zedeleyen ciddi bir toplumsal problem olarak karşımıza çıkmaktadır (McQuail, 2010; Habermas, 2015).

Sonuç olarak doğruluk ve gerçeği çarpıtma ihlalleri, gazetecilikte etik sorunların en görünür ve en yıkıcı biçimlerinden birini oluşturmaktadır. Bu ihlaller, bireysel gazetecilik pratiklerinden çok daha geniş bir bağlamda; dijitalleşme, hız baskısı ve ekonomik modelin etkisiyle şekillenen yapısal bir kriz alanına işaret etmektedir. Bu nedenle doğruluk ilkesinin korunması, yalnızca gazetecinin kişisel etik bilincine değil; aynı zamanda medya kurumlarının yayın politikalarına ve üretim süreçlerine ilişkin daha bütüncül bir etik yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

3.5.2 Özel Hayatın Gizliliğinin İhlali

Medyada etik ihlallerin en tartışmalı ve en hassas alanlarından biri, bireylerin özel hayatının korunması meselesidir. Gazeteciliğin kamusal sorumluluğu ile bireysel mahremiyet arasındaki sınır, haber üretim sürecinde çoğu zaman belirsizleşmekte ve bu belirsizlik etik ihlallere zemin hazırlamaktadır. Kamuoyunu bilgilendirme görevi, gazeteciye geniş bir hareket alanı tanımakla birlikte, bu alanın sınırsız olmadığı; insan onuru ve özel hayatın dokunulmazlığı ile etik olarak sınırlandırılması gerektiği kabul edilmektedir. Bu bağlamda özel hayatın gizliliği, gazetecilik etiğinde tali bir ilke değil, insan onurunun korunmasına dayanan temel bir norm olarak değerlendirilmelidir (Kuçuradi, 2018).

Özel hayatın gizliliği ihlalleri, özellikle magazin haberciliği, ünlü kültürü ve sansasyonel içerik üretimi üzerinden görünür hâle gelmektedir. Kişilerin aile yaşamları, sağlık durumları, duygusal ilişkileri veya travmatik deneyimlerinin, kamu yararıyla doğrudan bir ilişkisi olmadığı hâlde haberleştirilmesi, etik açıdan ciddi sorunlar doğurmaktadır. Bu tür yayınlar, bireyin yalnızca kamusal imajını değil, aynı zamanda psikolojik bütünlüğünü ve toplumsal itibarını da zedeleyebilmektedir. Türkiye'de medya etiği üzerine yapılan çalışmalar, özel hayat ihlallerinin çoğu zaman "haber değeri" gerekçesiyle meşrulaştırıldığını; ancak bu gerekçenin etik açıdan ikna edici bir temele dayanmadığını göstermektedir (Alankuş, 2013).

Bu noktada en problemli alanlardan biri, "kamu yararı" kavramının sınırlarının belirsizliğidir. Uygulamada sıkça karşılaşıldığı üzere, kamuoyunun merak duygusu ile kamu yararı kavramı birbirine karıştırılmakta; bireysel hayatlara dair ayrıntılar,

toplumsal fayda sağladığı iddiasıyla dolaşıma sokulmaktadır. Oysa etik açıdan bakıldığında, bir bilginin çok sayıda kişi tarafından merak ediliyor olması, onun yayımlanmasını meşru kılan bir ölçüt değildir. Kamu yararı, toplumsal denetim, kamusal güvenlik veya demokratik şeffaflık gibi daha yüksek bir gerekçeye dayanmadığı sürece, özel hayatın ihlalini haklı kılamaz (Topuz, 2018).

Özel hayatın gizliliğinin ihlali, yalnızca bireysel gazetecilik tercihlerinin sonucu olarak da görülmemelidir. Dijital medyada tıklanma odaklı yayıncılık anlayışı, mahremiyet ihlallerini sistematik hâle getiren yapısal bir baskı üretmektedir. Duygusal tepkileri tetikleyen, dramatik ve kişisel detaylara odaklanan içerikler, algoritmik görünürlük açısından ödüllendirilmekte; bu durum etik sınırların aşılmasını teşvik etmektedir. Böyle bir ortamda gazeteci, çoğu zaman kamusal sorumluluk ile ekonomik beklentiler arasında etik bir sıkışmışlık yaşamaktadır. Bu sıkışmışlık, etik ihlallerin bireysel zaaflardan çok, medya sisteminin işleyiş mantığıyla bağlantılı olduğunu göstermektedir (Cevizci, 2019).

Etik kuramlar açısından değerlendirildiğinde, özel hayatın gizliliği ihlali farklı düzlemlerde sorunlu görünmektedir. Kantçı deontolojik yaklaşım, bireyin bir araç değil, başlı başına bir amaç olarak görülmesi gerektiğini savunur.

Bu perspektiften bakıldığında, bireyin mahremiyetinin reyting ya da görünürlük uğruna ihlal edilmesi, insan onurunun araçsallaştırılması anlamına gelmektedir. Faydacı etik ise kamu yararı gerekçesiyle yapılan ihlallerin, uzun vadede toplumsal güveni ve medya meşruiyetini zedeleyerek daha büyük bir zarara yol açabileceğine işaret etmektedir. Erdem etiği bağlamında ise gazetecinin, yalnızca "yapabilir miyim?" sorusunu değil, "bunu yapmak erdemli bir davranış mıdır?" sorusunu da sorması beklenmektedir (Alankuş, 2013; Kuçuradi, 2018).

Sonuç olarak özel hayatın gizliliğinin ihlali, gazetecilikte etik sorunların en çarpıcı ve en insani boyutunu oluşturmaktadır. Bu ihlaller, bireyin onurunu zedelemekle kalmamakta; aynı zamanda gazeteciliğin toplumsal güvenilirliğini ve kamusal meşruiyetini de aşındırmaktadır. Bu nedenle özel hayatın korunması, yalnızca hukuki bir zorunluluk değil; gazeteciliğin etik karakterini belirleyen temel bir sorumluluk

alanı olarak ele alınmalıdır. Gazetecilik pratiğinde etik muhakemenin gücü, tam da bu tür sınır durumlarında kendini göstermektedir.

3.5.3 Tarafsızlık ve Nesnellik İlkesinin İhlali

Tarafsızlık ve nesnellik ilkesi, gazeteciliğin toplumsal güvenilirliğini ve kamusal meşruiyetini ayakta tutan temel etik dayanaklar arasında yer almaktadır. Okur ya da izleyici, medyadan aldığı bilginin belirli çıkar gruplarının, ideolojik yönelimlerin ya da ekonomik ilişkilerin etkisiyle şekillenmediğine inanmak ister. Ancak çağdaş medya ortamında bu beklenti, giderek daha kırılgan bir hâl almaktadır. Medya kuruluşlarının siyasal iktidarlarla kurduğu ilişkiler, sermaye yapıları ve reklam bağımlılığı, tarafsızlık ve nesnellik ilkesinin fiilî olarak aşınmasına neden olmaktadır (McQuail, 2010).

Tarafsızlık ilkesinin ihlali, çoğu zaman haberin tek taraflı sunulması, karşıt görüşlere yer verilmemesi ya da farklı bakış açıları arasında yapay bir denge kurulması yoluyla gerçekleşmektedir. Yorum ile haberin birbirine karıştırılması, değerlendirme içeren ifadelerin "bilgi" kisvesi altında sunulması, bu ihlalin en yaygın biçimleri arasında yer almaktadır. Bu tür uygulamalar, haberi bilgilendirici bir metin olmaktan çıkararak, yönlendirici ve kanaat üretici bir araca dönüştürmektedir. Gazetecilik etiği açısından bu durum, kamusal sorumluluğun zedelenmesi anlamına gelmektedir (Uzun, 2014).

Özellikle siyasal habercilik alanında tarafsızlık ilkesinin ihlali daha görünür hâle gelmektedir. Medyanın siyasal süreçlere doğrudan ya da dolaylı biçimde dâhil olması, gazeteciliğin "kamusal denetim" işlevini zayıflatmaktadır. Haber, siyasal aktörlerin söylemlerini sorgulayan bir araç olmaktan çıkarak, bu söylemlerin yeniden üretildiği bir platforma dönüşebilmektedir. Bu noktada medya, iktidarı denetleyen bir "kamu bekçisi" olmaktan ziyade, siyasal mücadelenin taraflarından biri hâline gelmektedir. Bu dönüşüm, gazeteciliğin demokratik kamusal alan içindeki rolünü etik açıdan problemli bir zemine taşımaktadır (Habermas, 2018).

Nesnellik kavramı ise gazetecilikte uzun süredir tartışmalı bir konuma sahiptir. Klasik anlayışta nesnellik, gerçeğin dış dünyada sabit ve gözlemlenebilir olduğu, gazetecinin ise bu gerçeği olduğu gibi aktarması gerektiği varsayımına dayanır. Ancak çağdaş medya kuramları, haberin seçimi, çerçevelenmesi ve sunumu süreçlerinde gazetecinin

kaçınılmaz olarak anlam kurucu bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda nesnellik, mutlak bir tarafsızlık iddiasından ziyade, yöntemsel bir dürüstlük ve şeffaflık ilkesi olarak yeniden düşünülmektedir (McQuail, 2010).

Bu yeniden tanımlama çerçevesinde nesnellik, gazetecinin kendi değerlerinden bütünüyle arınması değil; bu değerlerin farkında olarak haberi kanıta dayalı, çok sesli ve doğrulanabilir biçimde sunması anlamına gelmektedir. Kaynakların açıkça belirtilmesi, karşıt görüşlere yer verilmesi ve haber dilinde yönlendirici ifadelerden kaçınılması, nesnelliğin pratik karşılıklarıdır. Nesnellik, bu yönüyle etik bir "sonuç"tan çok, etik bir "süreç" olarak değerlendirilmelidir (Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Tarafsızlık ve nesnellik ilkesinin ihlali, yalnızca haberin içeriğini etkilemekle kalmamakta; kamuoyunun medya kurumlarına duyduğu güveni de derinden sarsmaktadır. Medyaya duyulan güvenin azalması, yanlış bilgi ve dezenformasyonun daha kolay yayılmasına zemin hazırlamakta; bu durum demokratik kamusal alanın sağlıklı işlemesini doğrudan tehdit etmektedir. Bu nedenle tarafsızlık ilkesinin zedelenmesi, bireysel bir etik sorun olmanın ötesinde, toplumsal sonuçlar doğuran yapısal bir problem olarak ele alınmalıdır (Topuz, 2018).

Etik kuramlar açısından bakıldığında, tarafsızlık ilkesinin ihlali farklı düzlemlerde sorunlu görünmektedir. Kantçı etik, gerçeğin araçsallaştırılmasını ahlaki açıdan kabul edilemez bulurken; faydacı etik, kısa vadeli siyasal ya da ekonomik çıkarlar uğruna yapılan yönlendirici yayınların uzun vadede toplumsal zarara yol açtığını vurgular. Erdem etiği ise gazetecinin tarafsızlığı yalnızca mesleki bir kural olarak değil, karakterinin bir parçası olarak içselleştirmesini gerekli kılar. Bu bağlamda tarafsızlık, yalnızca uyulması gereken bir norm değil; gazetecinin mesleki kimliğini belirleyen bir erdem olarak değerlendirilmektedir (Kuçuradi, 2018).

Sonuç olarak tarafsızlık ve nesnellik ilkesinin ihlali, çağdaş gazeteciliğin en ciddi etik sorunlarından birini oluşturmaktadır. Bu ihlaller, haberin güvenilirliğini zedelemekle kalmamakta; gazeteciliğin demokratik toplum içindeki kamusal işlevini de aşındırmaktadır. Tarafsızlık, mutlak bir nötrlük iddiası değil; güç ilişkileri karşısında

eleştirel mesafeyi koruyabilme becerisidir. Bu becerinin kaybı, gazeteciliği etik bir pratik olmaktan uzaklaştırarak, onu siyasal ve ekonomik çıkarların bir uzantısına dönüştürme riskini beraberinde getirmektedir.

3.5.4 Ayrımcı ve Nefret Söylemi İçeren Yayınlar

Medyada etik ihlallerin en tehlikeli ve uzun vadeli sonuçlar doğuran biçimlerinden biri, ayrımcı dil ve nefret söylemi içeren yayınlardır. Etnik köken, din, mezhep, cinsiyet, cinsel yönelim, engellilik durumu ya da göçmenlik statüsü gibi kimlik temelli farklılıklar üzerinden kurulan genellemeler, bireyleri yalnızca "haber öznesi" olmaktan çıkararak, belirli kalıplar içine hapseden indirgemeci temsiller üretmektedir. Bu tür yayınlar, yalnızca etik ilkelere değil, aynı zamanda temel insan haklarına da aykırı bir nitelik taşımaktadır (IFJ, 2019).

Ayrımcı söylem, çoğu zaman açık bir nefret dili biçiminde değil; ima, çerçeveleme ve kelime seçimi yoluyla dolaylı olarak üretilmektedir. Belirli grupların sürekli suç, şiddet ya da "tehdit" bağlamı içinde sunulması, toplumsal algının bu yönde şekillenmesine neden olmaktadır. Bu durum, medyanın tarafsız bir bilgi aktarıcısı olmaktan çıkarak, önyargıları yeniden üreten bir mekanizma hâline gelmesi anlamına gelmektedir. Gazetecilik etiği açısından bu tür temsiller, insan onuruna saygı ilkesinin açık bir ihlalidir (Çaplı ve Tuncel, 2010).

Nefret söylemi içeren yayınlar, yalnızca hedef alınan gruplar üzerinde değil, toplumun tamamı üzerinde dönüştürücü ve yıkıcı etkiler yaratmaktadır. Sürekli tekrar edilen ayrımcı söylemler, toplumsal kutuplaşmayı derinleştirmekte ve "biz–onlar" ayrımını keskinleştirmektedir. Bu bağlamda medya, çatışmayı azaltan bir kamusal diyalog alanı olmaktan çıkarak, gerilimleri besleyen bir aktöre dönüşebilmektedir. Bu dönüşüm, gazeteciliğin demokratik toplum içindeki uzlaştırıcı ve bilgilendirici işleviyle doğrudan çelişmektedir (Habermas, 2018).

Özellikle kriz, terör, göç ve şiddet olaylarının haberleştirilmesi sürecinde kullanılan dil, ayrımcı ve nefret söylemi üretme riskinin en yüksek olduğu alanlardan biridir. Fail ile ait olduğu varsayılan kimlik arasında kurulan nedensellik ilişkileri, bireysel eylemleri kolektif kimliklere mal etmektedir. Bu tür bir söylem hem etik hem de

epistemolojik açıdan sorunludur; zira karmaşık toplumsal olayları basit kimlik kategorilerine indirgemektedir. Gazetecinin bu noktadaki sorumluluğu, olayın haber değerini korurken, dilin dışlayıcı ve damgalayıcı bir araç hâline gelmesini engellemektir (Uzun, 2014).

Ayrımcı yayınlar çoğu zaman "ifade özgürlüğü" söylemiyle meşrulaştırılmaya çalışılmaktadır. Oysa ifade özgürlüğü, başkalarının temel hak ve onurunu ihlal etme hakkını içermez. Uluslararası etik kodlar ve insan hakları belgeleri, ifade özgürlüğü ile nefret söylemi arasındaki sınırı açık biçimde çizmektedir. Bu sınır, gazeteciliğin etik sorumluluğunun başladığı noktayı da tanımlamaktadır. IFJ ve SPJ etik kodlarında yer alan "zararı en aza indirme" ilkesi, bu bağlamda ayrımcı ve nefret içerikli yayınlara karşı güçlü bir normatif dayanak sunmaktadır (SPJ, 2014; IFJ, 2019).

Dijital medya ortamında ayrımcı ve nefret söylemi içeren içeriklerin yayılımı, algoritmik görünürlük mekanizmaları nedeniyle daha da hızlanmaktadır. Provokatif ve duygusal tepkiler uyandıran içeriklerin daha fazla etkileşim alması, bu tür söylemlerin ödüllendirilmesine yol açmaktadır. Bu durum, etik ihlallerin bireysel hatalar olmaktan çıkıp, sistematik biçimde yeniden üretildiği bir medya ekosistemi yaratmaktadır. Gazetecilik etiği açısından bu tablo, yalnızca içerik üreticilerinin değil, platform yapılarının da etik sorumluluk alanına dâhil edilmesini gerekli kılmaktadır (Ward, 2019).

Erdem etiği perspektifinden bakıldığında, ayrımcı söylem sorunu yalnızca kurallara uyulmaması meselesi değildir. Gazetecinin empati, adalet ve ölçülülük gibi erdemleri ne ölçüde içselleştirdiği, bu tür ihlallerin ortaya çıkmasında belirleyici olmaktadır. Bir haberde kullanılan tek bir sıfat ya da başlık tercihi, toplumda hâlihazırda kırılgan olan gruplar üzerinde derin etkiler yaratabilmektedir. Bu nedenle gazetecilikte etik sorumluluk, teknik doğrulamanın ötesinde, insani duyarlılık ve karakter meselesi olarak da ele alınmalıdır (Kuçuradi, 2018).

Sonuç olarak ayrımcı ve nefret söylemi içeren yayınlar, gazeteciliğin etik sınırlarının en açık biçimde ihlal edildiği alanlardan biridir. Bu tür ihlaller, yalnızca belirli gruplara

zarar vermekle kalmamakta; toplumsal barışı, kamusal güveni ve demokratik kültürü de aşındırmaktadır.

Gazeteciliğin etik niteliğini koruyabilmesi, insan onurunu merkeze alan bir dil ve temsil anlayışının kararlılıkla sürdürülmesine bağlıdır. Aksi hâlde medya, toplumu bilgilendiren bir kamusal araç olmaktan çıkarak, ayrımcılığı ve nefreti yeniden üreten bir güç hâline gelme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır.

3.5.5 Kamu Yararı İlkesinin Göz Ardı Edilmesi

Gazetecilikte etik ihlallerin önemli bir bölümü, kamu yararı ilkesinin bilinçli ya da örtük biçimde geri plana itilmesinden kaynaklanmaktadır. Kamu yararı, gazeteciliğin varlık nedenini oluşturan temel etik ölçütlerden biri olmasına rağmen, günümüz medya ortamında çoğu zaman ticari ve stratejik hedeflerin gerisinde kalmaktadır. Reklam gelirleri, reyting kaygısı ve dijital platformlarda görünür olma baskısı, haberin toplumsal faydasını ikincil bir unsura dönüştürmektedir. Bu durum, gazeteciliğin kamusal işlevini aşındıran yapısal bir etik soruna işaret etmektedir (McQuail, 2010).

Kamu yararı ilkesinin ihlali, çoğu zaman sansasyonel başlıklar, abartılı anlatımlar ve tıklanma odaklı içerik üretimi yoluyla gerçekleşmektedir. “Clickbait” olarak adlandırılan bu pratikler, haberin içerik değerinden ziyade, okurun dikkatini çekme ve etkileşim üretme amacını merkeze almaktadır. Bu tür içeriklerde bilgi, bağlamından koparılmakta; karmaşık toplumsal meseleler basitleştirilerek dramatize edilmektedir. Sonuç olarak haber, kamuyu bilgilendiren bir araç olmaktan çıkarak, tüketilen bir dikkat nesnesine dönüşmektedir (Sunstein, 2017).

Bu noktada “kamu yararı” ile “kamu merakı” arasındaki ayrım özellikle önem kazanmaktadır. Kamu yararı, toplumun demokratik işleyişi açısından bilinmesi gereken bilgileri ifade ederken; kamu merakı çoğu zaman bireysel duygulara, dedikoduya veya voyeuristik ilgiye dayanmaktadır. Dijital medya ortamında bu iki kavramın sıklıkla birbirine karıştırıldığı görülmektedir. Bir olayın çok sayıda kişi tarafından merak edilmesi, onun otomatik olarak kamu yararına hizmet ettiği anlamına gelmemektedir. Bu ayrımın göz ardı edilmesi, etik ihlallerin en yaygın meşrulaştırma biçimlerinden biri hâline gelmiştir (Uzun, 2014).

Kamu yararı ilkesinin geri plana itilmesi, yalnızca haberin içeriğini değil, gazetecinin mesleki konumunu da dönüştürmektedir. Gazeteci, kamunun bilgi alma hakkını gözeten bir özne olmaktan çıkarak, algoritmaların ve izlenme metriklerinin yönlendirdiği bir içerik üreticisine indirgenmektedir. Bu dönüşüm, gazeteciliğin etik sorumluluğunu bireysel tercihlerden ziyade, medya sisteminin ekonomik ve teknolojik yapısıyla ilişkilendirmeyi gerekli kılmaktadır. Zira etik ihlaller, çoğu zaman bireysel niyetlerden çok, yapısal teşvik mekanizmalarının bir sonucudur (Zuboff, 2019).

Faydacı etik perspektifinden bakıldığında, kamu yararı ilkesinin ihlali daha da çarpıcı bir hâl almaktadır. Dijital medya ortamında "en çok tıklanan" içeriğin "en faydalı" içerik olarak algılanması, fayda kavramının niceliksel ve yüzeysel biçimde yorumlanmasına yol açmaktadır. Oysa etik açıdan değerlendirildiğinde, kısa vadeli dikkat üretimi ile uzun vadeli toplumsal fayda arasında ciddi bir fark bulunmaktadır. Bu farkın göz ardı edilmesi, gazeteciliğin etik meşruiyetini zayıflatan temel unsurlardan biridir (Mill, 2011).

Erdem etiği açısından ise kamu yararı ilkesinin ihlali, gazetecinin mesleki karakteriyle doğrudan ilişkilidir. Kamu yararını gözetmek, yalnızca yazılı etik kodlara uyum meselesi değil; gazetecinin hangi değeri önceliklendirdiğiyle ilgilidir. Hız, görünürlük ve popülerlik baskısı altında dahi kamusal sorumluluğu önceleyen bir tutum, ancak etik erdemlerin içselleştirilmesiyle mümkündür. Bu bağlamda kamu yararı, gazetecilikte teknik bir ölçüt olmaktan ziyade, mesleki vicdanın ve etik muhakemenin temel göstergesi olarak değerlendirilmelidir (Kuçuradi, 2018).

Sonuç olarak kamu yararı ilkesinin göz ardı edilmesi, gazetecilikteki etik ihlallerin hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ilkenin zayıflaması, gazeteciliğin demokratik toplum içindeki meşruiyetini sorgulanır hâle getirmekte ve medyaya duyulan güveni aşındırmaktadır. Dolayısıyla etik ihlallerin anlaşılması ve eleştirilmesi, kamu yararı ilkesinin yeniden merkeze alındığı bir gazetecilik anlayışını zorunlu kılmaktadır. Aksi hâlde gazetecilik, kamuyu bilgilendiren bir etik pratik olmaktan çıkarak, yalnızca dikkat ekonomisinin bir parçası hâline gelme riskiyle karşı karşıya kalacaktır.

Bu noktaya kadar ele alınan etik ihlal türleri, gazetecilikte yaşanan sorunların basit bireysel hatalarla açıklanamayacak kadar derin ve çok katmanlı olduğunu ortaya koymaktadır. Doğruluk, tarafsızlık, kamu yararı ve mahremiyet gibi temel ilkelerin sistematik biçimde ihlal edilmesi, meselenin yalnızca "etik dışı davranışlar" değil; bu davranışları üreten koşullar üzerinden düşünülmesini gerekli kılmaktadır. Özellikle dijitalleşme süreci, gazeteciliğin üretim mantığını köklü biçimde dönüştürerek, etik karar alma süreçlerini hız, görünürlük ve rekabet baskısı altında daraltmıştır. Bu yeni medya ortamında gazeteci, çoğu zaman etik muhakeme için gerekli zamandan ve mesafeden yoksun bırakılmakta; geleneksel etik normlar ise dijital pratikler karşısında giderek aşınmaktadır. Dolayısıyla çağdaş medya etiğini anlamak, etik ihlalleri yalnızca sonuçlar üzerinden değil, bu ihlalleri mümkün kılan dijital yapılar ve işleyişler üzerinden değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda bir sonraki bölüm, dijital medyanın ortaya çıkışıyla birlikte belirginleşen etik sorunları, gazetecilik pratiğinde yarattığı dönüşümler çerçevesinde ele almayı amaçlamaktadır.

3.6 Dijital Medyada Etik Sorunların Ortaya Çıkışı

Dijital iletişim teknolojilerinin gelişimi, gazetecilik pratiğini yalnızca teknik açıdan değil, etik boyutlarıyla da köklü biçimde dönüştürmüştür. İnternet temelli yayıncılık, haber üretim ve dağıtım süreçlerini hızlandırmış; zaman ve mekân sınırlarını büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Ancak bu dönüşüm, gazeteciliğin kamusal sorumluluğunu ortadan kaldırmak yerine, daha karmaşık ve çok katmanlı etik sorunların ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Dijital medya ortamı, gazeteciliğin geleneksel normatif yapısını zorlayarak, etik karar alma süreçlerini yeni baskılar altında yeniden şekillendirmiştir (McQuail, 2010; Ward, 2019).

Geleneksel medyada editoryal süzgeçlerden geçen haberler, dijital medyada çoğu zaman çok daha kısa sürede ve daha az denetimle dolaşıma girmektedir. Bu durum, etik karar alma süreçlerinin daralmasına ve gazetecilerin artan bir zaman baskısı altında faaliyet göstermesine neden olmaktadır. Özellikle "ilk veren olma" yarışı, doğrulama süreçlerinin geri plana itilmesine yol açmakta; etik muhakeme çoğu zaman hız ve rekabet baskısı karşısında ikinci plana düşmektedir. Dijital medya ortamında etik sorunların ortaya çıkışı, bu yönüyle yalnızca teknolojik bir değişimin sonucu

değil; gazeteciliğin normatif yapısının işleyiş biçiminin dönüşümüyle de doğrudan ilişkilidir (Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Dijitalleşme süreci, haber üretiminde gazetecinin rolünü de önemli ölçüde dönüştürmüştür. Geleneksel gazetecilikte editoryal hiyerarşi ve kurumsal denetim mekanizmaları, etik hataların belirli ölçüde filtrelenmesini sağlarken; dijital medyada bireysel gazetecinin sorumluluk alanı genişlemiş, ancak bu genişleme çoğu zaman kurumsal destekle dengelenmemiştir. Gazeteci, bir yandan daha fazla görünürlük ve etkileşim beklentisiyle karşı karşıya kalırken, diğer yandan etik sorumluluğu tek başına taşımak durumunda bırakılmıştır. Bu durum, etik kararların kolektif bir muhakeme sürecinden ziyade bireysel reflekslere indirgenmesi riskini beraberinde getirmektedir (Alankuş, 2013).

Bununla birlikte dijital medya, yalnızca hız ve denetimsizlik üzerinden değerlendirilebilecek bir alan değildir. Sosyal medya platformları, kullanıcı katılımını artırarak haberin dolaşımını demokratikleştirmiş; ancak aynı zamanda bilgi ile söylenti, haber ile yorum, doğrulanmış içerik ile manipülasyon arasındaki sınırları da belirsizleştirmiştir. Bu belirsizlik ortamı, gazetecilik etiğinin klasik ilkelerinin uygulanmasını daha karmaşık hâle getirmektedir. Özellikle doğruluk, kamu yararı ve zarar vermeme ilkeleri, dijital mecralarda yeniden yorumlanması gereken normatif alanlar olarak öne çıkmaktadır (Ward, 2019).

Dijital medyada etik sorunların derinleşmesinde ekonomik yapının da belirleyici bir rol oynadığı görülmektedir. Reklam gelirlerinin tıklanma ve etkileşim metriklerine dayalı olması, haber içeriğinin giderek metalaşmasına yol açmakta; bu durum, etik değerlendirmenin yerini performans ölçütlerine bırakmasına neden olmaktadır. Haber değeri ile görünürlük değeri arasındaki bu kayma, kamu yararı ilkesinin sistematik biçimde zayıflamasına zemin hazırlamaktadır (Zuboff, 2019). Bu bağlamda dijital medya etiği, yalnızca gazetecinin bireysel sorumluluğu üzerinden değil; platform ekonomileri ve algoritmik yapıların etik etkileri üzerinden de ele alınmalıdır.

Sonuç olarak dijital medya ortamı, gazeteciliği etik açıdan daha "özgür" değil; aksine daha kırılgan bir alana dönüştürmüştür. Etik kararlar artık daha hızlı, daha görünür ve

daha geri döndürülemez sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durum, gazetecilik etiğinin statik kurallar bütünü olmaktan çıkarak, bağlama duyarlı, gerekçelendirilmiş ve eleştirel bir muhakeme alanı olarak yeniden düşünülmesini zorunlu kılmaktadır. Dijital medyada ortaya çıkan etik sorunlar, bir sonraki alt başlıklarda hız baskısı, tıklanma ekonomisi, sosyal medya ve algoritmik yapılar bağlamında daha ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

3.6.1 Hız Baskısı ve Doğrulama Sorunu

Dijital medyada etik sorunların başında, hız odaklı habercilik anlayışı gelmektedir. "Anında yayın" kültürü, haberin doğrulanması için gerekli olan zamanı ciddi biçimde daraltmakta; bu durum doğruluk ilkesini gazetecilik pratiğinde giderek kırılgan bir norm hâline getirmektedir. Dijital ortamda haberin değeri çoğu zaman içeriğin doğruluğundan ziyade, dolaşıma girme hızıyla ölçülmekte; bu da etik muhakemenin yerini refleksif karar alma biçimlerine bırakmasına neden olmaktadır (Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Hız baskısı altında üretilen haberler, yanlış veya eksik bilgilerin kısa sürede geniş kitlelere ulaşmasına yol açmaktadır. Dijital mecralarda yapılan düzeltmelerin, ilk yayınlanan haber kadar görünür olmaması ise etik sorunun etkisini daha da derinleştirmektedir. Bu bağlamda doğrulama hataları yalnızca geçici yanlışlar olarak değil, kamusal bilginin güvenilirliğini aşındıran kalıcı etik ihlaller olarak değerlendirilmelidir. Gazeteciliğin temel işlevlerinden biri olan "kamuyu doğru bilgilendirme" görevi, hız odaklı yayıncılık anlayışı içerisinde giderek ikincil bir konuma itilme riskiyle karşı karşıyadır (McQuail, 2010).

Sosyal medya platformlarının haber kaynağı olarak yaygın biçimde kullanılmaya başlanması, doğrulama süreçlerini daha da karmaşık hâle getirmiştir. Kullanıcılar tarafından üretilen içeriklerin, görsel ve video materyallerin bağlamından koparılarak paylaşılması; eski olaylara ait görüntülerin güncelmiş gibi sunulması veya doğrulanmamış iddiaların haberleştirilmesi, dijital medyada sıkça karşılaşılan etik sorunlar arasında yer almaktadır.

Bu tür içerikler, doğrulama yükünü ağırlaştırmakla kalmamakta; aynı zamanda gazetecinin etik sorumluluğunu belirsizleştirmektedir. Çünkü dijital ortamda hız, çoğu zaman doğrulamanın önüne geçmektedir (Ward, 2019).

Bu noktada gazetecinin etik sorumluluğu, hız ile doğruluk arasında bir denge kurma zorunluluğunda somutlaşmaktadır. Ancak bu denge, bireysel iyi niyetle kurulabilecek bir mesele olmaktan ziyade, yapısal bir sorun alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital medya ortamında gazeteci, yalnızca editoryal beklentilerle değil; aynı zamanda algoritmik görünürlük, etkileşim metrikleri ve platform dinamikleri tarafından da yönlendirilmektedir. Bu durum, etik karar alma sürecini daraltarak gazeteciyi bağımsız bir muhakeme öznesi olmaktan uzaklaştırmaktadır (Zuboff, 2019).

Bugün karşı karşıya olduğumuz tabloyu şu şekilde özetlemek mümkündür: Dijital mecraların dayattığı bitmek bilmeyen "anındalık" yarışı, gazeteciyi özgür bir etik karar vericiden ziyade, algoritmaların hızına yetişmeye çalışan bir içerik üreticisine dönüştürmektedir. Bu dönüşüm, gazeteciliğin mesleki özerkliğini zayıflatırken, doğruluk ilkesini de pazarlık konusu hâline getirmektedir. Asıl tehlike, doğruluğun artık vazgeçilmez bir etik ilke olmaktan çıkıp, hız ve görünürlük uğruna ertelenebilir bir "detay" olarak algılanmaya başlamasıdır.

Sonuç olarak hız baskısı ve doğrulama sorunu, dijital medyada ortaya çıkan etik problemlerin merkezinde yer almaktadır. Bu sorun, yalnızca bireysel gazetecilik hatalarıyla açıklanamayacak kadar derin ve sistematiktir. Dijital gazetecilikte etik tartışmaların sağlıklı biçimde yürütülebilmesi için, hızın mutlak bir değer olarak yüceltilmesine karşı eleştirel bir duruş geliştirilmesi ve doğruluğun yeniden gazeteciliğin kurucu ilkesi olarak konumlandırılması gerekmektedir. Aksi hâlde dijital medya ortamı, bilginin hızla dolaştığı ancak giderek daha az güvenilir hâle geldiği bir kamusal alan üretme riskini taşımaktadır.

3.6.2 Tıklanma Ekonomisi ve İçeriğin Metalaşması

Dijital medyada etik sorunların ortaya çıkmasında belirleyici olan bir diğer temel unsur, tıklanma ve etkileşim odaklı yayıncılık anlayışıdır. Geleneksel medyada reklam gelirleri belirli ölçüde tiraj ve izlenme oranlarına bağlıyken, dijital ortamda bu ilişki

çok daha doğrudan ve ölçülebilir hâle gelmiştir. Görüntülenme sayıları, tıklanma oranları ve etkileşim metrikleri, haberin ekonomik değerini belirleyen başlıca ölçütler hâline gelmiş; bu durum haber içeriğinin kamusal bir bilgi ürünü olmaktan ziyade, pazarlanabilir bir dijital meta olarak konumlanmasına yol açmıştır (McQuail, 2010).

Bu ekonomik yapı içerisinde haberin değeri, taşıdığı kamusal önemden çok, yarattığı trafik üzerinden tanımlanmaktadır. Clickbait başlıklar, abartılı görseller ve duygusal tepkileri tetiklemeyi amaçlayan dil kullanımı, bu dönüşümün en görünür sonuçları arasında yer almaktadır. Haber değeri taşıyan bilgi ile dikkat çekme amacı arasındaki sınır giderek silikleşirken, gazetecilik pratiği bilgilendirme işlevinden uzaklaşarak "dikkat ekonomisi"nin bir parçası hâline gelmektedir. Bu süreçte kamu yararı ilkesi, yerini çoğu zaman "ilgi çekicilik" kriterine bırakmaktadır (Alankuş, 2013).

Tıklanma odaklı yayıncılık anlayışı, etik sorunları yalnızca içerik düzeyinde değil, gazetecinin mesleki konumlanışı açısından da derinleştirmektedir. Gazeteci, kamusal sorumluluk taşıyan bir bilgi üreticisinden ziyade, performansı anlık verilerle ölçülen bir içerik üreticisine dönüşmektedir.

Bu dönüşüm, etik karar alma süreçlerini nicel göstergelere bağımlı hâle getirirken, haberin toplumsal etkileri ikincil bir konuma itilme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Böylece etik muhakeme, editoryal bir ilke olmaktan çıkıp algoritmik başarı kriterleriyle rekabet etmek zorunda kalan kırılgan bir alana dönüşmektedir (Ward, 2019).

Bu bağlamda "kamuoyunun bilgilendirilmesi" ile "kullanıcının dikkatinin çekilmesi" arasındaki farkın giderek belirsizleştiği görülmektedir. Dijital medya pratiklerinde sıkça rastlanan sansasyonel başlıklar ve bağlamından koparılmış sunumlar, çoğu zaman kamu yararı söylemiyle meşrulaştırılmaktadır. Oysa kamusal ilgi ile kamusal yarar arasındaki bu bilinçli ya da bilinçsiz kaydırma, etik ihlallerin normalleşmesine zemin hazırlamaktadır. Toplumsal açıdan hassas konuların dahi "tıklanabilirlik" mantığıyla ele alınması, etik sınırların aşınmasına yol açmaktadır.

Kısa vadede görünürlük ve ekonomik kazanç sağlayan bu uygulamalar, uzun vadede gazeteciliğin toplumsal meşruiyetini ciddi biçimde zedelemektedir. Medyaya duyulan

güvenin azalması, haberin doğruluğuna yönelik şüphelerin artması ve gazeteciliğin kamusal işlevinin sorgulanır hâle gelmesi, bu yapısal dönüşümün doğrudan sonuçlarıdır. Bu nedenle tıklanma ekonomisi, etik ihlallerin yalnızca bireysel tercihlerden kaynaklanmadığını; aksine dijital medya sisteminin ekonomik mantığıyla doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir (Zuboff, 2019).

Sonuç olarak içerik üretiminin metalaşması, dijital gazetecilikte etik sorunların merkezinde yer alan yapısal bir problemdir. Haber, bu ekonomik düzen içerisinde bir "değer" değil, bir "ürün" olarak konumlandığında; etik ilkeler kaçınılmaz biçimde pazarlık konusu hâline gelmektedir. Bu durum, gazeteciliğin kamusal sorumluluğunun yeniden düşünülmesini zorunlu kılmakta; etik tartışmaları bireysel iyi niyetin ötesine taşıyarak medya ekonomisinin normatif temellerini sorgulamayı gerekli kılmaktadır.

3.6.3 Sosyal Medya ve Gazetecilik Sınırlarının Bulanıklaşması

Sosyal medya platformlarının yaygınlaşması, haber üreticisi ile haber tüketicisi arasındaki geleneksel ayrımı büyük ölçüde ortadan kaldırmıştır. Kullanıcıların aynı zamanda içerik üreticisi hâline gelmesi, yurttaş haberciliğini görünür kılarken; profesyonel gazetecilik ile gündelik bilgi paylaşımı arasındaki sınırları da belirsizleştirmiştir. Bu dönüşüm, gazeteciliğin demokratik katılım açısından yeni imkânlar üretmesini sağlasa da, etik sorumluluğun kimde başladığı ve nerede sona erdiği sorusunu daha karmaşık hâle getirmiştir. Özellikle doğrulanmamış bilgilerin geniş kitlelere hızla ulaşabilmesi, etik denetimin parçalı ve dağınık bir yapıya dönüşmesine neden olmaktadır (Ward, 2019).

Sosyal medya ortamında üretilen içeriklerin haber değeri kazanması, gazetecinin rolünü yalnızca "haber yazan" bir aktör olmaktan çıkararak, aynı zamanda bir doğrulayıcı, ayıklayıcı ve bağlam kurucu konumuna taşımaktadır. Ancak bu rol genişlemesi, zaman baskısı ve görünürlük kaygılarıyla birleştiğinde, etik karar alma süreçlerini zorlaştırmaktadır. Sosyal medyada dolaşıma giren bir bilginin hızla haberleştirilmesi, çoğu zaman doğrulama süreçlerinin geri plana itilmesine yol açmakta; bu durum gazeteciliğin temel etik ilkeleriyle doğrudan bir gerilim üretmektedir. Dolayısıyla sosyal medya, gazetecilik pratiğini destekleyen bir kaynak

alanı olduğu kadar, etik riskleri sürekli yeniden üreten bir dolaşım rejimi olarak da değerlendirilmelidir (Silverman, 2015).

Bu bağlamda gazetecilerin kişisel sosyal medya hesapları üzerinden yaptıkları paylaşımlar, etik tartışmayı daha da derinleştirmektedir. Gazetecinin bireysel hesabından yaptığı bir yorum ya da paylaşım, çoğu zaman kurumsal kimliğin bir uzantısı olarak algılanmakta; kişisel görüş ile mesleki temsil arasındaki çizgi giderek silikleşmektedir. Bu durum, tarafsızlık ve güvenilirlik ilkeleri açısından yeni sorun alanları doğurmakta; gazetecinin yalnızca yayımladığı haberlerden değil, dijital kamusal alandaki görünürlüğünden de sorumlu hâle gelmesine neden olmaktadır. Özellikle politik ve toplumsal gerilimlerin yüksek olduğu dönemlerde, bu sorumluluk alanının daha da genişlediği görülmektedir (McQuail, 2010).

Sosyal medyanın kamusal alan üzerindeki etkisi de etik açıdan dikkatle değerlendirilmelidir. Dijital platformlar, kamusal tartışmayı daha erişilebilir ve görünür hâle getirirken; aynı zamanda yankı odaları, kutuplaştırıcı dil ve duygusal tepkileri besleyen içerik akışlarıyla kamusal aklın niteliğini zayıflatabilmektedir. Bu durum, gazeteciliğin yalnızca bilgi aktarma değil, kamusal tartışma kültürünü besleme sorumluluğunu da yeniden gündeme getirmektedir. Kamusal alanın sağlıklı işleyişi, doğrulanmış ve bağlamı korunmuş bilgiye dayanırken; sosyal medya ortamında bu koşulların giderek zorlaştığı görülmektedir (Sunstein, 2017; Habermas, 2018).

Bu çerçevede sosyal medya ile gazetecilik sınırlarının bulanıklaşması, klasik medya etiği anlayışının ötesine geçen bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. Etik sorun, yalnızca bireysel gazetecinin tutumuna indirgenemeyecek kadar çok katmanlıdır; platformların dolaşım mantığı, algoritmik görünürlük sistemleri ve etkileşim odaklı yapı, etik sorumluluğun paylaşımını daha karmaşık hâle getirmektedir. Bu nedenle dijital kamusallık bağlamında gazetecilik; Ward (2019), hem gazetecinin mesleki muhakemesini hem de bilginin dolaşımını belirleyen yapısal koşulları birlikte ele alan daha geniş bir normatif zeminde düşünülmelidir (Ward, 2019; Zuboff, 2019).

3.6.4 Algoritmalar, Görünürlük ve Etik Müdahale Sorunu

Dijital medya ortamında haber ve içeriklerin dolaşıma girmesi, giderek artan biçimde algoritmik sistemler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Arama motorları, sosyal medya platformları ve haber akışları, hangi içeriğin ne ölçüde görünür olacağını belirleyen algoritmalar üzerinden çalışmakta; bu durum, kamusal gündemin oluşumunda teknik sistemlerin dolaylı fakat belirleyici bir rol üstlenmesine yol açmaktadır. Böylece haberin toplumsal etkisi, yalnızca gazetecinin editoryal tercihleriyle değil, aynı zamanda platformların görünürlük mantığıyla da şekillenmektedir (Gillespie, 2014).

Algoritmaların işleyişine dair şeffaflığın sınırlı olması, etik açıdan önemli bir sorun alanı oluşturmaktadır. Hangi içeriğin neden öne çıkarıldığı, hangi ölçütlerin önceliklendirildiği ve bu süreçlerin kim tarafından denetlendiği çoğu zaman belirsizdir. Bu belirsizlik, sansasyonel, duygusal tepkileri tetikleyen veya kutuplaştırıcı içeriklerin daha fazla görünürlük kazanmasına zemin hazırlayabilmektedir. Sonuç olarak etik açıdan sorunlu içerikler, toplumsal etki üretme kapasitesi bakımından ödüllendirilirken; kamusal fayda gözeten, nitelikli fakat "daha az etkileşimli" içerikler arka planda kalabilmektedir (Pariser, 2011).

Bu noktada algoritmaların "tarafsız" teknik araçlar olduğu varsayımı sorgulanmalıdır. Her ne kadar algoritmalar matematiksel modeller üzerinden işlese de, bu modellerin hangi hedeflere göre tasarlandığı, hangi verilerle beslendiği ve hangi davranışları teşvik ettiği, kaçınılmaz olarak insan eliyle yapılan normatif tercihlere dayanmaktadır.

Dolayısıyla algoritmik sistemler, etik açıdan nötr yapılar değil; belirli değerleri, öncelikleri ve çıkar ilişkilerini yansıtan sosyoteknik düzenekler olarak değerlendirilmelidir (Zuboff, 2019).

Gazetecilik açısından bu durum, editoryal yetkinin kısmen algoritmik yapılara devredilmesi anlamına gelmektedir. Geleneksel medya düzeninde editörün üstlendiği "ne önemlidir?" sorusuna yanıt verme işlevi, dijital ortamda büyük ölçüde algoritmalar tarafından belirlenmektedir. Bu dönüşüm, gazetecinin etik sorumluluğunu ortadan kaldırmamakla birlikte, karar alma alanını daraltmakta ve etik müdahale imkânlarını sınırlamaktadır. Özellikle tıklanma ve etkileşim odaklı görünürlük rejimi, kamu yararı

ilkesinin editoryal süreçlerde geri plana itilmesine neden olabilmektedir (McQuail, 2010).

Bu bağlamda etik sorun, yalnızca gazetecinin bireysel tercihleriyle açıklanabilecek bir mesele olmaktan çıkmaktadır. Algoritmik görünürlük sistemleri, etik sorumluluğun dağıldığı ve belirsizleştiği bir alan yaratmakta; "zararlı" ya da "etik açıdan sorunlu" içeriğin dolaşımından kimin sorumlu olduğu sorusu cevapsız kalabilmektedir. Gazetecilik etiği açısından asıl sorun, bu tür içeriklerin dolaşıma girmesi kadar, bu dolaşımı mümkün kılan yapısal mekanizmaların etik denetimden büyük ölçüde muaf kalmasıdır (Ward, 2019).

Dolayısıyla algoritmalar, dijital medya etiği tartışmalarında yalnızca teknik bir arka plan unsuru olarak değil; kamusal alanı şekillendiren aktif aktörler olarak ele alınmalıdır. Etik değerlendirme, içerik üretim süreciyle sınırlı tutulduğunda eksik kalmakta; içeriklerin hangi koşullar altında görünür kılındığı ve hangi değerlerin ödüllendirildiği soruları göz ardı edilmektedir. Bu nedenle dijital çağda gazetecilik etiği, algoritmik sistemlerin işleyişini de kapsayan daha geniş bir normatif çerçeveye ihtiyaç duymaktadır.

3.6.5 Dijital Etik Sorunların Normatif Boyutu

Dijital medyada ortaya çıkan etik sorunlar, klasik gazetecilik etik ilkelerinin geçerliliğini ortadan kaldırmamış; aksine bu ilkelerin yeniden yorumlanmasını zorunlu kılmıştır. Doğruluk, kamu yararı, tarafsızlık ve insan onuruna saygı gibi temel etik değerler, dijital ortamda da gazeteciliğin normatif dayanakları olmaya devam etmektedir. Ancak bu ilkelerin uygulanma biçimi, dijital medyanın hız, etkileşim ve görünürlük odaklı yapısı nedeniyle daha karmaşık ve kırılgan bir hâl almıştır.

Dijital medya ortamında etik sorunlar, çoğu zaman ilke eksikliğinden değil, bu ilkelerin hangi koşullar altında, hangi önceliklerle ve kim tarafından uygulanacağına ilişkin belirsizliklerden kaynaklanmaktadır. Hız baskısı, algoritmik görünürlük rejimi ve tıklanma temelli ekonomik model, gazetecinin etik karar alma süreçlerini daraltmakta; etik muhakemeyi çoğu zaman refleksif ve savunmasız hâle getirmektedir.

Bu bağlamda etik sorunlar, bireysel gazetecilik tercihleriyle sınırlı olmayan, yapısal ve normatif bir problem alanı olarak ortaya çıkmaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019).

Normatif açıdan bakıldığında dijital medya, gazeteciliğin yalnızca "ne yapılmamalıdır?" sorusu etrafında değil, aynı zamanda "hangi koşullar altında etik davranmak mümkündür?" sorusu etrafında yeniden düşünülmesini gerekli kılmaktadır. Klasik etik kodlar ve meslek ilkeleri, dijital ortamda ortaya çıkan her duruma doğrudan yanıt üretememekte; bu durum etik muhakemenin bağlama duyarlı, gerekçelendirilmiş ve esnek bir biçimde yeniden ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Dolayısıyla dijital gazetecilik etiği, statik kurallar bütünü olmaktan ziyade, değişen medya koşulları karşısında sürekli yeniden yorumlanan dinamik bir normatif alan olarak değerlendirilmektedir.

Bu noktada etik, yalnızca ihlalleri sınırlayan bir denetim mekanizması değil; gazetecilik pratiğini anlamlandıran ve yönlendiren bir düşünme biçimi olarak öne çıkmaktadır. Dijital çağda gazetecinin etik sorumluluğu, yalnızca doğru bilgiyi üretmekle sınırlı kalmamakta; bu bilginin hangi bağlamda, hangi hızda ve hangi görünürlük koşulları altında dolaşıma girdiğini de kapsayan daha geniş bir sorumluluk alanına yayılmaktadır. Bu durum, gazetecinin etik özne olarak konumunun yeniden tanımlanmasını gerekli kılmaktadır (Kuçuradi, 2018).

Bu çerçevede dijital medyada etik sorunların ortaya çıkışı, gazeteciliğin yalnızca teknik bir dönüşüm yaşamadığını; aynı zamanda normatif anlamda yeni bir muhakeme alanına girdiğini göstermektedir. Etik tartışmalar, artık yalnızca bireysel hatalar ya da kural ihlalleri üzerinden değil; dijital medya sistemlerinin ürettiği yapısal baskılar ve karar alma koşulları üzerinden ele alınmak durumundadır. Bu normatif dönüşüm, ilerleyen bölümlerde ele alınmış olan somut vaka analizlerinin değerlendirilmesi için güçlü bir teorik zemin sunmaktadır.

3.7 İkinci Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde gazetecilik ve medya etiği, tarihsel gelişimi, temel mesleki ilkeleri, ulusal ve uluslararası etik kodları ile dijital medyada ortaya çıkan etik sorunlar çerçevesinde

ele alınmıştır. Bölümün temel amacı, gazetecilik pratiğinde etik tartışmaların yalnızca soyut ilke ve normlar düzeyinde ele alınamayacağını; aksine mesleğin tarihsel arka planı, kurumsal yapısı ve teknolojik dönüşümüyle birlikte sürekli yeniden şekillenen bir alan olduğunu ortaya koymaktır. Bu yönüyle ikinci bölüm, birinci bölümde ele alınan etik ve felsefi temellerin gazetecilik alanındaki somut karşılıklarını tartışmaya açan bir geçiş zemini işlevi görmektedir.

Gazetecilik etiğinin tarihsel gelişimine ilişkin değerlendirmeler, etik ilkelerin sabit ve değişmez kurallar bütünü olmaktan ziyade, içinde bulundukları toplumsal, siyasal ve teknolojik bağlamla birlikte dönüşen dinamik yapılar olduğunu göstermektedir. Basının kamusal bir güç olarak konumlanmasıyla birlikte etik ilkeler, yalnızca bireysel gazetecilik pratiğini düzenleyen normlar olmaktan çıkmış; medya kurumlarının toplumsal sorumluluğunu da kapsayan daha geniş bir çerçeveye evrilmiştir. Bu durum, etik ihlallerin yalnızca bireysel hatalarla açıklanamayacağını, aynı zamanda yapısal ve kurumsal koşulların da belirleyici bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Bölüm kapsamında ele alınan meslek ilkeleri ve etik kodlar, gazeteciliğin kamusal sorumluluğunu tanımlayan normatif bir çerçeve sunmakla birlikte, bu çerçevenin pratikte her zaman karşılık bulmadığını da göstermektedir. Ulusal ve uluslararası etik kodlar, gazetecilere yol gösterici ilkeler sunmakta; ancak bu ilkeler, etik davranışın otomatik olarak gerçekleşeceğini garanti etmemektedir. Etik kararların çoğu zaman gazetecinin mesleki muhakemesi, içinde bulunduğu kurumsal kültür ve medya sisteminin ekonomik ve siyasal koşulları tarafından şekillendiği görülmektedir. Dijital medya bağlamında ele alınan etik sorunlar ise gazetecilik etiğinin karşı karşıya olduğu güncel meydan okumaları daha görünür hâle getirmiştir.

Hız baskısı, tıklanma ekonomisi, algoritmik görünürlük ve sosyal medyanın dönüştürücü etkisi, klasik etik ilkelerin uygulanmasını giderek daha karmaşık bir hâle getirmektedir. Bu bağlamda etik ihlaller, bireysel tercihlerden çok, dijital medya ekosisteminin yapısal dinamikleriyle ilişkilendirilmektedir. Dijital medya, gazetecilik etiğini yalnızca korunması gereken bir normlar bütünü olarak değil, yeniden düşünülmesi ve tartışılması gereken normatif bir alan olarak gündeme getirmektedir.

Bu çerçevede ikinci bölüm, gazetecilik ve medya etiğinin tarihsel, kurumsal ve dijital boyutlarını bütüncül bir yaklaşımla ele alarak, etik sorunların tek bir nedene indirgenemeyecek kadar çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bölüm boyunca yürütülen kavramsal ve kuramsal tartışmalar, üçüncü bölümde gerçekleştirilen felsefi etik analizleri ve dördüncü bölümde ele alınmış olan somut vaka incelemeleri için gerekli teorik altyapıyı ve analitik zemini hazırlamaktadır.

Bu değerlendirme, gazetecilik etiğinin tarihsel ve dijital bağlamda dinamik bir alan olduğunu vurgulayan normatif yaklaşımlarla da örtüşmektedir (McQuail, 2010; Ward, 2019).

4. GAZETECİLİKTE ETİK TARTIŞMALARIN FELSEFİ ANALİZİ

4.1 Kantçı Etik (Deontolojik Yaklaşım) ve Gazetecilik: Dijital Hız Rejimine Karşı Hakikat Ödevi

Kantçı etik anlayışta insan, herhangi bir hedefe ulaşmak için kullanılabilecek bir araç değil, başlı başına ahlaki değere sahip bir varlıktır. Buna karşın çağdaş medya pratiklerinde okur, izleyici ya da haberin öznesi olan birey, çoğu zaman ekonomik verimlilik hesabının bir parçası hâline gelmektedir. Sansasyonel başlıklar, mağduriyetin görselleştirilmesi ve mahrem alanların teşhiri, bireyin rasyonel bir özne olarak değil, dikkat üretme kapasitesine sahip bir araç olarak konumlandırıldığını göstermektedir (Sontag, 2004; Alankuş, 2013).

Dijital medya ekosistemi içerisinde haber üretim süreçlerinin hızlanması, bu ödev anlayışını doğrudan zorlayan yapısal bir dönüşüm ortaya çıkarmıştır. Anlık paylaşım kültürü, algoritmik görünürlük rejimi ve etkileşim temelli başarı ölçütleri, gazetecinin etik muhakeme sürecini daraltan dışsal baskılar üretmektedir. Bu koşullar altında hakikat, çoğu zaman ertelenebilir, sadeleştirilebilir ya da bağlama göre esnetilebilir bir değer olarak ele alınmaktadır. Oysa Kantçı etik perspektifte doğruluk, koşullara göre değişen bir tercih değil, evrensel ve bağlayıcı bir yükümlülük olarak tanımlanır (Kant, 2017). Bu çerçevede dijital hız rejimi, gazeteciliğin etik merkezinde yer alan hakikat ödevini yapısal olarak aşındıran bir unsur hâline gelmektedir (McQuail, 2010; Ward, 2019).

Deontolojik yaklaşım, gazeteciyi yalnızca içerik üreten bir aktör olarak değil, kamusal alanda dolaşıma giren bilginin ahlaki sorumluluğunu üstlenen bir özne olarak tanımlar. Bu bağlamda gazetecinin görevi, bilginin dolaşım hızına uyum sağlamak değil; doğruluğun korunmasını önceliklendirmektir. Kantçı etik, bu noktada gazeteciliği dijital medya düzeninin dayattığı hız ve ticarileşme baskılarına karşı normatif bir referans çerçevesi içinde değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır (Christians vd., 2015; Kuçuradi, 2020).

4.1.1 Bilginin Metalaşması ve "İnsanı Amaç Olarak Görme" İlkesi

Dijitalleşmenin medya alanında yarattığı en belirgin etik dönüşümlerden biri, bilginin ekonomik bir değer nesnesine indirgenmesidir. Reklam gelirleri, tıklanma oranları ve etkileşim sayıları, haberin editoryal niteliğinden bağımsız biçimde merkezi ölçütler hâline gelmiştir. Bu dönüşüm, Kant'ın etik sisteminin merkezinde yer alan "insanı her zaman bir amaç olarak görmek" ilkesinin medya pratiğinde sistematik biçimde ihlal edilmesine zemin hazırlamaktadır (Kant, 2015; Kuçuradi, 2019).

Kantçı etik anlayışta insan, herhangi bir hedefe ulaşmak için kullanılabilecek bir araç değil, başlı başına ahlaki değere sahip bir varlıktır. Buna karşın çağdaş medya pratiklerinde okur, izleyici ya da haberin öznesi olan birey, çoğu zaman ekonomik verimlilik hesabının bir parçası hâline gelmektedir. Sansasyonel başlıklar, mağduriyetin görselleştirilmesi ve mahrem alanların teşhiri, bireyin rasyonel bir özne olarak değil, dikkat üretme kapasitesine sahip bir araç olarak konumlandırıldığını göstermektedir (Sontag, 2004; Alankuş, 2013).

Bu bağlamda bilginin metalaşması, yalnızca ekonomik bir dönüşüm değil; aynı zamanda ahlaki bir kırılma alanı olarak değerlendirilebilir. Bir bireyin trajedisinin ya da mahremiyetinin kamusal dolaşıma sokulması, eğer bilgilendirme amacı yerine etkileşim üretme hedefiyle gerçekleştiriliyorsa, Kantçı etik açısından insan onurunun araçsallaştırılması anlamına gelmektedir. Bu durum, gazeteciliğin ahlaki meşruiyetini zedeleyen temel bir deontolojik ihlal olarak ortaya çıkmaktadır (Ward, 2016; Kuçuradi, 2018).

Modern medya ortamında editoryal kararların görünürlük ve etkileşim kriterleri tarafından yönlendirilmesi, gazetecinin özne konumunu da dönüştürmektedir. Gazeteci, etik muhakeme yürüten bir fail olmaktan uzaklaşarak, içerik akışına uyum sağlayan bir operatör konumuna itilmektedir. Kantçı etik, bu dönüşümü yalnızca mesleki bir sorun olarak değil, ahlaki sorumluluğun yer değiştirmesi olarak ele alır. Çünkü insanın araçsallaştırıldığı bir bilgi düzeninde, hakikatin korunması ikincil bir değer hâline gelmektedir (McQuail, 2010; Zuboff, 2019).

Bu nedenle Kantçı deontolojik yaklaşım, dijital medya düzeninde bilginin ticarileşmesine karşı güçlü bir etik referans noktası sunmaktadır. "İnsanı amaç olarak görme" ilkesi, gazeteciliğin yalnızca neyi yayımladığına değil, nasıl ve hangi gerekçeyle yayımladığına odaklanan bir etik değerlendirme imkânı sağlar. Bu çerçevede Kantçı etik, gazeteciliğin dijital hız rejimi içerisinde aşınma riski taşıyan ahlaki merkezini yeniden düşünmek için güçlü bir felsefi zemin sunmaktadır (Christians vd., 2015; Ward, 2019).

4.1.2 Hız Rejimi ve Koşulsuz Hakikat Ödevi

Dijital medya ortamında gazetecilik pratiğini belirleyen temel yapısal dinamiklerden biri, hızın normatif bir değere dönüştüğü "hız rejimi"dir. Anlık güncelleme, ilk veren olma ve sürekli görünür kalma baskısı, doğrulama süreçlerini ikincil bir konuma itmektedir. Bu durum, gazeteciliğin tarihsel olarak merkezinde yer alan doğrulama ilkesinin, teknik bir gereklilikten ziyade ertelenebilir bir tercih gibi ele alınmasına yol açmaktadır (Silverman, 2015; Ward, 2019).

Kantçı etik çerçevede ise doğruluk, koşullara bağlı olarak askıya alınabilecek bir değer değil, sonuçlardan bağımsız bir ahlaki ödev olarak tanımlanır. Kant'a göre bir eylemin etik değeri, ortaya çıkardığı fayda ya da zararla değil, eylemi yönlendiren ilkenin evrenselleştirilebilirliğiyle belirlenir (Kant, 2015). Bu bağlamda gazetecilik pratiğinde doğruluk, tıklanma oranları, siyasal baskılar veya kurumsal çıkarlar tarafından sınırlandırılamayacak mutlak bir yükümlülük niteliği taşımaktadır.

Kantçı deontolojik yaklaşım, gazetecinin her haber üretim sürecinde örtük bir ahlaki sınamadan geçmesini zorunlu kılar. Bu sınama, belirli bir haberin yaratacağı kısa vadeli sonuçlardan ziyade, kullanılan yöntemin evrensel bir ilke hâline gelip gelemeyeceğini sorgular. Başka bir ifadeyle gazetecinin, bilgi saklama, bağlam daraltma ya da manipülatif sunum gibi pratikleri meşrulaştırmadan önce şu soruyu yöneltmesi gerekir: Bu yöntem, tüm gazeteciler tarafından genel bir kural olarak benimsendiğinde, kamusal güven ilişkisi sürdürülebilirliğini koruyabilir mi? Eğer bu soruya olumlu yanıt vermek mümkün değilse, Kantçı etik açısından söz konusu

haberin ahlaki meşruiyeti ortadan kalkmaktadır (Christians vd., 2015; Kuçuradi, 2018).

Bu yaklaşım, gazeteciyi sonuçların belirleyiciliğinden büyük ölçüde ayrıştırarak, etik sorumluluğu ilke temelli bir zemine taşır. Dijital medya düzeninde hızın belirleyici bir başarı ölçütü hâline gelmesi, gazeteciyi çoğu zaman algoritmik görünürlük ve rekabet baskılarıyla uyumlu kararlar almaya yöneltmektedir. Kantçı etik ise bu yapısal baskıları, ahlaki karar alma sürecinin meşru gerekçeleri olarak kabul etmez. Aksine bu baskılar, gazetecinin etik özerkliğini tehdit eden dışsal koşullar olarak değerlendirilir.

Bu noktada deontolojik yaklaşım, gazeteciyi edilgen bir içerik operatörü konumundan çıkararak, ilkeye bağlı ahlaki bir özne olarak yeniden tanımlar. Hakikatin korunması, hız rejiminin gerektirdiği esneklikle uyumlu bir tercih değil; gazetecilik pratiğinin vazgeçilemez etik dayanağı olarak konumlandırılır. Dolayısıyla Kantçı etik, dijital medya ortamında doğruluğun aşınmasını bireysel hataların ötesinde, yapısal bir etik sorun olarak görünür kılmakta ve gazetecilik için ilke temelli bir direnç zemini sunmaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019).

4.1.3 Editoryal Pragmatizme Karşı Deontolojik Özerklik

Geleneksel ve dijital medya kurumlarında etik karar alma süreçleri çoğu zaman pragmatik gerekçelerle şekillenmektedir. “Kamu yararı adına bilginin ertelenmesi”, “toplumsal gerilimi artırmamak için sessiz kalınması” ya da “kurumsal sürdürülebilirliği koruma” gibi gerekçeler, editoryal kararların meşrulaştırılmasında sıkça başvurulan argümanlar arasında yer almaktadır. Ancak Kantçı deontolojik etik perspektiften bakıldığında, bu tür pragmatik gerekçeler ahlaki sorumluluğu askıya alan meşru istisnalar olarak değerlendirilemez.

Kant’ın ahlak anlayışında doğruluk, koşullara göre esnetilebilecek bir değer değil; evrensel geçerliliğe sahip koşulsuz bir ödevdir. Bu nedenle “beyaz yalan”, “stratejik sessizlik” ya da “daha büyük bir iyilik için gerçeğin gizlenmesi” gibi yaklaşımlar, deontolojik etik açısından ahlaki gerekçeler üretmez. Ahlaki eylemin değeri, ortaya çıkan sonucun faydasından değil, eylemi yönlendiren ilkenin evrensel bir yasa hâline getirilebilir olmasından kaynaklanır (Kant, 2015). Bu bağlamda gazetecinin gerçeği

bilinçli biçimde perdelemesi, hangi gerekçeyle yapılırsa yapılsın, etik açıdan meşru bir davranış olarak kabul edilemez.

Editoryal pragmatizmin belirleyici olduğu medya ortamlarında gazeteci, çoğu zaman kurumsal çıkarlar, ekonomik baskılar veya siyasal güç ilişkileri doğrultusunda hareket etmeye zorlanmaktadır. Bu tür koşullarda gazetecinin etik özerkliği zayıflamakta; karar alma süreçleri bireysel ahlaki muhakemeden ziyade yapısal beklentiler tarafından şekillendirilmektedir. Kantçı etik, tam da bu noktada gazeteciyi ahlaki bir özne olarak yeniden konumlandırır. Deontolojik yaklaşımda gazeteci, patronuna, reklam verene ya da siyasi otoriteye karşı değil; yalnızca evrensel ahlak yasasına karşı sorumludur (Lambeth, 1992; Kuçuradi, 2018).

Bu perspektiften bakıldığında, gerçeğin kurumsal ya da politik gerekçelerle gizlenmesi, gazetecinin ahlaki fail olma niteliğini zedeleyen bir dönüşüme işaret eder. Gazeteci, bu tür durumlarda etik karar veren bir özne olmaktan uzaklaşarak, içinde bulunduğu yapının işlevsel bir parçası hâline gelmektedir. Kantçı etik açısından bu dönüşüm, yalnızca mesleki bir sorun değil; ahlaki özneliğin kaybı anlamına gelmektedir. Çünkü insanın araçsallaştırılması, yalnızca haberin öznesi olan bireyler için değil, haber üreten gazetecinin kendisi için de geçerli hâle gelmektedir.

Deontolojik özerklik, gazetecinin etik karar alma sürecini dışsal baskılardan bağımsızlaştırmayı hedefler. Bu özerklik anlayışı, gazeteciliği esnek pazarlık alanı olarak değil; ilke temelli bir sorumluluk pratiği olarak tanımlar. Dijital çağda yaygınlaşan "duruma göre etik" anlayışı, Kantçı perspektiften bakıldığında ahlaki tutarlılığı zedeleyen bir yaklaşım olarak değerlendirilmektedir. Çünkü etik ilkelerin bağlamsal pazarlıklara açılması, evrensel sorumluluk fikrini ortadan kaldırmaktadır (Christians vd., 2015; Ward, 2019).

Bu çerçevede Kantçı deontolojik yaklaşım, dijital medya ortamında giderek normalleşen editoryal pragmatizme karşı güçlü bir normatif sınır çizer. Gazeteciliğin ahlaki meşruiyeti, sistemin beklentilerine uyum sağlama kapasitesinde değil; bu beklentiler karşısında ilkesel bir duruş sergileyebilme yetisinde temellenmektedir. Kant'ın özerklik vurgusu, gazeteciliği yalnızca içerik üretim süreci olarak değil,

kamusal alanda hakikate karşı verilen etik bir söz olarak yeniden düşünmeyi mümkün kılmaktadır.

4.1.4 Dijital Dezenformasyon ve Kategorik Buyruk

Dijital medya ortamında bilginin üretim ve dolaşım biçimleri köklü bir dönüşüm geçirmiş; bu dönüşüm, gazeteciliğin doğruluk ve sorumluluk temelli etik yapısını ciddi biçimde zorlamıştır. Sosyal medya platformlarının haber kaynağı hâline gelmesi, doğrulama süreçlerini kısaltmış; hız ve görünürlük, etik muhakemenin önüne geçen belirleyici ölçütler hâline gelmiştir. Bu bağlamda dezenformasyon, yalnızca bireysel gazetecilik hatalarının değil, dijital medya ekosisteminin yapısal dinamiklerinin ürettiği sistematik bir etik sorun olarak ortaya çıkmaktadır (Yengin, 2021).

Kantçı etik perspektiften bakıldığında, teyit edilmemiş veya bağlamından koparılmış bir bilginin dolaşıma sokulması, teknik bir kusurdan ziyade ahlaki bir ihlal niteliği taşır. Kant'ın kategorik buyruğu, bir eylemin ahlaki değerini sonuçlarına göre değil, evrenselleştirilebilir olup olmamasına göre değerlendirir. Bu çerçevede gazetecinin kendisine yöneltmesi gereken soru, bir içeriğin hızla paylaşılmasıyla elde edilecek fayda değil; bu paylaşım biçiminin evrensel bir ilke hâline gelmesi durumunda kamusal alanın ve toplumsal güvenin sürdürülebilir olup olmayacağıdır (Kant, 2015; Kuçuradi, 2018).

Dijital dezenformasyonun etik açıdan en sorunlu yönlerinden biri, insanın bilgi sürecindeki konumunun dönüşmesidir. Doğrulanmamış içerikler, çoğu zaman kamusal yararı önceleyen bir bilgilendirme amacıyla değil; etkileşim üretme, gündem belirleme veya görünürlük sağlama hedefiyle dolaşıma sokulmaktadır. Bu durumda haberin öznesi olan birey, rasyonel ve özerk bir ahlaki varlık olarak değil, dikkat ekonomisinin bir unsuru olarak konumlandırılmaktadır. Kantçı etik açısından bu durum, insanın amaç olmaktan çıkarılarak araç hâline getirilmesi anlamına gelmekte; böylece ahlaki değerin merkezinde yer alan insan onuru zedelenmektedir (Kuçuradi, 2019).

Dezenformasyonun yaygınlaşması, gazetecinin etik özerkliğini de doğrudan etkilemektedir. Algoritmik görünürlük rejimi içerisinde gazeteci, çoğu zaman doğruluk ilkesine sadık kalmak ile hız baskısına uyum sağlamak arasında bir tercihe

zorlanmaktadır. Bu zorlanma, etik karar alma sürecini bireysel bir irade meselesi olmaktan çıkararak, yapısal bir soruna dönüştürmektedir. Nitekim dijital medya ortamında etik ihlallerin süreklilik kazanması, gazetecilik etiğinin yalnızca bireysel niyetlerle açıklanamayacağını; aksine sistematik koşullar tarafından şekillendirildiğini göstermektedir (Alankuş, 2013; Uzun, 2014).

Kantçı deontolojik yaklaşım, bu noktada gazeteciliğe güçlü bir normatif çerçeve sunmaktadır. Kategorik buyruk, gazeteciyi hızın, etkileşimin ve kurumsal baskıların ötesinde bir ahlaki sorumluluk alanına yerleştirir. Doğruluk, bu yaklaşımda ertelenebilir bir değer değil; koşullardan bağımsız bir ödev olarak tanımlanır. Dolayısıyla dijital dezenformasyonla mücadele, Kantçı etik açısından bir editoryal tercih değil, ahlaki bir zorunluluk niteliği taşımaktadır (Cevizci, 2019).

Bu çerçevede Kant'ın felsefesi, dijital medya ortamında ortaya çıkan etik ihlalleri açıklamak için yalnızca normatif bir ideal sunmaz; aynı zamanda bu ihlallerin nedenlerini anlamaya yönelik güçlü bir analitik zemin de sağlar. Dezenformasyonun normalleştiği bir medya düzeninde, kategorik buyruğa sadakat, gazeteciliğin mesleki kimliğini ve ahlaki meşruiyetini koruyabilmesinin temel koşullarından biri olarak ortaya çıkmaktadır. Dördüncü bölümde ele alınmış olan somut vakalar, bu deontolojik çerçevenin ihlal edilmesinin pratikte ne tür etik sonuçlar doğurduğunu göstermesi açısından açıklayıcı nitelik taşımaktadır (İrvan, 2014).

4.1.5 Ödev, Hakikat ve Evrensellik İlkesi: Dijital Dönüşümde Normatif Çapa

Kantçı etik anlayışın merkezinde yer alan "ödev" kavramı, ahlaki eylemin meşruiyetini dışsal sonuçlara ya da fayda hesaplarına değil, eylemin ardındaki ilkeye dayandırmaktadır. Kant'a göre bir davranış, ancak bireyin kendi rasyonel iradesiyle ve ahlaki zorunluluk bilinciyle gerçekleştirildiğinde etik değer taşır; bu bağlamda ödül beklentisi, cezadan kaçınma veya toplumsal onay arayışıyla yapılan eylemler ahlaki anlamda ikincil bir konumda yer alır (Kant, 2015). Bu yaklaşım, ahlakı bağlamsal ve göreli bir alan olmaktan çıkararak, evrensel geçerliliğe sahip normatif bir yapı olarak temellendirmektedir.

Gazetecilik pratiği açısından "ödev" kavramı, mesleğin yalnızca teknik bir bilgi aktarım faaliyeti ya da piyasa koşullarına tâbi bir içerik üretim süreci olmadığını ortaya koymaktadır. Kantçı perspektifte gazetecilik, kamusal alanın rasyonel işleyişine katkı sunan etik bir pratik olarak değerlendirilir. Bu bağlamda gazetecinin sorumluluğu, yalnızca bilgi üretmekle sınırlı değildir; üretilen bilginin doğruluğu, bağlamı ve kamusal etkileri de bu sorumluluğun ayrılmaz parçalarıdır. Hakikatin korunması, bu çerçevede gazetecinin mesleki tercihlerine bırakılmış bir seçenek değil, evrensel nitelikte bir ahlaki yükümlülük olarak konumlanmaktadır (Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Kant'ın ahlak felsefesinde doğruluk, koşullara göre değişebilen pragmatik bir değer değil, ahlaki eylemin ontolojik temelidir. Bu anlayış, gazetecinin haber üretim sürecinde bilgiyi eksiltmeden, çarpıtmadan ya da belirli çıkar odaklarına göre yeniden çerçevelemeden aktarmasını zorunlu kılar. Dijital medya ortamında giderek yaygınlaşan hız, görünürlük ve etkileşim temelli yayıncılık pratikleri ise bu zorunluluğu yapısal olarak baskı altına almaktadır. Anlık paylaşım kültürü ve algoritmik dolaşım mekanizmaları, doğruluğu ertelenebilir bir değer hâline getirme eğilimini güçlendirmektedir (Ward, 2019). Kantçı etik bu noktada, hakikati koşullara göre esnetilebilen bir araç olarak değil, kamusal güvenin önkoşulu olan evrensel bir ilke olarak yeniden hatırlatmaktadır.

Hakikat ile kamusal alan arasındaki bu ilişki, Kantçı çerçevede özel bir önem taşır. Doğru bilgiye dayanmayan bir kamusal tartışma ortamı, rasyonel yurttaşlık pratiğini zayıflatmakta ve demokratik karar alma süreçlerini kırılgan hâle getirmektedir. Habermas'ın kamusal alan kuramında da vurgulandığı üzere, kamusal aklın işleyişi ancak güvenilir ve doğrulanmış bilgi dolaşımıyla mümkün olabilmektedir (Habermas, 2018). Bu bağlamda gazetecinin doğruluk ödevi, yalnızca bireysel bir erdem değil, toplumsal rasyonalitenin sürekliliğini sağlayan yapısal bir unsurdur.

Kantçı etik açısından yalan, hangi gerekçeyle olursa olsun ahlaki açıdan kabul edilemez bir eylem olarak tanımlanmaktadır. Kant, "iyi sonuçlar" üretme iddiasıyla hakikatten sapmayı, ahlak yasasının doğrudan ihlali olarak değerlendirir (Kant, 2015). Gazetecilik pratiğinde bu yaklaşım, sıklıkla karşılaşılan "kamu yararı için gerçeğin

kısmen gizlenmesi" ya da "kurumsal zararları önlemek adına sessiz kalınması" gibi pragmatik gerekçeleri etik açıdan sorunlu hâle getirmektedir. Kantçı perspektifte bu tür gerekçeler, hakikatin araçsallaştırılması anlamına gelmekte ve gazetecinin ahlaki özneliğini zayıflatmaktadır.

Dijital dönüşümle birlikte haber üretim süreçlerinin hızlanması ve rekabet baskısının artması, bu tür pragmatik sapmaları daha görünür hâle getirmiştir. Özellikle kriz dönemlerinde, afetlerde veya toplumsal hassasiyetin yüksek olduğu olaylarda doğruluğun geri plana itilmesi, Kantçı etik açısından normatif bir kırılma olarak yorumlanabilir. Bu noktada Kantçı yaklaşım, gazetecinin etik sınırlarını piyasa ve algoritma baskılarına karşı koruyan bir "normatif çapa" işlevi görmektedir. Hakikat ödevi, gazetecinin içinde bulunduğu koşullardan bağımsız olarak geçerliliğini koruyan bir ilke olarak, dijital medya ortamında etik muhakemenin referans noktasını oluşturmaktadır (Kuçuradi, 2018).

Bu çerçevede Kantçı etik, dijital gazeteciliğin karşı karşıya olduğu yapısal etik sorunları yalnızca mesleki birer aksaklık olarak değil, ahlaki özneliğin aşınması bağlamında değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Gazetecinin doğruluk ödevine sadakati, hem bireysel etik bütünlüğün hem de kamusal alanın rasyonel işleyişinin korunması açısından merkezi bir konumda yer almaktadır. Böylece Kantçı deontolojik yaklaşım, dijital dönüşüm sürecinde gazetecilik etiğinin normatif temelini yeniden düşünmek için güçlü bir felsefi zemin sunmaktadır.

4.1.6 Kantçı Etik Açısından Gazetecilikte Etik İkilemler: İnsan Onuru ve Araçsallaşma Krizi

Gazetecilik pratiği, yapısı gereği etik ikilemlerin süreklilik arz ettiği bir faaliyet alanı olarak değerlendirilmektedir. Haber üretim süreci, çoğu zaman tek bir etik ilkenin uygulanmasıyla çözülemeyecek; birbiriyle gerilim hâlinde olan ahlaki yükümlülüklerin eş zamanlı olarak dikkate alınmasını gerektiren karmaşık durumlar üretmektedir. Halkın bilme hakkı ile bireyin mahremiyetinin korunması, kamusal yarar ile masumiyet karinesi arasındaki çatışmalar, gazetecilikte etik muhakemenin en sık sınandığı alanlar arasında yer almaktadır. Kantçı etik perspektif, bu tür ikilemleri

sonuçların büyüklüğü ya da sağladığı fayda üzerinden değil; eylemin evrensel ahlak yasasıyla ve insan onuruyla uyumu üzerinden değerlendirmeyi önerir (Kant, 2015; Kuçuradi, 2018).

Kant'ın ahlak felsefesinin merkezinde yer alan "insanı asla yalnızca bir araç olarak değil, her zaman bir amaç olarak görmek" ilkesi, gazetecilikte etik ikilemlerin çözümünde temel bir normatif ölçüt sunmaktadır.

Bu ilke, gazetecinin haberin öznesi olan bireyi, habercilik pratiğinin bir girdisi ya da dikkat çekme aracı olarak değil; ahlaki değere sahip bir özne olarak ele almasını zorunlu kılar. Özellikle travmatik olayların, suç vakalarının ve mağduriyet içeren durumların haberleştirilmesinde, bireyin acısının dramatik unsurlara indirgenerek sunulması, Kantçı etik açısından açık bir araçsallaştırma problemine işaret etmektedir. Bu tür pratiklerde birey, bilgilendirilmesi gereken rasyonel bir kamusal özne olmaktan çıkarılmakta; izlenme, tıklanma ya da etkileşim üretme kapasitesi üzerinden değerlendirilen bir nesne konumuna itilmektedir (Sontag, 2004; İrvan, 2014).

Kamu yararı kavramı, gazetecilik pratiğinde bu tür etik ihlallerin en sık başvurulan gerekçelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Ancak Kantçı etik bağlamında kamu yararı, ahlaki ilkelerin askıya alınmasını meşrulaştıran bir araç olarak değerlendirilemez. Kant'a göre bir eylem, sonuçları ne kadar "yararlı" görünürse görünsün, eğer insan onurunu zedeliyor ya da evrensel bir yasa hâline getirildiğinde ahlaki düzeni tahrip ediyorsa, meşru kabul edilemez. Bu nedenle kamu yararı gerekçesiyle mahremiyetin ihlal edilmesi, masumiyet karinesinin göz ardı edilmesi ya da manipülatif anlatı tekniklerine başvurulması, Kantçı etik açısından kabul edilebilir değildir (Kant, 2015; Kuçuradi, 2020).

Benzer bir gerilim, gazetecilikte kaynağın gizliliği ve kamusal sorumluluk arasındaki ilişkide de ortaya çıkmaktadır. Kaynağın yalnızca bilgi temin edilen bir "araç" olarak görülmesi ve güvenliğinin göz ardı edilmesi, Kantçı anlamda insanın araçsallaştırılması sonucunu doğurur. Öte yandan, toplumsal açıdan hayati bir hakikatin sırf kurumsal konfor ya da olası sonuçlardan kaçınmak adına saklanması da ödev ilkesinin ihlali anlamına gelmektedir. Bu tür durumlar, Kantçı etik açısından

gazetecinin ahlaki öznelliğinin en yoğun biçimde sınandığı alanları oluşturmaktadır. Burada belirleyici olan, eylemin dayandığı ilkenin evrenselleştirilebilir olup olmadığıdır (Cevizci, 2019).

Dijital medya ortamı, bu etik ikilemleri daha da derinleştiren yapısal bir "hız rejimi" üretmiştir. Algoritmik görünürlük mekanizmaları, etkileşim temelli performans ölçütleri ve sürekli güncellenen içerik akışı, gazetecilikte etik muhakeme için gerekli olan düşünme ve tartma alanını daraltmaktadır. Bu bağlamda gazetecinin, etik bir özne olarak karar veren bir fail olmaktan ziyade, içerik üretim sürecinin teknik bir operatörüne dönüşme riski ortaya çıkmaktadır (Deuze, 2005; Ward, 2019). Özellikle yanıltıcı başlıklar ve bağlamdan koparılmış sunumlar, Kantçı etik açısından yalnızca mesleki kusur değil; okuyucunun rasyonel özneliğini ihlal eden ciddi bir ahlaki problem olarak değerlendirilmelidir.

Kantçı etiğin evrensellik ilkesi, gazetecilikte etik kararların denetlenmesi açısından işlevsel bir test mekanizması sunar. Bir editoryal tercihin ahlaki olup olmadığı, yalnızca mevcut bağlamda yarattığı etkiyle değil; bu tercihin tüm gazeteciler tarafından benimsenmesi hâlinde kamusal alanın nasıl bir yapıya dönüşeceği sorusuyla değerlendirilmelidir. Mahremiyet ihlalini meşrulaştıran, manipülatif anlatıyı normalleştiren ya da hakikati araçsallaştıran bir yaklaşımın evrensel bir norm hâline gelmesi, gazeteciliğin etik zeminini ortadan kaldıracaktır. Bu nedenle Kantçı etik, bilginin metalaştırıldığı ve insanın istatistiksel bir veriye indirgenme riski taşıdığı dijital medya düzeninde, gazetecilik için güçlü ve tutarlı bir normatif referans noktası sunmaktadır (McQuail, 2010; Uzun, 2018). Bu çerçevede Kantçı etik, gazeteciliği hız, görünürlük ve fayda eksenli pragmatik yaklaşımlardan ayırarak; insan onurunu merkeze alan ilkesel bir meslek anlayışı olarak yeniden konumlandırmaktadır. Gazetecilikte etik meşruiyet, bu perspektifte yalnızca doğru bilgi üretimiyle değil, bilginin hangi ahlaki ilkelere sadık kalınarak üretildiği ve dolaşıma sokulduğuyla belirlenmektedir.

Böylece Kantçı yaklaşım, dijital medya çağında gazeteciliğin karşı karşıya olduğu araçsallaştırma krizini anlamak ve eleştirel biçimde çözümlemek için güçlü bir felsefi zemin sunmaktadır.

4.2 Faydacı Etik Yaklaşımı ve Medya Pratikleri

Faydacı etik yaklaşım, ahlaki değeri bir eylemin niyetinden ziyade ortaya çıkardığı sonuçlar üzerinden değerlendiren sonuç odaklı bir etik anlayışı temsil etmektedir. Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından sistematikleştirilen bu yaklaşım, "en çok sayıda insan için en fazla mutluluk" ilkesini ahlaki muhakemenin temel ölçütü olarak kabul eder. Bu çerçevede bir eylemin etik olup olmadığı, evrensel bir ödev anlayışına değil; toplumsal düzeyde ürettiği fayda ve zarar dengesine göre belirlenmektedir (Mill, 2018; Bentham, 2019). Medya ve gazetecilik pratikleri açısından bakıldığında faydacılık, haber üretim süreçlerine pragmatik ve işlevsel bir etik perspektif sunmaktadır.

Gazetecilik faaliyetleri, doğası gereği kamusal etki üretmeye yönelik olduğu için faydacı etik anlayışıyla güçlü bir temas hâlindedir. Haberlerin seçimi, önceliklendirilmesi ve sunuluş biçimi çoğu zaman "toplum için en yararlı olan nedir?" sorusu etrafında şekillenmektedir. Kamu sağlığı, güvenlik, ekonomik refah ya da toplumsal bilinçlenme gibi alanlarda yayımlanan haberler, faydacı bakış açısıyla etik açıdan meşru kabul edilmektedir. Bu yönüyle faydacılık, gazeteciliğin kamusal sorumluluk ve toplumsal yarar vurgusuyla önemli ölçüde örtüşmektedir (McQuail, 2010; Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Medya pratiklerinde faydacı etik özellikle editoryal tercih süreçlerinde belirginleşmektedir. Sınırlı zaman, alan ve dikkat koşullarında hangi olayların haberleştirileceği sorusu, çoğu zaman toplumsal etki potansiyeli üzerinden yanıtlanmaktadır. Geniş kitleleri ilgilendiren ve kamusal sonuçlar doğurması muhtemel gelişmelerin öncelikli kabul edilmesi, faydacı muhakemenin gazetecilikteki görünür yansımalarından biridir. Bu durum, faydacılığın "kamu yararı" kavramıyla kurduğu yapısal ilişkiyi güçlendirmektedir.

Bununla birlikte faydacı yaklaşım, haberlerin nasıl sunulacağı meselesinde de belirleyici bir rol oynamaktadır. Şiddet, afet ve travmatik olayların haberleştirilmesinde bilgilendirme ile zarar verme arasındaki denge sıklıkla fayda-zarar hesabı üzerinden kurulmaktadır. Toplumun riskler konusunda bilinçlendirilmesi

ve olası zararların önlenmesi, bu tür içeriklerin yayımlanmasını meşrulaştıran temel gerekçeler arasında yer almaktadır. Ancak bu yaklaşım, bireysel mağduriyetlerin ve insan onurunun ikincil plana itilmesi riskini de beraberinde getirmektedir (Sontag, 2004; Uzun, 2018).

Dijital medya ortamı, faydacı etik anlayışını daha karmaşık ve sorunlu bir zemine taşımıştır. Geleneksel medyadan farklı olarak dijital platformlarda tıklanma, izlenme ve paylaşım gibi ölçülebilir etkileşim verileri, içeriklerin "başarısını" belirleyen temel kriterler hâline gelmiştir. Bu durum, yüksek etkileşim üreten içeriğin aynı zamanda yüksek toplumsal fayda sağladığı yönünde örtük bir varsayım üretmektedir. Algoritmalar aracılığıyla şekillenen bu yeni medya düzeninde faydacılık, nicel çoğunluğun tercihlerini etik ölçüt olarak merkeze alma eğilimi göstermektedir (Sunstein, 2017; Zuboff, 2019).

Ancak faydacı etik yaklaşımın medya pratiklerinde uygulanışı önemli etik riskler barındırmaktadır. Öncelikle, çoğunluğun faydasına odaklanan bir etik anlayış, azınlık grupların zarar görmesini görünmez kılabilmektedir.

Medyada yeterince temsil edilmeyen ya da marjinalleştirilen grupların sorunları, "genel ilgi" kriterini karşılamadığı gerekçesiyle geri planda bırakılabilmektedir. Bu durum, faydacılığın eşitlik ve adalet ilkeleriyle yaşadığı yapısal gerilimi açık biçimde ortaya koymaktadır (Rawls, 2020).

Buna ek olarak, faydacılığın popülerlik ile etik değeri örtüştürme riski, gazetecilik açısından ciddi bir sorun alanı yaratmaktadır. Dijital platformlarda dikkat çekici başlıklar, duygusal manipülasyon içeren anlatılar ve sansasyonel sunumlar, yüksek etkileşim sağladıkları gerekçesiyle "faydalı" olarak meşrulaştırılabilmektedir. Oysa bu tür pratikler, kısa vadeli ilgiyi artırsa da uzun vadede kamusal tartışma kültürünü zayıflatmakta ve habere duyulan güveni aşındırmaktadır (Ward, 2019; Yengin, 2021).

Faydacı etik yaklaşımın bir diğer sınırlılığı, etik kararları ölçülebilir ve öngörülebilir sonuçlara indirgeme eğilimidir. Medya içeriklerinin toplumsal etkileri çoğu zaman uzun vadede ve öngörülemeyen biçimlerde ortaya çıkmaktadır. Bu belirsizlik, fayda-

zarar hesaplarının güvenilirliğini zayıflatmakta ve faydacılığın gazetecilikte tek başına yeterli bir etik rehber olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Bu çerçevede faydacı etik, medya ve gazetecilik pratiklerini açıklamada güçlü bir analitik vektör sunmakla birlikte, normatif açıdan sınırlı bir perspektife sahiptir. Toplumsal yarar vurgusu gazeteciliğin kamusal işleviyle örtüşse de bireysel hakların korunması, insan onuru ve uzun vadeli etik sorumluluklar açısından tamamlayıcı etik yaklaşımlarla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Faydacılık, bu yönüyle medya etiğinde belirleyici bir zemin sunmakta; ancak tek başına kapsayıcı bir etik çerçeve oluşturmakta yetersiz kalmaktadır.

4.2.1 Benthamcı ve Millci Faydacılık

Faydacı etik yaklaşımın kuramsal temelleri Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından atılmış olmakla birlikte, bu iki düşünürün fayda kavramını ele alış biçimleri arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Medya ve gazetecilik pratikleri açısından bu ayrım, etik kararların hangi ölçütler üzerinden gerekçelendirildiğini anlamak bakımından belirleyici bir önem taşımaktadır. Benthamcı faydacılık daha çok niceliksel bir değerlendirme sunarken, Millci yaklaşım faydanın niteliğini de hesaba katan daha karmaşık bir etik çerçeve önermektedir (Mill, 2018; Bentham, 2019).

Jeremy Bentham'a göre ahlaki eylemin temel ölçütü, ortaya çıkan haz ve acı miktarı üzerinden yapılacak rasyonel bir hesaplamaya dayanmaktadır. Bentham, bireylerin doğaları gereği hazza yöneldiklerini ve acıdan kaçındıklarını varsayar. Bu nedenle bir eylemin etik değeri, yarattığı toplam haz miktarının, neden olduğu acıdan fazla olup olmamasına göre belirlenmelidir. Bentham'ın "haz hesabı" (felicific calculus) olarak adlandırılan yaklaşımı; yoğunluk, süre, kesinlik ve kapsayıcılık gibi ölçütler aracılığıyla faydanın ölçülebilir hâle getirilmesini amaçlamaktadır. Bu yönüyle Benthamcı faydacılık, etik muhakemeyi sayısallaştırılabilir ve karşılaştırılabilir sonuçlara indirgeme eğilimi taşımaktadır.

Gazetecilik pratikleri açısından Benthamcı yaklaşım, özellikle geniş kitlelere ulaşma ve toplumsal etki yaratma hedefleriyle uyumlu görünmektedir. Çok sayıda insanı bilgilendiren, kamusal farkındalık oluşturan ya da kolektif davranışları etkileyen

haberler, bu perspektiften etik açıdan meşru kabul edilebilmektedir. Ancak bu yaklaşım, bireysel zararların toplam fayda içinde eriyerek görünmez hâle gelmesi riskini de beraberinde getirmektedir.

Bir haberin çoğunluk için yararlı olması, haberde yer alan bireylerin mahremiyetinin ihlal edilmesini ya da damgalanmasını etik açıdan tolere edilebilir hâle getirebilmektedir. Bu durum, Benthamcı faydacılığın medya etiğinde yarattığı temel sorun alanlarından biri olarak değerlendirilebilir.

John Stuart Mill ise Bentham'ın faydayı yalnızca nicelik üzerinden değerlendiren yaklaşımını yetersiz bularak, hazların niteliksel olarak da ayrıştırılması gerektiğini savunmuştur. Mill'e göre her haz aynı değerde değildir; zihinsel, ahlaki ve entelektüel hazlar, bedensel ve geçici hazlara kıyasla daha yüksek bir etik değere sahiptir (Mill, 2018). Bu yaklaşım, faydacılığı salt çoğunluğun anlık memnuniyetine indirgemekten çıkararak, daha uzun vadeli ve niteliksel bir değerlendirme zemini sunmaktadır.

Millci faydacılık, medya etiği açısından değerlendirildiğinde gazeteciliğin eğitici, dönüştürücü ve kamusal tartışmayı derinleştirici işlevlerini daha görünür kılmaktadır. Bilgi üretimi, eleştirel düşünceyi teşvik eden içerikler ve demokratik katılımı besleyen haberler, bu perspektifte daha yüksek bir etik değere sahiptir. Millci yaklaşım, yalnızca çok okunan ya da çok paylaşılan içeriği değil; bu içeriğin kamusal bilinç, rasyonel tartışma ve toplumsal gelişim üzerindeki etkilerini de etik değerlendirmeye dâhil etmektedir (McQuail, 2010; Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Benthamcı ve Millci faydacılık arasındaki bu ayrım, dijital medya çağında daha belirgin hâle gelmektedir. Benthamcı bakış açısı, günümüz medya ortamında tıklanma sayıları, izlenme oranları ve etkileşim verileri üzerinden yeniden üretilmektedir. Niceliksel başarı göstergeleri, içeriğin "faydalı" olduğu yönünde örtük bir meşruiyet üretmektedir. Buna karşılık Millci yaklaşım, bu nicel göstergelerin etik değerlendirme için tek başına yeterli olmadığını; içeriğin niteliği ve uzun vadeli toplumsal etkilerinin de dikkate alınması gerektiğini vurgulamaktadır (Ward, 2019; Yengin, 2021).

Gazetecilik pratiğinde bu iki faydacılık anlayışı arasındaki gerilim, özellikle sansasyonel haberler ve clickbait uygulamaları üzerinden somutlaşmaktadır.

Benthamcı perspektiften bakıldığında yüksek etkileşim sağlayan içerikler, geniş kitlelere ulaştıkları için faydalı olarak yorumlanabilmektedir. Buna karşılık Millci yaklaşım, bu tür içeriklerin kamusal tartışmayı yüzeyselleştirdiğini ve nitelikli bilginin geri plana itilmesine yol açtığını savunmaktadır. Bu ayrım, medya etiğinde faydanın nasıl tanımlanacağına ilişkin temel bir kuramsal gerilimi görünür kılmaktadır.

Bu çerçevede Benthamcı ve Millci faydacılık, gazetecilik etiğine farklı yönlerden katkı sunan iki yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Benthamcı faydacılık, medya içeriklerinin erişim ve etki boyutunu öne çıkarırken; Millci faydacılık, bu etkinin niteliğini ve kamusal değerini sorgulama imkânı sunmaktadır. Medya etiği bağlamında bu iki yaklaşımın birlikte ele alınması hem çoğunluğun yararını hem de kamusal bilginin kalitesini gözeten daha dengeli bir etik çerçevenin kurulmasına olanak tanımaktadır.

4.2.2 Kamu Yararı, Çoğunluk ve Azınlık Hakları

Kamu yararı kavramı, gazetecilik etiğinde en sık başvurulan ancak sınırları en tartışmalı etik referanslardan biri olarak öne çıkmaktadır. Faydacı etik yaklaşım açısından kamu yararı, toplumsal refahın artırılması ve mümkün olan en geniş kesimin bilgilendirilmesi hedefiyle ilişkilendirilmektedir.

Bu çerçevede gazetecilik, bireysel çıkarların ötesine geçen ve kamusal faydayı önceleyen bir mesleki pratik olarak konumlandırılmaktadır. Ancak kamu yararının çoğunluk yararıyla özdeşleştirilmesi, etik açıdan önemli gerilim alanlarını da beraberinde getirmektedir (McQuail, 2010; Mill, 2018).

Faydacı etik, ahlaki değerlendirmeyi sonuçlar üzerinden kurduğu için, medya pratiklerinde çoğunluğun etkilenme düzeyi belirleyici bir ölçüt hâline gelmektedir. Toplumun geniş kesimlerini ilgilendiren haberlerin önceliklendirilmesi, bu yaklaşım çerçevesinde etik açıdan gerekçelendirilebilmektedir. Özellikle kamu güvenliği, halk sağlığı, siyasal süreçler ve ekonomik gelişmelere ilişkin yayınlar, çoğunluğun yararına hizmet ettiği varsayımıyla meşru kabul edilmektedir. Bu durum, gazeteciliğin kamusal işlevi ile faydacı etik arasında güçlü bir kesişim alanı oluşturmakta; kamu yararı

söylemini medya pratiğinin merkezine yerleştirmektedir (Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Bununla birlikte kamu yararının çoğunluk yararıyla örtüştürülmesi, azınlık hakları açısından etik sorunlar doğurmaktadır. Toplumu homojen bir yapı olarak varsayan çoğunluk merkezli yaklaşımlar, azınlık grupların deneyimlerini ve maruz kaldıkları yapısal eşitsizlikleri görünmez kılabilmektedir. Medyada hangi seslerin temsil edildiği ve hangilerinin sistematik biçimde dışarıda bırakıldığı sorusu, bu noktada yalnızca editoryal bir tercih değil, etik bir mesele hâline gelmektedir (Habermas, 2018). Zira çoğunluğun ilgisini çekmeyen bir sorun, etik açıdan önemsiz değildir; yalnızca baskın kamusal gündemin dışında konumlanmaktadır.

Gazetecilik pratiklerinde bu durum, temsiliyet sorunu olarak somutlaşmaktadır. Azınlık gruplara ilişkin haberler, sıklıkla "sınırlı ilgi alanı" ya da "niş konu" olarak değerlendirilmekte ve ana akım haber gündeminin dışında tutulabilmektedir. Oysa bu yaklaşım, faydacılığın dar ve kısa vadeli bir yorumuna dayanmaktadır. Azınlıkların yaşadığı hak ihlallerinin görünmez kılınması, uzun vadede toplumsal bütünlüğü zayıflatan ve kamusal alanın kapsayıcılığını daraltan sonuçlar üretmektedir (Uzun, 2018).

Dijital medya ortamı, bu etik gerilimi daha da belirgin hâle getirmiştir. Algoritmalar tarafından şekillendirilen haber akışları, kullanıcı etkileşimini önceleyen içerikleri sistematik biçimde öne çıkarırken, düşük etkileşim alan konuları görünmez kılma eğilimi göstermektedir. Bu durum, kamu yararının giderek sayısal ölçütlere indirgenmesine yol açmaktadır. Tıklanma, paylaşım ve izlenme oranları, içeriğin etik değerinin dolaylı göstergeleri hâline gelmekte; çoğunluğun anlık ilgisi kamu yararının temel ölçütü olarak yeniden tanımlanmaktadır (Sunstein, 2017; Yengin, 2021).

Faydacı etik açısından bakıldığında bu pratik bütünüyle reddedilmesi gereken bir yaklaşım olarak değerlendirilmeyebilir. Zira faydacılık, toplumsal etkiyi ve geniş kitlelere ulaşmayı ahlaki açıdan anlamlı kabul etmektedir. Ancak Millci faydacılığın sunduğu niteliksel perspektif, bu noktada önemli bir eleştirel çerçeve sunmaktadır. Azınlık haklarının sistematik biçimde ihmal edilmesi, kısa vadede çoğunluğun

memnuniyetini artırsa dahi, uzun vadede toplumsal adalet duygusunu ve kamusal güveni zayıflatmaktadır. Bu durum, toplam faydanın sürdürülebilirliğini de tartışmalı hâle getirmektedir (Mill, 2018).

Bu nedenle kamu yararı kavramının medya etiği bağlamında yeniden düşünülmesi gerekmektedir. Kamu yararı, yalnızca nicel çoğunluğun beklentilerine indirgenemeyecek kadar çok katmanlı bir etik referanstır.

Gazeteciliğin etik sorumluluğu, geniş kitleleri bilgilendirmekle sınırlı olmadığı gibi, kamusal alanda temsil edilmeyen grupların sorunlarını görünür kılmayı da içermektedir. Bu bağlamda azınlık haklarının korunması, kamu yararının karşıtı değil, onun ayrılmaz bir bileşeni olarak değerlendirilmelidir (McQuail, 2010; Habermas, 2018).

Ayrıca medya, çoğunluğun mevcut görüşlerini yeniden üretmekle sınırlı bir işlev üstlenmemekte; kamusal tartışmayı genişleten ve derinleştiren bir rol de oynamaktadır. Azınlıkların deneyimlerinin ve taleplerinin gündeme taşınması, kısa vadede sınırlı bir ilgi uyandırsa dahi, uzun vadede daha kapsayıcı ve bilinçli bir kamusal alanın oluşmasına katkı sunmaktadır. Bu durum, faydacılığın yalnızca sonuç odaklı değil, toplumsal dönüşümü gözeten bir etik çerçeve içinde ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

4.3 Erdem Etiği ve Gazetecilikte Bireysel Sorumluluk

Erdem etiği, ahlaki değerlendirmeyi eylemin sonuçları ya da evrensel kurallara uygunluğu üzerinden değil, eylemi gerçekleştiren bireyin karakteri, niyeti ve ahlaki yetkinliği üzerinden ele alan bir etik yaklaşımı temsil etmektedir. Kökenini Aristoteles'in ahlak felsefesinden alan bu yaklaşım, etik yaşamı soyut normlar bütünü olarak değil, bireyin iyiye yönelmiş bir yaşam pratiği içinde kazandığı erdemler aracılığıyla kurulan dinamik bir süreç olarak kavrar (Aristoteles, 2019).

Bu yönüyle erdem etiği, Kantçı ödev etiği ve faydacı etik yaklaşımlardan ayrılarak etik sorumluluğu doğrudan insan eyleminin somut bağlamına yerleştirmektedir. Gazetecilik etiği bağlamında erdem etiği, mesleğin yalnızca yazılı etik kodlar ve

kurumsal düzenlemeler aracılığıyla açıklanamayacağını vurgulamaktadır. Gazetecilik pratiği, öngörülemeyen koşullar altında, çoğu zaman zaman baskısı, eksik bilgi ve kurumsal kısıtlar eşliğinde yürütülen bir faaliyettir. Bu nedenle her etik sorun, önceden belirlenmiş kurallar aracılığıyla çözümlenemez. Erdem etiği, tam da bu noktada gazetecinin bireysel muhakemesini, ahlaki sezgisini ve sorumluluk bilincini etik karar alma sürecinin merkezine yerleştirerek tamamlayıcı bir çerçeve sunmaktadır (Hursthouse, 2013).

Erdem etiği perspektifinde gazeteci, yalnızca doğru bilgiyi aktaran teknik bir aracı değil; kamusal alanın oluşumunda etkin rol üstlenen ahlaki bir özne olarak değerlendirilir. Doğruluk, adalet, dürüstlük, ölçülülük ve cesaret gibi erdemler, gazetecilik pratiğinin etik niteliğini belirleyen temel değerler hâline gelmektedir. Bu yaklaşımda etik davranış, dışsal denetim mekanizmalarına bağlı bir zorunluluk değil, bireyin içselleştirdiği ahlaki bir yönelimin sürekliliği olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle erdem etiği, gazeteciliği salt kural uyumuna indirgemeyen, insanî boyutunu görünür kılan bir etik anlayış geliştirmektedir (Kuçuradi, 2018).

Gazetecilikte bireysel sorumluluk, erdem etiği çerçevesinde yalnızca etik ihlallerden kaçınma yükümlülüğüyle sınırlı değildir. Aynı zamanda doğru olanı arama, güç ilişkilerini sorgulama ve kamusal çıkarı gözetme yönünde aktif bir ahlaki tutumu da içermektedir. Bu bağlamda gazetecinin etik sorumluluğu, pasif bir uyum hâlinden ziyade, sürekli bir ahlaki farkındalık ve öz değerlendirme süreci olarak yorumlanabilir. Erdem etiği, gazeteciyi yalnızca ürettiği içerikten değil, bu içeriği üretirken sergilediği tutumdan da sorumlu tutmaktadır (Uzun, 2018). Aristoteles'in pratik bilgelik (phronesis) kavramı, erdem etiğinin gazetecilik bağlamında uygulanabilirliğini açıklamak açısından merkezi bir işleve sahiptir.

Phronesis, evrensel kuralları mekanik biçimde uygulamak yerine, somut durumun özelliklerini dikkate alarak doğru eylemi seçebilme yetisini ifade eder (Aristoteles, 2019). Gazetecilik pratiğinde bu yeti, haberin bağlamını gözetme, olası zararları öngörebilme ve etik ikilemler karşısında ölçülü bir karar verebilme kapasitesiyle ilişkilendirilmektedir. Bu yönüyle erdem etiği, bağlamsallığı bir zayıflık olarak değil, insan eyleminin kaçınılmaz bir özelliği olarak kabul etmektedir. Dijital medya çağında

erdem etiğinin önemi daha da belirginleşmektedir. Hız, görünürlük ve rekabet baskısının yoğun olduğu dijital ortamda yazılı etik kodlar çoğu zaman yetersiz kalabilmektedir. Algoritmik yönlendirmeler, tıklanma odaklı içerik üretimi ve sosyal medya etkileşimleri, gazetecinin karar alma süreçlerini doğrudan etkilemektedir. Bu koşullar altında erdem etiği, gazetecinin dışsal baskılara rağmen mesleki değerlerini koruyabilmesini sağlayan bir iç denge mekanizması sunmaktadır (Ward, 2019; Yengin, 2021).

Erdem etiği ayrıca etik sorumluluğun yalnızca kurumsal yapılara atfedilmesine eleştirel bir mesafe koymaktadır. Medya kuruluşlarının ekonomik ve politik baskıları yadsınamaz olmakla birlikte, bu yaklaşım bireyin bu yapılar içindeki ahlaki konumunu sorgulamaktadır. Gazetecinin içinde bulunduğu yapısal koşullar ne olursa olsun, etik tutumunu bütünüyle askıya alması erdem etiği açısından kabul edilebilir değildir. Bu durum, bireysel sorumluluğun kurumsal sorumlulukla birlikte ele alınmasını zorunlu kılmaktadır (Kuçuradi, 2020). Kantçı etik, gazetecilikte evrensel ilkeler ve ödevler üzerinden normatif bir çerçeve sunarken; faydacı etik toplumsal sonuçları ve kamusal faydayı merkeze almaktadır. Erdem etiği ise bu iki yaklaşımı tamamlayarak, gazetecinin ahlaki karakterini ve mesleki yargı yetisini etik tartışmanın merkezine taşımaktadır. Bu yönüyle erdem etiği, gazetecilikte etik kararların yalnızca kurallara uymak ya da fayda üretmekle sınırlı olmadığını; aynı zamanda "iyi gazeteci" olma idealine dayanan bir mesleki duruş gerektirdiğini ortaya koymaktadır. Bu çerçevede erdem etiği, gazeteciliği etik açıdan durağan bir meslek değil, sürekli olarak yeniden düşünülen ve geliştirilen bir ahlaki pratik olarak ele almaktadır. Gazetecinin mesleki kimliği, teknik yeterlilikler ve kurumsal rollerle birlikte, sahip olduğu ahlaki erdemler aracılığıyla şekillenmektedir. Erdem etiği bu yönüyle, gazetecilik etiğinin insani boyutunu görünür kılarak etik tartışmaya derinlik kazandıran tamamlayıcı bir perspektif sunmaktadır.

4.3.1 Phronesis (Pratik Bilgelik) Kavramı

Erdem etiğinin merkezinde yer alan *phronesis* (pratik bilgelik) kavramı, Aristoteles'in ahlaki eylemi evrensel ve değişmez kurallara indirgemeyen etik anlayışının temel dayanaklarından biridir. Aristoteles'e göre phronesis, bireyin belirli bir durumda neyin

doğru, neyin ölçülü ve neyin uygun olduğuna karar verebilme yetisini ifade eder. Bu yönüyle pratik bilgelik, teorik bilgiye (*episteme*) ya da teknik ustalığa (*techne*) indirgenemez; zira doğrudan somut yaşam pratikleri içinde, değişken koşullar altında verilen ahlaki kararlarla ilişkilidir (Aristoteles, 2019). Toplumsal etkileri yüksek, bağlamsal ve çoğu zaman belirsizlik içeren bir faaliyet alanı olan gazetecilikte phronesis, etik muhakemenin merkezi unsurlarından biri hâline gelmektedir.

Gazetecilik pratiği, çoğu durumda önceden belirlenmiş etik kuralların doğrudan uygulanabileceği netlikte durumlar sunmamaktadır. Haber değeri, kamu yararı, bireysel haklar, mahremiyet ve olası zarar gibi unsurlar her olayda farklı biçimlerde kesişmekte ve gazeteciyi bağlamsal bir etik değerlendirme yapmaya zorlamaktadır. Bu nedenle gazetecinin etik sorumluluğu, yalnızca meslek ilkelerine biçimsel uyumla sınırlı değildir; aynı zamanda bu ilkeleri somut koşullar içerisinde anlamlandırabilme ve tartabilme yetisini de gerektirir.

Phronesis, bu noktada soyut etik normların özgül durumlara uygulanmasını mümkün kılan ahlaki bir yeti olarak öne çıkmaktadır (Hursthouse, 2013).

Aristoteles'in yaklaşımında pratik bilgelik, doğrudan öğretilebilir bir bilgi türü olmaktan ziyade, deneyimle gelişen bir erdem olarak tanımlanmaktadır. Bu bakış açısı gazetecilik alanına uyarlandığında, etik duyarlılığın yalnızca kuramsal eğitimle değil, mesleki pratikte karşılaşılan etik ikilemler ve bu ikilemler üzerine yapılan bilinçli değerlendirmeler aracılığıyla geliştiği söylenebilir. Özellikle kriz dönemlerinde, toplumsal travmalar sırasında ya da yoğun politik gerilim içeren haberlerde gazetecinin alacağı kararlar, yazılı etik kodlardan çok, sahip olduğu pratik bilgelik kapasitesiyle şekillenmektedir (Uzun, 2018).

Dijital medya ortamında gazeteciliğin hız, görünürlük ve etkileşim odaklı bir yapıya evrilmesi, phronesis kavramını daha da kritik bir konuma taşımıştır. Doğrulanmamış bilgilerin hızla dolaşıma girmesi, sansasyonel başlıkların yaygınlaşması ve algoritmaların dikkat ekonomisini besleyen yapısı, gazetecinin etik muhakeme alanını daraltan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda pratik bilgelik, gazetecinin "yapılabilir olan" ile "etik olarak yapılması gereken" arasındaki farkı ayırt edebilme

kapasitesini ifade etmektedir. Her bilginin teknik olarak yayımlanabilir olması, onun etik açıdan meşru olduğu anlamına gelmemektedir (Ward, 2019).

Phronesis, gazetecinin karar alma sürecinde yalnızca ortaya çıkabilecek sonuçları değil, eylemin niyetini ve bağlamını da hesaba katmasını gerektirir. Erdem etiği perspektifinde ahlaki değer, yalnızca sonuçlara indirgenmez; eylemin hangi sorumluluk bilinciyle gerçekleştirildiği de belirleyici bir ölçüt olarak kabul edilir. Bu nedenle gazetecinin kullandığı dil, seçtiği görseller, haberin sunuluş biçimi ve zamanlaması, pratik bilgelik gerektiren etik tercihler olarak değerlendirilmelidir. Özellikle kırılgan gruplara ilişkin haberlerde bu tür tercihler, etik sorumluluğun niteliğini doğrudan etkileyen unsurlar hâline gelmektedir (Sontag, 2004; İrvan, 2014).

Gazetecilikte phronesis kavramı, etik sorumluluğun yalnızca dışsal denetim mekanizmalarına bırakılmasının yetersizliğini de görünür kılmaktadır. Hukuki düzenlemeler, meslek ilkeleri ve kurumsal denetimler etik bir çerçeve sunsa da, her somut durumu kapsayabilecek ayrıntıya sahip değildir. Pratik bilgelik, gazetecinin içsel bir etik pusula geliştirmesini sağlayarak bu boşluğu doldurur. Bu yönüyle phronesis, gazetecinin mesleki özerkliği ile etik sorumluluğu arasında denge kuran temel bir erdem olarak işlev görmektedir (Kuçuradi, 2018).

Ayrıca pratik bilgelik, gazeteciyi pasif bir bilgi aktarıcısı olmaktan çıkararak kamusal alanın inşasında etkin rol üstlenen bir özne hâline getirir. Hangi olayların haberleştirileceği, hangi aktörlerin görünür kılınacağı ve hangi anlatıların dolaşıma sokulacağına ilişkin editoryal tercihler, toplumsal gerçekliğin algılanma biçimini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle gazetecinin etik muhakemesi, bireysel bir tercih olmanın ötesinde, kamusal sorumluluk taşıyan bir eylem olarak değerlendirilmelidir (Habermas, 2018).

Bu çerçevede phronesis, gazetecilikte etik karar alma süreçlerini katı kurallara indirgemeden, ancak keyfîliğe de kapı aralamadan düşünmeyi mümkün kılan bir denge noktası sunmaktadır. Erdem etiği bağlamında iyi gazetecilik, yalnızca doğru bilgi üretmekle değil, bu bilginin hangi etik hassasiyetlerle sunulduğuyla anlam kazanmaktadır.

Pratik bilgelik, gazetecinin her yeni durumda bu hassasiyetleri yeniden tartabilme yetisini ifade eder ve bu yönüyle çağdaş gazetecilikte bireysel sorumluluğun ve etik özerkliğin temel dayanaklarından biri olarak konumlanmaktadır.

4.3.2 Gazetecilikte Karakter, Vicdan ve Mesleki Yargı

Erdem etiği perspektifinde gazetecilik, yalnızca belirli etik kurallara uyumu gerektiren teknik bir faaliyet olarak değil, süreklilik arz eden bir ahlaki pratik olarak ele alınmaktadır. Bu yaklaşımda etik sorumluluk, dışsal normlara biçimsel uyumdan ziyade gazetecinin karakter özellikleri, vicdani duyarlılığı ve mesleki yargı yetisi üzerinden anlam kazanmaktadır.

Dolayısıyla gazetecilikte etik değerlendirme, tekil eylemlerden çok, bu eylemleri mümkün kılan ahlaki yönelimlerin ve zaman içinde istikrar kazanan tutumların incelenmesini gerekli kılmaktadır (Hursthouse, 2013; Aristoteles, 2019).

Karakter kavramı, Aristotelesçi etik anlayışta bireyin rastlantısal tercihlerinden değil, zaman içinde süreklilik gösteren ahlaki eğilimlerinden oluşmaktadır. Gazetecinin haber üretim sürecinde verdiği kararlar, tekil ve yalıtılmış tercihler olarak değil; doğruluk, adalet, ölçülülük ve sorumluluk gibi erdemlerin pratik yansımaları olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda gazetecinin karakteri, yalnızca kriz anlarında değil, gündelik ve rutin haber pratiklerinde de etik yönelimin temel belirleyicisi hâline gelmektedir. Haber üretimi, bu yönüyle, süreklilik taşıyan bir mesleki duruşun ifadesi olarak okunmalıdır (MacIntyre, 2001).

Vicdan, gazetecilikte erdem etiğinin merkezinde yer alan ve çoğu zaman görünmez kalan bir etik referans noktasıdır. Vicdani muhakeme, gazetecinin hukuken mümkün olan ile etik açıdan meşru olan arasındaki ayrımı gözetebilmesini sağlar. Özellikle hukuki sınırlar içerisinde kalan ancak etik açıdan tartışmalı olan içeriklerin üretiminde vicdan, gazetecinin kendisiyle kurduğu içsel değerlendirme süreci üzerinden devreye girmektedir. Bu yönüyle vicdan, yazılı etik kodların ve kurumsal denetim mekanizmalarının ötesine geçen, etik sorumluluğun içselleştirilmesini mümkün kılan bir denetim alanı olarak işlev görmektedir (Kuçuradi, 2018).

Mesleki yargı ise karakter ve vicdanın somut karar alma süreçlerine yansıdığı temel düzlemi oluşturmaktadır. Hangi bilginin haberleştirileceği, hangi ayrıntıların öne çıkarılacağı, hangi anlatı çerçevesinin kurulacağı ve hangi dilin tercih edileceği gibi editoryal kararlar, yalnızca teknik yeterlilikle açıklanamaz. Bu tercihler, gazetecinin etik duyarlılığı, toplumsal sorumluluk bilinci ve mesleki deneyimiyle şekillenen bağlamsal bir muhakeme sürecinin ürünüdür. Erdem etiği açısından mesleki yargı, mekanik bir kural uygulamasından ziyade, duruma özgü ve sorumluluk bilinciyle yürütülen bir etik değerlendirme biçimini ifade etmektedir (Uzun, 2018).

Dijital medya ortamında gazetecinin karakteri ve vicdani duruşu, önceki dönemlere kıyasla daha belirleyici bir hâl almıştır. Hız baskısı, tıklanma odaklı içerik üretimi ve görünürlük rekabeti, etik karar alma süreçlerini yüzeyselleştirebilecek yapısal riskler barındırmaktadır. Bu koşullar altında gazetecinin karakter temelli etik yaklaşımı, mesleki pratiğin yönünü belirleyen temel unsur olarak öne çıkmaktadır. Vicdani refleksleri zayıflayan bir gazetecilik anlayışı, etik sorunları piyasa gerekleri ya da etkileşim ölçütleri üzerinden meşrulaştırma eğilimi gösterebilmektedir (Ward, 2019).

Erdem etiği, gazetecilikte etik ihlallerin yalnızca bireysel hatalar olarak değil, aynı zamanda karakter aşınmasının bir sonucu olarak ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Etik sınırların sürekli olarak zorlandığı ve gri alanların normalleştirildiği medya ortamlarında, mesleki yargı yetisinin zayıflaması kaçınılmaz hâle gelmektedir. Bu nedenle gazetecilikte etik sorumluluk, yalnızca ihlallerin sonradan denetlenmesiyle değil; karakter inşasına dayalı bir mesleki kültürün geliştirilmesiyle sürdürülebilir kılınabilir (Alankuş, 2013).

Bu çerçevede gazetecilikte etik, yalnızca “ne yapılmalıdır?” sorusuna verilen teknik bir yanıt olarak değil; aynı zamanda “nasıl bir gazeteci olunmalıdır?” sorusuna verilen ahlaki bir cevap olarak ele alınmalıdır. Karakter, vicdan ve mesleki yargı arasındaki ilişki, erdem etiğinin gazetecilik pratiğine sunduğu en temel katkılardan birini oluşturmaktadır. Bu yaklaşım, gazeteciyi pasif bir kural uygulayıcısı olmaktan çıkararak, etik muhakeme yetisine sahip, sorumluluk bilinci gelişmiş ve özerk bir ahlaki özne konumuna yerleştirmektedir.

4.4 Üçüncü Bölüm Değerlendirmesi

Bu bölümde gazetecilikte etik sorunlar, Kantçı etik, faydacı etik ve erdem etiği yaklaşımları çerçevesinde felsefi bir derinlik içerisinde ele alınmıştır. Amaç, gazetecilik pratiğinde karşılaşılan etik ihlallerin yalnızca meslek ilkeleri veya kurumsal düzenlemeler üzerinden değil; farklı etik kuramların sunduğu normatif, sonuç odaklı ve karakter temelli perspektifler aracılığıyla çok boyutlu biçimde analiz edilmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda üçüncü bölüm, gazetecilik etiğinin tek bir ahlaki modele indirgenemeyecek kadar karmaşık bir yapı sergilediğini ortaya koymuş; etik sorumluluğun çoğulcu bir çerçeve içerisinde değerlendirilmesi gerektiğini göstermiştir (Kuçuradi, 2018; Ward, 2019).

Kantçı etik yaklaşım, gazetecilikte doğruluk, ödev ve insan onuruna saygı ilkeleri üzerinden güçlü ve sınırları net bir normatif zemin sunmuştur. Deontolojik perspektif, gazetecinin etik sorumluluğunu eylemin sonuçlarından bağımsız olarak değerlendirmekte; özellikle yalan, manipülasyon, dezenformasyon ve bireyin araçsallaştırılması gibi sorunlara karşı kesin bir ahlaki sınır çizmektedir (Kant, 2015). Bu yaklaşım, dijital medya ortamında hız, algoritmik görünürlük ve ticarileşme baskıları altında aşınma riski taşıyan hakikat ilkesini, koşulsuz bir etik yükümlülük olarak yeniden konumlandırmaktadır (Kuçuradi, 2020). Bununla birlikte Kantçı etiğin katı ilkeselliği, gazeteciliğin pratik gerçekliği içinde ortaya çıkan bağlamsal farklılıkları ve çatışan etik yükümlülükleri değerlendirmede sınırlı bir esneklik sunmaktadır. Bu durum, Kantçı yaklaşımın gazetecilikte güçlü bir normatif referans noktası olmakla birlikte, tek başına yeterli bir etik rehber olarak ele alınamayacağını göstermektedir (Christians vd., 2015).

Faydacı etik yaklaşımı ise gazetecilikte etik değerlendirmeyi eylemlerin toplumsal sonuçları ve kamu yararı kavramı üzerinden kurmaktadır. Bu yaklaşım, gazeteciliğin kamusal etki üretme kapasitesini merkeze alarak, medya pratiklerinde sıkça başvurulan "toplumu bilgilendirme" ve "toplumsal fayda sağlama" söylemlerini felsefi açıdan temellendirme imkânı sunmaktadır (Mill, 2018). Özellikle kamu güvenliği, halk sağlığı ve demokratik süreçler gibi alanlarda faydacı etik, gazeteciliğin toplumsal sorumluluk boyutunu görünür kılmaktadır (McQuail, 2010). Ancak

çoğunluğun yararı temelinde yapılan etik değerlendirmeler, azınlık haklarının ihmal edilmesi ve bireysel mağduriyetlerin görünmez kılınması riskini de beraberinde getirmektedir. Dijital medya ortamında tıklanma, izlenme ve etkileşim gibi nicel ölçütlerin etik değerle örtüştürülmesi, faydacılığın medya pratiğinde indirgemeci biçimde yorumlanmasına yol açabilmektedir (Sunstein, 2017; Yengin, 2021).

Bu durum, faydacı yaklaşımın gazetecilikte dikkatle ve eleştirel bir bilinçle ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Erdem etiği yaklaşımı ise gazetecilikte etik sorumluluğu bireysel karakter, vicdan ve mesleki yargı yetisi üzerinden ele alarak, Kantçı ve faydacı yaklaşımları tamamlayıcı bir perspektif sunmuştur. Bu yaklaşım, etik davranışı yalnızca kurallara uyum ya da fayda üretimiyle sınırlamamakta; etik kararların arkasındaki ahlaki öznenin niteliğini merkeze almaktadır (Hursthouse, 2013; Aristoteles, 2019). Gazetecinin pratik bilgelik (phronesis), ölçülülük, adalet ve dürüstlük gibi erdemlerle donanmış olması, erdem etiği açısından etik gazeteciliğin temel koşulu olarak değerlendirilmektedir. Bu yönüyle erdem etiği, gazeteciliğin bağlamsal ve öngörülemez doğasına daha uyumlu bir etik çerçeve sunmakta; yazılı etik kodların yetersiz kaldığı gri alanlarda bireysel muhakemenin belirleyici rolünü görünür kılmaktadır (Uzun, 2018). Üçüncü bölümün genel değerlendirmesi, gazetecilikte etik sorunların tek bir etik kuramla tam anlamıyla açıklanamayacağını açık biçimde ortaya koymaktadır. Kantçı etik, gazeteciliğin normatif sınırlarını belirleyerek hakikat ve insan onuru temelinde güçlü bir ahlaki zemin sunarken; faydacı etik, gazeteciliğin toplumsal etkisini ve kamusal sorumluluğunu ön plana çıkarmaktadır. Erdem etiği ise bu iki yaklaşımın ötesinde, gazetecinin ahlaki karakterini ve mesleki olgunluğunu etik tartışmanın merkezine yerleştirmektedir (MacIntyre, 2001).

Bu üç yaklaşım birlikte ele alındığında, gazetecilik etiğinin hem ilkesel, hem sonuç odaklı, hem de insan merkezli boyutları daha bütüncül bir biçimde kavranabilmektedir. Bu bölümde geliştirilen felsefi analizler, gazetecilikte etik ihlallerin yalnızca bireysel hatalar ya da teknik yanlışlıklar olarak değil; daha derin ahlaki, kurumsal ve yapısal sorunların yansımaları olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle dijital medya ortamında ortaya çıkan etik krizler, etik sorumluluğun sadece gazetecinin bireysel tercihlerine indirgenemeyeceğini; aynı

zamanda medya sisteminin işleyişi, ekonomik baskılar ve teknolojik yönlendirmelerle birlikte ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır (Castells, 2013; Zuboff, 2019).

Sonuç olarak üçüncü bölüm, gazetecilikte etik tartışmaların teorik bir çerçeve sunmanın ötesine geçerek, pratik karar alma süreçlerinin arkasındaki ahlaki mantığı görünür kılmıştır. Bu bölümde ortaya konulan kuramsal çözümlemeler, çalışmanın dördüncü bölümünde ele alınmış olan güncel medya pratikleri ve somut vaka analizleri için güçlü bir analitik zemin oluşturmaktadır. Böylece üçüncü bölüm, tez bütünlüğü içerisinde yalnızca bir kuramsal durak değil; etik ihlallerin felsefi arka planını anlamayı mümkün kılan kritik bir geçiş alanı işlevi görmektedir (Ward, 2019).

5. UYGULAMALI ÖRNEKLER VE VAKA ANALİZLERİ

5.1 Uygulamalı Örnekler ve Vaka Analizlerinin Amacı, Kapsamı ve Yöntemi

Bu bölüm, çalışmanın önceki kısımlarında kurulan kuramsal çerçevenin (Kantçı ödev etiği, faydacı etik ve erdem etiği) güncel medya pratikleri üzerinde sınandığı uygulamalı inceleme alanını oluşturmaktadır. Dijitalleşmenin hızlandırdığı haber üretimi ve dolaşımı, gazeteciliğin "doğruluk", "kamu yararı", "mahremiyet" ve "zararı azaltma" gibi temel etik yükümlülüklerini daha görünür ve daha kırılgan hâle getirmiştir. Dijital haber siteleri ile sosyal medya platformları, bir yandan kamunun bilgiye erişimini genişletirken, diğer yandan "tıklanma/etkileşim" odaklı üretim rejimi nedeniyle etik karar süreçlerini daraltabilmektedir. Bu bağlamda dördüncü bölümün temel amacı, etik kuramların yalnızca teorik tartışmalar olarak kalmadığını; somut olaylar üzerinden gazetecilik pratiğinin içinde doğrudan gözlemlenebildiğini ortaya koymaktır (Christians vd., 2015; Ward, 2019).

Bu bölümde, güncel medya örnekleri ve seçilmiş vakalar üzerinden iki düzeyli bir değerlendirme yürütülmektedir. İlk düzey, dijital haber siteleri ve sosyal medya gibi mecralarda öne çıkan genel eğilimleri ve tipik etik sorun alanlarını tespit etmeyi hedefleyen "genel değerlendirme"dir. İkinci düzey ise, Türkiye gündeminde geniş etki yaratan olayları "vaka analizi" yöntemiyle ele alarak, her bir etik yaklaşımın (deontolojik, sonuççu ve karakter temelli) aynı olguya hangi açılardan açıklama gücü sunduğunu karşılaştırmalı biçimde göstermektir. Bu iki düzeyli yaklaşım, gazetecilikte etik ikilemlerin çoğu zaman tek bir ilkeyle çözülemediğini; doğruluk, mahremiyet, kamusal bilgilendirme ve zarar azaltma gibi değerlerin aynı anda devrede olduğu durumlarda etik muhakemenin çok katmanlı bir yapıya büründüğünü göstermeye yöneliktir (McQuail, 2010; Çebi, 2016).

Bölümün normatif dayanağı üç ana etik çizgi üzerinden kurulmuştur. Kantçı etik, haberciliği "hakikat ödevi" ve "insan onuru" ekseninde ele alır; bu yaklaşımda bir içeriğin etik değeri, sağladığı sonuçtan ziyade, doğruyu söyleme yükümlülüğü ve insanı araçsallaştırmama ilkesiyle uyumuna bağlıdır (Kant, 2015; Kuçuradi, 2018). Faydacı yaklaşım ise medya içeriğini toplumsal sonuçlar açısından tartar; kamusal

faydayı artırma hedefiyle birlikte, mahremiyet ihlali, panik üretimi veya travmatik etkiler gibi zararların minimize edilmesini temel bir ölçüt hâline getirir (Sunstein, 2017; Mill, 2018). Erdem etiği perspektifi ise gazeteciliği yalnızca kurallar veya sonuçlar üzerinden değil, gazetecinin karakteri, mesleki sezgisi ve pratik bilgelik kapasitesi üzerinden değerlendirir; hız ve rekabet baskısının vicdani muhakemeyi nasıl aşındırdığını görünür kılar (MacIntyre, 2001; Hursthouse, 2013; Aristoteles, 2019).

Kuramsal çerçeveye ek olarak, bölümde mesleki etik kodlar "pratik referans noktaları" olarak kullanılmaktadır. Basın Konseyi Basın Meslek İlkeleri, Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'nin bildirgesi, IFJ'in Küresel Etik Şartı ve SPJ Etik Kodu; doğruluk, zarar azaltma, özel hayatın korunması ve çocukların/hassas grupların gözetilmesi gibi alanlarda saha okumasına normatif destek sunmaktadır (SPJ, 2014; IFJ, 2019; Basın Konseyi, 2022; Türkiye Gazeteciler Cemiyeti, 2023). Benzer biçimde BBC'nin editoryal rehberleri, özellikle travmatik olaylar ve hassas içeriklerde doğrulama ve sorumlu yayıncılık ölçütleri açısından karşılaştırma zemini sağlamaktadır (BBC, 2024). Dijital ortamda dezenformasyon ve hızlı dolaşım meselesi ise doğrulama kültürü ve bilgi etiği tartışmalarıyla ilişkilendirilerek ele alınmaktadır (Floridi, 2013; Silverman, 2015; UNESCO, 2018).

Bu bölümde kullanılan yöntem, temelde nitel içerik çözümlemesine dayalı normatif etik değerlendirme olarak kurgulanmıştır. Seçilen örneklerde (i) haber başlığı ve çerçeveleme dili, (ii) görsel tercihlerin mahremiyet ve onurla ilişkisi, (iii) doğrulama düzeyi ve kaynak kullanımının niteliği, (iv) mağdur/çocuk/hassas gruplara yönelik teşhir riski, (v) kamusal yarar iddiasının gerekçelendirilme biçimi gibi göstergeler üzerinden okuma yapılmıştır. Bu göstergeler hem etik kuramların kavramsal ölçütleriyle hem de gazetecilik meslek ilkeleriyle birlikte değerlendirilmiştir (Kovach ve Rosenstiel, 2014; Christians vd., 2015; Uzun, 2018). Vaka seçimi ise "toplumsal etki", "dijital dolaşım yoğunluğu", "etik ikilem barındırma kapasitesi" ve "temsil gücü" ölçütleri dikkate alınarak yapılmıştır. Amaç, tekil bir medya kuruluşunu hedeflemekten ziyade, dijital medya ekosisteminde tekrar eden etik kırılma biçimlerini görünür kılmaktır (Couldry, 2012; Ward, 2019).

Bölümün sınırlılıkları da bu çerçevede not edilmelidir. Dijital içeriklerin hızlı değişimi, farklı platformlarda farklı versiyonların dolaşımı ve kullanıcı üretimi içeriklerin doğrulanmasının güçlüğü, etik değerlendirmeyi zorlaştıran yapısal koşullar üretmektedir. Ayrıca bazı vakalarda adli süreçlerin devam ediyor oluşu, "masumiyet karinesi" ve mahremiyet boyutunu daha kritik hâle getirmektedir. Bu nedenle bölüm, kesin hüküm vermekten çok, etik ilke–pratik gerilimini şeffaf biçimde tartışmayı ve gazetecilikte etik karar süreçlerine ilişkin analitik bir çerçeve sunmayı hedeflemektedir (SPJ, 2014; UNESCO, 2018; Ward, 2019).

Son olarak, bu bölümün kurgusu şu mantıkla ilerlemektedir: 4.2'de dijital haber siteleri ve sosyal medya ortamına ilişkin genel bir tablo çizilmekte; 4.3'te seçilmiş vakalar Kantçı, faydacı ve erdem etiği perspektifleriyle çözümlemeye tabi tutulmakta; 4.4'te ise bulgular kavramsal bir sentez içinde karşılaştırılarak, dijital çağda etik gazeteciliğin hangi ilke ve erdemler üzerinden yeniden güçlendirilebileceğine dair sonuçlara ulaşılmaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019; Kuçuradi, 2020).

5.2 Güncel Medya Örneklerinin Genel Değerlendirmesi

Dijital medya ortamında üretilen haber içerikleri, gazetecilikte etik sorunların en görünür ve en yoğun biçimde ortaya çıktığı alanlardan birini oluşturmaktadır. İnternet haber siteleri ve sosyal medya platformları, haberin dolaşım hızını ve erişim kapasitesini artırırken; aynı zamanda doğruluk, mahremiyet, zarar azaltma ve kamu yararı gibi temel etik ilkeleri sürekli olarak baskı altında bırakmaktadır. Bu bağlamda güncel medya örneklerinin değerlendirilmesi, etik kuramların yalnızca teorik bir tartışma alanı olmadığını; aksine somut pratikler içerisinde sürekli olarak sınandığını ortaya koymaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019).

Bu bölüm kapsamında incelenen medya örnekleri, dijital ortamda sıkça karşılaşılan etik kırılma biçimlerini temsil edecek şekilde seçilmiştir. Değerlendirme sürecinde haberlerin doğruluk ve nesnellik ilkelerine uygunluğu, başlık–içerik uyumu, görsel kullanımındaki etik hassasiyet, mağdur ve hassas gruplara yaklaşım biçimi ile kamusal yarar gerekçesinin nasıl kurulduğu temel ölçütler olarak ele alınmıştır. Bu ölçütler hem

gazetecilik meslek ilkeleri hem de çalışmanın önceki bölümlerinde tartışılan etik kuramlar ışığında analiz edilmiştir (Christians vd., 2015; Basın Konseyi, 2022).

İnceleme bulguları, dijital medyada üretilen haberlerin önemli bir bölümünde hız ve görünürlük baskısının etik muhakemeyi zayıflattığını göstermektedir. Özellikle "ilk veren olma" ve "gündemde kalma" motivasyonuyla üretilen içeriklerde doğrulama süreçlerinin eksik bırakıldığı; başlık ve görseller aracılığıyla okuyucunun duygusal tepkisinin yönlendirildiği örneklere sıklıkla rastlanmaktadır. Kantçı etik perspektiften bakıldığında bu tür pratikler, gazetecinin hakikate karşı taşıdığı koşulsuz ödevle açık bir gerilim içerisindedir. Doğruluğun sonuçlara göre ertelenebilir bir değer hâline gelmesi, deontolojik açıdan etik meşruiyeti zedeleyen temel bir sorun alanı oluşturmaktadır (Kant, 2015; Kuçuradi, 2018).

Faydacı etik açısından değerlendirildiğinde ise dijital medya içeriklerinde "kamu yararı" söyleminin çoğu zaman nicel etkileşim ölçütleriyle örtüştürüldüğü görülmektedir. Geniş kitlelere ulaşan ve yüksek tıklanma sağlayan haberler, otomatik biçimde "toplumsal fayda" üretmiş kabul edilmektedir. Ancak bu yaklaşım, özellikle mağduriyet içeren vakalarda bireysel zararların ve mahremiyet ihlallerinin görünmezleşmesine yol açabilmektedir. İncelenen örneklerde, çoğunluğun bilgi ihtiyacını karşılama iddiasıyla üretilen bazı içeriklerin, azınlıkların ya da kırılgan grupların zarar görme riskini yeterince hesaba katmadığı tespit edilmiştir. Bu durum, faydacı etiğin medya pratiklerinde indirgemeci biçimde uygulanmasının yarattığı etik açmazları görünür kılmaktadır (Sunstein, 2017; Mill, 2018).

Erdem etiği perspektifi, bu genel tabloyu gazetecinin bireysel karakteri ve mesleki yargısı üzerinden okumayı mümkün kılmaktadır. İncelenen medya örnekleri, etik ihlallerin yalnızca kurumsal baskılarla değil, aynı zamanda gazetecinin vicdani muhakeme kapasitesiyle de doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Bazı haberlerde ölçülülük, duyarlılık ve sorumluluk gibi erdemlerin gözetildiği görülürken; bazı içeriklerde hız, rekabet ve ekonomik kaygıların etik reflekslerin önüne geçtiği dikkat çekmektedir. Bu bulgular, erdem etiğinin dijital medya ortamında gazetecilik pratiğini anlamak için neden vazgeçilmez bir çerçeve sunduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır (MacIntyre, 2001; Hursthouse, 2013; Aristoteles, 2019).

Genel değerlendirme aynı zamanda etik ihlallerin bireysel hataların ötesine geçerek yapısal bir nitelik kazandığını da göstermektedir. Algoritmik görünürlük rejimi, reklam ve tıklanma temelli gelir modelleri ile sürekli güncellenen içerik döngüsü, etik sorunları münferit sapmalar olmaktan çıkararak sistemin işleyiş mantığının bir parçası hâline getirmektedir. Bu durum, etik ilkelerin kâğıt üzerinde güçlü biçimde varlığını sürdürmesine karşın, dijital medya pratiğinde giderek aşındığını göstermektedir (Ward, 2019; Zuboff, 2019).

Bu bağlamda güncel medya örneklerinin genel değerlendirmesi, gazeteciliğin dijital çağda yalnızca bilgi aktarma faaliyeti olmaktan çıktığını; aynı zamanda etik direnç ve vicdani duruş mücadelesine dönüştüğünü ortaya koymaktadır. Haber üretim sürecinde hızın merkeze alınması, çoğu zaman haberin öznesi olan "insanı" geri plana itmekte; doğruluk ve onur ilkeleri, rekabet baskısı altında zayıflamaktadır.

Bu tablo, etik ihlallerin istisnai durumlar değil, dijital medya düzeninin ürettiği yapısal sorunlar olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir (Couldry, 2012; UNESCO, 2018).

Sonuç olarak bu genel değerlendirme, çalışmanın devamında ele alınan vaka analizleri için kavramsal ve etik bir zemin oluşturmaktadır. Soma Maden Faciası'ndan Narin Güran vakasına uzanan örnekler, bu bölümde ortaya konulan yapısal sorunların somut tezahürleri olarak ele alınmıştır. Böylece etik kuramların, dijital medyanın yarattığı bu sert gerçeklik karşısında ne ölçüde açıklayıcı ve yol gösterici olabildiği, vaka analizleri aracılığıyla ayrıntılı biçimde incelenmiştir.

5.2.1 Dijital Haber Siteleri

Dijital haber siteleri, günümüzde gazetecilik pratiğinin merkezinde yer alan en etkili mecralar hâline gelmiştir. Geleneksel basılı gazete ve televizyon haberciliğine kıyasla dijital platformlar; hız, erişilebilirlik ve etkileşim bakımından önemli avantajlar sunmaktadır. Ancak bu yapısal üstünlük, beraberinde etik sorumlulukların daha kırılgan hâle gelmesini de getirmektedir. Haber üretiminin anlıklaştığı ve rekabetin yoğunlaştığı bu ortamda, doğruluk, nesnellik ve kamu yararı gibi gazeteciliğin temel etik ilkeleri sürekli olarak sınanmaktadır (McQuail, 2010).

Dijital haber sitelerinde içerik üretim süreçleri büyük ölçüde tıklanma sayıları, okunma oranları ve sosyal medya paylaşım potansiyeli üzerinden şekillenmektedir. Bu durum, haberin kamusal değeri ile ekonomik ve algoritmik görünürlük arasında belirgin bir gerilim yaratmaktadır. Kantçı etik perspektiften değerlendirildiğinde, haberin yalnızca hızlı tüketilebilir bir içerik olarak kurgulanması, gazetecinin hakikate sadakat ödevini zayıflatma riski taşımaktadır. Kant'a göre doğruyu söylemek, koşullara bağlı olmayan evrensel bir ahlaki yükümlülüktür (Kant, 2015). Oysa dijital haber sitelerinde hız ve rekabet baskısı, doğrulama süreçlerinin kısalmasına ve eksik ya da yönlendirici bilgilerin dolaşıma girmesine neden olabilmektedir.

Faydacı etik açısından bakıldığında ise dijital haber sitelerinin ürettiği içeriklerin toplumsal faydaya gerçekten hizmet edip etmediği temel bir sorgulama alanı oluşturmaktadır. Kısa vadede yüksek etkileşim sağlayan haberler, her zaman uzun vadeli kamu yararı üretmemektedir. Özellikle trajedi, suç ve afet haberlerinde dramatik anlatımın tercih edilmesi, geniş kitlelerin dikkatini çekse bile bireysel zararların artmasına yol açabilmektedir. Mill'in vurguladığı gibi, etik açıdan anlamlı bir fayda, yalnızca nicel çoğunluğa değil, nitelikli ve sürdürülebilir bir toplumsal iyiliğe dayanmalıdır (Mill, 2018). Dijital haber sitelerinde ise bu ayrımın sıklıkla göz ardı edildiği görülmektedir.

Erdem etiği perspektifi, dijital haber sitelerindeki etik sorunları gazetecinin karakteri ve mesleki muhakemesi üzerinden değerlendirmeyi mümkün kılar. Bu yaklaşımda mesele, yalnızca kurallara uyulup uyulmadığı değil; gazetecinin hangi değerlerle hareket ettiğidir. Hız baskısı, reklam gelirleri ve rekabet ortamı, gazetecinin ölçülülük, sorumluluk ve vicdani duyarlılık gibi erdemlerini zorlayabilmektedir. Deuze'nin (2005) belirttiği üzere, dijitalleşme gazetecinin mesleki kimliğini yeniden şekillendirirken, etik muhakemeyi de daha kırılgan hâle getirmektedir. Bu bağlamda dijital haber siteleri, erdem temelli gazetecilik anlayışının en yoğun sınandığı alanlardan biri olarak öne çıkmaktadır.

Bununla birlikte dijital haber sitelerinde etik sorumluluk yalnızca haberin üretilmesiyle sınırlı değildir. Kullanıcı yorumları, başlık tercihleri, görsel seçimi ve içeriklerin algoritmik olarak öne çıkarılması gibi unsurlar da haberin toplumsal etkisini

belirlemektedir. Özellikle yönlendirici başlıklar ve bağlamından koparılmış görseller, okuyucunun algısını şekillendirmekte ve bilginin nötr aktarımını zedeleyebilmektedir. Bu durum, gazeteciliğin yalnızca "bilgi sunma" değil, aynı zamanda kamusal aklı koruma sorumluluğunu da üstlendiğini göstermektedir (Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Sonuç olarak dijital haber siteleri, çağdaş gazeteciliğin hem en güçlü hem de etik açıdan en kırılgan alanlarından birini oluşturmaktadır. Hakikat ödevi, toplumsal fayda ve mesleki erdemler; hız, rekabet ve tıklanma ekonomisi karşısında sürekli olarak sınanmaktadır. Bu mecralarda etik gazetecilik, yalnızca teknik doğrulukla değil, haberin sunuluş biçimi ve toplumsal etkileriyle birlikte değerlendirilmelidir. Dijital haber sitelerinde gözlemlenen bu etik gerilimler, bir sonraki alt başlıkta ele alınmış olan sosyal medya ve clickbait başlıklar pratiğinde daha da belirgin ve yapısal bir hâl almaktadır.

5.2.2 Sosyal Medya ve Clickbait Başlıklar

Sosyal medya platformları, dijital haberciliğin yalnızca yayılma hızını değil, haberin biçimini, dilini ve algılanma şeklini de köklü biçimde dönüştürmüştür. Facebook, X (Twitter), Instagram ve TikTok gibi mecralar, haberin saniyeler içinde milyonlarca kullanıcıya ulaşmasını mümkün kılarken; bu hız, gazeteciliğin etik denetim mekanizmalarını zayıflatan bir baskı unsuru hâline gelmiştir. Bu ortamda haber, çoğu zaman içeriğinden çok başlığıyla rekabet etmekte; dikkat çekme zorunluluğu, clickbait olarak tanımlanan yanıltıcı ve abartılı başlıkların yaygınlaşmasına yol açmaktadır (Silverman, 2015).

Clickbait başlıklar, haberin içeriği ile okuyucuda oluşturulan beklenti arasındaki bilinçli uyumsuzluk üzerine kuruludur. Bu strateji, sosyal medya algoritmalarının ödüllendirdiği tıklanma ve etkileşim mantığıyla doğrudan ilişkilidir. Ancak bu durum, Kantçı etik perspektiften değerlendirildiğinde, gazeteciliğin temelini oluşturan doğruluk ve evrenselleştirilebilirlik ilkeleriyle açık bir çatışma içindedir. Kant'a göre birey, hiçbir koşulda manipülasyonun nesnesi hâline getirilemez; insan, her zaman amaç olarak görülmelidir (Kant, 2015). Clickbait başlıklar ise okuyucuyu bilgilendiren

bir özne olarak değil, yönlendirilen bir araç olarak konumlandırmakta; bilinçli karar alma kapasitesini zedelemektedir.

Faydacı etik açısından sosyal medya haberciliği, daha karmaşık bir değerlendirme alanı sunar. Clickbait içerikler kısa vadede geniş kitlelere ulaşarak bilgi dolaşımını artırıyor gibi görünse de, uzun vadede toplumsal bilgi güvenliğini ve medya kurumlarına duyulan güveni aşındırmaktadır. Mill'in vurguladığı niteliksel fayda anlayışı çerçevesinde değerlendirildiğinde, toplumun doğru ve güvenilir bilgiye erişimi, geçici dikkat ve merak tatmininden daha yüksek bir etik değere sahiptir (Mill, 2018). Sosyal medya ortamında üretilen yanıltıcı başlıklar, bu niteliksel faydayı zayıflatarak, kamusal tartışmayı yüzeyselleştirmekte ve dezenformasyona açık bir zemin oluşturmaktadır (Sunstein, 2017).

Erdem etiği perspektifi ise clickbait olgusunu gazetecinin mesleki karakteri ve vicdani muhakemesi üzerinden ele alır. Bu yaklaşımda sorun, yalnızca yanlış ya da yanıltıcı bir başlık atılması değil; bu tercihin hangi ahlaki tutumla meşrulaştırıldığıdır. Dijital medyada hız, rekabet ve görünürlük baskısı altında gazetecinin ölçülülük, sorumluluk ve dürüstlük gibi erdemleri aşınabilmektedir.

Deuze (2005), dijitalleşme sürecinin gazetecinin profesyonel kimliğini dönüştürürken, etik karar alma süreçlerini de daha kırılgan hâle getirdiğini belirtmektedir. Bu bağlamda clickbait başlıklar, bireysel bir tercih olmanın ötesinde, erdem temelli gazeteciliğin sistematik olarak zorlandığı bir yapısal soruna işaret etmektedir.

Sosyal medya haberciliğinde etik sorunlar yalnızca başlık düzeyinde de sınırlı değildir. Haberlerin bağlamından koparılması, kısa video formatlarıyla indirgenmesi ve algoritmik olarak öne çıkarılması, bilginin anlamını parçalamakta ve okuyucunun eleştirel değerlendirme imkânını daraltmaktadır. Floridi'nin (2013) bilgi etiği yaklaşımı, bilginin yalnızca doğru olmasının yeterli olmadığını; aynı zamanda onur kırıcı, yanıltıcı veya manipülatif biçimde dolaşıma sokulmaması gerektiğini vurgular. Sosyal medya ortamında clickbait pratikleri, bilginin bu etik niteliğini zayıflatan başlıca unsurlardan biri hâline gelmiştir.

Bu çerçevede sosyal medya ve clickbait olgusu, çağdaş gazetecilikte etik sorumluluğun yalnızca içerik üretimiyle değil, içeriğin nasıl dolaşıma sokulduğuyla da doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. Gazetecilik pratiği, artık yalnızca "doğru haber yazmak" ile sınırlı değildir; başlık seçimi, görsel kullanımı ve algoritmik görünürlük stratejileri de etik muhakemenin bir parçası hâline gelmiştir. Sosyal medyada haberin dikkat çekme zorunluluğu ile hakikate sadakat arasındaki bu gerilim, bir sonraki bölümde ele alınmış olan somut vaka analizleri için kuramsal ve pratik bir zemin oluşturmaktadır.

5.3 Vaka Analizleri: Teorinin Sahadaki Sınavı

Bu bölümde, önceki bölümlerde ayrıntılı biçimde inşa edilen kuramsal etik çerçeve, Türkiye medya gündeminde derin toplumsal izler bırakmış güncel ve tarihsel vakalar üzerinden sınanmaktadır. Amaç, gazetecilikte etik tartışmaların soyut bir normlar bütünü olarak kalmadığını; aksine somut medya pratiklerinde, editoryal tercihlerde ve haber üretim süreçlerinde nasıl tezahür ettiğini ortaya koymaktır. Bu doğrultuda vaka analizleri, etik kuramların yalnızca teorik açıklama gücünü değil, aynı zamanda pratik karşılıklarını ve sınırlılıklarını da görünür kılmayı hedeflemektedir (Kovach ve Rosenstiel, 2014; Christians vd., 2015).

Bu analiz süreci, olayları kronolojik bir biçimde aktarmaktan ziyade, her bir vakayı Kantçı etiğin merkezinde yer alan hakikat ödevi, insan onuru ve araçsallaştırma yasağı ilkeleri temelinde değerlendirmeye dayanmaktadır. Kantçı etik anlayışta, etik eylemin değeri ortaya çıkan sonuçlardan bağımsız olarak, dayandığı ilkenin evrenselleştirilebilir olup olmamasına bağlıdır (Kant, 2015). Dijital medyanın hız, görünürlük ve etkileşim odaklı yapısı içinde gazetecilik pratiğinin karşı karşıya kaldığı etik gerilimler, bu deontolojik süzgeç aracılığıyla çözümlenmektedir. Böylece medya içeriklerinin yalnızca "ne sunduğu" değil, "nasıl sunduğu" ve "hangi etik bedeller pahasına sunduğu" da tartışmanın merkezine yerleştirilmektedir (Kuçuradi, 2018).

Bu bölümde ele alınan vakalar, gazeteciliğin yalnızca teknik bir haber aktarma faaliyeti olmadığını; her başlık seçiminin, her görsel kullanımının ve her sessizliğin dahi etik bir anlam taşıdığını göstermeyi amaçlamaktadır. Editoryal kararların, tarafsız

ve nötr tercihlerden ibaret olmadığı; aksine her birinin belirli bir ahlaki konumlanışı yansıttığı varsayımından hareket edilmektedir.

Bu yaklaşım, gazeteciliği yalnızca bilgi aktaran bir meslek olarak değil, kamusal sorumluluk ve etik muhakeme üreten bir pratik olarak ele alan çağdaş medya etiği literatürüyle de örtüşmektedir (McQuail, 2010; Ward, 2019). Bu nedenle analizlerin odağında, medyanın yaptığı hataların basitçe listelenmesi değil, bu hataların arkasında yatan etik zihniyetin ve yapısal baskıların açığa çıkarılması yer almaktadır.

Vaka analizleri boyunca, bilginin dijital ortamda hızla metalaştığı bir medya düzeninde, insan onuru ve hakikat sorumluluğu kavramlarının nasıl aşındığı ya da hangi koşullarda savunulabilir hâle geldiği sorgulanmaktadır. Özellikle trajedi, kriz ve toplumsal kırılma anlarında medyanın tercih ettiği dil, görsellik ve çerçeveleme stratejileri; etik ilkelerle olan mesafeyi net biçimde ortaya koymaktadır. Bu bağlamda etik ihlaller, münferit mesleki hatalar olarak değil; felsefi bir yönelim kaybının ve mesleki basiretin (phronesis) zayıflamasının yansımaları olarak ele alınmaktadır (MacIntyre, 2001; Aristoteles, 2019).

Bu bölümde incelenecek vakalar, etik kuramların pratikte nasıl sınandığını göstermek açısından bilinçli olarak seçilmiştir. Soma Maden Faciası, çocuk mahremiyetini ilgilendiren Narin Güran vakası, afet haberciliği örnekleri; insan onuru, hakikat ve sorumluluk kavramlarının medya pratiğinde nasıl kırılgan hâle geldiğini açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu örnekler üzerinden yürütülecek analizler, gazeteciliğin etik sorunlarının yalnızca bireysel tercihlerden değil, aynı zamanda dijital medya ekosisteminin dayattığı ekonomik, teknolojik ve kurumsal koşullardan beslendiğini göstermeyi amaçlamaktadır (Castells, 2013; Zuboff, 2019).

Bu çerçevede 5.3.1 başlığı altında, Kantçı etik perspektifi temel alınarak, söz konusu vakalar ayrıntılı biçimde ele alınmış; insanın araçsallaştırılması, hakikatin askıya alınması ve etik ödevin ihlali gibi temel sorunlar somut örnekler üzerinden tartışılmıştır.

5.3.1 Kantçı Etik Perspektifiyle Vaka Analizleri: İnsan Onuru, Hakikat Ödevi ve Deontolojik Kırılmalar

Kantçı etik, gazetecilik pratiğini yalnızca teknik bir meslek faaliyeti olarak değil, aynı zamanda ahlaki bir ödev alanı olarak konumlandırır. Kant'a göre bir eylemin etik değeri, ortaya çıkardığı sonuçlardan bağımsızdır; belirleyici olan, eylemin hangi ahlaki ilkeye dayanarak gerçekleştirildiğidir. Bu yaklaşımda etik, fayda, sonuç ya da toplumsal tepki üzerinden değil; evrenselleştirilebilir bir ahlak yasasına uygunluk temelinde değerlendirilir (Kant, 2015).

Bu bağlamda gazetecilik, salt bir bilgilendirme faaliyeti olmanın ötesine geçerek; hakikate sadakat, insan onuruna koşulsuz saygı ve bireyin araçsallaştırılmaması gibi temel deontolojik yükümlülükleri içeren kamusal bir sorumluluk alanına dönüşür. Kantçı perspektiften bakıldığında gazeteci, yalnızca "ne olduğu" aktaran bir aracı değil; bilgiyi nasıl sunduğundan etik olarak sorumlu olan bir ahlaki özne konumundadır (Kuçuradi, 2018).

Kant'ın kategorik buyruğunda merkezi bir yer tutan "insanı hiçbir zaman yalnızca bir araç olarak görmeme" ilkesi, gazetecilik pratiği açısından belirleyici bir ölçüt sunar. Bu ilke uyarınca, bireylerin acıları, travmaları veya özel yaşamları; kamuoyunun ilgisini çekmek, etkileşim üretmek ya da dramatik bir anlatı kurmak amacıyla araçsallaştırılamaz. Haber üretim sürecinde kullanılan dil, görseller ve çerçeveleme stratejileri, bireyin amaç olarak değeri gözetilerek şekillendirilmelidir (Hursthouse, 2013; Kant, 2015).

Ancak Türkiye medyasında yaşanan bazı kritik vakalar, bu deontolojik yükümlülüklerin pratikte sıklıkla ihlal edildiğini göstermektedir. Özellikle kriz, trajedi ve toplumsal kırılma anlarında; hakikat ödevinin hız, görünürlük ve etkileşim baskısı altında askıya alındığı, insan onurunun ise dramatik anlatılar aracılığıyla araçsallaştırıldığı gözlemlenmektedir. Bu ihlaller, bireysel gazeteci hatalarından ziyade, dijital medya ekosisteminin dayattığı yapısal baskılarla birlikte ortaya çıkan etik kırılmalar olarak değerlendirilmelidir (Christians vd., 2015; Ward, 2019).

Bu çerçevede Kantçı etik, gazetecilikte yaşanan etik sorunları yalnızca “yanlış haber” veya “mesleki ihmal” olarak değil; ahlaki ödevin ihlali olarak kavramsallaştırma imkânı sunmaktadır. Hakikatin çarpıtılması, sessizlik yoluyla bilginin gizlenmesi ya da bireylerin onurunun ihlal edilmesi, Kantçı bakış açısından sonuç ne olursa olsun meşrulaştırılamaz.

Çünkü etik değer, faydada değil; ilkeye sadakatte temellenir.

Bu bölümde ele alınan vaka analizleri, Kantçı etik perspektifi temel alınarak; gazeteciliğin insan onuru, hakikat ödevi ve evrensel ahlak yasası karşısında nasıl bir sınav verdiğini somut örnekler üzerinden ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aşağıdaki alt başlıklarda, Türkiye medya tarihinde derin izler bırakan olaylar, deontolojik kırılmaların görünür hâle geldiği pratik alanlar olarak ayrıntılı biçimde incelenmektedir. Bu bağlamda Kantçı etik, gazetecilikte yaşanan ihlalleri açıklayan tekil bir teori olmaktan ziyade, dijital medya çağında etik sorumluluğun sınırlarını görünür kılan analitik bir çerçeve olarak ele alınmaktadır.

5.3.1.1 Soma maden faciası: İnsan onurunun görselleştirilmesi ve araçsallaştırılması

Görsel 5.1 Soma maden faciası

13 Mayıs 2014 tarihinde meydana gelen Soma Maden Faciası, yalnızca Türkiye tarihinin en büyük iş cinayetlerinden biri olarak değil, aynı zamanda medya etiği

açısından derin ve kalıcı sorunları görünür kılan kritik bir kırılma noktası olarak değerlendirilmelidir.

Facianın ardından medya kuruluşlarının önemli bir bölümü, olayın yapısal, politik ve ekonomik nedenlerini sorgulamak yerine, trajediyi yoğun biçimde görselleştiren ve dramatik unsurlarla öne çıkaran bir haber dili benimsemiştir. Özellikle yaşamını yitiren işçilerin naaşlarının taşınma anları, acılı aile bireylerinin yas süreçleri ve toplu travmanın en mahrem anları, çoğu zaman etik bir süzgeçten geçirilmeden canlı yayınlar ve yüksek çözünürlüklü görüntüler aracılığıyla kamuoyuna sunulmuştur (İrvan, 2014).

Bu haberleştirme pratiği, trajedinin kamusal olarak anlaşılmasını sağlamaktan çok, acının tüketilebilir bir medya içeriğine dönüştürülmesi sonucunu doğurmuştur. Susan Sontag'ın belirttiği üzere, başkalarının acısının sürekli olarak görselleştirilmesi, izleyicide duyarlılığı artırmak yerine, zamanla bir duyarsızlaşma ve nesneleştirme etkisi yaratabilmektedir (Sontag, 2004). Soma örneğinde de benzer biçimde, yas ve kayıp, toplumsal bir sorgulama alanı olmaktan çıkarılarak, izlenebilir ve paylaşılabilir bir görsel malzemeye indirgenmiştir.

Kantçı etik perspektif açısından değerlendirildiğinde, bu tür bir haber dili, insanın "amaç olarak değeri" ilkesinin açık bir ihlali anlamına gelmektedir. Kant'a göre hiçbir insan, başka bir hedefin gerçekleştirilmesi için salt bir araç olarak kullanılamaz; her birey kendi başına mutlak bir değere sahiptir (Kant, 2015). Soma faciasında ise yaşamını yitiren işçiler ve yakınları, kamusal bilgilendirme sorumluluğunun ötesinde, izleyici ilgisini ve etkileşimi artıran görsel unsurlar hâline getirilmiştir. Bu durum, gazeteciliğin temel ödevlerinden biri olan insan onuruna saygı ilkesinin ihmal edildiğini göstermektedir.

Buna ek olarak, facianın nedenlerine ilişkin yapısal ve sistemsel bir sorgulama yürütülmemesi, Kantçı anlamda gazetecinin rasyonel ve özerk muhakeme sorumluluğunun da askıya alındığını ortaya koymaktadır. Medyada yaygın biçimde dolaşıma sokulan "kader", "fıtrat" ve benzeri söylemler, sorumluluğu soyutlaştırarak hem kamusal hesap verebilirliği zayıflatmış hem de gazeteciliğin eleştirel işlevini

işlevsizleştirmiştir. Oysa deontolojik etik, gazetecinin yalnızca bilgi aktarmasını değil, hakikati çarpıtmadan ve evrenselleştirilebilir bir ilke doğrultusunda sunmasını zorunlu kılmaktadır (Christians vd., 2015).

Soma örneğinde öne çıkan bir diğer etik sorun, trajedinin görselleştirilmesi ile toplumsal duyarlılık arasındaki sınırın bulanıklaşmasıdır. Acının teşhiri, kamusal farkındalık üretmekten çok, izleyicinin duygusal tepkisini tetiklemeye yönelik bir stratejiye dönüşmüştür. Bu yaklaşım, insanın yaşadığı kaybı ve yas sürecini mahrem bir deneyim olmaktan çıkararak, medya dolaşımına açık bir nesne hâline getirmiştir. Kuçuradi'ye göre etik ihlal, yalnızca açık bir zarar üretildiğinde değil, insanın değerinin dolaylı biçimde aşındırıldığı durumlarda da ortaya çıkmaktadır (Kuçuradi, 2020). Soma vakasında medyanın tutumu, tam da bu türden dolaylı ama derin bir etik aşınmayı gözler önüne sermektedir.

Bu çerçevede Soma Maden Faciası, gazeteciliğin yalnızca teknik hatalar zinciri üzerinden değil, ahlaki yönelim kaybı üzerinden de değerlendirilmesi gereken bir örnek sunmaktadır. İnsan onurunun korunması, hakikatin bütünlüklü biçimde aktarılması ve bireyin araçsallaştırılmaması ilkeleri, bu vakada sistematik biçimde ihlal edilmiştir. Dolayısıyla Soma, Kantçı etik açısından bakıldığında, gazeteciliğin deontolojik sorumluluklarını yerine getiremediği; insanı merkeze alan etik pusulanın yerini hız, dramatizasyon ve görünürlük kaygılarına bıraktığı çarpıcı bir vaka olarak değerlendirilebilir.

5.3.1.2 Narin Güran vakası: Dijital teşhir, çocuk mahremiyeti ve evrensel yasa sorunu

Görsel 5.2 Narin Güran vakası

2024 yılında Türkiye'de yaşanan Narin Güran cinayeti, dijital medya çağında gazeteciliğin etik sınırlarının ne ölçüde aşılabildiğini ve özellikle çocuk mahremiyetinin ne kadar kırılgan hâle geldiğini gözler önüne seren çarpıcı bir vaka olarak değerlendirilebilir. Olayın adli süreci henüz tamamlanmamışken gerek ana akım medya gerekse sosyal medya platformları üzerinden yürütülen yayınlarda, çocuğun ölümü ve aileye ilişkin son derece hassas bilgiler yoğun biçimde dolaşıma sokulmuştur. Bu süreçte haberlerin doğruluğu, masumiyet karinesi ve mahremiyet ilkesi büyük ölçüde ikinci plana itilmiş; öncelik, içeriğin hızla yayılması, tıklanması ve dijital etkileşim üretmesi olmuştur (Ward, 2019).

Dijital medya ortamının hız ve görünürlük odaklı yapısı, Narin Güran vakasında etik denetimi ciddi biçimde zayıflatmıştır. Özellikle sosyal medya üzerinden paylaşılan görseller, kısa videolar ve spekülatif anlatılar, trajedinin insani boyutunu anlamaya yönelik bir çaba sunmaktan ziyade, olayın teşhir edilmesine hizmet etmiştir. Bu durum, yalnızca mağdur çocuğun ve ailesinin mahremiyetini ihlal etmekle kalmamış; aynı zamanda kamusal bilginin güvenilirliğini de zedelemiştir. UNESCO'nun dijital medya ve dezenformasyon raporlarında vurguladığı üzere, hızlı bilgi dolaşımı etik süzgeçlerle desteklenmediğinde, kamusal zarar üretme potansiyeli taşımaktadır (UNESCO, 2018).

Kantçı etik perspektifinden bakıldığında, çocuk mahremiyetinin bu biçimde ihlal edilmesi, asla evrenselleştirilebilir bir ilke olarak kabul edilemez. Kant'ın ahlak felsefesinde merkezi bir yere sahip olan evrenselleştirme ilkesi, bir eylemin ancak herkes için geçerli kılınabildiği ölçüde ahlaki olabileceğini savunur (Kant, 2015). Eğer "yüksek ilgi gören vakalarda çocukların ve ailelerin mahremiyeti askıya alınabilir" şeklinde bir ilke evrensel yasa hâline getirilseydi, özel hayatın korunması ve insan onuruna saygı ilkeleri bütünüyle işlevsizleşirdi. Bu bağlamda Narin Güran vakasında uygulanan medya pratikleri, Kantçı anlamda açık bir ahlak yasası ihlali olarak değerlendirilebilir.

Vaka sürecinde medyanın benimsediği dramatize edici anlatım biçimleri, yönlendirici başlıklar ve sansasyonel çerçeveleme stratejileri, gazeteciliğin hakikat ödevini de

zayıflatmıştır. Kantçı etik, gazeteciyi yalnızca bilgi aktaran bir aracı değil, rasyonel ve özerk bir ahlaki özne olarak konumlandırır.

Ancak bu vakada gazeteci, kamusal aklı besleyen bir aktör olmaktan çıkarak, trajediyi tüketilebilir bir dijital ürüne dönüştüren bir operatör rolüne indirgenmiştir. Böylece haber üretimi, insan onuruna saygı temelinde değil, dikkat ekonomisinin gerekleri doğrultusunda şekillenmiştir (Floridi, 2013).

Narin Güran vakası, aynı zamanda dijital teşhir olgusunun çocuklar söz konusu olduğunda ne denli yıkıcı sonuçlar doğurabileceğini de ortaya koymaktadır. Çocuğun kimliğinin, ailesinin ve olayın detaylarının sürekli dolaşıma sokulması, mağduriyetin yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de yeniden üretilmesine yol açmıştır. Kuçuradi'ye göre etik ihlal, insanın değerinin göz ardı edilmesiyle başlar; bu değer ihlali çoğu zaman açık zararlar kadar, görünmez ve kalıcı yaralar da bırakır (Kuçuradi, 2020). Narin Güran vakasında dijital medyanın tutumu, bu türden bir değer aşınmasının tipik bir örneğini sunmaktadır.

Sonuç olarak Narin Güran olayı, dijital çağda gazeteciliğin hakikat ödevinin ve insan onurunu koruma sorumluluğunun ne kadar kolay ihlal edilebildiğini göstermektedir. Bu vaka, özellikle çocukların söz konusu olduğu durumlarda Kantçı deontolojik yaklaşımın taşıdığı etik önemin altını bir kez daha çizmektedir. Gazetecilik, yalnızca kamuoyunu bilgilendirmekle sınırlı olmayan; aynı zamanda bireyi araçsallaştırmaktan kaçınmayı, mahremiyeti korumayı ve evrenselleştirilebilir etik ilkelere sadık kalmayı zorunlu kılan bir ahlaki pratiktir. Narin Güran vakası, bu sorumlulukların dijital medya ortamında nasıl zayıflatılabildiğini gösteren çarpıcı bir etik uyarı niteliği taşımaktadır.

5.3.1.3 Güncel afet haberciliğinde etik gerilimler

Deprem, sel ve benzeri doğal afetler, gazeteciliğin kamusal işlevini en yoğun biçimde görünür kılan kriz anları olmakla birlikte, aynı zamanda etik sorumlulukların en kırılgan hâle geldiği durumları da beraberinde getirmektedir. Afet anlarında medya, bir yandan toplumu bilgilendirme ve yönlendirme gibi hayati bir rol üstlenirken, diğer yandan hız, görsellik ve etkileşim baskısı altında etik sınırları ihlal etme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu bağlamda güncel afet haberciliği, Kantçı etik perspektifinden

bakıldığında, gazeteciliğin hakikat ödevi ile insan onuruna saygı ilkesi arasındaki gerilimin en net gözlemlendiği alanlardan biridir.

Kantçı etik açısından temel sorun, afet mağdurlarının haber süreçlerinde nasıl konumlandırıldığıyla ilgilidir. Enkaz altındaki bireylerin görüntülenmesi, kurtarma anlarının canlı yayınlarla servis edilmesi ya da yas ve travma içindeki insanların rızaları olmaksızın kameralar karşısına çıkarılması, bireyleri bilgilendirme amacıyla değil, çoğu zaman izlenme ve etkileşim nesnesi hâline getirmektedir. Kant'ın "insanı her zaman amaç olarak görmek, asla yalnızca araç olarak görmemek" buyruğu dikkate alındığında, bu tür pratikler açık bir etik ihlal niteliği taşımaktadır (Kant, 2015). Afet mağdurları, kamusal ilginin tatmin edilmesi için araçsallaştırıldığında, insan onuru geri plana itilmiş olmaktadır.

Bu etik gerilim, Kant'ın evrenselleştirilebilirlik ilkesi bağlamında da anlam kazanmaktadır. Eğer "afet anlarında her görüntü ve her detay koşulsuz biçimde yayımlanabilir" anlayışı evrensel bir norm hâline getirilseydi, bireylerin mahremiyeti ve travmatik deneyimleri sistematik biçimde ihlal edilmiş olurdu. Böyle bir ilkenin evrenselleştirilemez olduğu açıktır; dolayısıyla Kantçı etik açısından meşru kabul edilemez. Afet haberciliğinde etik sorumluluk, yalnızca olayın aktarılmasıyla değil, bu aktarımın insan onuruna uygun biçimde yapılmasıyla anlam kazanmaktadır.

Türkiye'de 2023 ve 2024 yıllarında yaşanan büyük depremler ve sel felaketleri, bu etik gerilimi somut biçimde gözler önüne sermiştir. Bazı medya kuruluşları, kurtarma çalışmalarını dramatize eden anlatılar ve yüksek yoğunluklu görseller aracılığıyla sunmuş; sosyal medyada ise denetimsiz biçimde dolaşıma giren görüntüler, mağdurların travmalarını derinleştiren bir etki yaratmıştır. Bu süreçte haberin doğruluğu kadar, sunuluş biçimi de etik tartışmanın merkezine yerleşmiştir. Kantçı deontolojik çerçevede gazetecinin hakikat ödevi, yalnızca "ilk veren olmak" ya da "en çok izlenen olmak" anlamına gelmez; aksine doğru bilgiyi, insan onurunu zedelemeden ve evrensel ahlak ilkelerine sadık kalarak sunmayı gerektirir (Kuçuradi, 2020).

Afet haberciliğinde yaşanan etik sorunlar, sadece bireysel gazetecilik hatalarıyla açıklanamaz. Dijital medya ekosisteminin dayattığı hız rejimi, rekabet baskısı ve dikkat ekonomisi, etik karar alma süreçlerini yapısal olarak zorlaştırmaktadır. Bu durum, gazetecinin etik sorumluluğunu ortadan kaldırmaz; ancak etik ihlallerin neden sistematik biçimde tekrarlandığını anlamak açısından önemlidir. Kantçı etik, tam da bu noktada gazeteciliğin yalnızca teknik bir meslek değil, ahlaki bir ödev alanı olduğunu hatırlatır. Kriz anlarında etik hassasiyetlerin askıya alınması, deontolojik açıdan kabul edilebilir değildir.

Sonuç olarak güncel afet haberciliği, Kantçı etik ilkeler ışığında değerlendirildiğinde, hız ve insan onuru arasındaki dengenin çoğu zaman insan aleyhine bozulduğunu göstermektedir. Afet anlarında hakikat ödevi, yalnızca bilgi aktarmakla sınırlı değildir; bu bilginin saygılı, ölçülü ve etik olarak sorumlu bir biçimde sunulmasını da kapsar. Dijital çağın sağladığı teknik imkânlar, etik sorumluluğun yerine geçemez. Aksine, kriz anlarında gazeteciliğin ahlaki niteliği, insan onurunu koruyabilme kapasitesiyle ölçülmektedir. Bu bağlamda afet haberciliği, Kantçı deontolojik etik açısından gazeteciliğin en zor ama en belirleyici sınav alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

5.3.1.4 İstanbul toplu ulaşım kazası: Dijital teşhir ve anlık paylaşımın etik sınırları

2025 yılı içerisinde İstanbul'da meydana gelen bir toplu ulaşım kazası, dijital çağda haber üretimi ve paylaşım pratiklerinin etik sınırlarını ne ölçüde zorlayabildiğini açık biçimde ortaya koyan güncel bir örnek teşkil etmektedir. Kazaya ilişkin ilk görüntüler, olayın hemen ardından hem bazı dijital haber sitelerinde hem de sosyal medya platformlarında mağdurların veya yakınlarının rızası gözetilmeden dolaşıma sokulmuştur. Yaralıların ve olay yerinin sansürlenmemiş biçimde paylaşılması, kazayı yalnızca kamusal bilgilendirme konusu olmaktan çıkararak, tüketilebilir bir dijital içerik hâline dönüştürmüştür. Bu durum, gazeteciliğin temel etik ilkeleri açısından ciddi bir sorgulama alanı yaratmaktadır.

Kantçı etik perspektiften bakıldığında, bu tür yayın pratikleri insanın "amaç olarak değeri" ilkesini doğrudan ihlal etmektedir.

Kant'a göre her birey, kendi başına ahlaki değere sahip bir varlıktır ve hiçbir koşulda başka bir amaca hizmet eden bir araç olarak kullanılamaz (Kant, 2015). İstanbul'daki kazaya ilişkin haberlerde ise mağdurların görüntüleri, toplumsal merakın ve dijital etkileşimin nesnesi hâline getirilmiş; bireyler, kamusal dikkat ve tıklanma üretimi için araçsallaştırılmıştır. Bu yaklaşım, gazetecinin hakikati aktarma ödevini, insan onurunu koruma sorumluluğundan koparan etik bir kırılmaya işaret etmektedir.

Dijital medya ortamının sunduğu anlık paylaşım imkânları, bilginin hızlı biçimde yayılmasını sağlarken, etik muhakeme süreçlerini de ciddi biçimde daraltmaktadır. Kazanın ardından sosyal medyada dolaşıma giren görüntüler, çoğu zaman doğrulama, bağlamlandırma ve mahremiyet değerlendirmesi yapılmadan paylaşılmış; dramatik başlıklar ve yönlendirici yorumlarla desteklenmiştir. Bu durum, Kantçı deontolojik anlayışta merkezi bir konuma sahip olan "hakikat ödevi"nin, hız ve görünürlük baskısı altında geri plana itilmesine neden olmuştur. Oysa Kantçı etik, gazetecilikte doğru olanın, koşullardan ve sonuç beklentilerinden bağımsız olarak insan onuruna saygı temelinde belirlenmesi gerektiğini vurgular (Kuçuradi, 2018).

Bu vaka aynı zamanda dijital teşhirin toplumsal algı üzerindeki dönüştürücü etkisini de görünür kılmaktadır. Görsel yoğunluğu yüksek ve sansasyonel içeriklerin hızlı biçimde yayılması, toplumda olaya dair farkındalık yaratmakla birlikte, mağdurların ve ailelerinin yaşadığı travmayı derinleştiren bir etki üretmiştir. Kant'ın kategorik buyruğu çerçevesinde düşünüldüğünde, "trajik bir olayda tüm görsellerin anında paylaşılabilir olduğu" yönünde bir ilkenin evrenselleştirilebilir olmadığı açıktır. Böyle bir yaklaşımın genel bir kural hâline gelmesi, mahremiyet ve insan onuru kavramlarını sistematik biçimde aşındıracaktır (Ward, 2019).

İstanbul toplu ulaşım kazası örneği, dijital çağda gazeteciliğin yalnızca bilgi aktarma işleviyle sınırlı olmadığını; aynı zamanda etik sorumluluk alanı olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır. Anlık paylaşım kültürü, gazeteciyi ve içerik üreten bireyleri hız ile etik arasında bir tercihe zorlamakta; bu tercih çoğu zaman insan onuru aleyhine

şekillenmektedir. Kantçı etik perspektif, bu noktada gazeteciliği teknik bir meslek pratiği olmaktan çıkararak, hakikate sadakat ve insana saygı temelinde tanımlanan ahlaki bir ödev alanı olarak yeniden konumlandırmaktadır (Alankuş, 2013; Uzun, 2018).

5.3.1.5 Kastamonu sel felaketi: Doğal afette medya ve kantçı etik sınavı

Görsel 5.3 Kastamonu sel felaketi

2024 yılında Kastamonu ve çevresinde meydana gelen şiddetli sel felaketi, yalnızca doğal bir afet olarak değil, aynı zamanda Türkiye'de kriz haberciliğinin etik sınırlarını görünür kılan önemli bir örnek olarak değerlendirilmelidir. Felaketin ilk anlarından itibaren televizyon kanalları ve dijital platformlar, kurtarma çalışmalarını, mahsur kalan bireyleri ve felaketten etkilenen ailelerin yaşadığı acıyı büyük ölçüde anlık ve sansürsüz biçimde kamuoyuna sunmuştur. Bu süreçte mağdurların ve yakınlarının rızasının gözetilmemesi, görüntülerin etik bir süzgeçten geçirilmeden dolaşıma sokulması ve travmatik anların tekrar tekrar paylaşılması, medya etiği literatüründe sıklıkla vurgulanan "zararı en aza indirme" ilkesinin ihlal edildiğine işaret etmektedir (Christians vd., 2015; Uzun, 2018).

Kant'ın deontolojik yaklaşımına göre insan, hiçbir koşulda yalnızca bir araç olarak ele alınamaz; her birey, kendi başına mutlak bir değere sahiptir (Kant, 2015). Kastamonu sel felaketi sürecinde mağdurların yaşadığı acının, medya içeriklerinde çoğu zaman "etkileşim", "görünürlük" ve "ilgi çekicilik" unsuru hâline getirilmesi, insan onurunun araçsallaştırılması anlamına gelmektedir. Bu durum, haberciliğin kamusal

bilgilendirme işlevini aşarak, trajedinin tüketilebilir bir medya nesnesine dönüştürülmesiyle sonuçlanmıştır. Medyanın bu yaklaşımı, Kantçı etik bağlamda insanın "amaç olarak değeri" ilkesinin ihlali olarak okunabilir.

Medyanın hızlı ve çarpıcı içerik üretme baskısı, felaketin insani boyutunun geri plana itilmesine yol açmıştır. Kurtarma ekiplerinin çalışmaları ve felaketzedelerin en kırılgan anları, çoğu zaman bağlamından koparılmış görseller ve dramatik anlatımlarla sunulmuş; bu yaklaşım, Kantçı anlamda gazetecinin hakikat ödevini zayıflatmıştır. Oysa Kant'a göre etik sorumluluk, hız veya popülerlik gibi dışsal faktörlerden bağımsız olarak, bilginin insan onuruna zarar vermeyecek biçimde sunulmasını zorunlu kılar (Kuçuradi, 2018). Bu vakada dikkat çeken bir diğer husus, felaket sırasında dolaşıma giren doğrulanmamış bilgiler ve spekülatif içeriklerdir.

Hızlı haber akışı içerisinde teyit süreçlerinin ihmal edilmesi, yalnızca yanlış bilgilendirme riskini artırmakla kalmamış; aynı zamanda felaketin gerçek boyutlarının sağlıklı biçimde anlaşılmasını da güçleştirmiştir. Dijital medyada kriz anlarında doğrulama ilkesinin geri plana itilmesi, gazeteciliğin etik sorumluluğunu zedeleyen temel sorun alanlarından biri olarak değerlendirilmektedir (Silverman, 2015; Ward, 2019). Kantçı etik çerçevede gazetecinin sorumluluğu, yalnızca bilgi aktarmak değil; aktarılan bilginin evrenselleştirilebilir bir ilkeye dayanıp dayanmadığını da sorgulamaktır.

Kastamonu sel felaketi örneği, kriz anlarında bilginin hızlı iletilmesi ile bireysel hakların korunması arasındaki hassas dengenin ne denli kırılgan olduğunu açık biçimde göstermektedir. Dijital medya ortamında bu denge gözetilmediğinde, habercilik pratiği kamusal sorumluluk zemininden uzaklaşmakta ve etik bir sınav alanına dönüşmektedir. Kantçı yaklaşım, afet haberciliğinde gazeteciliğin yalnızca teknik bir bilgi aktarımı değil, insan onuruna ve hakikate dayalı bir ahlaki ödev olduğunu hatırlatarak, kriz dönemlerinde etik hassasiyetin neden vazgeçilmez olduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır (Kant, 2015; Uzun, 2018).

5.3.1.6 Kastamonu sel felaketi ve dijital medya: Sosyal paylaşımın etik boyutu

2024 Kastamonu sel felaketi sırasında sosyal medya platformları, olağanüstü bir hızla bilgi akışı sağlamıştır. Twitter, Instagram ve TikTok gibi platformlarda felaket anına ilişkin video ve fotoğraflar saniyeler içinde viral hâle gelmiş; kullanıcılar kurtarma çalışmalarını, mahsur kalan bireyleri ve evlerini kaybeden aileleri çeşitli açılardan paylaşmıştır. Bu süreç, kriz anlarında sosyal medyanın bilgilendirici işlevini görünür kılmakla birlikte, Kantçı etik açısından yeni bir gerilim alanını da beraberinde getirmiştir (Ward, 2019).

Kant'a göre insan, hiçbir koşulda yalnızca bir araç olarak kullanılamaz; her birey kendi başına bir amaçtır (Kant, 2015). Dijital platformlarda mağdurların rızası alınmadan paylaşılan içerikler, onların yaşadığı acıyı hız, etkileşim ve görünürlük uğruna araçsallaştırmakta; insan onurunu ikincil bir unsur hâline getirmektedir. Bu durum, yalnızca profesyonel gazeteciliği değil, haber yayımına fiilen katılan sıradan kullanıcıları da etik sorumluluğun öznesi hâline getirmektedir.

Sosyal medya paylaşımları çoğu zaman dramatik başlıklar, dikkat çekici görseller ve etkileşimi artırmayı hedefleyen etiketlerle desteklenmiş; içerikler kısa sürede yüz binlerce görüntülenmeye ulaşmıştır. Kantçı deontolojik bakış açısıyla değerlendirildiğinde, bu tür paylaşımlar hakikat ödevini zayıflatmakta ve bireyin mahremiyetini koruma sorumluluğunu geri plana itmektedir. Dijital ortamda içerik üreten herkes, bilginin doğruluğu kadar, sunuluş biçiminin insan onurunu zedeleyip zedelemediğini de gözetmekle yükümlüdür (Christians vd., 2015).

Dijital etkileşim mekânının hızı, felaketin trajik boyutlarının tüketilebilir bir içerik formuna dönüşmesini kolaylaştırmıştır. Mağdurların kurtarma süreçleri ve en kırılgan anları, "hikâye" veya "reels" formatlarında dolaşıma sokulmuş; beğeni ve yorumlar, olayın bir bilgi aktarımı olmaktan ziyade sosyal medya tüketim nesnesine dönüşmesine yol açmıştır. Kantçı etik perspektiften bakıldığında bu durum, insanların acılarının popülerlik ve görünürlük amacıyla kullanılması anlamına gelmektedir.

Bu bağlamda viral paylaşımların hızla yayılması, doğrulanmamış veya eksik bilgilerin çoğalmasına da neden olmuştur. Yanlış konum bilgileri, hatalı kurtarma anlatıları ve

spekülatif yorumlar, kamuoyunun felaketi sağlıklı biçimde değerlendirmesini zorlaştırmıştır. Kant'ın kategorik buyruğu, bu noktada etik sorumluluğu açık biçimde tanımlar: Paylaşılan her bilgi, insan onurunu zedelemeden ve evrensel bir ilke olarak uygulanabilir nitelikte olmalıdır (Kuçuradi, 2018).

Sosyal medyanın kriz anlarındaki bu işleyişi, kamusal bilinç ve toplumsal empati açısından çift yönlü bir etki yaratmaktadır. Bir yandan felaketin boyutları hızla öğrenilmekte ve yardıma yönelik farkındalık artmakta; diğer yandan mağdurların mahremiyeti ihlal edilmekte ve travmalar görünür kılınarak etik sorun derinleşmektedir. Kastamonu sel felaketi örneği, dijital çağda bilgiye hızlı erişim ile insan onurunun korunması arasındaki hassas dengenin ne kadar kırılgan olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

5.4 Faydacı Etik Perspektifiyle Vaka Analizi

Faydacı etik yaklaşımı, bir eylemin ahlaki değerini, niyetlerinden ziyade ortaya çıkardığı sonuçlar üzerinden değerlendiren teleolojik bir etik anlayışına dayanmaktadır. Bu yaklaşımda temel ölçüt, gerçekleştirilen eylemin toplumsal refahı ne ölçüde artırdığı ya da bireysel ve toplumsal zararları ne derece azalttığıdır. Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından sistematik hâle getirilen faydacılık, "en büyük çoğunluk için en büyük iyilik" ilkesini merkeze alarak etik kararların toplumsal etkiler dikkate alınarak verilmesini zorunlu kılar (Mill, 2018). Bu çerçevede bir eylem, mutlak anlamda doğru ya da yanlış olmaktan ziyade, doğurduğu sonuçların toplam etkisi üzerinden değerlendirilir.

Gazetecilik pratiği bağlamında faydacı etik, haber üretimini yalnızca doğruluk ya da görev bilinciyle sınırlı bir faaliyet olarak görmez. Aksine haberin kamusal etkilerini, yaratabileceği yararları ve yol açabileceği zararları birlikte değerlendiren daha geniş bir etik sorumluluk alanı tanımlar. Önceki bölümde ele alınan Kantçı etik yaklaşımı, gazetecinin koşulsuz doğruluk ve görev yükümlülüğünü merkeze alırken; faydacı etik bu mutlaklığı bağlamsal bir değerlendirme ile tamamlamaktadır. Bu durum, özellikle kriz, afet ve toplumsal hassasiyetin yüksek olduğu dönemlerde gazetecilikte etik karar

alma süreçlerini daha karmaşık ancak aynı zamanda daha esnek bir zemine taşımaktadır (Cevizci, 2019).

Dijital medya ortamı, faydacı etik açısından belirgin ikilemler üretmektedir. Bilginin hızla dolaşıma girmesi, kamuoyunun bilgilendirilmesi ve kamusal farkındalığın artırılması açısından önemli bir fayda sağlarken; doğrulanmamış ya da bağlamından koparılmış içeriklerin yayılması toplumsal paniğe, yanlış yönlendirmeye ve bireysel zararlara yol açabilmektedir. Faydacı etik, bu noktada gazetecinin yalnızca "haber değeri" üzerinden değil, haberin toplumsal sonuçlarını öngörme kapasitesiyle hareket etmesini gerekli kılar. Bir bilginin doğru olması, faydacı perspektife göre tek başına etik yeterlilik sağlamaz; bilginin ne zaman, nasıl ve hangi bağlamda sunulduğu da değerlendirmeye dâhil edilir (Ward, 2019).

Türkiye medya tarihinde geniş yankı uyandıran trajik olaylar, faydacı etik perspektifinin uygulanabilirliğini ve sınırlarını açık biçimde ortaya koymaktadır. Soma Maden Faciası sürecinde medya yayınları, kamuoyunun bilgilendirilmesi ve iş güvenliği tartışmalarının görünür kılınması açısından önemli bir toplumsal fayda üretmiştir. Ancak aynı süreçte, hayatını kaybeden işçilerin yakınlarına ait görüntülerin mahremiyet sınırları gözetilmeden paylaşılması, bireysel acının derinleşmesine ve ikincil travmalara yol açmıştır.

Bu durum, faydacı etik açısından "toplam fayda" hesabının yalnızca kamusal bilgilendirme ile sınırlı tutulamayacağını; bireysel zararların da etik değerlendirmeye dâhil edilmesi gerektiğini göstermektedir (Sontag, 2004; İrvan, 2014).

Benzer etik gerilimler, çocukların ve kırılgan grupların merkeze alındığı vakalarda daha da belirgin hâle gelmektedir. Narin Güran vakasında medyanın olayın ayrıntılarına yoğun biçimde odaklanması, kamuoyunda farkındalık ve adalet talebini güçlendirmiştir. Bununla birlikte, çocuğun kimliğinin ve özel yaşamına dair unsurların dolaylı biçimde ifşa edilmesi, faydacı etik açısından ciddi bir sorun alanı yaratmıştır. Faydacı yaklaşım, bu tür vakalarda kısa vadeli kamusal fayda ile uzun vadeli psikolojik ve toplumsal zararların birlikte değerlendirilmesini zorunlu kılar. Zira faydacılık, etik hesaplamayı yalnızca anlık sonuçlarla değil, eylemin gelecekte

doğuracağı etkilerle birlikte ele alır (Mill, 2018; Kuçuradi, 2020). Afet haberciliği bağlamında da faydacı etik, gazeteciliğin etik sınırlarını yeniden düşünmeyi gerektirir. Deprem, sel ve benzeri kriz anlarında hızlı bilgi paylaşımı hayati bir önem taşırken, doğrulanmamış içeriklerin yayılması toplumsal paniği artırabilmektedir. Bu noktada faydacı etik, "hız mı doğruluk mu?" ikilemini aşarak, toplam toplumsal faydayı maksimize edecek yayın pratiğinin ne olduğu sorusunu gündeme getirir. Bu da gazetecinin yalnızca içerik üreticisi değil, kamusal sorumluluğu olan etik bir özne olarak konumlanmasını zorunlu kılmaktadır (Silverman, 2015; UNESCO, 2018).

Sonuç olarak faydacı etik perspektifi, gazeteciliği yalnızca bilgi aktaran bir meslek değil, toplumsal sonuçları olan etik bir pratik olarak ele almaktadır. Kantçı etiğin sunduğu ilkesel çerçeveyi tamamlayan bu yaklaşım, etik kararların bağlam, sonuç ve kamusal etki dikkate alınarak verilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Faydacı etik, mutlak kurallar sunmamakla birlikte, gazetecilikte kamu yararı ile bireysel zarar arasındaki hassas dengeyi görünür kılması bakımından güçlü bir analitik araç sağlamaktadır. Bu yönüyle faydacı yaklaşım, medya etiğinin uygulanabilirliğini değerlendirmede önemli bir tamamlayıcı rol üstlenmektedir (Christians vd., 2015; Ward, 2016).

5.4.1 Soma Maden Faciası: Toplumsal Fayda ve Zararların Değerlendirilmesi

13 Mayıs 2014 tarihinde meydana gelen Soma Maden Faciası, Türkiye'nin yakın tarihinde yaşanan en büyük iş kazalarından biri olmasının yanı sıra, kriz dönemlerinde medyanın etik sorumluluklarının sonuçlar üzerinden değerlendirilmesi açısından da çarpıcı bir örnek teşkil etmektedir. Faydacı etik perspektifiyle ele alındığında, bu olayın haberleştirilme biçimi yalnızca tekil gazetecilik hatalarıyla değil; toplumun genel refahı, kamusal güven duygusu ve bireylerin psikolojik bütünlüğü üzerindeki etkileriyle birlikte değerlendirilmelidir.

Nitekim Christians vd. (2015) vurguladığı üzere, medya etiğinde temel sorumluluk, toplumsal zararı mümkün olduğunca azaltmak ve kamusal faydayı gözetmektir. Soma örneği, bu dengenin pratikte ne derece kırılgan olduğunu açık biçimde göstermektedir.

Facianın hemen ardından medya kuruluşları olayı yoğun biçimde görselleştirilmiş içerikler ve dramatik anlatılar eşliğinde kamuoyuna sunmuştur. Bu yayınlar, kısa vadede toplumsal dikkat ve farkındalık yaratmış; iş güvenliği, maden politikaları ve işçi hakları gibi konuların kamusal tartışma gündemine taşınmasını sağlamıştır. Faydacı etik açısından değerlendirildiğinde, bu durum belirli bir toplumsal faydanın üretildiğine işaret etmektedir. Toplum, olayın boyutları hakkında bilgilendirilmiş ve kamusal duyarlılık artmıştır. Bu yönüyle medyanın bilgilendirme işlevini yerine getirdiği söylenebilir.

Bununla birlikte faydacı etik, etik değerlendirmeyi yalnızca ortaya çıkan fayda üzerinden değil, bu faydanın hangi zararlar pahasına üretildiği sorusu üzerinden de ele alır. Soma Maden Faciası sürecinde kullanılan yoğun dramatik görseller ve duygusal anlatım dili, mağdurların ve yakınlarının acılarını kamusal alana taşımış; bireysel mahremiyetin ciddi biçimde ihlal edilmesine yol açmıştır. İrvan'ın (2014) "acının görselleştirilmesi" kavramıyla ifade ettiği bu durum, bilgilendirme sınırının aşılması ve duygusal sömürünün meşrulaştırılması riskini beraberinde getirmiştir. Bu yayın pratiği, mağdurlar üzerinde ikincil travmalar yaratmış ve toplumsal vicdan üzerinde kalıcı bir tahribat bırakmıştır.

Faydacı etik açısından temel sorun, bu noktada ortaya çıkan fayda ile zarar arasındaki dengenin nasıl kurulacağıdır. Kısa vadede toplumsal farkındalık artmış olsa da, bireysel acının derinleşmesi ve mahremiyet ihlallerinin normalleştirilmesi, uzun vadede toplam toplumsal zararı artırmıştır. Ayrıca olayın yapısal nedenleri yerine dramatik sunumlara ağırlık verilmesi, sorunun sistematik boyutlarının geri planda kalmasına neden olmuş; kamuoyunda kalıcı ve rasyonel bir çözüm tartışması üretmekte yetersiz kalmıştır. Bu durum, faydacı etik açısından bilginin "yararlı" olmasının tek başına yeterli olmadığını; bilginin sunuluş biçiminin de etik değerlendirmeye dâhil edilmesi gerektiğini göstermektedir (Belsey ve Chadwick, 1992).

Bu noktada, önceki bölümde ele alınan Kantçı etik yaklaşımı ile faydacı etik arasındaki fark daha belirgin hâle gelmektedir. Kantçı etik, mağdurların mahremiyetinin ihlal edilmesini sonuçlardan bağımsız olarak etik dışı kabul ederken; faydacı etik, bu ihlali

ortaya çıkan toplam toplumsal etki üzerinden değerlendirmeye açmaktadır. Soma örneğinde görüldüğü üzere, toplumsal fayda üretme amacıyla yapılan yayınlar, bireysel zararları yeterince hesaba katmadığında etik bir çatışma ortaya çıkmaktadır. Kuçuradi'nin (2020) meslek etiği bağlamında "değerler çatışması" olarak tanımladığı bu durum, bir değerin korunması adına başka bir temel değerin göz ardı edilmesinin etik açıdan yetersiz olduğunu göstermektedir.

Faydacı etik perspektifi, bu vaka üzerinden gazeteciliğe önemli bir uyarı sunmaktadır: Kriz anlarında amaç, yalnızca dikkat çekici ve hızlı içerik üretmek değil; toplumsal faydayı maksimize ederken bireysel zararları asgari düzeyde tutacak etik bir denge kurabilmektir. Soma Maden Faciası'nda medya, kısa vadede kamusal farkındalık yaratmış olsa da bireysel travmaların derinleşmesine ve mağdurların haklarının ihlal edilmesine engel olamamıştır. Bu durum, faydacı etik açısından bir "denge problemi" olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak Soma Maden Faciası, faydacı etik perspektifiyle ele alındığında, gazetecilik pratiğinin toplumsal sonuçlarını öngörmenin ne denli hayati olduğunu göstermektedir.

Medyanın sorumluluğu, yalnızca haberi aktarmakla sınırlı değildir; aynı zamanda haberin toplumda yaratacağı fayda ve zararı tartarak bilinçli kararlar almayı da kapsar. Bu vaka, faydacı yaklaşımın kriz haberciliğinde gazetecinin sorumluluk alanını genişleten, sonuç odaklı ve eleştirel bir etik değerlendirme sunduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

5.4.2 Narin Güran Vakası: Dijital Teşhir ve Toplumsal Fayda-Zarar Dengesi

2024 yılında Türkiye'de yaşanan Narin Güran cinayeti, dijital medya ve sosyal platformların bilgi dolaşım hızının etik sınırları nasıl zorladığını gösteren çarpıcı bir vaka olarak öne çıkmaktadır. Olayın adli süreci henüz tamamlanmamışken, hem geleneksel medya hem de dijital platformlar üzerinden ailenin özel yaşamına ve çocuğun ölümüne ilişkin hassas detaylar geniş biçimde kamuoyuna sunulmuştur. Faydacı etik perspektifiyle ele alındığında, bu süreç yalnızca bilginin dolaşıma girmesi

üzerinden değil; ortaya çıkan toplumsal fayda ile bireysel ve kolektif zararların dengesi üzerinden değerlendirilmelidir.

Vakanın medyada geniş yer bulması, kısa vadede toplumsal farkındalık yaratmış ve çocukların korunması, aile içi şiddet ve güvenlik politikaları gibi konuların kamusal tartışma alanına taşınmasına katkı sağlamıştır. Dijital platformlar aracılığıyla yayılan içerikler, kamuoyunun dikkatini olayın ciddiyetine çekmiş ve yetkili kurumlar üzerinde belirli bir kamuoyu baskısı oluşturmuştur. Bu yönüyle bakıldığında, olayın görünür kılınmasının faydacı etik açısından belirli bir toplumsal fayda potansiyeli taşıdığı söylenebilir. Sunstein'in (2017) vurguladığı gibi, dijital medyanın kamusal meseleleri hızla gündeme taşıma kapasitesi, ancak rasyonel ve sorumlu bir kamusal tartışmaya hizmet ettiği ölçüde etik anlamda "fayda" üretmektedir.

Ancak Narin Güran vakasında ortaya çıkan fayda, ciddi bireysel zararlar pahasına gerçekleşmiştir. Medyada ve sosyal platformlarda dolaşıma giren içeriklerin önemli bir kısmı, çocuğun ve ailenin mahremiyetini ihlal etmiş; travmatik detaylar, dramatik başlıklar ve spekülatif yorumlar aracılığıyla bireysel acı kamusal bir teşhir nesnesine dönüştürülmüştür. Bu durum, mağdur ailenin psikolojik bütünlüğünü zedelemenin yanı sıra, toplumun olayın yapısal ve hukuki boyutlarını sağlıklı biçimde değerlendirmesini de güçleştirmiştir.

Floridi'nin (2013) bilgi etiği yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, bilginin onur kırıcı ve teşhir edici biçimde dolaşıma sokulması, bilginin kendisini etik açıdan zararlı bir araca dönüştürmektedir. Faydacı etik açısından bakıldığında, bu tür bir bilgi dolaşımı, toplumsal fayda üretmekten ziyade toplam zararı artıran bir sürece işaret etmektedir.

Dijital medyanın işleyiş biçimi, bu dengesizliğin daha da derinleşmesine neden olmuştur. Etkileşim, tıklanma ve görünürlük odaklı içerik üretimi, etik süzgecin geri plana itilmesine yol açmış; doğruluğu teyit edilmemiş bilgiler ve yönlendirici anlatılar hızla yayılmıştır. Zuboff'un (2019) "gözetim kapitalizmi" kavramsallaştırması bağlamında, bireysel trajedilerin dijital platformlarda birer etkileşim verisine dönüştürülmesi, faydacı etiğin temel ilkesi olan "en yüksek sayıda insan için en büyük

iyilik" anlayışını tersyüz etmektedir. Bu bağlamda, Narin Güran vakasında dijital medya pratiği, kamusal faydayı artırmak yerine, trajediyi derinleştirerek toplumsal zararı büyüten bir mekanizmaya dönüşmüştür.

Faydacı etik perspektifi, gazeteciliği yalnızca bilgi aktarma faaliyeti olarak değil, aynı zamanda toplumsal sonuçları öngörme ve dengeleme sorumluluğu olarak ele alır.

Narin Güran vakasında medyanın tercih ettiği hızlı ve dramatik içerik üretimi, kısa vadede kamuoyunun dikkatini çekmiş olsa da, uzun vadede hem mağdurların hem de toplumun psikolojik ve sosyal dengesi üzerinde olumsuz etkiler yaratmıştır. Çebi'nin (2016) iletişim etiği bağlamında vurguladığı üzere, mahremiyetin ihlali yalnızca bireysel bir hak kaybı değil; aynı zamanda toplumsal güven duygusunu zedeleyen kolektif bir zarar biçimidir. Bu nedenle faydacı etik açısından toplumsal fayda, yalnızca bilginin dolaşıma girmesiyle değil, bu bilginin insan onurunu koruyacak biçimde sunulmasıyla birlikte anlam kazanmaktadır.

Bu noktada faydacı etik ile önceki bölümde ele alınan Kantçı etik yaklaşımı arasındaki ayrım daha da görünür hâle gelmektedir. Kantçı etik, çocuğun ve ailenin mahremiyetinin ihlalini, ortaya çıkabilecek sonuçlardan bağımsız olarak etik dışı kabul ederken; faydacı etik, bu ihlali ortaya çıkan toplam toplumsal etki üzerinden değerlendirmeye açmaktadır. Ancak Narin Güran vakası, toplumsal farkındalık yaratma amacıyla yapılan yayınların bireysel zararları aşırı biçimde artırması hâlinde, faydacı etik açısından da savunulamaz bir noktaya ulaşıldığını göstermektedir. Bu durum, Kuçuradi'nin (2020) meslek etiği çerçevesinde ifade ettiği "değerler çatışması"nın dijital medya ortamında ne kadar keskinleştiğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda Narin Güran vakası, dijital çağda faydacı etik yaklaşımın sınırlarını ve sorumluluk alanlarını açık biçimde görünür kılmaktadır. Haberin görünür hâle gelmesi belirli bir toplumsal fayda üretmiş olsa da, bireysel zararların önlenememesi ve mahremiyet ihlallerinin normalleşmesi, etik açıdan ciddi bir problem alanı yaratmıştır. Bu vaka, medya kuruluşları ve dijital içerik üreticileri için, kriz ve trajedi haberlerinde toplumsal faydayı maksimize ederken bireysel zararları asgari düzeyde tutmanın etik bir zorunluluk olduğunu hatırlatmaktadır. Faydacı etik, bu bağlamda gazeteciliği

yalnızca bilgi aktarımı değil, sonuçları öngören ve toplumsal dengeyi gözeten bir sorumluluk pratiği olarak yeniden düşünmeyi zorunlu kılmaktadır.

5.4.3 Güncel Afet Haberciliğinde Faydacı Etik Gerilimler

Doğal afetler, medyanın bilgilendirme sorumluluğunun hem teknik hem de etik açıdan en ağır biçimde sınandığı kriz alanlarını oluşturmaktadır. Deprem, sel ve benzeri olağanüstü durumlarda medya, kamusal güvenliğin sağlanması ve doğru bilgiye erişimin temin edilmesi açısından hayati bir rol üstlenir. Faydacı etik perspektifinden bakıldığında, bu rolün temel ölçütü, toplam toplumsal faydayı maksimize etmek ve olası bireysel ile kolektif zararları asgari düzeyde tutmaktır. Ancak 2023 depremleri ve 2024 Kastamonu sel felaketi gibi güncel örnekler, dijitalleşen medya ekosisteminde bu dengenin çoğu zaman "hız", "etkileşim" ve "görünürlük" lehine bozulduğunu göstermektedir.

Christians vd. (2015), kriz anlarında medyanın yalnızca bilgi aktaran bir araç değil, aynı zamanda toplumsal dayanışmayı örgütleyen bir merkez işlevi gördüğünü vurgulamaktadır. Afet bölgelerinden yapılan canlı yayınlar, yardım faaliyetlerinin hızla mobilize edilmesine katkı sağlayarak önemli bir kolektif fayda üretmektedir. Faydacı etik açısından değerlendirildiğinde, bu tür yayınlar kamu yararına hizmet eden meşru bir bilgilendirme faaliyeti olarak görülebilir. Bununla birlikte J. S. Mill'in faydacı yaklaşımında vurguladığı üzere, bir eylemin etik değeri yalnızca anlık sonuçlarıyla değil, uzun vadede doğurduğu ikincil zararlarla birlikte değerlendirilmelidir. Güncel afet haberciliğinde, mağdurun rızası olmaksızın enkaz altındaki seslerin, kurtarma anındaki çaresizliğin ya da yoğun acı hâllerinin canlı yayınlanması, kısa vadede farkındalık yaratsa da, mağdur bireyler üzerinde kalıcı psikolojik zararlar bırakabilmektedir.

Afet haberciliğinde faydacı dengenin en fazla sarsıldığı alanlardan biri, İrvan'ın (2014) "acının görselleştirilmesi" olarak tanımladığı yayın pratiğidir. Acının dramatik imgeler aracılığıyla sürekli yeniden üretilmesi, izleyicide yardım etme dürtüsünü harekete geçirse dahi, mağdurun insan onurunun göz ardı edilmesi riskini beraberinde getirmektedir. Bu noktada acı, kamusal bilgilendirmenin bir unsuru olmaktan çıkarak,

izlenme ve etkileşim üreten bir görsel metaya dönüşmektedir. Özellikle Kastamonu sel felaketinde, vatandaşların can havliyle çatılarda beklediği anların yoğun dramatizasyonla sunulması, bilgilendirme ile trajedinin seyirlik hâle getirilmesi arasındaki sınırın bulanıklaştığını göstermiştir. Bu tür yayınlar, faydacı etiğin "en büyük sayıda insana en büyük iyilik" ilkesinin, medya ekonomisinin gerekleri doğrultusunda araçsallaştırıldığı izlenimini güçlendirmektedir.

Dijital çağda afet haberciliğinin yol açtığı en ciddi toplumsal zarar alanlarından biri de bilgi kirliliğidir. Sosyal medya ve çevrim içi platformların hız odaklı yapısı, doğrulama süreçlerinin geri plana itilmesine neden olmaktadır. Ward'ın (2016) belirttiği üzere, dijital medyada "ilk olma" baskısı, gazeteciliğin temel erdemlerinden biri olan doğrulama ilkesini zayıflatmaktadır. Afet anlarında doğrulanmamış bir "baraj patladı" haberi ya da eksik teyit edilmiş kurtarma bilgileri, kitlesel paniğe yol açarak doğrudan fiziksel ve psikolojik zararlar üretebilmektedir. Bu bağlamda faydacı etik, medyanın hız ve görünürlük arzusunu, doğru ve güvenilir bilgi sunma sorumluluğunun gerisine yerleştirmeyi gerektirir. Zira yanlış bilginin yarattığı toplumsal acı, hızlı haberin sağladığı geçici faydayı açık biçimde aşmaktadır.

Faydacı etik perspektifi, afet haberciliğinde yalnızca bir "kâr–zarar" hesabı yapılmasını değil, aynı zamanda insan onurunun korunmasını merkeze alan bir denge anlayışını zorunlu kılar. Medyanın yapısal baskıları, reyting ve tıklanma odaklı performans ölçütleri, gazeteciyi kriz anlarında etik muhakemeden uzaklaştırabilmektedir.

Oysa faydacı etik, toplumsal faydanın sürdürülebilir olabilmesi için bireysel zararların ve onur ihlallerinin sistematik biçimde önlenmesi gerektiğini savunur.

Sonuç olarak, 2023 depremleri ve 2024 Kastamonu sel felaketi, Türkiye medyasının afet haberciliğinde faydacı etik açısından önemli bir sınav verdiğini göstermektedir. Bu süreçler, medyanın kriz anlarında yalnızca bilgilendirme hızına değil, bilginin doğruluğuna, sunuluş biçimine ve mağdurun onurunun korunmasına odaklanması gerektiğini ortaya koymuştur. Güncel afet haberciliği, faydacı etik bağlamında, gazeteciliğin sonuç odaklı sorumluluğunu ve toplumsal dengeyi koruma

yükümlülüğünü en açık biçimde görünür kılan alanlardan biri olarak değerlendirilmelidir.

5.4.4 İstanbul Toplu Ulaşım Kazası: Faydacı Etik Açısından Anlık Paylaşım ve Toplumsal Sonuçlar

2025 yılında İstanbul'da meydana gelen toplu ulaşım kazası, dijital çağda haber üretimi ve paylaşım pratiklerinin faydacı etik açısından nasıl karmaşık etik gerilimler ürettiğini gösteren güncel bir örnek niteliğindedir. Bu vaka, medya kuruluşları ile sosyal medya kullanıcılarının kriz anlarında toplumsal faydayı maksimize etme sorumluluğu ile bireysel zararları ve mahremiyeti koruma yükümlülüğü arasındaki hassas dengeyi açık biçimde ortaya koymaktadır. Faydacı etik perspektifinden bakıldığında, söz konusu denge yalnızca bilginin dolaşıma girmesi üzerinden değil, bu bilginin doğurduğu kısa ve uzun vadeli toplumsal sonuçlar üzerinden değerlendirilmelidir (Mill, 2018).

Kazanın hemen ardından bazı medya kuruluşları ve sosyal medya kullanıcıları, yaralılar, hayatını kaybeden bireyler ve olay yerindeki görüntüleri mağdurların açık rızası olmaksızın kamuoyuyla paylaşmıştır. Bu paylaşımlar, kısa vadede toplumun olaydan hızla haberdar olmasını sağlamış; acil yardım çağrılarının organize edilmesine ve güvenlik önlemlerinin alınmasına katkıda bulunmuştur. Bu bağlamda faydacı etik açısından, bilginin hızlı dolaşıma girmesi belirli bir toplumsal fayda üretmiştir. McQuail'in (2010) sosyal sorumluluk yaklaşımı çerçevesinde değerlendirildiğinde, medyanın bu aşamada kamusal bilgilendirme işlevini yerine getirdiği söylenebilir.

Ancak faydacı etik, etik değerlendirmeyi yalnızca kısa vadeli kazanımlar üzerinden yapmaz. Mağdurların izinsiz biçimde paylaşılan görüntüleri, onların psikolojik travmalarını derinleştirmiş ve özel yaşamlarının ihlal edilmesine yol açmıştır. Dijital platformlarda hızla yayılan bu içerikler, kazazedeler ve aileleri üzerinde kalıcı olumsuz etkiler yaratma potansiyeline sahiptir. Bu durum, faydacı etik açısından toplumsal fayda ile bireysel zarar arasındaki dengenin ciddi biçimde zorlandığını göstermektedir. Çebi'nin (2016) vurguladığı üzere, mahremiyet ihlali yalnızca

bireysel bir hak kaybı değil, aynı zamanda toplumsal güveni zedeleyen kolektif bir zarar biçimidir.

Özellikle sosyal medya ortamında dramatik ve dikkat çekici içeriklerin ön plana çıkarılması, kullanıcı etkileşimini artırmakta ve içeriklerin daha geniş kitlelere ulaşmasını sağlamaktadır.

Faydacı bakış açısıyla bu durum, kısa vadede bilgilendirme ve yardım organizasyonu açısından fayda üretse de uzun vadede mağdurların travmalarını derinleştirme ve toplumsal empatiyi aşındırma riski taşımaktadır.

Bu tür içerikler, acının tekrar tekrar dolaşıma sokulması yoluyla, bireyleri birer "görsel nesne"ye indirgeme tehlikesini barındırmaktadır. İrvan'ın (2014) "acının görselleştirilmesi" olarak tanımladığı bu pratik, bilgilendirme sınırının aşılması anlamına gelmekte ve faydacı etik açısından toplam zararı artırmaktadır.

Anlık paylaşımların doğruluğu da bu vaka bağlamında önemli bir etik sorun alanı oluşturmaktadır. Kazaya ilişkin yanlış sayılar, eksik bilgiler ya da olayın boyutunu abartılı biçimde yansıtan içerikler, toplumda yanlış algıların oluşmasına neden olabilmektedir. Silverman'ın (2015) belirttiği gibi, kriz anlarında doğrulanmamış bilginin dolaşıma girmesi, kriz yönetimini zorlaştırmakta ve kamusal güvenliği tehlikeye atmaktadır. Faydacı etik perspektifinde bu tür yanlış paylaşımlar, bireysel ve toplumsal zararları artırarak kısa vadeli bilgilendirme faydasını geçersiz kılmaktadır. Bu nedenle medya, hız ve görünürlük hedefleri ile doğruluk ve güvenilirlik ilkeleri arasında bilinçli bir denge kurmakla yükümlüdür (Ward, 2019).

Kazanın dijital platformlarda anlık olarak paylaşılması, aynı zamanda toplumsal duyarlılık ve dayanışma açısından belirli bir fayda da üretmiştir. Toplum, olayın boyutlarını hızla öğrenmiş ve yardım faaliyetlerine katılım göstermiştir. Ancak faydacı etik açısından yalnızca toplumsal faydanın artırılması yeterli değildir; bireysel zararların asgari düzeyde tutulması ve mağdurların onurunun korunması da etik değerlendirmenin ayrılmaz bir parçasıdır. Aksi hâlde kısa vadede elde edilen faydalar, uzun vadede daha büyük toplumsal zararlara dönüşebilmektedir (Christians vd., 2015).

Sonuç olarak İstanbul'da meydana gelen toplu ulaşım kazası, faydacı etik açısından dijital çağda medyanın karşı karşıya olduğu etik zorlukları açık biçimde ortaya koymaktadır. Kriz anlarında medya, toplumsal faydayı maksimize etme sorumluluğuna sahip olsa da, bireylerin mahremiyeti ve psikolojik bütünlüğü göz ardı edilmemelidir. Faydacı etik, medyanın yalnızca hızlı bilgi aktarmasını değil; aynı zamanda toplumsal faydayı artırırken bireysel zararları sistematik biçimde minimize etmesini zorunlu kılmaktadır. Bu vaka, dijital medya ortamında etik muhakemenin kriz haberciliğinde ne denli kritik bir rol oynadığını göstermesi bakımından önemlidir.

5.4.5 Kastamonu Sel Felaketi: Faydacı Etik Perspektiften Dijital Medya Kullanımı

2024 yılında Kastamonu ve çevresinde meydana gelen şiddetli sel felaketi, yalnızca doğal bir afet değil; aynı zamanda dijital çağda medya, toplumsal fayda ve bireysel zarar arasındaki etik gerilimi görünür kılan güncel bir örnek olarak değerlendirilebilir. Felaket sürecinde geleneksel medya ile sosyal medya platformları, olağanüstü bir hızla bilgi ve görsel içerik paylaşmış; Twitter, Instagram ve TikTok gibi dijital mecralarda sel anına ilişkin video ve fotoğraflar saniyeler içinde geniş kitlelere ulaşmıştır. Bu durum, afet haberciliğinin dijitalleşmeyle birlikte yeni etik sorumluluk alanları ürettiğini ortaya koymaktadır.

Faydacı etik perspektifinden bakıldığında, bu tür paylaşımların toplumsal fayda üretme potansiyeli dikkat çekicidir. Anlık haberler ve görsel içerikler, kamuoyunun felaketin boyutunu hızlı biçimde kavramasına olanak tanımış; yardım çağrılarının ve kurtarma faaliyetlerinin daha etkili biçimde organize edilmesine katkı sağlamıştır.

Sosyal medyada paylaşılan kurtarma operasyonlarına ilişkin görüntüler, gönüllülerin ve sivil toplum kuruluşlarının afet bölgelerine yönelmesini kolaylaştırmış ve toplumsal dayanışmayı güçlendirmiştir. Bu yönüyle dijital medya, kriz anlarında kamusal faydayı artıran önemli bir araç olarak işlev görmüştür (Christians vd., 2015).

Bununla birlikte faydacı etik, etik değerlendirmeyi yalnızca kısa vadeli kazanımlar üzerinden yapmaz; ortaya çıkan uzun vadeli etkileri ve bireysel zararları da dikkate alır. Kastamonu sel felaketinde mağdurların rızası alınmadan paylaşılan görüntüler ve

kişisel bilgiler, bireylerin psikolojik travmalarını derinleştirmiş ve mahremiyetlerinin ihlal edilmesine yol açmıştır. Dramatik ve dikkat çekici içerikler toplumsal farkındalığı artırsa da, mağdurların yaşadığı acının sürekli dolaşıma sokulması, insan onurunun zedelenmesi riskini beraberinde getirmiştir. Bu durum, faydacı etik açısından toplumsal faydayı maksimize etme amacıyla bireysel zararların göz ardı edilmesinin ciddi bir etik sorun alanı yarattığını göstermektedir (İrvan, 2014).

Dijital platformların hız ve etkileşim odaklı yapısı, bu etik dengeyi daha da karmaşık hâle getirmiştir. Felaket anında hem medya kuruluşları hem de bireysel kullanıcılar, içeriklerin viral olmasını ve yüksek etkileşim almasını önceliklendirmiştir. Bu yaklaşım, kısa vadede bilgilendirme açısından fayda üretse de, yanlış bilgilerin, eksik verilerin ve doğrulanmamış haberlerin yayılmasına zemin hazırlamıştır. Faydacı etik perspektifinde, yanlış bilginin dolaşıma girmesi hem bireysel hem de toplumsal zararların artması anlamına gelmektedir. Yanlış yönlendirmeler, yardım çalışmalarının aksamasına ve kriz yönetiminin zorlaşmasına yol açarak kamusal güvenliği tehlikeye sokabilmektedir (Silverman, 2015; Ward, 2019).

Öte yandan dijital medyanın sağladığı hızlı bilgi akışı, toplumsal empati ve duyarlılığın artmasına da katkı sağlamıştır. Toplum, felaketin boyutlarını ve mağdurların ihtiyaçlarını anında görmüş; yardım kampanyalarına katılım artmış ve kolektif dayanışma güçlenmiştir. Faydacı etik açısından bu tür etkileşimler, toplum genelinde faydayı artıran olumlu sonuçlar üretmektedir. Ancak bu faydanın, mağdurların onurunun ve temel haklarının ihlali pahasına elde edilmesi, etik açıdan sürdürülebilir değildir. Çebi'nin (2016) vurguladığı üzere, mahremiyet ihlali yalnızca bireysel bir zarar değil, toplumsal güven duygusunu zedeleyen kolektif bir kayıptır.

Kastamonu sel felaketi bağlamında faydacı etik, medya ve sosyal medya kullanıcılarına iki temel sorumluluk yüklemektedir: Toplumsal faydayı maksimize etmek ve bireysel zararları asgari düzeyde tutmak. Dijital çağda afet haberciliğinde bu dengeyi kurmak, yalnızca teknik bir mesele değil; aynı zamanda etik bir zorunluluktur. Hızlı bilgi aktarımı ve görünürlük, yardım ve bilinçlenme açısından önemli olsa da, mağdurların travmalarını derinleştiren ve mahremiyetlerini ihlal eden paylaşımlar uzun vadede toplumsal zararı artırmaktadır.

Bu bağlamda Kastamonu sel felaketi, faydacı etik perspektiften dijital medyanın kriz anlarındaki rolünü ve sorumluluklarını değerlendirmek açısından önemli bir örnek sunmaktadır. Medya ve sosyal medya kullanıcıları, bilgiyi hızla aktarmanın ötesinde, toplumsal faydayı artırırken bireylerin onurunu ve mahremiyetini koruma yükümlülüğüne sahiptir. Bu vaka, dijital çağda toplumsal fayda ile bireysel haklar arasındaki hassas dengeyi yönetmenin ne denli kritik olduğunu ve faydacı etik yaklaşımın afet haberciliğinde neden vazgeçilmez olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

5.4.6 Genel Değerlendirme: Faydacı Etik Perspektifinden Türkiye Medyası

İncelenen vakalar—Soma Maden Faciası, Narin Güran olayı, İstanbul toplu ulaşım kazası ve Kastamonu sel felaketi—birlikte değerlendirildiğinde, Türkiye medyasının kriz ve trajedi anlarında faydacı etik ilkeleri uygulama kapasitesinin sınırlılıkları ve çelişkileri açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Faydacı etik perspektif, eylemlerin ahlaki değerini niyetlerden ziyade sonuçları üzerinden değerlendirmekte; bu sonuçların toplumsal faydayı ne ölçüde artırdığı ve bireysel ile kolektif zararları ne derece azalttığı sorusunu merkeze almaktadır (Mill, 2018). Bu yaklaşım, özellikle yüksek hassasiyet içeren olaylarda medyanın hem kamusal bilgilendirme işlevini hem de bireylerin temel haklarını birlikte ele almayı zorunlu kılmaktadır.

Soma Maden Faciası örneğinde medya, kısa vadede geniş bir görünürlük ve toplumsal farkındalık üretmiş; iş güvenliği ve kamusal sorumluluk tartışmalarının gündeme gelmesine katkı sağlamıştır. Bununla birlikte trajedinin yoğun biçimde dramatize edilmesi ve mağdurların acılarının görsel malzemeye dönüştürülmesi, uzun vadede bireysel zararları artırmış ve mahremiyet ihlallerini normalleştirmiştir. Faydacı etik açısından bakıldığında, bu süreçte toplumsal fayda ile bireysel zarar arasında kurulması gereken denge büyük ölçüde ihlal edilmiştir. Medya pratiği, kamusal bilgilendirme amacının ötesine geçerek mağdurların ve yakınlarının psikolojik yükünü yeterince dikkate almamıştır (İrvan, 2014; Christians vd., 2015).

Benzer bir etik gerilim, Narin Güran vakasında dijital medyanın hız ve etkileşim odaklı işleyişinde ortaya çıkmıştır. Olayın görünür hâle gelmesi kısa vadede toplumsal

farkındalık yaratmış olsa da çocuk ve aile mahremiyetinin ihlal edilmesi, faydacı etik açısından ciddi bir sorun alanı oluşturmuştur. Bu vakada kısa vadeli fayda—bilginin hızla yayılması ve kamuoyunun dikkatinin çekilmesi—uzun vadeli zararlarla, özellikle travma ve güven kaybıyla çatışmıştır. Faydacı etik perspektifi, medyanın yalnızca olayın dolaşıma girmesini değil, mağdurların hak ve güvenliğini gözeten bir yayın pratiği geliştirmesini zorunlu kılmaktadır (Floridi, 2013; Çebi, 2016). Afet ve kaza haberciliği bağlamında ele alınan İstanbul toplu ulaşım kazası ile Kastamonu sel felaketi örnekleri, faydacı etik açısından çift yönlü bir sorumluluğu gündeme getirmektedir. Medya, bir yandan doğru ve hızlı bilgi akışı sağlayarak toplumsal faydayı maksimize etmekle yükümlüdür; diğer yandan mağdurların travmalarını derinleştiren, mahremiyetlerini ihlal eden ve yanlış bilgi üreten içeriklerden kaçınmak zorundadır. Dijital medyanın sunduğu hız ve geniş erişim, kısa vadede kamusal faydayı artırırken, uzun vadede etik riskleri de beraberinde getirmiştir. Bu durum, faydacı etik açısından medya pratiklerinin en kırılgan sınav alanlarından birini oluşturmaktadır (Silverman, 2015; Ward, 2019).

Genel olarak değerlendirildiğinde, Türkiye medyasının kriz ve trajedi haberciliğinde faydacı etik ilkeleri uygulamada ciddi güçlükler yaşadığı görülmektedir. Kısa vadeli faydanın—hız, görünürlük ve etkileşim—önceliklendirilmesi, uzun vadeli bireysel ve toplumsal zararların yeterince hesaba katılmamasına yol açmaktadır. Dramatik görselleştirme, doğrulanmamış bilgi paylaşımı ve mağdurların onurunu zedeleyen içerikler, faydacı etik açısından toplam zararı artıran pratikler olarak öne çıkmaktadır. Bununla birlikte faydacı etik perspektifi, medyanın kriz anlarında oynayabileceği olumlu rolü de görünür kılmaktadır. Doğru, sorumlu ve etik ilkelere dayalı bir habercilik anlayışı hem kamusal bilinci güçlendirebilir hem de mağdurların hak ve onurunu koruyabilir (McQuail, 2010).

Bu çerçevede faydacı etik, Türkiye medyasına şu temel ilkeleri hatırlatmaktadır: Toplumsal fayda ile bireysel zarar arasında dengeli bir ilişki kurmak; doğruluk ve güvenilirliği hız ve görünürlük kaygılarının önünde tutmak; etik önceliklendirmeyi tıklanma ve izlenme metriklerinin belirleyiciliğinden bağımsız düşünmek; haber içeriklerinin yalnızca anlık etkilerini değil, uzun vadeli toplumsal sonuçlarını da dikkate almak. Faydacı etik açısından toplumsal fayda, nicel bir görünürlük artışından

ziyade, kamusal aklı güçlendiren ve insan onurunu koruyan bir bilgi aktarımıyla anlam kazanmaktadır (Mill, 2018).

Sonuç olarak, faydacı etik perspektifi Türkiye medyasının kriz ve trajedi haberciliğinde karşı karşıya kaldığı fırsatları ve riskleri bütüncül biçimde değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Medya, toplumsal faydayı maksimize edebilecek güçlü bir araçtır; ancak bu faydanın, bireysel zararlar ve etik ihlaller pahasına elde edilmesi, faydacı etik açısından savunulabilir değildir. Kriz anlarında medyanın sorumluluğu, yalnızca hızlı bilgi aktarmakla sınırlı olmayıp, uzun vadeli toplumsal faydayı ve bireylerin temel haklarını birlikte gözeten etik bir yaklaşımı benimsemeyi gerektirmektedir. Bu değerlendirme, faydacı etiğin dijital medya ortamında yalnızca nicel sonuçlara değil, nitelikli ve onur temelli bir toplumsal fayda anlayışına dayandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

5.4.7 Vakaların Kıyaslaması ve Faydacı Perspektifin Uygulamaları

Türkiye medyasında yaşanan kriz ve trajedi örneklerini faydacı etik perspektiften karşılaştırmak, tekil vakaların analizinden daha kapsamlı bir değerlendirme imkânı sunmaktadır. Faydacı etik, eylemlerin ahlaki değerini niyetlerden ziyade sonuçlar üzerinden ele aldığı için, farklı olaylarda ortaya çıkan kısa ve uzun vadeli fayda ile zararların birlikte değerlendirilmesini zorunlu kılar (Mill, 2018). Bu bağlamda aşağıdaki tablo, incelenen vakaların medya pratiği açısından ürettiği toplumsal faydaları ve bireysel ile kolektif zararları karşılaştırmalı biçimde ortaya koymaktadır.

Tablo 5.1 Vakalar ve fayda zarar analizleri

Vaka	Kısa Vadeli Fayda	Uzun Vadeli Fayda	Kısa Vadeli Zarar	Uzun Vadeli Zarar
Soma Maden Faciası	Toplumsal farkındalık, işçi hakları tartışması	İşçi güvenliği ve kamu bilinci gelişimi	Mağdur ve ailelerin psikolojik travması	Dramatik anlatımın uzun süreli etkisi, bireysel hak ihlalleri
Narin Güran Vakası	Toplumsal farkındalık, çocuk koruma tartışması	Kısa vadede hukuki ve toplumsal önlemler	Aile mahremiyeti ihlali, travmatik içeriklerin görünürlüğü	Dijital medyada yanlış algılar, mağdur aile üzerindeki kalıcı etkiler
İstanbul Toplu Ulaşım Kazası	Hızlı bilgilendirme, yardım çağrılarının organize olması	Toplumsal duyarlılık ve bilinç artışı	Mağdurların mahremiyeti ihlali	Travmanın uzun süreli etkisi, yanlış bilgi yayılımı
Kastamonu Sel Felaketi	Hızlı farkındalık, yardım faaliyetlerini yönlendirme	Toplumsal dayanışma ve bilinç artışı	Mahremiyet ihlali, dramatik içeriklerin etkisi	Yanlış bilgi ve eksik veri yayılımı, uzun vadeli psikolojik etkiler

Tabloda özetlenen veriler, faydacı etik perspektifin kriz haberciliğinde uygulanmasının ne denli karmaşık ve kırılgan bir denge gerektirdiğini açık biçimde göstermektedir. Soma Maden Faciası ve Narin Güran vakasında, dramatik anlatım ve hız odaklı içerik üretimi kısa vadede toplumsal farkındalık yaratmış; kamuoyunun dikkatini işçi güvenliği ve çocuk koruma gibi önemli sorunlara yöneltmiştir. Ancak uzun vadede mağdurların ve ailelerinin psikolojik travmalarının derinleşmesi, mahremiyet ihlallerinin normalleşmesi ve toplumsal güvenin zedelenmesi, faydacı etik açısından toplam zararın ağır bastığını göstermektedir. Bu durum, faydacı yaklaşımın yalnızca "fayda üretimi" değil, aynı zamanda zararların ölçülmesi ve sınırlandırılması gereğini de içerdiğini ortaya koymaktadır (İrvan, 2014; Christians vd., 2015).

İstanbul toplu ulaşım kazası ve Kastamonu sel felaketi örnekleri ise dijital çağda medya hızının ve geniş erişimin çift yönlü etkisini açık biçimde göstermektedir. Bu vakalarda anlık paylaşımlar, kısa vadede bilgilendirme, yardım çağrılarının organize edilmesi ve toplumsal dayanışmanın güçlenmesi açısından önemli faydalar üretmiştir. Ancak aynı hız, doğrulanmamış bilgilerin yayılmasına, mağdurların mahremiyetinin ihlal edilmesine ve travmatik görüntülerin sürekli dolaşıma sokulmasına da zemin hazırlamıştır. Faydacı etik açısından bu durum, faydanın nicel artışı ile nitel zarar arasındaki gerilimi görünür kılmaktadır. Yanlış ya da eksik bilginin kriz anlarında yarattığı toplumsal acı, kısa vadeli bilgilendirme faydasını geçersiz kılabilmektedir (Silverman, 2015; Ward, 2019).

Vaka karşılaştırmaları birlikte ele alındığında, faydacı etik perspektifin medya pratiğine dair önemli bir gerçeği ortaya koyduğu söylenebilir: Toplumsal fayda, yalnızca bilginin hızlı ve geniş biçimde dolaşıma girmesiyle ölçülemez. Faydacı etik, faydayı değerlendirirken bireysel zararların boyutunu, mağdurların onurunu ve uzun vadeli toplumsal etkileri birlikte dikkate almayı gerektirir. Bu bağlamda medya, kriz anlarında "en çok kişiye ulaşma" hedefiyle hareket ettiğinde, faydacılığın özündeki denge ilkesini zedeleme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Mill, 2018).

Bu bölümde sunulan karşılaştırma, faydacı etiğin kriz haberciliğinde yalnızca sonuç odaklı bir karar mekanizması değil, aynı zamanda etik bir muhakeme pratiği olduğunu göstermektedir. Medyanın kriz anlarında aldığı kararlar, kısa vadeli fayda üretse dahi,

uzun vadede bireysel hakların ihlali ve toplumsal güven kaybı gibi ciddi zararlar doğurabilmektedir. Bu nedenle faydacı etik, medya için yalnızca "ne kadar fayda üretildiği" sorusunu değil, "hangi bedeller pahasına" bu faydanın üretildiği sorusunu da gündeme getirmektedir.

Sonuç olarak vakaların karşılaştırılması, Türkiye medyasının kriz ve trajedi haberciliğinde faydacı etik ilkeleri uygulamak açısından hem önemli fırsatlara hem de ciddi risklere sahip olduğunu göstermektedir.

Kriz haberciliğinde etik karar, yalnızca haberi hızlı ve çarpıcı biçimde aktarmak değil; toplumun genel refahı ile bireylerin temel hakları arasında sürdürülebilir bir denge kurmak anlamına gelmektedir. Faydacı etik perspektif, bu dengeyi kurmanın zor fakat vazgeçilmez olduğunu ortaya koyarak, medya pratiğini yalnızca nicel sonuçlar üzerinden değil, nitelikli ve onur temelli bir toplumsal fayda anlayışı üzerinden yeniden düşünmeyi zorunlu kılmaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2016).

5.4.8 Erdem Etiği Perspektifiyle Vaka Analizi

Erdem etiği perspektifi, gazeteciliği yalnızca kurallara uyulan ya da sonuçları hesaplanan bir meslek pratiği olarak değil; ahlaki karakterin sürekliliği üzerinden değerlendirir. Bu yaklaşımda etik sorun, "bu haber doğru mu?" sorusundan çok, "bu haberi yapan gazeteci nasıl bir mesleki karakter sergiliyor?" sorusunda somutlaşır. Aristoteles'in *Nikomakhos'a Etik*'te vurguladığı üzere, erdem tekil eylemlerden değil, alışkanlık hâline gelmiş tutum ve tercihlerden oluşur (Aristoteles, 2019). Bu bağlamda gazetecilik etiği, yalnızca istisnai kriz anlarında değil, gündelik pratiklerde sergilenen ahlaki tutarlılıkla anlam kazanır.

Dijital medya ortamı, erdem etiği açısından gazeteciliği özellikle zorlayan bir bağlam sunmaktadır. Hız, görünürlük, rekabet ve etkileşim baskısı, gazetecinin ölçülülük, sağduyu ve sorumluluk gibi temel erdemleri sürdürülebilir biçimde korumasını güçleştirmektedir. Deuze (2005), modern gazeteciliğin profesyonel kimliğinin giderek "performans" odaklı bir yapıya evrildiğini belirtirken, bu dönüşümün mesleki erdemlerin içselleştirilmesini zayıflattığına dikkat çeker. Bu koşullar altında etik

sorun, tekil bir ihlalden ziyade, gazeteciliğin karakter temelli ahlaki zeminini kaybetme riskiyle ilişkilidir.

Soma Maden Faciası örneği, erdem etiği açısından özellikle *ölçülülük* ve *merhamet* erdemlerinin sınandığı bir vakadır. Facia sonrası haberlerde kullanılan dramatik dil ve görseller, kamusal bilgilendirme amacının ötesine geçerek mağdurların acısını sürekli dolaşıma sokmuştur. Erdem etiği açısından sorun, bu içeriklerin "yasak" olması değil; gazetecinin mağdur karşısında sergilediği karakterdir. Sontag'ın (2004) belirttiği gibi, başkalarının acısına bakma biçimi, izleyiciden önce aktarıcının ahlaki duruşunu ele verir. Bu bağlamda Soma örneğinde, gazetecinin mesleki vicdanı ile görünürlük baskısı arasındaki çatışma, erdem etiği açısından ciddi bir kırılma noktası oluşturmuştur.

Narin Güran vakasında ise *mahremiyet* ve *saygı* erdemleri ön plana çıkmaktadır. Çocuğun ölümü gibi yüksek hassasiyet içeren bir olayda, dijital medyada hızla yayılan içerikler, gazetecilikte karakter temelli etik duruşun ne denli zayıfladığını göstermektedir. Erdem etiği, burada hukuki sınırların ötesinde bir ahlaki sezgiye işaret eder: Yapılabilir olan ile yapılması gereken arasındaki fark. Kuçuradi'nin (2020) meslek etiği yaklaşımında vurguladığı üzere, etik yeterlilik yalnızca kurallara uymakla değil, insani değeri merkeze alan bir tutarlılıkla mümkündür. Bu vakada gazetecinin sergilediği tutum, erdem etiği açısından süreklilik arz eden bir karakter problemi olarak değerlendirilebilir.

İstanbul toplu ulaşım kazası ve Kastamonu sel felaketi örnekleri ise *sağduyu* ve *ölçülülük* erdemlerinin dijital çağda nasıl aşındığını ortaya koymaktadır. Afet ve kaza anlarında gazetecinin hızlı davranma zorunluluğu, çoğu zaman etik muhakemenin önüne geçmektedir. Ancak erdem etiği, hızın kendisini değil, hız karşısında sergilenen karakteri sorgular. Ward (2016), dijital gazetecilikte etik sorunun çoğu zaman "bilgi eksikliği" değil, "ahlaki refleks kaybı" olduğunu belirtmektedir. Bu vakalarda da sorun, bilginin aktarılması değil; mağdurun onurunu gözeten bir mesleki duruşun sürdürülememesidir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, erdem etiği perspektifi Türkiye medyasındaki kriz haberciliğini, tekil ihlallerden ziyade süreklilik gösteren bir karakter problemi olarak ele almaktadır. Gazetecilik pratiğinde ölçülülük, merhamet, cesaret, dürüstlük ve saygı gibi erdemlerin zayıflaması, etik sorunların yapısal hâle gelmesine yol açmaktadır. Erdem etiği, bu noktada gazeteciliği yalnızca "ne yapılmalı?" sorusuyla değil, "nasıl bir gazeteci olunmalı?" sorusuyla yeniden düşünmeye davet etmektedir (MacIntyre, 2001; Oakley ve Cocking, 2001).

Sonuç olarak, erdem etiği perspektifi, dijital çağda gazeteciliğin etik krizini yalnızca kuralların ihlali ya da sonuçların olumsuzluğu üzerinden değil, mesleki karakterin aşınması üzerinden okumayı mümkün kılmaktadır. Bu yaklaşım, etik gazeteciliğin sürdürülebilirliğinin ancak içselleştirilmiş erdemler ve tutarlı bir mesleki duruşla sağlanabileceğini ortaya koymaktadır. Kriz ve trajedi haberciliğinde asıl etik sınav, hangi bilginin paylaşıldığından çok, bu bilginin hangi ahlaki karakterle aktarıldığıdır.

5.4.9 Soma Maden Faciası: Merhamet, Ölçülülük ve Ahlaki Mesafe

13 Mayıs 2014'te meydana gelen Soma Maden Faciası, erdem etiği perspektifinden gazeteciliğin merhamet ve ölçülülük erdemlerini ne ölçüde koruyabildiğini sorgulamak açısından son derece çarpıcı bir örnek sunmaktadır. Facia sonrasında birçok medya kuruluşu, yaşananları yapısal, kurumsal ve politik sorumluluk bağlamı içinde ele almak yerine, acıyı yoğun biçimde görselleştiren ve duygusal etkiyi merkeze alan içeriklere yönelmiştir. Naaşların taşınmasına ilişkin görüntüler, ailelerin en kırılgan anları ve yas hâlinin tekrar tekrar dolaşıma sokulması, kamusal bilgilendirme amacını aşarak trajedinin seyirlik bir nesneye dönüştürülmesine yol açmıştır. Bu durum, gazetecilikte etik sınırların yalnızca kurallarla değil, ahlaki karakterle belirlendiğini gösteren önemli bir örnektir.

Erdem etiği açısından gazetecinin temel sorumluluğu, kamuyu bilgilendirirken insani mesafeyi koruyabilmektir. Aristoteles'in *Nikomakhos'a Etik*'te vurguladığı ölçülülük (sophrosyne) erdemi, aşırılıklardan kaçınmayı ve uygun olanı, uygun ölçüde yapabilmeyi gerektirir (Aristoteles, 2019). Soma örneğinde ise bu mesafenin büyük ölçüde kaybolduğu görülmektedir. Ölçülülük erdeminin ihlali, acının çoğaltılması,

tekrar edilmesi ve izleyici ilgisini canlı tutacak biçimde dolaşıma sokulmasıyla kendini göstermiştir. Erdemli gazeteci, trajediyi görünür kılarken mağduriyetin derinleşmesine katkı sunmayan, bilgilendirme ile teşhir arasındaki sınırı sezgisel olarak koruyabilen kişidir. Ancak bu vakada gazetecilik pratiği, merhametli bir tanıklıktan ziyade duygusal sömürüye yaklaşan bir karakter sergilemiştir.

Bu noktada erdem etiği, etik sorunu tekil haber tercihlerinin ötesinde, gazetecinin mesleki karakteri üzerinden değerlendirmektedir. Sontag'ın (2004) ifade ettiği üzere, başkalarının acısına bakma ve onu sunma biçimi, yalnızca izleyicinin değil, bizzat aktarıcının ahlaki konumunu da açığa çıkarır. Soma faciasında acının görselleştirilme biçimi, gazetecinin mağdur karşısındaki merhamet erdemini ne ölçüde içselleştirdiği sorusunu gündeme getirmektedir. Merhamet, erdem etiğinde pasif bir duygudaşlık değil, zarar vermemeye yönelik aktif bir ahlaki tutumdur. Bu bağlamda facia haberciliğinde sergilenen aşırı ve tekrar eden görsel anlatı, merhamet erdeminin zayıfladığını göstermektedir.

Buna ek olarak, facianın nedenleri ve sorumluluk ilişkileri yerine dramatik anlatının tercih edilmesi, gazetecilikte sorumluluk ve ahlaki cesaret erdemlerinin de aşındığını ortaya koymaktadır. Erdem etiği perspektifinde ahlaki cesaret, yalnızca risk almak değil; baskı ve görünürlük karşısında doğru olanı savunabilme yetisidir. Soma örneğinde medya, yapısal sorunları ve hesap sorulması gereken aktörleri görünür kılmak yerine, trajedinin duygusal yönüne odaklanarak daha az riskli bir yayın pratiğini tercih etmiştir. Bu durum, mesleki bir tercihten çok, süreklilik arz eden bir karakter sorunu olarak değerlendirilmelidir (MacIntyre, 2001).

Kuçuradi'nin (2020) meslek etiği yaklaşımında vurguladığı gibi, etik yetersizlik çoğu zaman kurallara aykırılıktan değil, değerleri doğru tartamama becerisinin zayıflamasından kaynaklanır. Soma faciasında gazetecilik pratiği, bilgilendirme, merhamet ve sorumluluk değerlerini dengeli biçimde tartmak yerine, görünürlük ve duygusal etkiyi öncelemiştir. Bu durum, erdem etiği açısından gazeteciliğin yalnızca teknik bir meslek değil, kamusal vicdanla doğrudan ilişkili bir ahlaki pratik olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Sonuç olarak Soma Maden Faciası, erdem etiği perspektifinden değerlendirildiğinde, gazetecilikte ölçülülük, merhamet ve ahlaki mesafe erdemlerinin nasıl aşındığını ortaya koyan güçlü bir vaka niteliği taşımaktadır. Bu örnek, etik sorunun yalnızca "ne yayınlandı?" sorusuyla değil, "bu yayın hangi ahlaki karakterle yapıldı?" sorusuyla anlaşılabileceğini göstermektedir. Erdem etiği, Soma örneği üzerinden gazeteciliğin kriz anlarında yalnızca bilgi aktaran bir araç değil, toplumsal acıya nasıl tanıklık ettiğini belirleyen ahlaki bir fail olduğunu açık biçimde ortaya koymaktadır.

5.4.10 Narin Güran Vakası: Mahremiyet, Vicdan ve İnsani Ölçünün Kaybı

Narin Güran cinayeti, erdem etiği perspektifinden gazeteciliğin vicdani duyarlılık ve mahremiyet erdemlerini ne ölçüde koruyabildiğini sorgulamak açısından güncel ve çarpıcı bir örnek sunmaktadır. Çocuk ölümleri, gazetecilik pratiğinde en yüksek etik hassasiyet gerektiren alanlardan biri olarak kabul edilmesine rağmen, bu olayda adli süreç tamamlanmadan çocuğun kimliğinin, ailesinin ve ölümüne ilişkin travmatik detayların hızla dolaşıma sokulduğu görülmektedir. Bu durum, gazeteciliğin yalnızca hukuki sınırlar içinde kalmasının yeterli olmadığını; aynı zamanda daha derin bir ahlaki muhakeme gerektirdiğini ortaya koymaktadır.

Erdem etiği açısından temel mesele, gazetecinin kendisini nasıl bir ahlaki özne olarak konumlandırdığıdır.

Aristotelesçi yaklaşımda erdem, tekil eylemlerden ziyade süreklilik arz eden karakter özellikleriyle ilişkilendirilir (Aristoteles, 2019). Bu bağlamda erdemli gazeteci, yalnızca "haberi ilk veren" değil, haberin bireyler ve toplum üzerindeki insani sonuçlarını öngörebilen ve buna göre ölçülü davranabilen kişidir. Narin Güran vakasında ise hız ve etkileşim baskısının, vicdani muhakemenin önüne geçtiği; gazetecilik pratiğinin karakter temelli bir etik duruştan uzaklaştığı görülmektedir.

Mahremiyetin ihlali, bu örnekte yalnızca hukuki ya da mesleki bir sorun olarak değil, gazetecinin içsel ahlaki pusulasının zayıflaması olarak değerlendirilebilir. Erdem etiği, etik ihlali dışsal kurallara uyulmamasıyla değil, değerleri doğru tartamama ve insani ölçüyü kaybetme hâliyle açıklar (Kuçuradi, 2020). Çocuğun ve ailesinin mahrem alanına ait bilgilerin kamusal dolaşıma sokulması, gazetecinin mağdur karşısında

sergilediği vicdani duyarlılığın sınandığını göstermektedir. Buradaki sorun, bilginin varlığı değil; bilginin hangi ahlaki hassasiyetle ve hangi sınırlar içinde paylaşıldığıdır.

Dijital medya ortamında bu sınırların daha kolay aşılmasının temel nedenlerinden biri, hız ve görünürlük odaklı habercilik kültürüdür. Deuze (2005), dijitalleşmeyle birlikte gazeteciliğin profesyonel kimliğinin giderek performans ve rekabet ekseninde şekillendiğini, bu durumun etik muhakemeyi zayıflattığını belirtmektedir. Narin Güran vakasında da etik sorun, teknik bir yetersizlikten ziyade, insani ölçünün kaybı üzerinden ortaya çıkmaktadır. Floridi'nin (2013) bilgi etiği yaklaşımıyla ifade edilecek olursa, bilginin insan onurunu zedeleyecek biçimde dolaşıma sokulması, bilginin kendisini etik bir sorun hâline getirmektedir.

Erdem etiği açısından vicdan, gazetecinin yalnızca doğruyu aktarmasını değil, doğruyu aktarırken kime zarar verebileceğini de gözetmesini gerektirir. Bu bağlamda çocuk ölümleri gibi yüksek hassasiyet içeren olaylarda, gazetecinin temel ahlaki sorumluluğu, kamusal bilgilendirme ile bireysel korunma arasındaki dengeyi sezgisel olarak kurabilmektir. Narin Güran vakasında bu denge büyük ölçüde kaybolmuş; mahremiyet, hız ve etkileşim uğruna geri plana itilmiştir. Bu durum, erdem etiği açısından gazeteciliğin yalnızca kurallarla değil, içselleştirilmiş ahlaki değerlerle ayakta durabileceğini bir kez daha göstermektedir.

Sonuç olarak Narin Güran vakası, erdem etiği perspektifinden değerlendirildiğinde, dijital çağda gazeteciliğin karşı karşıya olduğu etik krizin özünde bir "vicdan" ve "ölçü" problemi barındırdığını ortaya koymaktadır. Etik sorun, bilginin paylaşılmasında değil; bu paylaşımın hangi ahlaki karakter ve hangi insani duyarlılık çerçevesinde gerçekleştirildiğinde düğümlenmektedir. Erdem etiği, bu vakada gazeteciliği yalnızca bilgi aktaran bir meslek değil, mağdurun onurunu ve insanî sınırlarını gözetmekle yükümlü ahlaki bir pratik olarak yeniden düşünmeyi zorunlu kılmaktadır.

5.4.11 Erdem Etiği Açısından Genel Değerlendirme

Bu bölümde ele alınan vakalar birlikte değerlendirildiğinde, dijital çağda gazeteciliğin karşı karşıya olduğu temel etik sorunun bilgi eksikliğinden ziyade ahlaki karakterin

aşınmasıyla ilişkili olduğu görülmektedir. Soma Maden Faciası'nda ölçülülük ve merhamet, Narin Güran vakasında vicdani duyarlılık ve mahremiyet sınanmıştır. Bu örnekler, etik sorunların tekil ihlallerden çok, gazetecilik pratiğinde süreklilik kazanan bir karakter zayıflığına işaret ettiğini ortaya koymaktadır.

Erdem etiği, gazeteciliği yalnızca teknik yeterlilikler ya da mesleki kurallar üzerinden değil, ahlaki öznenin kimliği üzerinden değerlendiren bir yaklaşımdır. Aristotelesçi gelenekte erdem, belirli durumlarda verilen doğru kararlarla sınırlı olmayıp, zaman içinde istikrar kazanan bir ahlaki yönelim olarak tanımlanır (Aristoteles, 2019). Bu bağlamda gazetecilikte etik sorun, yalnızca "yanlış haber" ya da "eksik bilgi" üretimiyle açıklanamaz; asıl mesele, gazetecinin mesleğini icra ederken hangi değerleri süreklilik içinde önceliklendirdiğidir.

İncelenen vakalar, dijital medya ortamında hız, görünürlük ve rekabet baskısının erdem temelli bir gazetecilik anlayışını giderek kırılgan hâle getirdiğini göstermektedir. Ölçülülük, merhamet ve vicdan gibi erdemler, hızlı içerik üretimi ve etkileşim odaklı yayıncılık pratikleri karşısında geri plana itilmekte; gazetecilik pratiği, ahlaki sezgiden çok performans ölçütleriyle şekillenmektedir. MacIntyre'ın (2001) vurguladığı üzere, bir mesleğin ahlaki bütünlüğü, ancak içsel erdemlerle sürdürülebilir. Bu erdemlerin zayıflaması, etik ihlallerin yapısal bir nitelik kazanmasına yol açmaktadır.

Erdem etiği açısından dikkat çekici bir diğer husus, gazetecilikte etik tutumların bağlama göre değişkenlik göstermesidir. Aynı medya kuruluşlarının farklı olaylarda farklı ahlaki refleksler sergilemesi, erdemin durumsal değil, süreklilik gerektiren bir özellik olduğu yönündeki erdem etiği anlayışıyla açıkça çelişmektedir. Bu durum, etik sorunların bireysel hatalardan çok, mesleki karakterin tutarsızlığıyla ilişkili olduğunu göstermektedir (Oakley ve Cocking, 2001). Erdemli gazetecilik, yalnızca belirli anlarda sergilenen "doğru" davranışlarla değil, zaman içinde korunan ahlaki istikrarla anlam kazanmaktadır. Bu bağlamda erdem etiği, gazeteciliği kamusal vicdanın taşıyıcısı olan bir pratik olarak yeniden konumlandırmaktadır. Gazetecinin rolü, yalnızca bilgi aktarmakla sınırlı olmayıp, bu bilginin nasıl aktarıldığına ve kime nasıl bir zarar verebileceğine dair ahlaki bir muhakeme yürütmeyi de içermektedir.

Kuçuradi'nin (2020) meslek etiği yaklaşımında vurguladığı gibi, etik yeterlilik kurallara uyumdan çok, insani değeri merkeze alan bir değerlendirme yetisini gerektirir. İncelenen vakalar, bu yetinin dijital çağda giderek zayıfladığını göstermektedir.

Sonuç olarak erdem etiği perspektifi, gazeteciliğin güncel etik krizini teknik yetersizlikler ya da bilgi akışı sorunlarıyla açıklamaktan ziyade, mesleki karakterin aşınması üzerinden okumayı mümkün kılmaktadır. Bu yaklaşım, gazeteciliğin geleceğine dair tartışmalarda ölçülülük, merhamet, vicdan, ahlaki cesaret ve tutarlılık gibi erdemlerin yeniden merkeze alınmasını zorunlu kılmaktadır. Dijital medya ortamında etik gazeteciliğin sürdürülebilirliği, ancak bu erdemlerin içselleştirilmesi ve mesleki pratiklerde süreklilik kazanmasıyla mümkün görünmektedir. Erdem etiği, bu yönüyle gazeteciliği yalnızca "ne yapılmalı?" sorusu üzerinden değil, "nasıl bir gazeteci olunmalı?" sorusu üzerinden yeniden düşünmeye davet etmektedir.

5.5 Etik Yaklaşımlar Arasında Kavramsal Sentez ve Gazetecilik Pratiğine Yansımaları

Bu bölüm boyunca gerçekleştirilen vaka analizleri, dijital gazeteciliğin günümüzde karşı karşıya kaldığı etik krizin tek bir kuramsal çerçeveyle açıklanamayacak ölçüde çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymuştur. Soma Maden Faciası'ndan Narin Güran vakasına, afet haberciliğinden sistematik sessizlik örneklerine kadar incelenen her olay, Kantçı ödev etiğinin, Millci faydacılığın ve Aristotelesçi erdem etiğinin dijital çağın hız, görünürlük ve rekabet baskıları karşısında nasıl farklı sınavlardan geçtiğini göstermektedir. Bu analizler sonucunda ulaşılan temel bulgu, etik ihlallerin yalnızca bireysel gazetecilik hatalarıyla sınırlı olmadığı; etik yaklaşımların sınırları, medya yapısının kurumsal baskıları ve tıklanma ekonomisinin dayattığı hız rejimiyle birlikte şekillenen yapısal sorunlar olduğudur.

Kantçı perspektif açısından değerlendirildiğinde, bu bölümde ele alınan vakalarda ortaya çıkan temel kırılmanın, insan onurunun araçsallaştırılması olduğu görülmektedir. Kant'ın "insanı asla yalnızca bir araç olarak değil, her zaman bir amaç olarak görmek" ilkesine dayanan deontolojik yaklaşımı, trajik olayların

haberleştirilme biçimlerinde sistematik biçimde ihlal edilmiştir (Kant, 2015). Mağdurların ve yakınlarının, kamusal bilgilendirme gerekçesiyle birer görünürlük ve etkileşim nesnesine dönüştürülmesi, hakikate sadakat ve insan onuruna saygı gibi temel ödevlerin askıya alındığını göstermektedir. Bu bağlamda ulaşılan değerlendirme şudur: Hakikat, sonuçlardan bağımsız bir ahlaki ödevdir ve gazetecinin bu ödeve sadakati, mesleki özerkliğinin temel koşulunu oluşturmaktadır.

Faydacı etik perspektif süzgecinden bakıldığında ise, Türkiye medyasında "kamu yararı" söyleminin sıklıkla "çoğunluğun merakı" ile karıştırıldığı dikkat çekmektedir. J. S. Mill'in niteliksel fayda anlayışı, burada önemli bir ayrım sunmaktadır. Mill'e göre toplumsal fayda, yalnızca nicel haz artışıyla değil, insan onurunu ve kamusal güveni koruyan nitelikli sonuçlarla ölçülmelidir (Mill, 2018). Ancak vaka analizlerinde görüldüğü üzere, medya kuruluşları çoğu zaman kısa vadeli tıklanma ve görünürlük kazançlarını, uzun vadeli toplumsal güven ve etik sorumluluğun önüne koymuştur. Bu durum, faydacılığın "en büyük sayı için en büyük mutluluk" ilkesinin, dijital medya bağlamında "en büyük etkileşim için en büyük dikkat" üretimine indirgenmesi riskini ortaya koymaktadır. Faydacılık, bireyin onurunu çoğunluğun ilgisi adına feda etmeye başladığında, etik bir değerlendirme aracı olmaktan çıkıp bir meşrulaştırma mekanizmasına dönüşmektedir.

Erdem etiği perspektifi ise, gazetecilik pratiğinin yalnızca kurallar ve sonuçlar üzerinden değil, esas olarak ahlaki karakter üzerinden işlediğini görünür kılmaktadır. (MacIntyre, 2001; Oakley ve Cocking, 2001).

Bu üç etik yaklaşımın birlikte değerlendirilmesi, dijital çağda etik gazeteciliğin tek boyutlu bir normatif çerçeveyle sürdürülemeyeceğini ortaya koymaktadır. Gazetecinin, bir yandan hakikate yönelik mutlak ödevine sadık kalması (Kant), diğer yandan toplumsal zarar–fayda dengesini rasyonel biçimde gözetmesi (Mill) ve tüm bu süreçleri içselleştirilmiş bir mesleki karakterle yönetmesi (Aristoteles) gerekmektedir. İncelenen vakalar, bu üçlü dengenin bozulduğu her durumda gazeteciliğin toplumsal meşruiyetinin zedelendiğini açık biçimde göstermektedir.

Bu bağlamda gazetecilik, yalnızca teknik bir bilgi aktarımı faaliyeti olmaktan çıkmakta; etik öznenin, teknolojik hız ve algoritmik görünürlük baskısı karşısında nasıl bir duruş sergilediğiyle anlam kazanan normatif bir pratik hâline gelmektedir. Dijital medya ortamı, gazeteciliği sürekli olarak nicel performans ölçütlerine indirgeme eğilimi taşımakta; bu durum, insan onuru, mahremiyet ve kamusal sorumluluk gibi değerlerin geri plana itilmesine yol açmaktadır. Ancak bu çalışma boyunca ulaşılan genel değerlendirme, etik gazeteciliğin hâlâ mümkün olduğunu; bunun ise ancak çoklu etik duyarlılıkların birlikte işletilmesiyle sürdürülebileceğini ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Kantçı ödev etiği, Millci faydacılık ve Aristotelesçi erdem etiği, bu tez kapsamında yalnızca kuramsal başvuru kaynakları olarak değil; dijital çağda gazeteciliğin mesleki haysiyetini koruyabilmesi için başvurulması gereken tamamlayıcı etik çerçeveler olarak ele alınmıştır. Etik gazetecilik, ne yalnızca kurallara indirgenebilecek bir görev, ne salt sonuç hesabına bırakılabilecek bir fayda meselesi, ne de soyut bir karakter idealidir. Aksine gazetecilik, bu üç etik yaklaşımın birlikte ve dengeli biçimde işletilmesini gerektiren, insanı ve gerçeği merkeze alan bir kamusal sorumluluk pratiğidir. Bu kuramsal sentez, bir sonraki bölümde gazetecilik pratiğine yönelik etik önerilerin geliştirilmesi için analitik bir zemin sunmaktadır.

6. ÇÖZÜM ÖNERİLERİ VE STRATEJİLER

6.1 Gazetecilikte Etik Sorunlara Yönelik Kuramsal Çözüm Önerileri

Bu çalışmada gerçekleştirilen vaka analizleri, dijital medya çağında gazetecilikte etik sorunların belirli ve tekrarlayan gerilim alanları etrafında yoğunlaştığını göstermektedir. Elde edilen bulgular, etik ihlallerin rastlantısal hatalardan ziyade, haber üretim süreçlerinin yapısal dinamiklerinden kaynaklanan ve süreklilik arz eden problem setleri üzerinden şekillendiğine işaret etmektedir (McQuail, 2010; Ward, 2019). Bu bağlamda analiz edilen vakalar, gazetecilik pratiğinde üç temel etik gerilim alanını görünür kılmıştır.

Birinci problem seti, özellikle kriz ve trajedi anlarında ortaya çıkan hız–doğruluk gerilimidir. Dijital medya ortamında "ilk veren olma" baskısı, doğrulama süreçlerini sistematik biçimde zayıflatmakta; doğruluk ilkesi, hız ve görünürlük lehine pratikte ikincil bir konuma itilmekte ve dezenformasyon riskini artırmaktadır (McBride ve Rosenstiel, 2013; Kovach ve Rosenstiel, 2014).

İkinci problem seti, mahremiyet–kamu yararı gerilimi etrafında şekillenmektedir. Travmatik olaylara ilişkin haberlerde bireysel acılar, çoğu zaman kamu yararı söylemi altında kamusal merak ve görünürlük ekonomisinin bir parçası hâline gelmekte; mağduriyetler dijital dolaşım içinde kalıcı biçimde teşhir edilmektedir. Bu durum, bireysel hakların ve insan onurunun, çoğunluğun bilgilenme talebi gerekçesiyle aşındırıldığı bir etik sorun alanına işaret etmektedir (Zelizer, 2010; Alankuş, 2013; Uzun, 2018).

Üçüncü problem seti ise kurumsal ve algoritmik baskılar ile gazetecinin etik özerkliği arasındaki gerilimdir. Medya kuruluşlarının ekonomik çıkarları, siyasal yönlendirmeler ve platform algoritmalarının görünürlük mantığı, gazetecinin etik karar alma kapasitesini daraltmakta; etik muhakeme giderek bireysel reflekslere indirgenen kırılgan bir zeminde gerçekleşmektedir. Bu yapı, gazeteciyi etik bir özne olmaktan ziyade, sistemin işleyişine uyum sağlayan bir uygulayıcıya dönüştürme riski taşımaktadır (Couldry, 2012; Binark, 2014; Ward, 2019).

Bu üç problem alanı birlikte değerlendirildiğinde, gazetecilikte etik sorunlara yönelik çözüm arayışlarının tek bir normatif çerçeveyle sınırlandırılamayacağı; etik kararların ilke, sonuç ve karakter boyutlarını birlikte dikkate alan çok katmanlı bir kuramsal yaklaşım gerektirdiği açık biçimde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle Kantçı etik, faydacı etik ve erdem etiği perspektifleri, bu çalışmada birbirini dışlayan alternatifler olarak değil, dijital gazeteciliğin yapısal etik sorunlarını birlikte anlamlandırmayı mümkün kılan tamamlayıcı kuramsal araçlar olarak ele alınmaktadır (Hursthouse, 2013; Kuçuradi, 2018).

Önceki bölümlerde ele alınan Kantçı etik, faydacı etik ve erdem etiği yaklaşımları; gazetecilikte karşılaşılan etik ikilemleri farklı açılardan görünür kılmaktadır. Kantçı deontoloji, doğruluk ve dürüstlük gibi ilkeleri koşulsuz ahlaki ödevler olarak tanımlayarak, gazeteciliğin normatif sınırlarını belirginleştirir. Faydacı etik ise haber üretiminin toplumsal sonuçlarına odaklanarak, kamu yararı kavramını etik değerlendirmenin merkezine yerleştirir. Erdem etiği ise etik kararların yalnızca kurallara ya da sonuç hesaplarına indirgenemeyeceğini, gazetecinin karakteri ve ahlaki muhakeme yetisinin belirleyici bir rol oynadığını savunur.

Bu yaklaşımların her biri, tek başına ele alındığında belirli açılardan açıklayıcı olmakla birlikte, dijital medya ortamının karmaşık etik yapısını bütünüyle kavramakta yetersiz kalmaktadır (Pieper, 2012; Hursthouse, 2013).

Bu noktada kuramsal çözüm önerilerinin temel dayanağı, etik kuramların birbirini dışlayan değil, tamamlayan perspektifler olarak değerlendirilmesidir. Gazetecilik pratiğinde etik kararlar, çoğu zaman ne yalnızca ilkeye bağlı kalınarak ne de yalnızca sonuçlara bakılarak verilebilmektedir. Örneğin bir bilginin doğru olması, onun her koşulda yayımlanmasını etik açıdan meşru kılmazken; toplumsal fayda gerekçesi de bireysel hak ihlallerini sınırsız biçimde haklı çıkaramaz. Bu nedenle etik değerlendirme, ilke, sonuç ve karakter boyutlarının birlikte ele alındığı çok katmanlı bir muhakeme sürecini gerektirmektedir (Kuçuradi, 2018; Ward, 2019).

Kuramsal düzeyde önerilen bu bütüncül yaklaşım, gazetecilik etiğinde “tek doğru çözüm” arayışından ziyade, bağlama duyarlı ve gerekçelendirilebilir etik kararlar

üretmeyi hedeflemektedir. Kantçı etik, gazetecilikte aşılması mümkün olmayan kırmızı çizgeleri belirleyerek, manipülasyon ve bilinçli dezenformasyona karşı güçlü bir normatif zemin sunar. Faydacı etik, özellikle kriz dönemlerinde bilgi paylaşımının toplumsal etkilerini değerlendirmede işlevsel bir analiz aracı sağlar. Erdem etiği ise gazetecinin bu iki yaklaşım arasında denge kurabilmesini mümkün kılan ahlaki karakter ve pratik bilgelik boyutunu ön plana çıkarır (MacIntyre, 2001; Aristoteles, 2011).

Bu çerçevede gazetecilikte etik sorunlara yönelik kuramsal çözüm önerileri, yalnızca meslek kodlarının güncellenmesiyle sınırlı değildir. Etik, yazılı kuralların ötesinde, gazetecinin mesleki kimliğini ve kamusal sorumluluğunu şekillendiren bir düşünme pratiği olarak ele alınmalıdır. Kuramsal etik yaklaşımların sunduğu normatif araçlar, gazetecinin karşılaştığı etik ikilemleri mekanik biçimde çözmekten ziyade, bu ikilemleri rasyonel, tutarlı ve gerekçelendirilmiş biçimde değerlendirmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle gazetecilikte etik sorunların çözümü, kuramların soyut düzeyde benimsenmesinden çok, bu kuramların pratik karar süreçlerine eleştirel biçimde entegre edilmesiyle mümkün hâle gelmektedir (McQuail, 2010; Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Sonuç olarak, bu çalışmada savunulan kuramsal çözüm yaklaşımı; gazetecilik etiğinin tek boyutlu kurallar dizisi olarak değil, ilke, sonuç ve karakter eksenlerinde işleyen dinamik bir değerlendirme alanı olarak yeniden düşünülmesini önermektedir. Bu yaklaşım, dijital medya çağında gazetecinin etik fail olarak konumunu güçlendirmeyi ve etik kararların rastlantısal değil, felsefi olarak temellendirilmiş bir muhakeme süreciyle alınmasını hedeflemektedir.

6.2 Kantçı Etik Perspektifiyle Çözüm Önerileri

Gazetecilikte etik sorunların çözümüne yönelik Kantçı etik perspektif, normatif sınırların açık ve bağlayıcı biçimde belirlenmesi açısından güçlü bir felsefi zemin sunmaktadır. Immanuel Kant'ın deontolojik etik anlayışı, bir eylemin ahlaki değerini ortaya çıkardığı sonuçlardan bağımsız olarak, dayandığı ilkenin evrenselleştirilebilirliğine göre değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, gazetecilik

pratiğinde doğruluk, dürüstlük ve insan onuruna saygı gibi ilkeleri koşulsuz ahlaki ödevler olarak konumlandırır. Dolayısıyla Kantçı etik, gazetecilikte etik ihlallerin önlenmesine yönelik çözüm arayışlarında, mesleğin aşılması mümkün olmayan normatif sınırlarını belirleme işlevi görmektedir (Kant, 2002; Kuçuradi, 2018).

Kant'ın "kategorik buyruk" ilkesi, bireylerin hiçbir koşulda yalnızca birer araç olarak kullanılamayacağını savunur. Bu ilke, dijital medya ortamında giderek yaygınlaşan tıklanma odaklı habercilik pratikleri açısından özel bir önem taşımaktadır. Sansasyonel başlıklar, bağlamından koparılmış görseller ya da eksik ve yönlendirici bilgi sunumu; okurun dikkatini çekmeyi amaçlasa dahi, Kantçı etik açısından ahlaki olarak kabul edilemez. Çünkü bu tür pratikler, okuru özerk bir bilgi öznesi olmaktan çıkararak, ekonomik ya da politik çıkarların hizmetine sunulan bir araç hâline getirmektedir (Uzun, 2018; Ward, 2019).

Bu çerçevede Kantçı etik perspektifinden geliştirilebilecek ilk temel çözüm önerisi, gazetecilikte doğruluk ilkesinin koşulsuz bir norm olarak yeniden tesis edilmesidir. Dijital çağda hız ve rekabet baskısı altında doğruluğun ikincil bir konuma itilmesi, gazetecilik mesleğinin etik meşruiyetini zedelemektedir. Kantçı yaklaşım, doğru bilginin olası toplumsal sonuçları ne olursa olsun çarpıtılmadan aktarılması gerektiğini savunarak, gazetecinin etik sorumluluğunu sonuçsal hesapların ötesine taşır. Bu yaklaşım, özellikle kriz dönemlerinde ortaya çıkan dezenformasyon pratiklerine karşı güçlü bir etik direnç noktası sunmaktadır (McQuail, 2010; Kovach ve Rosenstiel, 2014).

Kantçı etik çerçevede ikinci önemli çözüm önerisi, gazetecinin mesleki özerkliğinin korunmasıdır. Kant'a göre ahlaki özne, dışsal baskılardan bağımsız olarak, kendi aklıyla evrensel ahlak yasasına uygun biçimde eylemde bulunabilen bireydir. Gazetecilik pratiğinde bu anlayış, siyasi yönlendirmeler, kurumsal çıkarlar ve algoritmik görünürlük baskıları karşısında etik ilkelere sadık kalmayı gerektirir. Kuçuradi'ye göre etik sorumluluk, yalnızca kurallara uyumla değil, insan onurunu merkeze alan bilinçli bir değer bilgisiyle mümkündür. Bu bağlamda Kantçı etik, gazetecinin yalnızca bir içerik üreticisi değil, kamusal sorumluluk taşıyan ahlaki bir özne olarak konumlanmasını sağlar (Kuçuradi, 2018).

Bununla birlikte Kantçı yaklaşımın gazetecilik etiğine sunduğu çözümler, bazı pratik sınırlılıkları da beraberinde getirmektedir. Özellikle sonuçların tamamen göz ardı edilmesi, gazetecilik gibi toplumsal etkisi yüksek bir alanda etik ikilemleri daha karmaşık hâle getirebilir. Doğru bir bilginin yayımlanmasının bireyler üzerinde yaratabileceği psikolojik veya sosyal zararlar, Kantçı etik açısından ikincil bir konumda değerlendirilir. Bu durum, kriz haberciliği ve travmatik olayların aktarımı gibi bağlamlarda Kantçı yaklaşımın katı ve esnek olmayan bir etik tutum sergilediği yönünde eleştirilmesine neden olmaktadır (Alankuş, 2013; Hursthouse, 2013).

Ancak bu katılık, aynı zamanda Kantçı etiğin gazetecilikte etik sınırların belirsizleşmesini engelleyen normatif bir avantaj sunduğunu da göstermektedir. Kantçı etik, doğruluğun araçsallaştırılmasına, bilinçli manipülasyona ve insan onurunun ihlaline karşı kesin bir duruş sergileyerek, faydacı hesapların etik sınırları aşmasını engelleyen güçlü bir ahlaki zemin oluşturur. Bu yönüyle Kantçı yaklaşım, gazetecilikte etik karar alma süreçlerinde vazgeçilmez bir ilkesel çerçeve sunmaktadır (Pieper, 2012; Uzun, 2018).

Sonuç olarak Kantçı etik perspektifi, gazetecilikte etik sorunların çözümüne yönelik mutlak ve bağlayıcı ilkeler ortaya koyarak, dijital çağda giderek bulanıklaşan etik sınırların yeniden çizilmesine katkı sağlamaktadır. Her ne kadar tüm pratik durumlara tek başına yeterli bir çözüm üretmese de, gazeteciliğin ahlaki temelini koruyan normatif bir referans noktası olarak değerlendirilmelidir. Bu bağlamda Kantçı etik, gazetecilikte etik kararların keyfi ya da pragmatik gerekçelerle değil, evrensel ahlaki ilkeler temelinde alınmasını sağlayan güçlü bir çözüm yaklaşımı sunmaktadır.

6.3 Faydacı Etik ve Kamu Yararı Odaklı Stratejiler

Gazetecilikte etik sorunlara yönelik çözüm arayışlarında faydacı etik yaklaşım, eylemlerin ahlaki değerini ortaya çıkardıkları sonuçlar üzerinden değerlendirmesi bakımından önemli bir analiz çerçevesi sunmaktadır. Jeremy Bentham ve John Stuart Mill tarafından geliştirilen faydacılık, “en fazla sayıda insan için en fazla mutluluk” ilkesini ahlaki değerlendirmenin temel ölçütü olarak kabul eder. Gazetecilik pratiğinde

bu yaklaşım, özellikle kamu yararı kavramı etrafında şekillenen etik tartışmaların anlaşılmasında işlevsel bir rol oynamaktadır (Mill, 2017; Cevizci, 2019).

Dijital medya çağında haber üretim süreçleri, kamusal etkileri son derece hızlı ve geniş çaplı sonuçlar doğurabilmektedir. Bu durum, gazetecinin etik sorumluluğunu yalnızca bireysel doğruluk ilkesiyle sınırlamayı yetersiz kılmakta; haberin toplumsal etkilerinin de dikkate alınmasını zorunlu hâle getirmektedir. Faydacı etik perspektifi, bir bilginin yayımlanmasının toplum üzerindeki olası yarar ve zararlarını birlikte değerlendirerek, etik karar alma sürecini sonuç odaklı bir muhakeme zeminine taşır. Bu bağlamda faydacılık, gazetecilikte etik sorunlara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesinde pratik bir araç olarak öne çıkmaktadır (McQuail, 2010; Alankuş, 2013).

Faydacı etik çerçevede geliştirilebilecek temel stratejilerden ilki, kamu yararı kavramının yeniden ve daha net biçimde tanımlanmasıdır. Dijital medyada sıkça karşılaşılan etik ihlallerin önemli bir kısmı, kamu yararı ile kamusal merakın birbirine karıştırılmasından kaynaklanmaktadır. Faydacı yaklaşım açısından kamu yararı, bireylerin özel hayatına zarar veren ya da travmatik etkiler yaratan bilgilerin sınırsız biçimde dolaşıma sokulmasını meşrulaştırmaz. Aksine, bir bilginin yayılması sonucu ortaya çıkacak toplam faydanın, yaratacağı zarardan açık biçimde fazla olması beklenir. Bu değerlendirme, gazetecinin etik sorumluluğunu basit bir "bilgi verme" ediminin ötesine taşımaktadır (Çaplı ve Tuncel, 2010; Uzun, 2018). Bu yönüyle faydacı etik, tezde tespit edilen mahremiyet–kamu yararı geriliminin çözümünde işlevsel ancak sınırlı bir değerlendirme çerçevesi sunmaktadır.

İkinci önemli strateji, kriz ve afet haberciliğinde zarar–fayda dengesinin sistematik biçimde gözetilmesidir. Pandemi, doğal afetler, terör olayları ve toplumsal travmalar gibi durumlarda haberin hızla dolaşıma girmesi, toplumun bilgilendirilmesi açısından fayda sağlarken, aynı zamanda yanlış bilgi, panik ve ikincil travmalar gibi ciddi zararlar da doğurabilmektedir. Faydacı etik, bu tür durumlarda mutlak doğruluk ilkesinden ziyade, bilginin toplumsal etkilerini merkeze alan bir etik muhakeme önerir. Ancak bu yaklaşım, sınırsız bir sonuçsalcılığa dönüşmemeli; zarar ihtimali yüksek olan içeriklerin paylaşımı konusunda etik sınırlar korunmalıdır (Ward, 2019; Yengin, 2021).

Faydacı etik perspektifin gazetecilikte sunduğu çözüm önerileri, aynı zamanda kurumsal düzeyde etik stratejilerin geliştirilmesini de gerektirmektedir. Haber merkezlerinde etik kararların yalnızca bireysel gazetecilerin inisiyatifine bırakılması, sonuçların öngörülemezliğini artırmaktadır. Bu nedenle editoryal süreçlerde kamu yararı temelli etik değerlendirme mekanizmalarının oluşturulması, faydacı yaklaşımın kurumsal düzeyde uygulanabilirliğini güçlendirecektir. Alankuş'a göre etik sorumluluk, bireysel bir vicdan meselesi olmanın ötesinde, kurumsal ve toplumsal bir yükümlülük olarak ele alınmalıdır (Alankuş, 2013).

Bununla birlikte faydacı etiğin gazetecilik alanında bazı sınırlılıkları da bulunmaktadır. Toplumsal faydanın ölçülmesindeki belirsizlikler, etik kararların keyfi biçimde gerekçelendirilmesine yol açabilir. Özellikle "çoğunluğun yararı" söylemi, azınlık haklarının ihlal edilmesini meşrulaştırma riskini taşımaktadır. Bu nedenle faydacı yaklaşım, Kantçı etik ve erdem etiği gibi diğer kuramsal çerçevelerle birlikte ele alınmalı; kamu yararı gerekçesi, insan onuru ve mesleki sorumluluk ilkeleriyle dengelenmelidir (Kuçuradi, 2018; Cevizci, 2019).

Sonuç olarak faydacı etik ve kamu yararı odaklı stratejiler, gazetecilikte etik sorunların çözümünde özellikle sonuçların toplumsal etkilerini görünür kılması bakımından önemli katkılar sunmaktadır. Ancak bu yaklaşımın etik karar alma süreçlerinde tek başına belirleyici hâle gelmesi, yeni etik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu sınırlılıklar, etik muhakemenin yalnızca sonuçlara değil, etik öznenin karakterine ve pratik bilgelik kapasitesine de ihtiyaç duyduğunu göstermektedir. Bu nedenle faydacı etik, gazetecilikte etik muhakemenin tamamlayıcı bir unsuru olarak değerlendirilmelidir. Dijital medya çağında gazetecinin etik sorumluluğu, yalnızca neyin doğru olduğu değil, bu doğruluğun toplum üzerinde nasıl bir etki yarattığını da hesaba katan bütüncül bir etik yaklaşımı zorunlu kılmaktadır.

6.4 Erdem Etiği Temelli Bireysel ve Kurumsal Yaklaşımlar

Gazetecilikte etik sorunlara yönelik çözüm arayışlarında erdem etiği, normlara ya da sonuç hesaplarına indirgenemeyen bir ahlaki perspektif sunmaktadır. Aristoteles'e dayanan bu yaklaşım, etik davranışı kuralların mekanik biçimde uygulanışı olarak

değil, eylemi gerçekleştiren öznenin karakteri ve ahlaki muhakeme yetisi üzerinden değerlendirmektedir. Gazetecilik pratiğinde erdem etiği, etik kararların yalnızca yazılı meslek ilkeleriyle değil, gazetecinin pratik bilgelik (*phronesis*) kapasitesiyle — yani somut bir durumda neyin yapılmaması gerektiğini sezebilme yetisiyle — şekillendiğini savunur. Bu yönüyle erdem etiği, dijital medya çağında giderek karmaşıklaşan etik ikilemlerin anlaşılması ve çözümünde önemli bir kuramsal katkı sağlamaktadır (Aristoteles, 2011; Hursthouse, 2013).

Erdem etiği perspektifinden bakıldığında gazetecilikte etik sorunların önemli bir bölümü, bireysel ahlaki yargı kapasitesinin zayıflamasıyla ilişkilidir. Hız baskısı, rekabet, görünürlük kaygısı ve kurumsal yönlendirmeler; gazetecinin etik muhakeme süreçlerini yüzeyselleştirebilmekte ve mesleki sorumluluğun arka plana itilmesine yol açabilmektedir. Bu bağlamda erdem etiği, gazetecinin yalnızca "ne yapılmalı?" sorusuna değil, aynı zamanda "nasıl bir gazeteci olunmalı?" sorusuna da yanıt aramayı gerekli kılar. Gazetecinin karakteri, etik ilkelere bağlılığın sürekliliğini sağlayan temel unsurlardan biri olarak değerlendirilmekte; etik davranış, tekil kararların toplamından ziyade, zaman içinde istikrar kazanan bir mesleki duruş olarak ele alınmaktadır (MacIntyre, 2001; Kuçuradi, 2018).

Erdem etiği çerçevesinde geliştirilebilecek bireysel düzeydeki çözüm önerilerinin merkezinde, gazetecinin etik duyarlılığının ve pratik bilgelik kapasitesinin güçlendirilmesi yer almaktadır. Pratik bilgelik, soyut etik ilkeleri somut durumlara bağlama duyarlı biçimde uyarlayabilme yetisini ifade eder. Gazetecilikte bu yeti; haberin bağlamını doğru okuyabilme, olası bireysel ve toplumsal zararları önceden sezebilme ve etik açıdan makul olanı tercih edebilme becerisiyle doğrudan ilişkilidir. Bu yaklaşım, gazetecinin etik karar alma süreçlerinde ne katı bir kuralcılığa ne de sınırsız bir sonuçsalcılığa teslim olmasını engelleyerek, dengeli ve gerekçelendirilebilir bir etik muhakeme zemini sunmaktadır (Hursthouse, 2013; Uzun, 2018).

Erdem etiğinin gazetecilikte sunduğu çözüm önerileri yalnızca bireysel düzeyle sınırlı değildir; aynı zamanda kurumsal etik kültürün inşasını da kapsamaktadır. Medya kuruluşlarının etik sorumluluğu, yalnızca meslek ilkelerini yazılı olarak ilan etmekle

yerine getirilemez. Etik, kurumsal pratikler içinde sürekli olarak üretilen ve yeniden şekillenen bir kültürdür. Bu nedenle editoryal süreçlerde etik tartışmalara alan açılması, gazetecilerin etik kararlarının desteklenmesi ve etik ihlaller karşısında cezalandırıcı değil, öğretici ve dönüştürücü yaklaşımların benimsenmesi büyük önem taşımaktadır. Kurumsal etik kültürün zayıf olduğu ortamlarda, bireysel erdemlerin sürdürülebilirliği de ciddi biçimde risk altına girmektedir (Çaplı ve Tuncel, 2010; Alankuş, 2013).

Dijital medya bağlamında erdem etiği temelli kurumsal yaklaşımlar, algoritmik yönlendirmeler ve metrik odaklı performans değerlendirmeleri karşısında gazetecinin etik özneselliğini korumayı hedeflemelidir. Tıklanma sayıları, etkileşim oranları ve görünürlük kriterleri etik değerlerin önüne geçtiğinde, gazetecilik pratiği kaçınılmaz olarak araçsallaşmaktadır. Erdem etiği, bu noktada gazeteciliği yalnızca bir içerik üretim faaliyeti olarak değil, kamusal sorumluluk taşıyan bir pratik olarak yeniden tanımlamayı önermektedir. Bu yaklaşım, gazetecinin mesleki kimliğini teknik becerilerden çok, ahlaki nitelikler ve sorumluluk bilinci üzerinden kurmasını teşvik etmektedir (Ward, 2019; Yengin, 2021).

Bununla birlikte erdem etiğinin gazetecilikte uygulanabilirliği, bazı eleştirileri de beraberinde getirmektedir. Erdem kavramlarının kültürel ve tarihsel bağlama göre değişkenlik göstermesi, etik kararların öznel biçimde gerekçelendirilmesine yol açabilmektedir; bu durum özellikle dijital medya ortamında etik sınırların muğlaklaşması riskini artırmaktadır. Ancak bu eleştiri, erdem etiğinin tamamen dışlanmasını değil, diğer etik yaklaşımlarla birlikte dengeli biçimde kullanılmasını gerekli kılmaktadır. Kantçı etik tarafından çizilen normatif sınırlar ve faydacı etiğin sunduğu sonuç analizleri, erdem etiğinin öznel yönlerini dengeleyen tamamlayıcı unsurlar olarak işlev görebilmektedir (Kuçuradi, 2018; Cevizci, 2019).

Sonuç olarak erdem etiği temelli bireysel ve kurumsal yaklaşımlar, gazetecilikte etik sorunların çözümünde insan unsurunu merkeze alan bütüncül bir perspektif sunmaktadır. Gazetecinin karakteri, ahlaki duyarlılığı ve pratik bilgelik kapasitesi; etik kararların niteliğini belirleyen temel faktörler arasında yer almaktadır. Dijital medya çağında gazeteciliğin etik niteliğinin korunması, yalnızca yazılı kuralların varlığıyla

değil; erdemli bireylerin yetişmesi ve etik kültürü içselleştirmiş kurumların sürekliliğiyle mümkün hâle gelmektedir. Bu yönüyle erdem etiği, gazetecilikte sürdürülebilir etik pratiklerin inşasında vazgeçilmez bir çözüm yaklaşımı olarak değerlendirilmektedir.

6.5 Dijital Medyada Etik Farkındalık ve Eğitim Politikaları

Dijital medya çağında gazetecilik pratiklerinin geçirdiği dönüşüm, etik sorunların yalnızca bireysel tercihler ya da kuramsal ilkeler düzeyinde ele alınmasının yetersiz kaldığını göstermektedir. Hız, görünürlük ve etkileşim odaklı haber üretim rejimi; gazetecilerin etik karar alma süreçlerini yapısal olarak zorlamakta ve geleneksel meslek ilkelerinin pratikte uygulanabilirliğini sınırlamaktadır. Bu nedenle dijital medya ortamında ortaya çıkan etik ihlallerin önlenmesine yönelik çözüm arayışları, normatif çerçevelerin ötesine geçerek etik farkındalık ve sistematik eğitim politikalarıyla desteklenmelidir. Bu çalışmada analiz edilen vakalar, etik sorunların süreklilik kazandığı bir medya ortamında, etik duyarlılığın öğrenilen ve kurumsal olarak beslenen bir pratik hâline gelmesinin zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır (Alankuş, 2013; Binark, 2014).

Dijital medya ekosisteminde etik farkındalığın güçlendirilmesi, gazetecilik eğitiminin içeriği ve yöntemi üzerine yeniden düşünmeyi gerektirmektedir. Geleneksel gazetecilik eğitiminde etik çoğu zaman kuramsal bir ders başlığı olarak ele alınmakta; dijital medya pratiklerinin doğurduğu yeni etik ikilemler sınırlı ölçüde tartışılmaktadır. Oysa sosyal medya haberciliği, algoritmik içerik dağıtımı, kullanıcı verilerinin kullanımı ve yapay zekâ destekli içerik üretimi gibi alanlar, gazetecilerin etik sorumluluklarını önemli ölçüde dönüştürmektedir. Bu nedenle etik eğitimi, soyut normların aktarımından ziyade, somut dijital haber pratikleri üzerinden yürütülmeli; gazetecilerin bağlama duyarlı etik muhakeme becerileri geliştirilmelidir (Uzun, 2018; Yengin, 2021). Etik farkındalığın kurumsallaşmasında meslek içi eğitim süreçleri de belirleyici bir role sahiptir. Dijital medya ortamında çalışan gazeteciler, hızla değişen teknolojik ve yapısal koşullar karşısında etik bilgi ve duyarlılıklarını sürekli olarak güncellemek durumundadır. Etik ihlallerin önemli bir bölümü, bilinçli kötü niyetten çok, haberin olası etkilerinin yeterince öngörülememesiyle ilişkilidir. Bu bağlamda

medya kuruluşlarının düzenli ve süreklilik arz eden etik eğitim programları oluşturması, etik sorunların önlenmesinde kritik bir işlev görmektedir. Etik sorumluluk, bireysel vicdanla sınırlı bir alan değil; kurumsal olarak desteklenmesi gereken bir mesleki yükümlülük olarak ele alınmalıdır (Alankuş, 2013). Dijital medyada etik farkındalık politikaları, yalnızca gazetecileri değil; editörleri ve yöneticileri de kapsayan bütüncül bir yaklaşımı gerektirmektedir. Editoryal karar alma süreçlerinde etik değerlendirme mekanizmalarının bulunmaması, bireysel gazeteciler üzerindeki sorumluluk yükünü artırmakta ve etik kararların keyfi biçimde verilmesine zemin hazırlamaktadır. Bu nedenle haber merkezlerinde etik kurulların oluşturulması, etik ikilemlerin kolektif biçimde tartışılması ve etik ihlaller karşısında şeffaf değerlendirme süreçlerinin işletilmesi, kurumsal etik kültürün güçlendirilmesi açısından önemli görülmektedir (Çaplı ve Tuncel, 2010; McQuail, 2010).

Dijital medya bağlamında etik farkındalığın ayrılmaz bir boyutu da algoritmik sistemlere ilişkin bilinçtir. Haberlerin hangi kriterlere göre öne çıkarıldığı, hangi içeriklerin görünür kılındığı ya da geri plana itildiği; gazetecinin etik sorumluluğunu dolaylı fakat güçlü biçimde etkilemektedir. Algoritmik sistemlerin tarafsız işlediği varsayımı, dijital medya ortamında etik açıdan tartışmalı bir kabule dayanmaktadır. Bu nedenle gazetecilerin algoritmaların işleyiş mantığına dair temel bir farkındalık geliştirmeleri, etik karar alma süreçlerinin şeffaflığı ve hesap verebilirliği açısından önem taşımaktadır. Dijital etik okuryazarlığı, çağdaş gazetecilikte etik eğitimin temel bileşenlerinden biri olarak değerlendirilmelidir (Binark, 2014; Yengin, 2021). Etik farkındalık ve eğitim politikalarının etkili olabilmesi, yalnızca teknik bilgi aktarımıyla sınırlı kalmamalıdır. Etik eğitim, gazetecilerin eleştirel düşünme becerilerini, empati yetilerini ve kamusal sorumluluk bilincini güçlendirmeyi hedeflemelidir. Erdem etiği perspektifinden bakıldığında etik eğitim, yalnızca "doğru davranışın" öğretilmesi değil; etik duyarlılığı gelişmiş, gerekçelendirilmiş kararlar alabilen gazetecilerin yetiştirilmesini amaçlamalıdır. Bu yaklaşım, etik ilkelerin mekanik biçimde uygulanmasından ziyade, gazetecinin bağlama duyarlı ve sorumluluk temelli bir mesleki duruş geliştirmesini desteklemektedir (Kuçuradi, 2018; Cevizci, 2019). Sonuç olarak dijital medyada etik farkındalık ve eğitim politikaları, gazetecilikte etik sorunların çözümüne yönelik uzun vadeli ve sürdürülebilir bir zemin sunmaktadır. Etik ihlallerin yalnızca bireysel hatalar olarak ele alınması, bu sorunların yapısal

boyutlarını görünmez kılmaktadır. Bu nedenle etik, dijital medya çağında kurumsal politikalar, eğitim süreçleri ve meslek kültürüyle birlikte ele alınmalıdır. Bu bölümde tartışılan yaklaşımlar, etik gazeteciliğin yalnızca bireysel iyi niyete değil; kurumsal sorumluluk ve sistematik farkındalık mekanizmalarına dayandığını göstermektedir. Bu çerçeve, çalışmanın sonuç bölümünde ele alınan genel değerlendirmeler için kuramsal ve pratik bir geçiş zemini oluşturmaktadır.

7. SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1 Sonuç

Dijital medya çağında gazetecilik, hızın, algoritmik görünürlüğün ve metrik odaklı rekabetin belirleyici hâle geldiği bir üretim rejimi içinde dönüşmektedir. Bu dönüşüm, etik sorunları yalnızca bireysel tercih ve hatalar düzeyinde değil; kurumsal, teknolojik ve ekonomik koşulların ürettiği yapısal bir bağlam içinde değerlendirmeyi zorunlu kılmaktadır (McQuail, 2010; Ward, 2019). Bu tez, Türkiye'de kriz ve trajedi haberciliği bağlamında seçilmiş vakalar üzerinden, etik ihlallerin hangi pratikler aracılığıyla üretildiğini ve hangi koşullarda meşrulaştırılarak normalleştiğini Kantçı etik, faydacı etik ve erdem etiği perspektifleriyle inceleyerek üç temel örüntüyü açığa çıkarmıştır.

Vaka analizlerinden elde edilen bulgular üç temel örüntüde yoğunlaşmaktadır. Birincisi, kriz anlarında "hız" ve "ilk veren olma" baskısı, doğrulama süreçlerini sistematik olarak zayıflatmakta; doğruluk ilkesini pratikte ikincil bir konuma itmektedir. Bu durum, Kantçı etik bağlamında hakikatin koşulsuz bir ahlaki ödev olarak askıya alındığını göstermektedir. İkincisi, mahremiyet ve insan onuru, "kamu yararı" söylemi altında sıklıkla kamusal merak ve görünürlük ekonomisiyle yer değiştirmekte; mağdurların travmatik deneyimleri dijital dolaşım içinde kalıcı biçimde çoğaltılmaktadır. Bu eğilim, faydacı etiğin niteliksel fayda anlayışından uzaklaşılarak çoğunluğun ilgisinin etik gerekçe hâline getirilmesi riskini ortaya koymaktadır (ör. Ward, McQuail, Kovach ve Rosenstiel gibi) Üçüncüsü, kurumsal çıkarlar, siyasal yönlendirmeler ve platform algoritmalarının görünürlük mantığı, gazetecinin etik özerkliğini daraltmakta; etik kararlar giderek kişisel refleks ve dayanıklılığa indirgenen kırılgan bir zeminde alınmaktadır. Bu üç örüntü, etik ihlallerin rastlantısal sapmalar değil, dijital haberciliğin güncel üretim koşullarının öngörülebilir çıktıları olduğunu göstermektedir.

Bu bulgular, dijital çağda gazetecilik etiğinin tek bir normatif kuramla yeterince açıklanamayacağını ortaya koymaktadır. Kantçı etik, manipülasyon, dezenformasyon ve insan onurunun araçsallaştırılması karşısında aşılması mümkün olmayan ilkesel

sınırları belirginleştirirken; faydacı etik, özellikle kriz ve afet haberciliğinde bilginin dolaşıma girmesinin kısa ve uzun vadeli toplumsal etkilerini değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Erdem etiği ise, bu iki düzlemi bağlama duyarlı biçimde birleştiren pratik bilgelik ve mesleki karakter boyutunu görünür kılmaktadır (MacIntyre, 2001; Aristoteles, 2011). Bu nedenle tez, etik kararların ilke–sonuç–karakter eksenlerinde birlikte gerekçelendirildiği çok katmanlı bir muhakemenin, dijital gazetecilikte daha tutarlı ve savunulabilir bir etik zemin sunduğunu savunmaktadır.

Tezin kuramsal katkısı, Kantçı, faydacı ve erdem temelli yaklaşımları birbirini dışlayan alternatifler olarak değil, dijital gazeteciliğin somut etik ikilemleri karşısında tamamlayıcı değerlendirme araçları olarak bir araya getirmesidir. Bu yönüyle tez, dijital çağda gazetecilik etiğini soyut normlar düzeyinde değil, somut haber pratikleri üzerinden tartışarak, etik ihlallerin nasıl üretildiğini ve hangi koşullarda sıradanlaştığını görünür kılmaktadır. Uygulama düzeyindeki katkısı ise, kamu yararı kavramının "çoğunluğun merakı"ndan ayrıştırılması, kriz haberciliğinde zarar–fayda dengesinin sistematik biçimde gözetilmesi ve etik özerkliği güçlendirecek kurumsal mekanizmaların—etik değerlendirme süreçleri, meslek içi eğitim ve algoritmik farkındalık gibi—öneminin vurgulanmasıdır (Alankuş, 2013; Kuçuradi, 2018).

Bu çalışma belirli vakalarla sınırlı olduğundan, elde edilen bulguların tüm dijital gazetecilik alanına genellenmesi temkinli biçimde ele alınmalıdır. Bununla birlikte ortaya konan örüntüler, Türkiye medyasında kriz ve trajedi haberciliğinin etik risk alanlarını kavramak açısından güçlü bir açıklama zemini sunmaktadır. Bu yaklaşım, etik gazeteciliğin yalnızca bireysel vicdana değil, aynı zamanda kurumsal yapılara ve medya politikalarına da entegre edilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır (Ward, 2019).

Bulgular, etik ihlallerin bireysel hatalardan ziyade dijital haberciliğin yapısal koşullarından kaynaklandığını; Kantçı etik ilkelerin doğruluk sınırını belirlediğini, faydacı yaklaşımın toplumsal etki değerlendirmesi sunduğunu ve erdem etiğinin mesleki karakter boyutunu tamamlayıcı bir unsur olarak ortaya koyduğunu göstermektedir. Etik gazetecilik, yalnızca kurallara uyum ya da sonuç hesaplarıyla değil; insan onurunu merkeze alan ilkesel sınırlar, toplumsal etkileri gözeten etik muhakeme ve erdem temelli bir mesleki karakterin birlikte işletilmesiyle sürdürülebilir

hâle gelebilir. Bu çerçevede etik gazetecilik, hız ve görünürlük rejimine uyum sağlayan edilgen bir pratik değil; insan onurunu ve kamusal güveni önceleyen bilinçli ve gerekçelendirilebilir bir mesleki direnç pratiği olarak düşünülmelidir.

7.2 Gelecekteki Araştırmalar İçin Öneriler

Bu tezde tespit edilen gerilim alanları ışığında, bu çalışmada elde edilen bulgular, dijital medya çağında gazetecilik etiğinin yalnızca mevcut pratikler üzerinden değil, hızla dönüşen teknolojik ve yapısal dinamikler çerçevesinde yeniden ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle yapay zekâ destekli haber üretimi, otomatik içerik oluşturma sistemleri ve algoritmik karar alma süreçleri, gazetecilik etiği açısından henüz sınırlı biçimde tartışılmış alanlar arasında yer almaktadır. Bu bağlamda gelecekte yapılacak araştırmalar, editoryal sorumluluğun insan–makine ilişkisi içerisinde nasıl yeniden tanımlandığını ve etik fail kavramının bu dönüşümden nasıl etkilendiğini daha ayrıntılı biçimde inceleyebilir.

Dijital platformların içerik dağıtım politikalarının kamusal alan üzerindeki etkileri de etik açıdan derinlemesine analiz edilmesi gereken bir diğer araştırma alanını oluşturmaktadır. Hangi haberlerin görünür kılındığı, hangi içeriklerin geri plana itildiği ve bu tercihlerin hangi normatif varsayımlara dayandığı, gazetecilik etiği bağlamında önemli sorular doğurmaktadır. Bu doğrultuda platformların editoryal sorumluluğu, algoritmik şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri çerçevesinde ele alınabilir; medya platformlarının etik yükümlülükleri, geleneksel haber kuruluşlarıyla karşılaştırmalı biçimde incelenebilir (Ward, 2019).

Bunun yanı sıra dijital medya çalışanlarının etik farkındalık düzeyleri, meslek içi etik eğitim programlarının etkinliği ve kurumsal etik kültürün haber üretim pratiklerine etkisi, gelecekteki araştırmalar için verimli bir inceleme zemini sunmaktadır. Nitel ve nicel yöntemlerin birlikte kullanıldığı çalışmalar, etik ihlallerin yalnızca bireysel hatalara indirgenemeyeceğini; kurumsal yapıların, editoryal süreçlerin ve performans odaklı değerlendirme sistemlerinin etik kararlar üzerindeki etkisini daha görünür hâle getirebilir. Bu tür çalışmalar, gazetecilikte etik sorunlara yönelik daha bütüncül ve uygulanabilir çözüm önerilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır.

Son olarak dijital medya kullanıcılarının içerik tüketme, paylaşma ve yeniden üretme pratiklerinin etik boyutu da gazetecilik etiği açısından giderek önem kazanan bir araştırma alanıdır. Dijital çağda etik sorumluluk yalnızca gazeteciler ve medya kuruluşlarıyla sınırlı değildir; kullanıcı davranışları da kamusal alanın etik niteliğini doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle gelecekte yapılacak disiplinlerarası çalışmalar, gazetecilik etiğini yalnızca meslek içi bir sorun olarak değil, toplumsal düzeyde paylaşılan bir sorumluluk alanı olarak ele almalıdır. Böyle bir yaklaşım, dijital medya ortamında etik kültürün nasıl inşa edilebileceğine dair daha kapsayıcı bir perspektif sunabilir (McQuail, 2010).

KAYNAKLAR

Alankuş, S. (2013). *Medya ve etik*. IPS İletişim Vakfı Yayınları.

Aristoteles. (2019). *Nikomakhos'a etik* (S. Babür, Çev.). BilgeSu Yayıncılık.

Audi, R. (2011). *Epistemology: A contemporary introduction to the theory of knowledge* (3rd ed.). Routledge.

Basın Konseyi. (2022). *Basın meslek ilkeleri*. [Çevrim-içi: https://basinkonseyi.org.tr], Erişim Tarihi: 15.02.2025

BBC. (2024). *Editorial guidelines.* [Çevrim-içi: https://www.bbc.com/editorialguidelines], Erişim Tarihi: 22.05.2025.

Belsey, A., & Chadwick, R. (1992). *Ethical issues in journalism and the media.* Routledge.

Bentham, J. (2000). *An introduction to the principles of morals and legislation.* Batoche Books.

Binark, M. (Ed.). (2014). *Yeni medya çalışmaları*. Dipnot Yayınları.

Castells, M. (2013). *İsyan ve umut ağları: İnternet çağında toplumsal hareketler* (E. Kılıç, Çev.). Koç Üniversitesi Yayınları.

Cevizci, A. (2019). *Etik*. Say Yayınları.

Christians, C. G., Fackler, M., Richardson, K. B., Kreshel, P. J., & Woods, R. H. (2015). *Media ethics: Cases and moral reasoning* (9th ed.). Routledge.

Couldry, N. (2012). *Media, society, world: Social theory and digital media practice*. Polity Press.

Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage Publications.

Çaplı, B., ve Tuncel, H. (Eds.). (2010). *Medya etiği*. İmge Kitabevi.

Çebi, M. S. (2016). *İletişim etiği.* Nobel Akademik Yayıncılık.

Deuze, M. (2005). What is journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. *Journalism, 6*(4), 442–464. https://doi.org/10.1177/1464884905056815 h10.1177/1464884905056815

Floridi, L. (2013). *The ethics of information.* Oxford University Press.

Gillespie, T. (2018). *Custodians of the internet: Platforms, content moderation, and the hidden decisions that shape social media*. Yale University Press.

Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development.* Harvard University Press.

Habermas, J. (2018). *Kamusal alanın yapısal dönüşümü* (T. Bora, M. Sancar, Çev.). İletişim Yayınları.

Hursthouse, R. (2013). *Erdem etiği üzerine* (S. Uzun, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

IFJ (International Federation of Journalists). (2019). *Global charter of ethics for journalists*. [Çevrim-içi: https://www.ifj.org/who/rules-and-policy/global-charter-of-ethics-for-journalists], Erişim Tarihi: 27.04.2025.

İrvan, S. (2014). Soma maden faciası ve medya etiği: Acıyı görselleştirmek. *Haber Etik*, 2, 12–18.

Jonas, H. (1984). *The imperative of responsibility: In search of an ethics for the technological age.* University of Chicago Press.

Kant, I. (1996). *The metaphysics of morals* (M. Gregor, Çev.). Cambridge University Press.

Kant, I. (2015). *Ahlak metafiziğinin temellendirilmesi* (İ. Kuçuradi, Çev.). Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kovach, B., & Rosenstiel, T. (2014). *The elements of journalism: What newspeople should know and the public should expect* (3rd ed.). Three Rivers Press.

Kovarik, B. (2016). *Revolutions in communication: Media history from Gutenberg to the digital age*. Bloomsbury Publishing.

Kuçuradi, İ. (2018). *Etik*. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Kuçuradi, İ. (2019). *İnsan ve değerleri*. Türkiye Felsefe Kurumu.

Kuçuradi, İ. (2020). *Meslek etiği*. Türkiye Felsefe Kurumu Yayınları.

Lambeth, E. B. (1992). *Committed journalism: An ethic for the profession*. Indiana University Press.

MacIntyre, A. (2001). *Erdem peşinde: Ahlak kuramı üzerine bir araştırma* (Ş. Özcan, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

McBride, K., & Rosenstiel, T. (2013). *The new ethics of journalism*. CQ Press.

McQuail, D. (2010). *McQuail's mass communication theory* (6th ed.). Sage Publications.

Mill, J. S. (2018). *Faydacılık* (D. Aydın, Çev.). Alfa Yayınları.

Oakley, J., & Cocking, D. (2001). *Virtue ethics and professional roles*. Cambridge University Press.

Pieper, A. (2012). *Etiğe giriş* (V. Atayman, G. Sezer, Çev.). Ayrıntı Yayınları.

Popper, K. R. (2002). *The logic of scientific discovery*. Routledge.

Rawls, J. (2020). *Bir adalet teorisi* (V. Atayman, Çev.). Phoenix Yayınları.

Siebert, F. S., Peterson, T., & Schramm, W. (1956). *Four theories of the press*. University of Illinois Press.

Silverman, C. (2015). *Verification handbook for investigative reporting*. European Journalism Centre.

Singer, P. (2011). *Practical ethics* (3rd ed.). Cambridge University Press.

Sontag, S. (2004). *Başkalarının acısına bakmak* (O. Akınhay, Çev.). Agora Kitaplığı.

SPJ (Society of Professional Journalists). (2014). *Code of ethics*. [Çevrim-içi: https://www.spj.org/ethicscode.asp], Erişim Tarihi: 10.07.2025.

Sunstein, C. R. (2017). *#Republic: Divided democracy in the age of social media*. Princeton University Press.

Tokgöz, O. (2015). *Temel gazetecilik*. İmge Kitabevi.

Topuz, H. (2018). *II. Mahmut'tan günümüze Türk basın tarihi*. Remzi Kitabevi.

Türkiye Gazeteciler Cemiyeti. (2023). *Türkiye gazetecileri hak ve sorumluluk bildirgesi*. [Çevrim-içi: https://www.tgc.org.tr], Erişim Tarihi: 28.11.1025.

UNESCO. (2018). *Journalism, fake news & disinformation*. [Çevrim-içi: https://en.unesco.org/fightfakenews h], Erişim Tarihi: 23.11.2025.

Uzun, R. (2018). *Gazetecilik etiği*. İmge Kitabevi.

Ward, S. J. A. (2016). *The invention of journalism ethics: The path to objectivity and beyond*. McGill-Queen's University Press.

Ward, S. J. A. (2019a). *Digital media ethics*. Cambridge University Press.

Ward, S. J. A. (2019b). *Disrupting journalism ethics.* Routledge.

Yengin, D. (2021). *Dijital medya ve etik*. Beta Yayınları.

Yıldırım, A., ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (11. Baskı). Seçkin Yayıncılık.

Zelizer, B. (2010). *About to die: How news images move the public*. Oxford University Press.

Zuboff, S. (2019). *The age of surveillance capitalism: The fight for a human future at the new frontier of power*. PublicAffairs.